

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**İLKÖĞRETİM 6. SINIF ÖĞRENCİLERİNE YÖNELİK CİNSEL EĞİTİM
PROGRAMININ ETKİLİLİĞİNİN İNCELENMESİ**

Barişcan ÖZTÜRK

İzmir

2013

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**İLKÖĞRETİM 6. SINIF ÖĞRENCİLERİNE YÖNELİK CİNSEL EĞİTİM
PROGRAMININ ETKİLİLİĞİNİN İNCELENMESİ**

Barışcan ÖZTÜRK

DANIŞMAN
DOÇ. DR. DİĞDEM MÜGE SİYEZ

İzmir
2013

Bu araştırma Dokuz Eylül Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından desteklenmiştir (Proje No:2011.KB.EGT.006)

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerine Yönelik Cinsel Eğitim Programının Etkililiğinin İncelenmesi” adlı çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.

Barışcan ÖZTÜRK

Tarih

17/01/2013

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne

İşbu çalışma, jürimiz tarafından Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Programında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

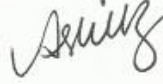
Başkan :Doç.Dr.Yelda KAĞNICI

Üye :Doç.Dr.Diğdem M.SİYEZ

Üye : Doç.Dr.Aslı UZ BAŞ

Onay

Yukarıda imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.....

Prof. Dr. h. c. İbrahim ATALAY
Enstitü Müdürü

T.C.
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞİ VE YAYIMLAMA İZİN FORMU

Referans No	462537
İşlem Türü	İşlemde
Yazar Adı / Soyadı	Barışcan ÖZTÜRK
Uyruğu / T.C.Kimlik No	T.C. 31564851272
Telefon / Cep Telefonu	
e-Posta	
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	İlköğretim 6. sınıf öğrencilerine yönelik cinsel eğitim programının etkililiğinin incelenmesi
Tezin Tercümesi	An Investigation of the effectiveness of Sexual Education Program for 6th Grade Students
Konu Başlıkları	Eğitim ve Öğretim
Üniversite	Dokuz Eylül Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Bölüm	Eğitim Bilimleri Bölümü
Anabilim Dalı	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı
Bilim Dalı / Bölüm	Rehberlik ve Psikolojik Danışma Bilim Dalı
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2013
Sayfa	235
Tez Danışmanları	Doç. Dr. Diğdem Müge ŞİYEZ
Dizin Terimleri	Cinsel eğitim=Sexual education Cinsellik=Sexuality Ergenlik=Adolescence
Önerilen Dizin Terimleri	
Yayımlama İzni	☒ Tezimin yayımlanmasına izin veriyorum ☐ Ertelenmesini istiyorum [3 Yıl]

b. Tezimin Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi tarafından çoğaltılması veya yayımının 03.03.2016 tarihine kadar ertelenmesini talep ediyorum. Bu tarihten sonra tezimin, internet dahil olmak üzere her türlü ortamda çoğaltılması, ödünç verilmesi, dağıtımı ve yayımı için, tezimle ilgili fikri mülkiyet haklarım saklı kalmak üzere hiçbir ücret (royalty) talep etmeksizin izin verdiğimi beyan ederim.

NOT: (Erteleme süresi formun imzalandığı tarihten itibaren en fazla 3 (üç) yıldır.)

04.03.2013
İmza:.....

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın her aşamasında benden akademik desteğini esirgemeyen, duraksadığım zamanlarda motivasyonumu arttıran, bana rehberlik eden ve kendisi için önemli olduğumu hissettiren değerli hocam Sn. Doç. Dr. Diğdem M. SİYEZ'e teşekkürlerimi sunmak isterim.

Değerli hocalarım Sn. Doç. Dr. Aslı Uz BAŞ ve Sn. Doç. Yelda KAĞNICI'ya katkılarından dolayı teşekkür ederim.

Araştırmanın istatistiksel analizlerinde katkısı bulunan Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi İstatistik Bölümünden Sn. Doç. Dr. Esin FİRÜZAN'a ayrıca istatistik sonuçlarının yorumlanmasında katkısı bulunan Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi İstatistik Bölümü yüksek lisans öğrencisi olan arkadaşım Selen YILDIRIM'a teşekkür ederim.

Dokuz Eylül Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimine çalışmaya verdikleri destek için teşekkür ederim.

Çalışma süresince vakit ayıramadığım arkadaşlarımla anlayışları ve destekleri için teşekkür ederim. Değerli fikirleri ile sıkıştığım da bana yol gösteren ve zaman ayıran iş arkadaşım Hicran KAYNAK'a teşekkür ederim.

Yaşamımın her alanında olduğu gibi eğitimim süresince bana moral ve destek veren değerli aileme teşekkür ederim.

Son olarak tez çalışmam sırasındaki sabrı ve desteği için Cansu BEKDEMİR'e teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ	iii
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLolar LİSTESİ.....	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiii
ÖZET	xiv
ABSTRACT	xv
BÖLÜM I	1
GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	6
1.3. Denenceler.....	7
1.4. Araştırmanın Önemi	7
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	11
1.6. Tanımlar	12
BÖLÜM II.....	13
2.1. ERGENLİK DÖNEMİ VE ÖZELLİKLERİ.....	13
2.2. Fiziksel Gelişim.....	15
2.2.1. Bedensel Gelişim.....	15
2.2.2. Psiko-Motor Gelişim	24
2.3. Ergenlik Döneminde Bilişsel ve Dil Gelişimi	24

2.3.1.	Bilişsel Gelişim	24
2.3.2.	Dil Gelişimi	27
2.4.	Ergenlik Döneminde Ahlak Gelişimi	27
2.5.	Ergenlik Döneminde Kişilik Gelişimi	30
2.5.1.	Benlik Kavramı	32
2.5.2.	Benlik Saygısı.....	34
2.6.	Ergenlik Döneminde Duygusal Gelişim	35
2.7.	Ergenlik Döneminde Sosyal Gelişimi.....	37
2.7.1.	Ergenlik Döneminde Aile İlişkileri	38
2.7.2.	Ergenlik Döneminde Diğer Sosyal İlişkiler	40
2.8.	Ergenlik Döneminde Cinsel Gelişim	44
2.8.1.	Toplumların Cinselliğe Bakışı.....	46
2.8.2.	Ergen Cinselliği	48
2.9.	Cinsel Eğitim.....	51
2.9.1.	Cinsel Eğitim Programlarının İçeriği.....	59
2.9.2.	Cinsel Eğitim Modelleri.....	61
2.9.3.	Dünyada Cinsel Eğitim	63
2.9.4.	Türkiye’de Cinsel Eğitim.....	69
2.10.	İlgili Yayın Ve Araştırmalar	72
2.10.1.	Cinsel Eğitim ile İlgili Dünya’da Yapılmış Araştırmalar	72
2.10.2.	Cinsel Eğitim İle İlgili Türkiye’de Yapılmış Araştırmalar	77
BÖLÜM III.....		87
YÖNTEM.....		87
3.1.	Araştırma Deseni	87
3.2.	Deney ve Kontrol Gruplarının Oluşturulması.....	88

3.3. Veri Toplama Aracı	89
3.3.1. Cinsel Sağlık Bilgi ve Tutum Envanteri	89
3.3.2. Güvenirlilik Çalışması	90
3.3.3. Ergenlik Dönemi Değişiklikleri Bilgi Testi.....	92
3.3.4. Arkadaşlık İlişkileri ve Romantik İlişkiler Ölçeği.....	92
3.3.5. Hayır Diyebilme ve Karar Verme Ölçeği.....	93
3.3.6. Cinsel, Fiziksel ve Duygusal İstismar Bilgi ve Tutum Ölçeği	95
3.3.7. Toplumsal Cinsiyet Ölçeği	97
3.3.8. Ergenlik Dönemi ve Cinsellikle İlgili Yanlış İnanışlar Ölçeği.....	98
3.4. Cinsel Eğitim Programı.....	99
3.4.1. Veli Bilgilendirme Toplantısı.....	99
3.4.2. Öntestin uygulanması	100
3.4.3. I. Oturum.....	100
3.4.4. II. Oturum.....	101
3.4.5. III. Oturum	103
3.4.6. IV. Oturum	108
3.4.7. V. Oturum	110
3.4.8. VI. Oturum	111
3.4.9. VII. Oturum.....	114
3.4.10. VIII. Oturum	117
3.4.11. Son Testin Uygulanması.....	118
3.5. Verilerin Toplanması	118
3.6. Verilerin Çözümlemesi	118
BÖLÜM IV	123
BULGULAR	123

BÖLÜM V	147
TARTIŞMA VE YORUM	147
5.1. Cinsel Eğitim Programının İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Cinsel Sağlık Bilgilerine ve Tutumlarına Etkisinin Değerlendirilmesi.....	147
BÖLÜM VI	153
SONUÇ VE ÖNERİLER	153
6.1. Sonuç.....	153
6.2. Öneriler	154
KAYNAKÇA	156
EKLER.....	173

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Kohlberg'in Ahlaki Düşünce Düzeyleri.....	28
Tablo 2: Psiko-sosyal Gelişim Evreleri	31
Tablo 3: Kapsamlı Bir Cinsel Eğitim Programındaki Ana Kavram, Konular ve Hedefler	60
Tablo 4: Araştırma Deseni	87
Tablo 5: Deney ve Kontrol Gruplarının Cinsiyetlere Göre Dağılımı	89
Tablo 6: Toplanabilirlik İçin ANOVA ve Tukey Testi Sonuçları.....	91
Tablo 7: Hotelling'in T-kare Testi Sonucu	91
Tablo 8: Arkadaşlık İlişkileri ve Romantik İlişkiler Ölçeği'ne ilişkin AFA Sonuçları	93
Tablo 9: Hayır Diyebilme ve Karar Verme Ölçeği 'ne ilişkin AFA Sonuçları.....	94
Tablo 10: Cinsel, Fiziksel ve Duygusal İstismar Bilgi ve Tutum Ölçeği 'ne ilişkin AFA Sonuçları.....	96
Tablo 11: Toplumsal Cinsiyet Ölçeği 'ne ilişkin AFA Sonuçları	97
Tablo 12: Ergenlik Dönemi ve Cinsellikle İlgili Yanlış İnanışlar Ölçeği'ne ilişkin AFA Sonuçları.....	99
Tablo 13: Shapiro-Wilk Testi Sonuçları	120
Tablo 14: Box M Testi Sonuçları	122
Tablo 15: Alt Boyut Puanlarının Aritmetik Ortalamaları Ve Standart Sapmaları ...	124
Tablo 16: MANOVA Testi Sonuçları.....	128
Tablo 17: ANOVA Testi Sonuçları	129
Tablo 18: Ergenlik Dönemi Değişiklikleri Bilgi Testi İçin Elde Edilen Fark Puanları ve Anlamlılık Testi Sonuçları.....	133
Tablo 19: Arkadaşlık İlişkileri ve Romantik İlişkiler Ölçeği İçin Elde Edilen Fark Puanları ve Anlamlılık Testi Sonuçları.....	135

Tablo 20: Hayır Diyebilme ve Karar Verme Ölçeği İçin Elde Edilen Fark Puanları ve Anlamlılık Testi Sonuçları	137
Tablo 21: Cinsel, Fiziksel ve Duygusal İstismar Bilgi ve Tutum Ölçeği İçin Elde Edilen Fark Puanları ve Anlamlılık Testi Sonuçları.....	138
Tablo 22: Toplumsal Cinsiyet Ölçeği İçin Elde Edilen Fark Puanları ve Anlamlılık Testi Sonuçları.....	140
Tablo 23:Ergenlik Dönemi ve Cinsellikle İlgili Yanlış İnanışlar Ölçeği İçin Elde Edilen Fark Puanları ve Anlamlılık Testi Sonuçları.....	141
Tablo 24: Özdeğerler	142
Tablo 25: Wilk's Lambda Test İstatistiği Sonuçları.....	143
Tablo 26: Standartlaştırılmış Kanonik Diskriminant Fonksiyon Katsayıları.....	143
Tablo 27:Yapı Matrisi.....	144
Tablo 28: Sınıflandırma Sonuçları.....	146

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Kanonik Diskriminant Fonksiyonu.....	145
---	-----

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, ilköğretim 6. sınıf öğrencilerine yönelik cinsel eğitim programı geliştirmek ve geliştirilen programın etkililiğini test etmektir. Araştırmada, ön-test son-test kontrol gruplu yarı deneysel desen kullanılmıştır.

Araştırmanın deney grubu, 2012-2013 eğitim öğretim yılında İzmir ilinde Bornova ilçesinde orta sosyo-ekonomik düzeyi temsil eden Evrenosoğlu İlköğretim Okulu'nda 6. sınıfa devam eden öğrencilerden seçilmiştir. Araştırmanın kontrol grubu ise İzmir ilinde Bornova ilçesinde orta sosyo-ekonomik düzeyi temsil eden General İzzettin Çalışlar ilköğretim okuluna devam eden 6. sınıf öğrencilerinden seçilmiştir.

Bu araştırmada, veri toplama aracı olarak araştırma kapsamında geliştirilen Cinsel Sağlık Bilgi ve Tutum Envanteri kullanılmıştır. 8 oturumdan oluşan programın her oturumu haftada bir kez ve 80 dakika süresince yürütülmüştür. Deney grubuna 8 oturumluk cinsel eğitim programı uygulanırken kontrol grubuna herhangi bir işlem yapılmamıştır.

Verilerin analizi Çok Değişkenli ANOVA (MANOVA), Box M, Shapiro-Wilk testi ve diskriminant analizi ile yapılmıştır ve SPSS 16.0 istatistik paket programı kullanılmıştır. Verilerin çözümlenmesinde Box M testi için .001 diğer testler için .05 anlamlılık düzeyi esas alınmıştır.

Araştırmada, cinsel eğitim programı sonrasında deney grubunun ergenlik dönemi değişiklikleri bilgi düzeylerinde istatistiksel olarak bir artış, arkadaşlık ilişkileri ve romantik ilişkiler, hayır diyebilme ve karar verme, cinsel, fiziksel ve duygusal istismar ve toplumsal cinsiyet konularına yönelik tutumlarında istatistiksel olarak olumlu bir değişim, ergenlik dönemi ve cinsellikle ilgili yanlış inanışlarında istatistiksel olarak bir düşüş saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: ergenlik, cinsel eğitim, cinsellik

ABSTRACT

Objective of the present study was to develop a sexual education program for sixth grade students and to test efficacy of the developed program. A semi-experimental design with control group and pre-test and post-test was used in the present study.

Experimental group of the study was chosen from sixth grade students attending to Evrenosoğlu Primary School representing the middle socio-economical level in Bornova county of Izmir City in school year of 2012-2013. The control group of the study study was chosen from the students of sixth grade attending to General İzzettin Çalışlar Primary School representing the middle socio-economical level in Bornova.

In the present study, Sexual Health Knowledge and Attitude Inventory developed as a part of current study was used as data collecting tool. Each session of the program consisting of the a total of eight sessions was conducted for 80 minutes weekly. Sexual education program of eight sessions was performed in the experimental group whereas no education was given in the control group.

The data were analyzed by multi-variable ANOVA (MANOVA), Box-M, Shapiro-Wilk's test and discriminant analysis and SPSS software v.16.0 was used for statistical analyses. For analyzing the data, significance level was chosed as 0.001 for Box-M test and as 0.05 for all other tests.

As a result of the current study it was found that there was statistically significant increase in knowledge level on changes during the adolescence period in the experimental group and statistically significantly positive changes in the friend and romantic relationships, ability to say "No" and making decision, physical and emotional abuse, and attitudes in social gender issues, and statistically significant decrease in misbelieves about the adolescence period and sexuality.

KEYWORDS: Puberty, sexual education, sexuality.

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problem durumu, amacı, denenceleri, önemi, sınırlılıkları, tanımları ve kısaltmaları açıklanmaktadır.

1.1. Problem Durumu

1980’li yıllardan itibaren benimsenmeye başlayan gelişimsel rehberlik ve psikolojik danışma anlayışında çocukların ve ergenlerin gelişim görevlerini başarı ile tamamlaması için desteklenmesi amaçlanmaktadır. (Gysberg ve Henderson, 2000). Gelişim görevleri, bebeklikten yaşlılığa kadar olan gelişim dönemlerinin her birinde bireyin fiziksel, sosyal, psikolojik, bilişsel ve cinsel alanlarda gerçekleşmesi gereken tutum ve davranışlardır (Özyurt, 2010).

Ergenlik bedensel, toplumsal, bilişsel olgunlaşma dönemidir ve gelişimin stresli ve zor bir süreci olarak tanımlanır. Bu süreçte ergenler aynı anda hem fiziksel değişimler yaşamakta, hem de aile ve yaşlıları ile olan ilişkilerinde zorluklar, karşı cinsle olan ilişkide güçlük, okulda arkadaşlık ettiği yaşlılarının değişmesi, eğitimle ilgili talepler ve beklentiler, okul ve kariyer hakkında seçim yapmak gibi fikir değişiklikleri yaşarlar. Bu nedenle de ergenler yaşamın pek çok dönemine göre daha fazla problemle başa çıkmak zorundadırlar (Özyurt, 2010).

Değişen bedenini kabul etme, üreme olgunluğu kazanma, kendi yaş grubundan kız ve erkeklerde olgun ilişkiler geliştirme, aileden ve diğer yetişkinlerden duygusal açıdan bağımsızlaşma, bir mesleğe yönelme ve meslek seçme, sosyal sorumluluklarını üstelenme ergenlik döneminde yerine getirilmesi beklenen belli başlı gelişim görevleri arasında yer almaktadır (Özyurt, 2010).

Havighurst'e (1972) göre ergenlik gelişim görevleri şunlardır (akt. Gander ve Gardiner, 2004),

- a) Bedensel özelliklerini kabul etmek ve bedenini etkili biçimde kullanmak
- b) Eril ya da dişil bir toplumsal rolü gerçekleştirmek
- c) Her iki cinsten yaşlılarıyla yeni ve daha olgun ilişkiler kurmak
- d) Ana babadan ve diğer yetişkinlerden duygusal bağımsızlığı gerçekleştirmek
- e) Ekonomik bir mesleğe hazırlanmak
- f) Evliliğe ve aile yaşamına hazırlanmak
- g) Toplumsal bakımdan sorumlu bir davranışı istemek ve gerçekleştirmek
- h) Değerler kazanmak ve bir ahlak sistemi oluşturmak.

Yaklaşık 10-12'li yaşlarda başlayan ve 18-20'li yaşlara kadar devam eden ergenlik dönemi hormonal değişikliklerle başlar. Bu hormonal değişimler, kızlarda ve erkeklerde önce birincil cinsiyet özelliklerinin (üreme organlarının gelişimi) ardından ikincil cinsiyet özelliklerinin (cinsel olgunlaşmayı gösteren pubik kıllanma, aksiller kıllanma, sesin kalınlaşması vb.) ortaya çıkmasını sağlar (Siyez, 2010). Beden yapısındaki bu değişimler ergenin karmaşık duygular yaşamasına neden olabilir. Örneğin bazı kız ergenler göğüslerinin sallanmasından rahatsız olurken bazıları da göğüslerinin sallanmamasından endişe edebilir. Bir erkek ergenin sınıfta tahtaya kalktığında birden bire kontrol dışı ortaya çıkabilecek ereksiyondan korkması da bu duruma bir örnek olarak verilebilir (Orwin, 1995).

Ergenlerin bu karmaşık duygulardan kurtulması için öncelikle kendi bedenlerinde ne gibi değişikliklerin olacağını önceden bilmeleri gerekmektedir. Bu noktada da cinsel eğitim programları devreye girmektedir. Cinsel eğitim doğumla başlayan ve tüm yaşam boyu süren bir süreçtir (Artan, 2002). Cinsel eğitim programları, bireyin fiziksel, duygusal ve cinsel gelişimini anlaması, olumlu bir kişilik kavramı geliştirmesi, insan cinselliğine, başkalarının haklarına, görüş ve davranışlarına saygılı bir bakış açısı edinmesi, olumlu davranış biçimi ve değer

yargıları geliştirmesi için oluşturulan eğitim programlarıdır (Bayhan ve Artan, 2004). Bu programların içeriğinde bedensel değişikliklerle ilgili bilgilerin verilmesinin yanı sıra karar verme, sorumluluk alma gibi kişisel becerilerin, iletişim becerilerinin kazandırılması da yer almaktadır (ok, 2003). Yaşamı bilinçli seçeneklerle düzenleyebilen, seçim yapma özgürlüğünü kullanabilen, yaptığı seçimlerin sorumluluğunu alabilen, cinselliğe karşı olumlu bir tutum içinde cinsel kimliklerinden hoşnut, bedenlerinin ve duygularının bilincinde erişkinler yetiştirme cinsel eğitimin amaçları arasında yer almaktadır (Kaya ve ark., 2007; çok, 2003).

Cinsel eğitim ile bireyin fiziksel-duygusal büyümesini kabul ederek, gelişmesini sağlıklı bir biçimde tamamlamasına; olumlu davranış ve değer yargıları geliştirerek ailesi, arkadaşları ve çevresiyle iyi-olumlu ilişkiler kurabilmesine, gerekli değerleri ve becerileri geliştirmesine yardım edilebilir. Ayrıca cinsel eğitim, bireyin temel gereksinimlerini aile ve toplum tarafından kabul edilebilir bir şekilde doyuma ulaşmasını sağlamak ve bireyin cinsel yaşam ve ilişkilerinde sorumluluk duygusu ile davranmasını sağlamak açısından oldukça önemlidir.

İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı [İKGV],(2000) yaşam boyu sürmekte olan cinsel eğitime ocuk ve ergenlerin neden ihtiyaç duyduklarını şöyle özetlemiştir: bireylerin kendilerine ve başkalarına zarar vermemeyi öğrenmeleri, sorumlu cinsel davranış ve doğru bilgiye uygun yolla ulaşabilmeleri, arkadaş ve medyadan öğrendikleri yanlış bilgi ve inançları düzeltmeleri, cinsel taciz konusunda bilgilenmeleri ve korunmaları, vücutlarında meydana gelen değişiklikler ve bunun sonunda şekillenen duygularının bilincinde olmaları ve cinsel kimliklerine uygun roller öğrenmeleri açısından cinsel eğitim önem taşımaktadır.

Dünya Sağlık rgt'nün (1946) tanımıyla sağlık, sadece hastalık ve sakatlığın olmayışı değil, bedensel, ruhsal ve sosyal yönden tam bir iyilik halidir. Yine Dünya Sağlık rgt, cinsel sağlığı “cinsel yaşamın bedensel, ruhsal, zihinsel ve sosyal açıdan bir bütün olarak ele alınması yoluyla kişilik, iletişim ve sevginin olumlu yönde zenginleştirilmesi ve güçlendirilmesi” olarak tanımlamaktadır (akt. Özcebe, 2007). Başka bir tanıma göre cinsel sağlık, bireysel ve sosyal değer yargıları ile uyumlu şekilde cinsellikten zevk alabilme kapasitesi, yanlış inanış, utanç

ve korkulardan arınma, cinsel ve üreme fonksiyonlarına zarar veren organik bozukluk, hastalık ve sakatlıkların yokluğu olarak tanımlanmaktadır (Ekşi, 1990).

Amerika Birleşik Devletleri Cinsel Bilgi ve Eğitim Konseyi'ne (SIECUS), (2004) göre cinsel sağlık eğitimi; yaşam boyu süren bilgi alma, tutum, inanç ve değerler kazanma sürecidir. Dünyadaki cinsel eğitim anlayışının özellikle gelişmekte olan ülkelerde; cinsel perhizi teşvik eden, cinsellikten uzak durulmasını salık veren ve cinsel davranışa yönelik anti politika çalışmaları yürüten ya da sorun çıktığında sorunla mücadele etmeye yönelik olduğu görülmektedir. Bunun temelinde cinsel eğitimin gençleri erken ve yanlış cinsel ilişkiye yönlendireceği kaygısı yattığı bilinmektedir (Gençalp ve Gürsoy, 2010). Oysa yapılan çalışmalar bu kaygının yerinde olmadığını göstermektedir. 1993 yılında Dünya Sağlık Örgütü tarafından yapılan bir araştırmada cinsel eğitim programlarıyla ilgili çoğunluğu Amerika Birleşik Devletinde yapılan 19 araştırma sonucu; eğitimin sanıldığı gibi cinsel ilişkilere özendirici olmadığını tam tersine gençleri daha sorumlu ve doğru davranışlara yönlendirici rol oynadığını ortaya koymuştur (akt. Gölbaşı, 2002). Verilen nitelikli cinsel eğitim; erken dönemde cinsel ilişkiye girmeyi geciktirmekte, hamile kalma, cinsel yolla bulaşan enfeksiyonların görülme sıklığını azaltmaktadır (Üner ve Turan, 2000).

Gerek ülkemizde gerekse yurt dışında yapılan çalışmalar ergenlerin kendi bedenlerinde meydana gelen değişikliklerle ilgili olarak aileleri ve arkadaşları ile konuşmakta güçlük çektiğini ve bununla ilgili eğitime olumlu baktıklarını göstermektedir (Siyez, 2009a). Türkiye Bilimler Akademisi (2004) tarafından Ankara'da yapılan bir araştırmada gençlerin büyük çoğunluğu ergenlik dönemi hakkında bilgilendirilmediklerini, kızlar annelerinden erkekler ise daha çok arkadaşlarından bilgi edindiklerini belirtmişlerdir.

İlgili alan yazın incelendiğinde yurt dışında ergenler için ilkökul 4. sınıftan başlayarak 12. sınıfa kadar devam eden çok sayıda cinsel sağlık eğitim programının geliştirildiği ve okullarda bu programların uygulandığı görülmektedir (Siyez, 2010). Buna karşılık ülkemizde ergenlere yönelik olarak hazırlanan cinsel eğitim programlarının sayısı oldukça sınırlıdır. Dünya nüfusunun önemli bir bölümünü

oluşturan ve gelecekte üreme çağı nüfusunu iki kat arttırması beklenen gençler için cinsel sağlık büyük bir önem taşımaktadır. Bu sebeple, gençlerin üreme çağına gelmeden sağlıklarını ilgilendiren cinsellikle birlikte tüm konularda bilgilendirilmeleri şarttır. Ancak gençlerin bedensel, toplumsal ve psikolojik yönden sağlıklarını ilgilendiren cinsellik konusundaki eğitimler alışılmamış bir hizmettir (İKGV, 2000).

Ülkemizde ergenlere yönelik cinsel eğitim programlarının sayıca azlığı ve bunların uygulanmaması sonucunda ergenler olumsuz sonuçlarla karşılaşabilmektedir (Sezgin, 1998). Cinsel olarak aktif olan birçok genç ilk cinsel deneyimini erken yaşlarda, sıklıkla yetersiz cinsel bilgi ile yaşamaktadır (Giray ve Kılıç, 2004). Ayrıca ergenler yaşayacakları değişikliklerin önceden farkında olmadığında, kızlar adet kanaması başladığında, erkekler ise gece boşalmaları olduğunda korku, endişe, utanç, panik olma gibi değişik duygular yaşayabilmektedirler (Cinsel Eğitim Tedavi ve Araştırma Derneği, CETAD, 2000). Cinsel ilişki deneyiminin erken yaşta yaşanması ve çok sayıda partnerle birlikte olunması ergenler arasında cinsel yolla bulaşan enfeksiyonların artışına neden olabilmektedir. Bunun yanı sıra yanlış cinsel inanışlar ergenlerin problemlerle karşılaşmalarına neden olmaktadır. Örneğin korunmasız bir şekilde birlikte olduğunda bile gebe kalınmayacağı düşüncesi gençler arasında yaygındır. Bir diğer konu ise çocuk ve ergenlerin cinsel istismarıdır. Gerek ülkemizde gerekse yurtdışında çocuk ve ergen istismarına sıkça rastlanılmaktadır. Ülkemizde bu konuda yapılan çalışmaların eksikliği nedeniyle bilinen rakamlardan çok daha fazla sayıda istismarın yaşandığı düşünülmektedir. Trakya Üniversitesi'nde yapılan bir çalışmada aile içi cinsel kötüye kullanım yaşantısının % 1.4 oranında olduğu bulunmuştur (Koten ve ark., 1996). Fakat bu rakamın gerçeği yansıtmadığı düşünülmektedir. Vakaların yalnızca % 15'inin bildirildiği düşünülmektedir (Yates, 1997). Cinsel istismarın yaygınlığı konusunda bildirilen oranlar büyük farklılıklar göstermektedir (kızlar için % 6-62, erkekler için % 3-39). Gerçek yaygınlığın kızlar için % 12-17, erkekler için % 5-8 olduğu düşünülmektedir (Gorey, 1997). İstismara uğrayan kişiler geleneksel değerlere bağlı olarak bu yaşantıyı saklama eğilimindedirler. Tüm bu olumsuz sonuçlar sonrası ergenlerin ruh sağlığında ciddi

rahatsızlıklar yaşanabilir. Sonuç olarak ergenlerin fiziksel ve psikolojik olarak zarar görmemeleri için bu konuda yapılan çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu yüzden çağdaş cinsel eğitim programlarında cinsel istismar bir konu olarak yer almakta, bunun tanıtılması ve ergenlerin cinsel istismardan korunması hedeflenmektedir (Çok, 2003; Sanderson, 2010).

Alan yazında yer alan bilgiler cinsel sağlık eğitimi programlarının sadece cinsel gelişim ile ilgili bilgilerin değil, cinsel sağlıkla ilişkili olan romantik ilişkiler, karar verme, hayır diyebilme, cinsel istismar, toplumsal cinsiyet rolleri ve yanlış inanışlar gibi kavramlarında yer alması gerektiğini ortaya koymaktadır (Çok,2003).

1.2. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı, ilköğretim 6. sınıf öğrencileri için araştırmacı tarafından hazırlanan Cinsel Eğitim Programının öğrencilerin cinsellikle ilgili bilgi düzeyleri ve tutumları üzerindeki etkisini incelemektir. Bu ana amaç çerçevesinde aşağıda belirtilen alt amaçlar araştırma kapsamında incelenmiştir:

1. Cinsel eğitim programının, ilköğretim 6. sınıf öğrencilerinin ergenlik dönemi özellikleri hakkında bilgi düzeyi üzerindeki etkisi.
2. Cinsel eğitim programının, ilköğretim 6. sınıf öğrencilerinin arkadaşlık ve romantik ilişkilerle ilgili tutumları üzerindeki etkisi.
3. Cinsel eğitim programının, ilköğretim 6. sınıf öğrencilerinin karar verme ve hayır diyebilmeye yönelik tutumları üzerindeki etkisi.
4. Cinsel eğitim programının, ilköğretim 6. sınıf öğrencilerinin çocuk ve ergen istismarına yönelik tutumları üzerindeki etkisi.
5. Cinsel eğitim programının, ilköğretim 6. sınıf öğrencilerinin toplumsal cinsiyet inanışları üzerindeki etkisi.
6. Cinsel eğitim programının, ilköğretim 6. sınıf öğrencilerinin ergenlikle ve cinsellikle ilgili yanlış inanışları üzerindeki etkisi.

1.3. Denenceler

Araştırmada, yukarıda verilen amaç çerçevesinde aşağıdaki denenceler test edilmiştir.

1. Cinsel eğitim programına katılan erkek deneklerin (deney grubu), kontrol grubundaki kız ve erkek deneklere göre ergenlik dönemi özellikleri bilgi testi, arkadaşlık ve romantik ilişkilerle ilgili tutum alt ölçeği, karar verme ve hayır diyebilmeye yönelik tutum alt ölçeği, çocuk ve ergen istismarına yönelik tutum alt ölçeği, toplumsal cinsiyet alt ölçeği ve ergenlikle ve cinsellikle ilgili yanlış inanışlar alt ölçeği puanlarında anlamlı bir artış olacaktır.
2. Cinsel eğitim programına katılan kız deneklerin (deney grubu), kontrol grubundaki kız ve erkek deneklere göre ergenlik dönemi özellikleri bilgi testi, arkadaşlık ve romantik ilişkilerle ilgili tutum alt ölçeği, karar verme ve hayır diyebilmeye yönelik tutum alt ölçeği, çocuk ve ergen istismarına yönelik tutum alt ölçeği, toplumsal cinsiyet alt ölçeği ve ergenlikle ve cinsellikle ilgili yanlış inanışlar alt ölçeği puanlarında anlamlı bir artış olacaktır.

1.4. Araştırmanın Önemi

Ergenlik döneminde cinsel içerikli düşünceler ve cinsel aktivitelerde artış görülmektedir. Dolayısıyla da ergeni cinsel gelişim açısından pek çok yeni ve zorlu görev beklemektedir. Değişen bedenine ve cinsel açıdan olgunlaşan bedeninin işlevlerine uyum sağlama, cinsel tutum ve değerlerin belirginleşmesi, cinsel davranışlarda bulunma, cinsellikle ilgili duygu, tutum ve yaşantıların entegrasyonunu sağlama bu görevler arasında sayılabilir (Siyez, 2010).

Bu gelişim görevlerini yerine getirebilmesi için ergenin uygun kaynaklardan doğru cinsel bilgiler edinmesine ihtiyaç vardır. Bazen yalan yanlış edinilmiş bilgiler ergeni, etkisi kısa veya uzun vadeli sürebilecek olumsuzluklara yöneltebilir (Akalin, 2002). Örneğin ergenlik döneminde mastürbasyon her iki cinste de görülebilen döneme özgü normal bir davranış olmakla birlikte bazı ergenler mastürbatif davranışlarda bulunduktan sonra yoğun suçluluk duygusu hissedebilirler. Yoğun

suçluluk duygusu da ergenlerde kısa ve uzun vadeli farklı duygusal problemlerin ortaya çıkmasını tetikleyebilir. Dolayısıyla ergenlerin kendi bulundukları döneme ilişkin hangi davranışların bu döneme uygun, hangi davranışların bu döneme uygun olmadığı ile ilgili bilgilendirmeleri gerekmektedir. Bu araştırma ile de öğrencilerin bu gereksinimleri karşılanmaya çalışılacaktır.

Yukarıda da bahsedildiği gibi ergenler uygun kaynaklardan doğru bilgiye ulaşamadığında bu bilgileri akran gruplarından ya da internetten elde etmeye çalışmaktadır. Ülkemizdeki alan yazın incelendiğinde toplam nüfusunun yaklaşık % 26'sını oluşturan gençlerin (Karabey ve Müftüoğlu, 2006) hem cinsellikle ilgili konularda temel bilgilerden hem de bu konularda bilgi alma ihtiyaçlarına cevap verebilecek kaynaklardan yoksun olduğu görülmektedir. Ülkemizde yapılan araştırma sonuçları gençlerin cinsellik ve cinsel sağlıkla ilgili bilgileri informal yolla öğrendikleri, cinsel bilgilerinin yanlış ya da eksik olduğunu ortaya koymaktadır. Yapılan çalışmalarda cinsellik hakkında bilgi eksikliğinin temel nedeni çoğunlukla cinsellikle ilgili bilgilerin gizli, kapaklı, yetersiz ve yanlış kaynaklardan alınmasından kaynaklandığı vurgulanmıştır (Gençalp ve Gürsoy, 2010).

Aynı zamanda cinselliğin çoğunlukla aileler tarafından yasak ve ayıp olarak görülmesi ve bu konuda geleneksel tutumların ve tabuların etkili olmasından dolayı gençlerin çoğu ailelerinden cinsel eğitim alamamaktadır. Oysa cinsel konulardaki bilgi ve tutumları; gençlerin gelecekteki cinsel yaşamlarını, aile hayatlarını ve doğurganlık davranışlarını yakından etkilemektedir (İncesu ve ark., 2006). Bu noktada elde edilen bilgilerin doğru olmaması ergenin cinsel kimlik gelişimi ile ilgili yanlış bilgi ve inanışlara sahip olması ile sonuçlanmaktadır. “Mastürbasyon kısırlığa neden olur.”, “Hem cinsini beğeniyorsan mutlaka eşcinselsindir.”, gibi inanışlar buna örnek olarak verilebilir. Diğer yandan cinsel kimlik gelişiminin de sağlıklı bir şekilde tamamlanabilmesi için ergenlerin “Cinsellik yaşamın doğal ve sağlıklı bir parçasıdır.”, “Cinselliğin bedensel, etik, psikolojik, toplumsal ve duygusal boyutları vardır.”, “Herkesin sorumlu cinsel seçimler yapmaya hakkı vardır”, “Gençlerin cinsel olgunluğa ulaşmaları sürecinde cinselliklerini farklı şekillerde araştırmaları normaldir” gibi temel değerleri benimsemeleri gerekmektedir (Akalin, 2002). Yine bu noktada da cinsel eğitim programları devreye girmektedir. Bu araştırma

kapsamında ergenlerin cinsel gelişim ile ilgili temel değerleri benimsemelerine katkı sağlanacaktır.

Flört ve romantik ilişkiler de ergenin sosyal yaşamında önemli bir kısmı kapsamaktadır. Yapılan araştırmalar ergenlikteki romantik ilişkilerin hem ergenin hali hazırdaki işlevselliğini hem de ilerleyen yıllardaki psiko-sosyal gelişimini desteklediğini göstermektedir. Diğer yandan romantik ilişkilerin erken başlaması ile hem kızlarda hem de erkeklerde psiko-sosyal uyumun bozulması, düşük benlik algısı, düşük akademik başarı, madde kullanımı ve erken yaşta cinsel ilişkide bulunma arasında ilişki olduğu bilinmektedir (Siyez, 2009b). Özetle, cinselliğin doğal ve olumlu niteliğinin yanı sıra beraberinde taşıdığı riskleri de dikkate aldığımızda cinsel eğitimin önemi tekrar ortaya çıkmaktadır. Bu araştırma kapsamında da romantik ilişkiler konusu ele alınarak ergenin romantik ilişkiler ile ilgili farkındalığının arttırılması ve olumlu tutum ve davranış değişikliğinin sağlanması hedeflenmektedir.

Evlilik öncesi cinsel deneyim gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki gençler arasında önemli bir problem olarak yaygınlaşmaya başlamıştır. Kentleşme ve gelişmeye paralel olarak evlilik yaşı gecikmiş ve gençlerin evlilik öncesi cinsel tutum ve davranışları değişmiştir. Günümüzde cinsel aktivite, toplumun genelinde ve gençler arasında daha kabul edilebilir olmuştur. (UNESCO 1991, The John Hopkins School of Public Health). Bunun yanı sıra cinsel gelişme daha erken yaşlara kaymakta ancak yukarıda da bahsedildiği gibi birçok toplumda çeşitli etkenlere bağlı olarak evlenme yaşı yükselmektedir. Bu nedenle genç bir insan evlenmeden önce neredeyse 10 yıldan fazla cinsel olarak aktif olabileceği bir dönem yaşamaktadır. Gençlerin bu süre içinde kendilerini risk altına almadan beklentilerle mücadele edebilme becerisine sahip olmaları gerekmektedir (CETAD, 2000). Bireylerin sağlıklı ve mutlu bir cinsel yaşam sürdürmelerinde cinsellikle ilgili doğru karar verme becerilerini geliştirmeleri etkilidir. Doğru karar verme süreci, kendi davranışlarını öğrenmesi yoluyla, yeni ve karmaşık yaşantılarla baş edebilmesini sağlayan temel bir yaşam becerisidir. Yapılan araştırmalarda ergenlerin ilk cinsel deneyimi yaşarken kendilerini baskı altından hissettikleri ve partnerlerine hayır

diyemedikleri ortaya çıkmıştır. Bu araştırma kapsamında uzun vadede ergenlerin karar verme ve hayır deme becerilerini geliştirmeleri hedeflenmektedir.

Yurt dışında son 10-15 yılda ergenlerin cinsellikle ilgili bilgi düzeylerini, tutumlarını cinsel davranışlarını değerlendiren çok sayıda çalışma yapılmıştır. Bu çalışmaların sonuçları da ergenlerin cinsel yaşamlarının erken yaşta başladığını ve ergenlerin cinsel sağlıkla ilgili bilgi düzeylerinin düşük olduğunu göstermektedir (Siyez, 2009a). Ülkemizde yapılan araştırmalar da gençler arasında riskli cinsel davranışların sıklığının arttığına işaret etmektedir. (Ozan, Aras, Şemin ve Orçın, 2005; Sümer, 2007; Siyez ve Siyez, 2007). Ergenler arasında erken yaşta cinsel ilişkide bulunmayı önlemede de cinsel sağlık eğitim programları devreye girmektedir. İlgili alan yazın incelendiğinde de yurt dışı ağırlıklı olmak üzere ergenlerde erken yaşta cinsel ilişkiyi önleme amacıyla geliştirilen çok sayıda program olduğu görülmektedir. Bu araştırma kapsamında uygulanacak olan cinsel eğitim programı ile de ergenlerin riskli cinsel davranışlarda bulunmasını azaltmak hedeflenmektedir. Ayrıca uygulanacak olan bu program ile ergenlerin konuyla ilgili farkındalık düzeylerinin artmasına, ergenliğe ve cinsel sağlığa yönelik daha sağlıklı tutumlar geliştirmesine katkı sağlanması hedeflenmektedir.

ABD hükümeti 1981 yılından beri cinsel sağlık eğitimi ile ilgili programları desteklemektedir. Örneğin 1996 yılından 2002 yılına kadar olan dönem içerisinde cinsel sağlık eğitim programlarına ayrılan bütçe % 3000 artmıştır (Knudtson & Coleman, 2008). Kendi ülkemizde ise cinsel sağlık eğitim programlarının oldukça sınırlı olduğu görülmektedir. Yapılan çalışmalar da sadece pilot okullardaki uygulamalarla sınırlı kalmıştır. Bu araştırmanın ergenlerin sağlıklı gelişimleri açısından önemli olmakla birlikte alan yazınına da önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Araştırmanın tamamlanmasının ardından ilköğretim 6. sınıf öğrencileri için kullanılabilecek 8 haftalık bir cinsel eğitim programı ortaya çıkacaktır. Bu programın tamamlanmasının ardından hazırlanacak olan program kitapçığı İzmir ilindeki Rehberlik Araştırma Merkezlerine gönderilecektir. Bu işlemin ardından da istekli olan Rehberlik Araştırma Merkezlerine programın nasıl uygulandığı, programın içerisinde yer alan etkinliklerin nasıl kullanılacağı ile ilgili bir konferans verilmesi planlanmaktadır. Böylelikle programın çok sayıda uzmana

ulaşması ve okullarda uygulanması sağlanacaktır. Bunun sonucunda da cinsel eğitime ihtiyaç duyan çok sayıda ilköğretim 6. sınıf öğrencisinin bu araştırmadan faydalanacağı düşünülmektedir.

Cinsel duygular, cinsel davranışlar ve cinsel sorunlar bireyin çocukluğunu, ergenliğini, gençliğini, evliliğini kısaca tüm hayatını etkileyebilmektedir. Bu kadar önemli olan bir olgunun görmezden gelinmesi ve cinsel eğitime gereken önemin verilmemesi insanların dolayısıyla toplumun sağlığını riske atabilir. İnsan gelişim sürecinin en kritik geçiş dönemlerinden biri olan ergenlik döneminde cinsel gelişim, sağlıklı bir benlik algısının gelişiminde, cinsellikle ilgili tutum ve değerlerin oluşmasında, kişiler arası becerilerin gelişmesinde ve cinsel ilişkilerde sorumluluk geliştirmesinde oldukça önem taşımaktadır. Bu nedenle cinsel eğitim gereksinimi bir ölçüde karşılayabilmek amacıyla cinsel eğitim programı hazırlanması yoluna gidilmiştir.

Özetle yapılan bu araştırmanın ülkemizde önemli bir eksikliği kapatacağı, çocuk ve ergenlerin bedensel ve ruhsal değişim ve gelişimleri, her iki cinsin beden yapısı, arkadaşlık ilişkileri ve romantik ilişkiler, cinsellik ve aile yaşamı, cinsel istismardan korunma, sağlıklı cinsel tutum, düşünüş ve davranışlar hakkında bilgilendirici bir kaynak özelliği taşıyacağı ve ergenlere öncelikli verilebilecek cinsel eğitim konularının belirlenmesine ve cinsel eğitim programlarının geliştirilmesine katkı sağlayacağına inanılmaktadır.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın sınırlılıkları şu şekildedir:

1. Araştırmanın denekleri İzmir ili Bornova ilçesinde orta sosyo-ekonomik düzeyde ve genellikle göç eden ailelerin bulunduğu Altındağ semtinin Evrenosoğlu ilköğretim okulunun altıncı sınıf öğrencileri arasından seçildiğinden, elde edilen bulgular ancak benzer gruplara genellenebilir.
2. Araştırmada belirlenen ergenlerin cinsel bilgi düzeyleri ve cinsellikle ilgili tutumları Cinsel Sağlık Bilgi ve Tutum Envanteri'nin ölçtüğü özelliklerle sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Bu araştırmada geçen bazı kavramlar, aşağıda tanımlandıkları biçimiyle kullanılacaktır.

Ergenlik: Fiziksel ve duygusal süreçlerin yol açtığı cinsel ve psiko-sosyal olgunlaşma ile başlayan ve bireyin bağımsızlığını ve sosyal üretkenliğini kazandığı, çok da belirli olmayan bir zamanda sona eren kronolojik bir dönemdir ve hızlı fiziksel, psikolojik ve sosyal değişmelerle karakterizedir (Çetin ve Çuhadaroglu, 2008).

Cinsel Sağlık: Bireysel ve sosyal değer yargılarıyla uyumlu şekilde cinsellikten zevk alabilme kapasitesi, yanlış inanış, utanç ve korkulardan arınma, cinsel ve üreme fonksiyonlarına zarar veren organik bozukluk, hastalık ve sakatlıkların yokluğu olarak tanımlanmaktadır (Ekşi, 1990).

Cinsel Eğitim: Yaşam boyu süren bilgi alma, tutum, inanç ve değerler kazanma sürecidir (SIECUS, 2004).

BÖLÜM II

Bu bölümde ergenlik dönemi özellikleri ve değişikliklerine, yurt dışında ve ülkemizdeki cinsel eğitim uygulamalarına ve cinsel eğitim hakkında yurt dışında ve ülkemizde yapılmış olan bazı araştırmalara yer verilmektedir.

2.1. ERGENLİK DÖNEMİ VE ÖZELLİKLERİ

Alan yazında ergenlikle ilgili farklı tanımlar yer almaktadır. Ergenlik, belirgin ve hızlı fizyolojik, psikolojik ve sosyal gelişimlerin görüldüğü, stres ve karmaşanın yoğunlaştığı, çocukluktan yetişkinliğe atlama ve uzun bir geçiş dönemidir (Ercan, 2001; Mukaddes, 2000; Yavuzer, 2005).

Ergenlik kavramı ilk kez 1904’de Stanley Hall ile alan yazına girmiş ve insan gelişiminde ayrı bir evre olarak yerini almıştır. Ergen sözcüğü Latince büyüme, olgunlaşmak anlamında kullanılan “adolescere” fiilinin kökünden gelmekte olup, yapısı gereği bir durumu değil, bir süreci belirtmektedir. Günümüzde bireyde gözlenebilen hızlı ve sürekli bir gelişme evresi olarak tanımlanmaktadır (Yavuzer, 2005). Bir başka tanıma göre çocukluk ve yetişkinlik arasındaki fiziksel, duygusal ve bilişsel değişikliklerle belirlenmiş dönem olarak tanımlanır (CETAD, 2000).

Amerikan Psikiyatri Birliği tarafından yayınlanan psikiyatri sözlüğünde ergenlik; “fiziksel ve duygusal süreçlerin yol açtığı cinsel ve psiko-sosyal olgunlaşma ile başlayan ve bireyin bağımsızlığını ve sosyal üretkenliğini kazandığı, çokta belirli olmayan bir zamanda sona eren kronolojik bir dönemdir ve bu dönem hızlı fiziksel, psikolojik ve sosyal değişmelerle karakterizedir” şeklinde tanımlanmaktadır (Çetin ve Çuhadaroglu, 2008).

Kulaksızoglu’nun (1998) tanımına göre ergenlik; insanda bedence büyümenin, hormonal, cinsel, sosyal, duygusal, kişisel ve zihinsel değişme ve

gelişmelerin olduğu, buluşla başlayan ve bedence büyümenin sona ermesiyle sonlandığı düşünülen özel bir evredir. Mussen (1990), ergenliği; çocukluk ile ilk yetişkinlik arasında bir dönem olarak tanımlamıştır (akt. Kandemir, 1991).

Gençlik dönemi olarak da ifade edilebilen ergenlik, bireyin biyolojik ve duygusal süreçlerindeki değişikliklerle başlar, cinsel ve biyolojik olgunluğa doğru erişmesi ile sürer. Bireyin bağımsızlığını ve sosyal üretkenliğini kazandığı belirlenmemiş bir zamanda tamamlanır. Kronolojik şekilde süren ergenlik, normal bir gelişim ve değişim dönemidir (Özbay ve Öztürk, 1992).

Milli Eğitim Bakanlığı'na göre gençlik, “buluş çağına girme ile başlayan biyo-psikolojik açıdan çocukluğun sona erdiği ve toplum hayatında sorumluluk alma dönemi olan, genç yetişkinliğin başladığı dönem olarak nitelendirilen 12-24 yaşları arasındaki gruptur” (Ünver ve ark., 1986). UNESCO'nun tanımına göre genç, öğrenim yapan ve hayatını kazanmak için çalışmayan ve evi olmayan insandır. Gençlik çağına başlangıcı ve sonu ile ilgili ileri sürülen yaş sınırlamaları da birbirinden farklıdır. UNESCO'nun tanımlamasında gençlik çağı, 15-25 yaşları arasında gösterilmektedir. Birleşmiş Milletler Örgütü'ne göre ise gençlik çağı 12-25 yaşları arasındadır (akt. Kulaksızoğlu, 1998).

Ergenlik, yaklaşık olarak 11-12 yaşlarda başlayıp 20-21 yaşına kadar sürmekte ve bu dönemde büyük değişimler yaşanmaktadır. Sadece fiziksel, cinsel, psikolojik ve bilişsel değişimler değil, aynı zamanda ebeveynlerin, akranların, öğretmenlerin ve toplumun beklentilerinde de değişim söz konusudur. Bazı gençler birdenbire meydana gelen bu değişiklikleri yaşarken sorun yaşamakta ve bunlarla başa çıkmak için yardıma gereksinim duymaktadır (Alisinanoğlu, 2002; Dilek, 1993; Papalia ve ark., 2004).

Aşağıda ergenlik döneminde yaşanan fiziksel, bilişsel, duygusal, sosyal ve cinsel gelişim alanlarında yaşanan değişimler ile kişilik ve ahlak gelişimi ayrıntılı olarak açıklanmaktadır.

2.2. Fiziksel Gelişim

İnsan gelişiminin temel alanlarından olan fiziksel gelişim bedensel ve psiko-motor gelişim olmak üzere iki alandan oluşur. Bedensel gelişim, genel olarak beden oranı ve fiziksel görünümde meydana gelen değişimle birlikte bedeni oluşturan alt sistemlerin büyüme ve gelişimini ifade eder. Psiko-motor gelişim ise fiziksel büyüme ve gelişme ile birlikte beyin - omurilik gelişimi sonucu organizmanın isteme bağlı olarak hareketlilik kazanmasıdır. Kilo artışı, boy uzaması ve kas gelişimine, diğer bir deyişle fiziksel gelişime paralel olarak hareket ve becerilerin kazanılmasında sinir sistemi ve kasların gelişimi önemli bir yer tutar (Siyez, 2007).

2.2.1. Bedensel Gelişim

Bedensel değişiklikler ergenlik döneminde psikolojik ve sosyal değişikliğin başlangıcı olduğu için büyük önem taşırlar. Bedensel gelişim duygusal, sosyal ve zihinsel olgunlukların temelini oluşturmaktadır. Bir başka deyişle ergenlik, biyolojik değişimle başlar ve bedensel, zihinsel ve ruhsal gelişimle son bulur (Yavuzer, 2005).

Ergenlik döneminin, cinsel olgunluk ya da verimliliğe uzanan erinlikle başladığı düşünülmektedir (Papalia ve ark., 2004). Erinlik cinsiyet yeteneklerinin kazanıldığı ve cinsel olgunluğa erişildiği gelişim dönemidir. Çocukluk döneminin sonunda meydana gelen, hızlı büyüme ve gelişmenin olduğu kız ve erkek cinsel özelliklerinin belirlediği iki üç yıllık dönemi kapsamaktadır. Kızlar erkeklerden bir iki yıl önce erinliğe girmekte, büyüme ve cinsel olgunlaşmayı bir iki yıl erken tamamlamaktadır. Her çocuğun ergenliğe girme yaşı farklı olabilmektedir. Ergenliğe girme yaşı kızlarda ortalama olarak 11-13 yaş, erkeklerde 13-14 yaş olarak hesaplanmıştır (Alisinanoğlu, 2002; Aydın, 2005; Mussen ve ark., 1990; Özbay ve Öztürk, 1992; Yavuzer, 2005; Yörükoğlu, 2000).

Sosyoekonomik düzeyin düşük ve beslenme bozukluklarının sık görüldüğü kesimlerde erinlik belirtilerinin gecikmesine sık rastlanır (Gander ve Gardiner, 2004; Temel ve Aksoy, 2001). Erinlikte çeşitli faktörler etkili olmaktadır. Kalıtımla gelen genetik faktörler, beslenme, çocuğun sağlık durumu, beden kütlesi, erinliğin

başlangıcını etkileyen etmenlerdir. Çocuğun genetik donanımı potansiyel erinlik zamanını belirlerken, iyi beslenme koşulları ve çocuğun genel sağlık durumu önemli olmaktadır (Aydın, 2005; Özbay ve Öztürk, 1992).

Erinlik belirtilerinin görülmesinden bir iki yıl önce her iki cinsin de hormonları yoğun bir çalışma temposuna girmektedir. Hipotalamus, hipofiz ve cinsiyet hormonları erinliği programlamaktadır. Hipotalamus hipofizi kumanda eder, hipofiz bezi de hormon seviyesini ayarlamaktan sorumludur. Hipofiz gönderdiği uyarılarla cinsiyet hormonlarını faaliyete geçirir. Bu her bireyde farklı zamanlarda gerçekleşir. Bu hormonların, tiroit ve böbrek üstü bezi gibi diğer endokrin bezleri ve ayrıca testis ve yumurtalıklar üzerinde uyarıcı etkileri vardır. Böylelikle androjen, östrojen ve progesteron hormonları salgılanır (Aydın, 2005; Papalia ve ark., 2004; Temel ve Aksoy, 2001).

Çocukluğun sonu ve ergenliğin başladığı erinlik dönemi insanın en hızlı büyüme ve gelişim dönemlerinden biridir. Diğer ikisi, doğumdan önceki embriyonik aylar ve rahim dışındaki ilk yıldır (Aydın, 2005; Gander ve Gardiner, 2004; Temel ve Aksoy, 2001).

Erinlik döneminde beden yapısında meydana gelen hızlı değişimlere cinsel olgunlaşma süreci de eşlik eder. Kız ve erkeklerde cinsel olgunlaşmanın başladığını gösteren birincil ve ikincil olarak adlandırılan cinsiyet özellikleri görülür. Birincil cinsiyet özellikleri üreme organlarındaki değişimleri içerir. İkincil cinsiyet özellikleri ise kız ve erkeklerin beden yapısındaki değişikliklerdir (Aydın, 2005; Gander ve Gardiner, 2004; Temel ve Aksoy, 2001).

Birincil cinsiyet özellikleri: Büyüme atağı döneminde cinsel olgunlaşmanın başlangıç zamanında bireysel farklılıklar görülür. Gelişim sırasında farklılıklar görülsede fiziksel gelişim genellikle belli bir düzende gerçekleşir (Mussen ve ark., 1990). Kızlarda cinsel olgunlaşmanın en önemli göstergesi 11-14 yaşları arasında görülen ilk adet kanaması olarak kabul edilir. İlk adet kanamasından yaklaşık bir yıl sonra yumurta üretimi başlar. Erinlik sırasında dış cinsel organlarda önemli değişiklik görülür. Majör ve minör libialar (iç ve dış dudaklar), klitoris, vajinal kanal

büyür ve özellikle klitoris uyarılmaya daha hassas hale gelir (Gander ve Gardiner, 2004; Kulaksızoğlu, 1998; Özbay ve Öztürk, 1992; Temel ve Aksoy, 2001).

Erkeklik hormonu olan testosteron genellikle 11.5 yaşlarında salgılanmaya başlasa bile gözle görülür işaret olan testis torbasının büyümesiyle ortalama 12.5 yaşlarında gözlenir. Yaklaşık bir yıl sonra boy artışıdaki atakla penis büyümesi oluşur. Bu değişiklik erkek erinlik döneminin en önemli göstergesidir. Bunun yanı sıra penise spermlerin aktarımını sağlayan prostat bezleri oluşur. Üreme organlarındaki olgunlaşma sonucu ile ilk gece boşalmaları yaşanır (Gander ve Gardiner, 2004; Kulaksızoğlu, 1998; Özbay ve Öztürk, 1992; Papalia ve ark., 2004).

İkincil cinsiyet özellikleri: Kızlarda; erinliğin ilk görünür ve en önemli belirtisi, 8-13 yaşları arasında göğüsteki tomurcukların ortaya çıkmasıdır. Göğüs uçları genişler ve göğüsler önce konik daha sonra da yuvarlak bir görünüme bürünür. Adet kanaması bundan yaklaşık bir yıl sonra gerçekleşir. Cinsel organ çevresindeki kıllanmalar genellikle memelerin gelişiminden kısa bir süre sonra başlar ve bir ya da iki yıl sonra koltukaltı kılları belirir. Bu dönemde ayrıca, omuzlar daralır ve yuvarlaklaşır, kalça genişleyerek vücut yapısı şekillenir (Gander ve Gardiner, 2004; Özbay ve Öztürk, 1992).

Erkeklerde; en önemli ikincil cinsiyet belirtileri ise, beden biçimi ve sakaldır. Vücut ve yüz erkeksi bir görünüm alır. Omuzlar geniş, kalça dar ve gövde nispeten uzundur. Aynı dönemde önce penis çevresi kıllanması ve yaklaşık iki yıl kadar sonra da koltukaltı ve yüzde kıllanma başlar. Erkek ergenlerin önce bıyıkları belirgin hale gelir sonra şakak kemikleri altındaki sakallar görülmeye başlar. Erkeklerde kıllanma ergenliğin sonlarına doğru göğse, bacak ve kollara yayılır (Gander ve Gardiner, 2004; Kulaksızoğlu, 1998; Özbay ve Öztürk, 1992).

Erkek çocuklarda kol ve bacak adalelerinde gelişme görülür. Gırtlakta meydana gelen büyüme, ses tellerinin gelişmesi ve eril hormonlarının üretimi nedeniyle ses kalınlaşması olmaktadır. Erkeklerde ses yaklaşık 13.9 yaşlarında bozulur ve 15 yaşında yetişkin sesine ulaşılır. Hipofiz hormonunun etkisiyle, gırtlığın çene altına rastlayan bölgesinde bir kıkırdaklaşma görülür. Adem elması

denen bu boğum gözle görülür şekilde büyür (Ataç, 1991; Kulaksızoğlu, 1998; Mussen ve ark., 1990; Susman ve Rogol, 2004; Şemin, 1992; Temel ve Aksoy, 2001).

2.2.1.1. Diğer Bedensel Değişiklikler

Ergenlik döneminde beden içsel ve dışsal bir gelişim atağındadır. Ergenlikte büyüme atağı, ergende görülen boy ve ağırlık oranının hızlı bir şekilde artışı ifade etmektedir. Bu artışın hızı, yaşı ve süresi kişiden kişiye değişir. Her iki cinsiyette de büyüme atağı yaklaşık 4.5 yıl sürer (Mussen ve ark., 1990; Yavuzer, 2005). Ergenlik döneminde göze çarpan değişiklikler, boy ve ağırlık artışı ile birlikte çocuğun cinsel olgunluğa ulaşmasıdır (Aydın, 2005).

Ergenliğin başlangıcının en önemli belirtisi hızlı boy uzamasıdır. Boy uzaması incelendiğinde hem ergenliğin başlangıcında hem de hemen öncesinde hızlı bir gelişim olduğu görülür. Boy gelişimi erkeklerde 12-16 yaşları arasında daha keskin ve belirgin görülmekte iken kızlarda ise, ergenlik öncesi hızlı olan gelişim ergenlik döneminde yavaşladığı görülür (Yavuzer, 2005). Bu nedenle ergenliğin başında kızlar genellikle erkeklerle aynı boyda veya daha uzundurlar. Ergenlik dönemi boyunca erkekler bu farkı kapatıp, kızları geçerler (Aydın, 2005; Gander ve Gardiner, 2004; Temel ve Aksoy, 2001; Yavuzer, 2005).

Kızlar büyüme atağına erkeklerden daha önce girmiş ve bu süreci daha önce tamamlamış olsalar da; erkekler kızlara nazaran daha fazla uzarlar. Ergenliğin başlarına gelindiğinde, ergenin boyu yetişkinlikte alacağı boyun % 80'ine ulaşmıştır. Daha sonra büyüme, maksimum boya 18-20 yaşlar arasında ulaşılmasına kadar yavaşlayarak sürer (Altınköprü, 1999; Ataç, 1991; Gander ve Gardiner, 2004; Kulaksızoğlu, 1998; Papalia ve ark., 2005; Temel ve Aksoy, 2001).

Ağırlık artışı da, boy artışına benzer bir seyir gösterir. Ergenliğin başlamasıyla çocukların kilosunda bir artış görülür. Ergenlik öncesinde kızlar erkeklere göre daha hafiftirler. Ergenliğin başlarında kızların erkeklerden biraz daha ağır oldukları görülür. Fakat ergenliğin sonuna doğru erkekler kiloları itibariyle kızlardan daha ağır

olmaktadırlar (Aydın, 2005; Gander ve Gardiner, 2004; Mussen ve ark., 1990; Susman ve Rogol, 2004; Temel ve Aksoy, 2001; Yavuzer, 2005).

Ergenlik dönemi birçok kız ve erkek için şişmanlık dönemi olmaktadır. Kalça, bacak, karın, boyun ve yanaklar yağ toplanma bölgeleridir. Erinlik sonunda boy uzadıkça ve cinsel olgunluk tamamlandıkça bu şişmanlık kaybolur. Şişmanlığın nedeni, hormonların henüz düzene girmemiş olması, iştahın fazla olması ve düzensiz yemek yemeleridir. Ergenlerin çoğu bu dönemden geçmekte, hormonların dengelenmesi, yiyeceklerin düzenli alınıp kontrol edilmesiyle bu yağlar atılmaktadır (Onur, 1981; Temel ve Aksoy, 2001).

Ergenlik döneminde ağırlık artışı, kas ve kemiklerin büyümesiyle gerçekleşir. Ergenlik döneminde tüm uzun kemiklerin uzunluğu artar ve eklem kemikleri gelişir. Bu değişimler beden gücü artışının temelini oluşturur. Ayrıca vücuttaki kas oranı gittikçe artar. Çocukluk dönemine, kaslar vücudun toplam ağırlığının %30'unu, 16 yaşlarında beden ağırlığının hemen hemen yarısını, olgunlaşma süreci sonunda ise %63'ünü oluştururlar. Kaslardaki artışa bağlı olarak güçte de bir artış olmaktadır (Onur, 1981; Susman ve Rogel, 2004; Yavuzer, 2005).

Beden şekli ve oranlarındaki önemli değişiklikler, ergenlik dönemindeki bedensel büyümenin temel özelliklerindendir. Çocukluk dönemlerinde kız ve erkekler arasında şekil açısından çok az fark varken, ergenlik döneminde bu farklar giderek artar (Yavuzer, 2005). Büyüme tüm bedende değişik hızla gerçekleşir. Önce eller ve ayaklar büyür. Öyle ki 13-14 yaşındaki bir ergen, erişkin çağında giyeceği ayakkabıyı giymeye başlar. Ön kollar ve bacaklar, daha sonra üst kol ve uyluklar uzar. Kolların vücuda göre önce uzaması, kolla diğer organların boyları arasında orantısızlık yaratır. Kas ve kemiklerde aynı hızla ve zamanda gelişmediğinden bedenin kontrol edilmesi başlangıçta güç olabilir. Uzun boylu olma, ergeni kambur durmaya zorlayabilir. Büyümedeki çabukluk gencin duruşuna, hareketlerine ve bedenini istediği gibi kontrol etmesine engel olabilir (Alisinanoğlu, 2002; Kandemir, 1991; Kulaksızoğlu, 1998; Mussen ve ark., 1990).

İçsel organlar da hem en, hem boy olarak büyüme gösterirler. Kalp boyutları 2 katına çıkar, akciğer ve solunum kapasitesi ve dayanıklılık artar. En az büyüme beyinde görülür (Şemin, 1992).

2.2.1.2. Erken ve Geç Olgunlaşma

Kişinin bedenindeki değişiklikler, nasıl davrandığını ve neler hissettiğini etkilediği gibi, nasıl görüldüğü de diğer insanların ona karşı davranışını etkiler. Ergenin vücudundaki değişiklikler ve bu değişikliklerin kendi alıştığı kontrolün dışına çıkması; bazen utanma, suçluluk duygusu, korkma ve hatta panik yaşamalarına neden olmaktadır (Özbay ve Öztürk, 1992). Kız ve erkeklerin erinlik dönemine akranlarından önce ya da sonra girmeleri aileleri ve arkadaşları arasında ve çevrelerinde farklı biçimlerde değerlendirilmelerine yol açar (Tan, 1992).

Bir yanda bedendeki değişiklikler gencin kendini algılamasını değiştirirken diğer yandan da çevredekilerin genci algılaması da bu dönemde değişmeye başlar. Gencin fiziksel gelişim hızı, karşılaşacağı tutumları belirleyen önemli bir faktördür. Gencin çevresindeki kişilerin kendisine karşı değişen davranışlarını uyum sağlaması gerekir. Çevreleri gençlerden belli davranışları bekler ve genç de bu beklentiler uygun davranışlar sergilemek için kendini zorunlu hisseder. Bu da ergenin kişilik gelişimi etkiler (Özbay ve Öztürk, 1992).

Erken olgunlaşan erkekler, yıkıcı davranışlar ve madde kullanımı gibi olumsuz davranışlar gösterme olasılıklarının olduğuna yönelik araştırma bulguları da bulunmasına rağmen erkekler için erken olgunlaşmanın olumlu yanları çok daha fazladır. Cinsel ve fiziksel olgunlukları nedeniyle beden yapısı, güç ve daha kaslı olma avantajına, daha fazla hareket kapasitesi ve güçlü bir metabolizmaya sahiptirler. Spor ve diğer aktivitelerde başarılıdırlar. Akranlarından daha erken olgunlaşan bir erkekle ilgili beklentiler artar. Daha olgun davranışlar göstermeleri beklenir. Büyüme atağını daha erken yaşayan kızlarla aynı boy ve irilikte olduğu için onlarla daha çabuk iletişim kurar. Aynı zamanda erken olgunlaşan erkeklerin benlik algıları ve arkadaş ilişkilerine yönelik algıları daha olumlu olmaktadır

(Kulaksızoğlu,1998; Mussen ve ark.,1990; Novak ve Pelae, 2004; Saka, 1999; Siyez, 2007).

Geç olgunlaşan erkekler kendi yaşındaki erkeklerden daha küçük ve zayıf göründükleri için yaşlıları tarafından daha az çekici bulunmakta ve akran istismarına daha fazla maruz kalmaktadırlar. Ayrıca kendilerini olumlu değerlendirmeleri daha azdır ve okul başarıları daha düşüktür. Bu ergenler çocuk muamelesi görür, daha az popüler olur ve kızlarla iletişim kurmada zorlanır. Bu nedenle erken ve geç olgunlaşan erkekler arasında kişilik farklılıkları ortaya çıkar. Geç olgunlaşan erkeklerin daha gergin, kendilerine daha az güvenen, utangaç, aşırı istekli, huzursuz, buyurgan ve ilgi beklentisi çok olan bireyler oldukları belirtilmektedir. Erken olgunlaşan erkekler genellikle geç olgunlaşan erkeklere göre daha avantajlıdırlar. Geç olgunlaşan erkeğin karşılaştığı bu sıkıntılar ise beden algısının düşmesine neden olabilmektedir. Fakat bazı yönlerden geç olgunlaşan erkeklerde bu durumdan olumlu etkilenebilir. Geç olgunlaşan erkekler erinlikten sonra gözlendiğinde kültürel meraklarının ve keşfetme davranışlarının erken olgunlaşanlara göre daha fazla olduğu görülmüştür (Gander ve Gardiner, 2004; Mussen ve ark., 1990; Novak ve Pelae, 2004; Saka, 1999; Siyez, 2007).

Erken olgunlaşan kızlar vücutlarına uyum sağlayamazlar ve mutsuz olurlar. Göğüslerinin büyümesi kendilerini rahatsız hissetmelerine neden olabilmektedir. Sınıf içerisindeki henüz olgunlaşmamış arkadaşlarının şakalarına maruz kalabilmektedir. Ayrıca kızların erken olgunlaşması yaşça daha büyük akranlarıyla arkadaşlık kurmayı ve buna bağlı olarak da zararlı madde kullanımı ve erken yaşta cinsel ilişkide bulunma sıklığını arttırmaktadır. Okuldaki başarısı düşüktür, sorunlu davranışlar sergilerler. Erken olgunlaşan kızlarda depresif belirtiler ve saldırgan davranışlar sıklıkla gözlenir (Ataç, 1991; Kulaksızoğlu, 1998; Mussen ve ark., 1990; Novak ve Pelae, 2004; Saka, 1999; Siyez, 2007).

Geç olgunlaşan kızlar vücutlarıyla daha barışıktır ve akademik başarıları daha yüksektir, nadiren davranış bozuklukları gösterirler. Fakat ergenliğin sonlarında ve yetişkinlikte durum değişir ve erken olgunlaşanlar daha popüler hale gelir, kendilerine olan güvenleri daha fazla olur ve bilişsel, sosyal, duygusal yönden daha

başarılı olurlar (Gander ve Gardiner, 2004; Mussen ve Ark.,1990). Fakat geç olgunlaşan kızlar, ortaokul ya da lise dönemlerinde yakın ilişkilerde ya da grup aktivitelerinde dikkati çekmemekte ve gözden kaçabilmektedir (Siyez, 2007).

Özetle erken olgunlaşan ya da gelişimlerinde geciken çocuklar, bu değişimi kuşku ile karşılarlar. Erken ve geç olgunlaşma konusunda bu farklılıkların nedeni aslında toplumdur. Toplum bu süreçte erkeklere olumlu mesaj verirken kızlara olumsuz mesaj göndermektedir. Özellikle kapalı toplumlarda kızlar karmaşık duygular yaşayabilmektedir (Gander ve Gardiner, 2004; Kulaksızoğlu, 1998; Mussen ve ark., 1990; Uğurel Şemin, 1992).

Ergenlikte meydana gelen bedensel değişimler, erken veya geç olgunlaşma ergenlerin beden imajını etkilemektedir.

2.2.1.3. Beden İmajı

Beden imajı, kendi kendimizin zihnimizde biçimlendirdiğimiz resmidir, kişinin fiziksel olarak nasıl olduğunun imajıdır. Kişinin kendini güzel ya da çirkin, güçlü ya da çelimsiz olarak nasıl bulduğudur. Kişinin bedeninden elde ettiği doyum olarak da tanımlanmaktadır (Ergür, 1996; Gökdoğan, 1988).

Erinlik ve onu izleyen ergenlik döneminde beden yapısı ve özellikleri ergenin ilgi alanlarının temelini oluşturur. Bedene karşı olan ilgi, erinlikte en yoğun olmakla birlikte, belli bir ölçüde ergenliğin sonuna kadar sürer. Onlar, bedenlerinde görülen değişikliklere karşı çok duyarlıdırlar. Hızlı beden değişikliği kimi zaman şaşkınlığa, kimi zamanda hoşnut olmaya yol açar. Çekici bir görünüme sahip olma, ergenin olumlu bir beden imgesine sahip olmasını etkiler. Beden yapısı, imgesi ve görünümü onlar için birer kuşku kaynağıdır. Kendi bedenlerindeki büyüme sürecini anlayabilmek, fiziksel görünümelerini kabul etmek, beden bakımlarını gerçekleştirmek, günlük yaşamda ve her tür etkinlikte bedenlerini etkili kullanabilme gereksinimi içindedirler. Kısaca, beden benliğinin simgesi durumuna geçer. Beden imgesi, ergenlik döneminde özümlemesi gereken kritik bir psikolojik olgudur (Aydın, 2005; Köknel, 1998; Yazgan İnanç ve ark., 2004).

Ergenin değişen bedenini kabul etmesi ve bu değişime uyum gösterebilmesi döneminin başlıca sorunlarından biridir. Ergenin bu değişikliklere hazır olup olmaması, toplumun koyduğu ölçüler ve ergenin olgunlaşmasındaki uyumazlık, davranışlarını büyük ölçüde etkilemektedir. Ergenler genelde kendilerini yaşıtlarıyla kıyaslarlar. Kendilerinin onlardan farklı ya da eksik yanlarını gördüğünde üzüntü duyarlar. Sivilceler, terleme, şişmanlık, gibi nedenler önemli üzüntü kaynağı olabilmektedir (Yavuzer, 2005). Ergen diğer konularda olduğu gibi bedeniyle ilgili yapılan değerlendirmelere de çok duyarlıdır. Ergen alingan, kuşkulu ve güvensizdir. Hiçbir şey olmadığında bile kendinden bahsedildiğini düşünür (Dönmezer, 2001).

Ergenlikteki bedensel değişimler psikolojik olarak da ergenleri etkilemektedir. Pek çok genç kendilerine ait kişisel özelliklerden çok dış görünüşleri konusunda dikkatli olurlar ve çoğu aynada gördüğü karşısında pek de hoşnut değildir. Dış görünüşü beğenmeme olgusu erkeklerden çok kızlarda görülmektedir. Bunun nedeni kızların fiziksel görünüşlerine kültürel bir baskı olmasıdır. Beden imajına dair bu kaygılar cinsel çekiciliğin uyanışı ile başlamaktadır. Özellikle ergenlik dönemine girmiş kızlar çok şişman olduklarını düşünmektedirler ve bu olumsuz beden imajı yeme bozukluklarına yol açmaktadır (Papilia ve ark., 2004).

Ergenlerde,  evresi tarafından sürekli dış görünüşünün izlendiği, bedensel değişimlerin değerlendirildiği, sa , makyaj ve giyim tarzlarının dikkate alındığı gibi benmerkezci düşünceler gelişebilmektedir. Bu yüzden dış görünüşlerine daha çok önem verip, kendilerini toplumda beğenilen kişilere, televizyon ve dergilerde gördükleri modellere benzetmeye çalışırlar. Akran grupları arasında benimsenen tarzda bir dış görünüm oluşturmaya  zen gösterirler. Bu algıyı içeren benmerkezci düşünce tarzı ergenliğe özgü olup, dönemin sonlarına doğru etkisini yitirmesi beklenir. Ancak, bazı ergenler çeşitli nedenlere bağlı olarak bedensel görünüşüne ilişkin olumsuz algılar geliştirebilirler (Ceyhan, 2002).

Beden imgesi, bir insanın nasıl göründüğüne ilişkin duygu ve düşünceleri, yaşıtlarından daha geç ya da erken olgunlaşmış olması gibi birbiriyle etkileşen pek çok etmenin sonucudur. Olumlu beden imgesine sahip bir ergenin, olumlu benlik kavramı geliştirmesi daha olasıdır (Gander ve Gardiner, 2004). Ergenin beden

yapısında oluşan önemli değişiklikleri benliğine sindirebilmesi zaman isteyen bir süreçtir. Olumlu beden imgesinin yerleşmesi, olumlu benlik kavramı ve benlik saygısı ile birlikte oluşur (Aydın, 2005).

2.2.2. Psiko-Motor Gelişim

Bu dönem içerisinde erkekler ve kızlar motor becerileri açısından ulaşabilecekleri en üst beceriye sahip olurlar. Ancak ergenlik yıllarının başlangıcında motor becerilerde azalma yaşanmaktadır. Bunun nedeni kemik ve kaslardaki büyümenin farklı hızlarda olmasıdır. Eğer kemikler kaslardan daha önce büyürse kaslar gerginleşir ve beden hareketlerinin sarsıntılı olmasına neden olur. Diğer yandan kaslar kemiklerden daha hızlı gelişirse kas dokuları gevşer ve hareketlerin ağırlaşmasına neden olur. Beyin son çocukluk dönemi boyunca kol ve bacakları hareket ettirebilmesi için kaslara enerji sağlanmasına programlanmıştır. Ergenliğin ilk yıllarında kemik ve kasların oranlarında değişim meydana gelmekte ancak beyin son çocuklukta programlandığı gibi çalışmaya devam etmektedir. Buna bağlı olarak da motor becerilerde yetersizlik ortaya çıkmaktadır. Motor becerilerdeki bu yetersizlik kemik ve kaslardaki büyüme tamamlanmasının ardından beynin yeni yeni kas-kemik oranına göre programlanması ile ortadan kalkar (Siyez,2007).

2.3. Ergenlik Döneminde Bilişsel ve Dil Gelişimi

2.3.1. Bilişsel Gelişim

Birçok değişikliğin yanı sıra ergenlikte bilişsel alanda da önemli değişiklikler olmaktadır. Düşünce süreçlerinin değişmesi ergenleri çocukluktan ayırt etmede oldukça önemli bir belirleyicidir (Siyez, 2010; Temel ve Aksoy, 2001).

Piaget (1972) bebeklerin, okul öncesi dönem çocuklarının, okul çağı çocuklarının ve ergenlerin düşünme süreçlerinin birbirinden oldukça farklı olduğunu belirlemiştir. Bilişsel gelişimi dört döneme ayıran Piaget'e (1972) göre bireyler, 0-2 yaş arası duyuşal-motor evre, 2-7 yaş arası işlem öncesi dönem, 7-11 yaş arası somut işlemler dönemi, 11 ve daha sonraki yaşlarında soyut işlemler dönemindedirler (Akçakın ve Altınoğlu-Dikmeer, 2008; akt. Aydın, 2005; Temel ve Aksoy, 2001).

Piaget'in bilişsel basamak teorisine göre ergenlik, somut işlemler döneminden soyut düşünme dönemine geçiştir. Çocuğun somut düşüncesi ergenlik döneminde değişir ve soyut düşünce gelişir. Ergenler, çocuklara göre, daha karmaşık ve soyut bilgileri daha kolay algılayabilirler. Bunun sebebi, dikkatlerini daha iyi sağlayabilmeleri, hatırlama becerilerinin daha gelişmiş olması ve pek çok bilgi işleme stratejisi geliştirmiş olmalarından kaynaklanır (Mussen ve ark., 1990; Yavuzer, 2005).

Soyut işlemler dönemi iki alt döneme ayrılmaktadır. Birinci dönem olan 11-15 yaş arasında soyut işlemler görülmekte fakat bu işlemler ergene sıkıcı gelmekte ve neden bu şekilde düşündüğünü açıklayamamaktadır. İkinci dönemde bu yetersizlik yok olur ve ergen daha karmaşık soyut düşünce becerilerini gösterir (Aydın, 2005; Temel ve Aksoy, 2001)

Soyut işlemler dönemine geçişle birlikte pek çok yeni bilişsel beceri kazanılmış olur. Soyut ve hipotetik düşünme becerisi bu dönemin en önemli kazanımları arasında yer alır (Siyez, 2010). Piaget'e göre de yetişkinleri ve ergenleri çocuklardan ayıran en önemli özelliğin, gerçek ve olasılık arasındaki farkı bilmeleridir (Mussen ve ark., 1990).

Soyut düşünce, olayların nedenlerini araştırmaya yönelik düşünce biçimidir. Bu tür düşünce biçiminde varsayımlara dayalı olasılıklar, mantık yolu ile analiz edilir ve eyleme geçmeden önce çıkarımlar yapılır. Problemler çözülürken deneme yanılma yerine sistematik bir yaklaşım uygulanır (Özbay ve Öztürk, 1992). Ayrıca, soyut işlemler döneminde olan birey, başkalarının görüşlerine aldanmaz, olayların arkasındaki nedenleri anlamaya çalışır. Deyimlerin ve atasözlerinin kelimelerle ifade edilen anlamlarından daha farklı bir anlamı olduğunu bilir. İma ve benzetmeleri kavrayabilir. Bir metnin ana fikrini kolaylıkla çıkarabilir (Kulaksızoğlu, 1998).

Soyut düşünmenin bir yanı gerçeklik ve olasılık arasındaki ilişki ile ilgilendir. Somut işlemler dönemindeki çocuklar için “olan şey” ile “olabilecek şey” aynı ve tekdir. Ancak soyut işlemci ergenler daha geniş olan hipotetik olasılıkları düşünürler. Gerçekleşen olayın her zaman gerçekleşen ya da gelecekte gerçekleşecek olayların

güvenilir bir göstergesi olduğundan öte, bu olayın şans eseri gerçekleşmiş olabileceğini de bilirler. Buna ek olarak, soyut işlem dönemindeki ergenler, ürettikleri olası hipotez ya da açıklamaları test edip doğrulamak amacıyla hipotetik-varsayımlı düşünceyi kullanırlar. Ergenler bir problem çözmek için plan yapmaya başlar, problemin neden ve sonuçlarına ilişkin denenceler geliştirir, oluşturduğu bu denenceleri sistematik bir şekilde test eder ve sonuca ulaşmayı başarır (Berzonsky, 2000; Siyez, 2010; Temel ve Aksoy, 2001).

Soyut problem çözme durumları ile başa çıkma yeteneği geliştirirler. Aynı zamanda meydana gelen pek çok etmenle başa çıkmada mantık kullanabilirler. Ergenlik dönemindeki bireyler kendilerinden daha küçük bireylere göre daha esnek ve daha karmaşık olarak düşünebilirler. Mekan ve zaman sınırı yapmadan, tarihsel zamanı ve uzay zamanını anlayabilirler. Tümevarım mantığından farklı olarak tümdengelim mantığını kullanmaya başlarlar (Papilia ve ark., 2004; Steinberg, 2007; Yavuzer, 2005).

Ergen bu dönemde iki ayrı kategoride olan değişken hakkında aynı anda fikir yürütebilmektedir. Gelecekteki değişiklikler hakkında düşünme becerisi kazanır. Olayların mantıki sıraları hakkında hipotezler kurabilir. Davranışların sonuçlarını merakla bekler. Bir grup olay yada durumda mantıki olarak tutarlı olmayan fikirleri araştırabilir (Temel ve Aksoy,2001).

Ergenlik dönemi bilişsel gelişim açısından büyük önem taşır, çünkü bu dönem ergenin yetişkin düşüncesine özgü bilişsel yetiler kazandığı dönemdir. Bilişsel gelişim denilen olgu, ergenin yalnızca kendini, ailesini, yaşlılarını, arkadaşlarını ve öğretmenlerini değil, dünyasını görme biçimi üzerinde uzun süreli etkiler yaratır (Gander ve Gardiner, 2004).

Ergenin dili bilişsel gelişiminde önemli konuma sahiptir. Piaget bilişsel yapılanımın dili yönlendirdiğini savunmuştur (Aydın, 2005).

2.3.2. Dil Gelişimi

Bireylerin ergenlik dönemine girmesiyle dilinde ve dil kullanımında önemli gelişmeler olur. Ergenlerin kelimeleri anlama ve soyut anlamlarını kavramalarında becerileri artmıştır. Bu dönemde ergenler grameri ve kurallarını ve dilin mecaz anlamını kavrarlar. Ayrıca bu dönemde mizah ve içerdği anlamı kavrama ve kullanım becerileri de önemli gelişmeler gösterir. Bunun sonucunda otoriteyi temsil eden kişilere isim takma gibi durumlar sıkça görülür (Aydın, 2005).

Ergenler ile yetişkinler arasındaki yaşam biçimlerinin farklılığını, dil varlıklarında ve davranışlarında da görmek mümkündür. Ergenlerin dili, sürekli değişiklik gösterir. Ergenleri etkileyen koşulların değişikliği bu duruma neden olur. Ergenlerin konuşmaların konusu genellikle karşı cins, spor, müzik ve sinemadır. Kız ergenler için bu konuşmaların içeriğine giyim, saç bakımı vb. eklenebilir (Bostancı, 2003).

Ergenlik çağındaki bireyler ayrıca sosyal perspektif oluşturmakta, karşılarındaki kişilerin görüş açısını ve bilgi seviyesini anlamakta ve ona göre konuşmakta daha becerikli hale gelirler. Bu beceri ikna etmede ya da değerlendirmede oldukça önemlidir. Gençlikte kullanılan argolar, yetişkinlerin ve ailelerin dünyasından farklı, bağımsız bir kimlik geliştirmenin bir parçasıdır (Papalia ve ark., 2004).

2.4. Ergenlik Döneminde Ahlak Gelişimi

Ahlak, kişilerin toplum içinde benimsedikleri iyi ve doğru davranışlar ve uymak zorunda bulundukları kurallar olarak tanımlanır. Hangi davranışın iyi olup olmadığı belirleyen kişisel ve toplumsal farklılıklar vardır (Aydın, 2005; Kulaksızoğlu, 1998; Temel ve Aksoy, 2001).

Ergenler, yetişkinlik dönemine doğru ilerlerken daha önceden karşılaşmadıkları durumlarla karşılaşır; cinsel ilişkide bulunma yeterliliğine sahip olurlar, akran gruplarının davranışlarını değerlendirmek durumundadırlar, okulda

başarılı olup olmamalarına karar vermek zorunda oldukları gibi çok fazla alan hakkında düşünmek ve sağlıklı kararlar vermek durumundadırlar (Siyez, 2010).

Ahlaki değerlerin kazanımı ve ahlak gelişimi bilişsel gelişime paralellik göstermektedir. Ahlak gelişimi ile ilgili çalışmalar yapan en önemli isimlerden birisi Lawrence Kohlberg'dir. Kohlberg ahlaki yargı düzeyinin ahlaki değeri etkilediğini belirtmiştir ve Piaget'in zihinsel davranışları analiz eden bilişsel teorisinden yararlanmıştır. Kohlberg ahlaki yapının, ahlaki düşüncenin üç ayrı düzeyinde ve altı evresinde oluştuğunu ve her bir düzeyin diğer ikisi ile bağlantılı olduğunu öne sürmüştür (Tablo 1). Bu evreler belirli bir sıra içinde oluşurlar ve her evre bir öncekinden nitelik olarak farklıdır. Ergenlik dönemine gelene kadar çocuklar ahlak gelişiminde gelenek öncesi düzeyi ve geleneksel düzeyi geçmiş olur (Aydın, 2005; Çiftçi, 2007; Gander ve Gardiner, 2004; Siyez, 2010; Temel ve Aksoy, 2001).

Tablo 1: Kohlberg'in Ahlaki Düşünce Düzeyleri		
Düzeyler	Basamaklar	Tanım
1. Düzey Gelenek Öncesi Düzey	Evre 1: İtaat ve ceza	Birey bir davranışın doğru veya yanlış olduğuna cezalandırılıp cezalandırılmayacağına göre karar verir.
	Evre 2: Çıkarcılık	Çocuk ya da ergen başlarına bir sorun gelmesin diye kuralları takip ederler.
2. Düzey Geleneksel Düzey	Evre 3: İyi çocuk eğilimi	Ahlaki eylemler, aile ya da diğer önemli sosyal grupların beklentilerine göre şekillenir.
	Evre 4: Yasa ve düzen	Ahlaki eylemler, yasaların koyduğu kurallara göre şekillenir
3. Düzey Gelenek Sonrası Düzey	Evre 5: Toplumsal sözleşme	İnsanlar birbirlerinden farklı değerlere sahip olabilirler. Bir davranışın doğru ya da yanlış olması içinde bulunulan duruma göre değişir.
	Evre 6: Evrensel ahlak ilkeleri	Doğru olanı belirlemede kişi tarafından geliştirilmiş etik etkilidir. Kişinin etik ilkeleri toplumun ahlaki değer yargıları ile tutarlık göstermektedir.

Ergenin soyut işlemler dönemine geçmesi ile birlikte ergen ahlaki gelişim açısından da gelenek sonrası evreye geçer. Bu nedenle bilişsel gelişim ahlaki gelişim

açısından önemli bir yordayıcıdır. Bireyler gelenek öncesi dönemde otorite kaynağını kendisi dışındaki kişileri görürken, geleneksel düzeyde birey dışsal otorite kaynaklarının kurallarını ve değer yargılarını içselleştirmekte fakat değerlendirmeden olduğu gibi kabul etmektedir. Gelenek sonrası düzeyde ise kişinin kendisi otorite kaynağıdır ve seçimlerini yaparken ve yargılamalarda bulunurken kendi ilkelerinden hareket etmektedir fakat bu düzeye ergenlerin ve yetişkinlerin çok azı geçebilmektedir (Siyez, 2010).

Ergenlik dönemindeki birey, doğruluk ve adalet kavramlarıyla oluşturduğu ahlak değerleri ile standart ahlak değerleri arasındaki çatışmaları fark eder. Bu dönemde iyi davranış artık başkalarının da onaylanan davranıştır ve kurallar, doğru ve iyi kavramları, ortak değer yargıları ergenin üst benliğinin bir parçası olmuştur. Yanlış davranmaktan ceza korkusuyla değil, kendisinin doğru ve uygun bulmadığı için kaçınır. Uygun davranışı hem kendi yararına hem de toplumun değerlerine ve düzenine uyduğu için benimser. Sonraki aşamada genç ahlak değerlerinin yere, zamana ve koşullara göre değişebildiğini yani göreceli olduğunu kavrar (Papalia ve ark., 2004; Yörükoğlu, 2000).

Akran gruplarının ergen üzerindeki yoğunlaşan etkisinin artması, ergenin erdemi anlamak konusunda yeni kıyaslamalar yapmasına neden olur. Olumlu sosyal destek pozitif ahlaki davranışların gelişmesini sağlar, bununla birlikte toplumdaki bireylerin çelişkili ve olumsuz yaklaşımları ergende iç çatışmalara yol açar. Çoğu ergen ve yetişkin geleneksel ahlaki değerlere uyar, kabul edilen statüleri korur, diğerlerinin mutlulukları için doğru olanı yapar ve konumlara uyar (Eisenberg ve Marris, 2004; Mehmetoğlu, 2004; Papalia ve ark., 2004).

Ergenlik çağından başlayarak gençler soyut düşünce yetilerini kullanarak ana babalarının davranışlarını yeniden değerlendirmeye başlarlar. Onların doğru dediklerinin her zaman geçerli olmadığını görürler. Tutarsız davranışları daha iyi ayırt eder, çelişkileri sezerler, tartışmaya girer, eleştirirler. Ergen bunu yaparken kendine özgü bir ahlak anlayışı, tutarlı bir değer sistemi yaratmaya çalışmaktadır. Ergen durmadan değişen duygularıyla, çeşitli dış etkiler arasında bocalar. Arkadaş kümelerinin, ilişkiye girdiği öğretmenlerini, öteki yetişkinin ve genelde eviyle dış

dünyanın görüş ayrılıklarını uzlaştırmaya çabalamaktadır. Her koşulda en doğru davranışı seçmek, en uygun tutumu takınmak kolay değildir. Ana babasından öğrendiği sade kurallar ergenin yeni karşılaştığı durumlarda yetersiz kalabilir. Bu nedenle yeni koşullara uyum sağlaması, birçok seçenekten birini seçmesi gerekmektedir (Yörükoğlu, 2000).

Ergenin ahlaki değerlerinin gelecekte seçeceği meslekle sıkı bir ilişkisi vardır. Seçeceği meslek, kendi hayatını nasıl kurduğu, ondan nasıl yararlandığı, toplumsal iş bölümünde hangi görevleri üstlenmek istediği, nasıl bir insan ve kişi olmak istediğiyle ilgilidir (Mehmetoğlu, 2004; Yörükoğlu, 2000).

2.5. Ergenlik Döneminde Kişilik Gelişimi

Kişilik kavramı, bir insanı başkalarından ayıran özelliklerin tümünü ve çevresine uyum sağlamak için geliştirdiği davranış biçimini belirtir (Yörükoğlu, 2000; Kulaksızoğlu, 1998). Diğer bir kişilik tanımı da; bireyin iç ve dış çevresiyle kurduğu, onu diğer bireylerden ayırt edici, tutarlı ve yapılaşmış bir ilişki biçimidir (Cüceloğlu, 1991).

Kişiliğin çekirdekleri yaşamın ilk yıllarında atılır, altı yaşında ana hatları belirir, ancak son biçimini alması ergenlik dönemi sonuna doğru olur. Kişilik çizgileri uzun sürede biçimlendiği için kolay değişmez (Yörükoğlu, 1993).

Her şeyden önce kişilik, bireyin özel ve ayırt edici davranışlarını içermektedir. Özeldir, çünkü bireyin sıklıkla yaptığı ya da tipik olarak tanımlanabilecek davranışlarını temsil eder. Ayırt edicidir, çünkü davranışlar bireyi başkalarından ayırır. Çevremize uyum sağlama süreci ve bu sürecin ürünü olan uyum eylemlerimiz kişiliğimizi oluşturur (Bahadır, 2002; Temel ve Aksoy, 2001).

Bireyin düzenli ve mutlu bir yaşam sürebilmesi ve toplum içinde bir yer kazanabilmesi, sağlıklı bir kişilik gelişimi ile olanaklıdır. Sağlıklı bir kişilik gelişimi için, bireyin kendisine yönelik olumlu tutumlar geliştirmesi ve kendisini daha gerçekçi bir gözle değerlendirmesi gereklilik olarak görülmektedir (Çivitçi, 1998; Temel ve Aksoy, 2001).

Kişiliğin oluşumu ve gelişiminde etkili olan etmenler çevresel ve kalıtsal etmenlerdir. Kalıtımla getirilen özellikler potansiyel niteliklerdir ve bunların ortaya çıkarak gelişmesi büyük ölçüde çevresel koşullara bağlıdır (Bahadır, 2002; Öksüz, 2002). Hem gelişmekte olan insan ve çevre arasında, hem de biyolojik, psikolojik, fiziksel ve sosyo-kültürel düzeylerdeki farklı etkileyici etmenler arasında dinamik bir etkileşim vardır (Kağıtçıbaşı, 1998).

Ergenin kişilik gelişimini açıklamada en sık başvurulan kuramsal yaklaşımlardan biri Erikson tarafından geliştirilen Psiko-sosyal Gelişim Kuramı'dır (Tablo 2). Erikson'a göre normal gelişim 8 evreden oluşur (Aydın, 2005; Siyez, 2010; Temel ve Aksoy, 2001).

Tablo 2: Psiko-sosyal Gelişim Evreleri

Dönem	Bunalım
Bebeklik	Güvene karşı Güvensizlik
Küçük çocukluk	Özerkliğe karşı Utanç ve Kuşku
İlk çocukluk	Girişkenliğe karşı Suçluluk
Orta çocukluk	Çalışkanlığa karşı Aşağılık Duygusu
Ergenlik	Kimliğe karşı Rol Karmaşası
Genç yetişkinlik	Yakınlığa karşı Yalıtılmışlık
Orta yetişkinlik	Üretkenliğe karşı Durgunluk
İleri yetişkinlik	Bütünlüğe karşı Umutsuzluk

Erikson'a göre birey, gelişiminin her evresinde psiko-sosyal bir kriz yaşar. Her krizi bir sonraki aşamaya geçmeden yaşamış olmak gerekir. Herhangi bir aşamada krizin yetersiz bir şekilde çözülmüş olması, özel bir yardım alınmadığı takdirde, sonraki bütün aşamalarda gelişimin önünü tıkayacaktır. Her krizde, biri olumlu diğeri olumsuz iki olası çözüm vardır. Erikson'nun kişilik kuramına göre ergenlik döneminde geçirilen aşama ise "Kimliğe karşı rol karmaşası"dır (12-18 yaş). Bu aşamada ya kimlikle ya da rol karışıklığı ile sonuçlanacak bir dizi kararın alınması gerektiği ifade etmiştir. Doğru kararları olan ergenler deneyimlerini açıkça tanımlanmış bir kimlikte bütünleştirmeye yetenekli olacaklardır. Aksi durumda ise, ergenlik sona erdikçe ve yetişkinlik başladıkça geliştirilecek çeşitli kimliklerle ve

oynanacak rollerle ilgili sorularla bunalacaklardır. (Dacey ve Kenny, 1994; Ekşi, 1990; Gander ve Gardiner, 2004).

Ergenlik sırasında bir kimlik oluşturmak Erikson'un psiko-sosyal kimlik gelişimi kuramının bir anahtarıdır. Erikson, kimliği, kişinin kendisine dair genel bakışı olarak görmenin yanı sıra, kişinin ulaşmak için çabaladığı bir durum olarak tanımlar. Kişi kimliğini oluşturmuşsa kendi görüntüsünün çeşitli yönleri birbirleriyle uyum içinde ve özdeş olmalıdır. İdeal olan, kimliğini oluşturmuş bir kişinin, kendisini olduğu gibi kabul etmesidir (Dacey ve Kenny, 1994).

2.5.1. Benlik Kavramı

Gander ve Gardiner (2004) benlik kavramını; bir bireyin, yalnızca ona özgü tutumlardan, duygulardan, algılardan, değerlerden ve davranışlardan ibaret, kendisine ilişkin görüşü olarak görmektedir. Yörükoğlu (2000) ise benlik kavramı için kısaca, "Kişinin kendini nasıl görüp, nasıl değer biçtiğini anlatır" der. Kendimizi ayrı bir birey olarak tanımamızı sağlayan tüm özellikler ve yaşantılar bütünü anlamına gelen bu kavram, insanın düşünebilen, duyabilen, eylemde bulunabilen ayrı bir kişilik olarak kendini fark etmesidir. Bu farkındalık, bireyin kendi potansiyellerinin ne ölçüde ve nasıl gerçekleştirebileceği konusunda belirli bir fikir sahibi olması anlamına gelmektedir. Ancak birey benlik kavramının bazı öğeleri hakkında net ve kesin algı ve değerlendirmelere sahip olduğu halde, bazı öğeler hakkında algı ve değerlendirmeleri daha genel ve bulanık olmaktadır. Bazı kavramlar gerçekçi olurken bazıları gerçeğe uymamaktadır. Başkalarının bizi değerlendirişi ile kendi kendimizi algılayışımız bazen birbirine çok yakın, bazen birbirinden ayrı olmaktadır. Benliğin değerlendirilişi çok değişik ise ortaya uyumsuzluk ve sorunlar çıkar. Benlik kavramı genellikle süreklilik ve tutarlılık gösterse de belli bir esnekliği vardır. Katı bir benlik kavramı kişiyi tökezletip çabuk hayal kırıklığına uğratar. Esnek benlik kavramı ise gelişmeye açıktır (Bahadır, 2002; Erkan, 1993; Kulaksızoğlu, 1998; Temel ve Aksoy, 2001; Yörükoğlu, 2000)

Benlik kavramı ergenlikte ve ilk yetişkinlikte son derece önemli olan dinamik ve yaşam boyu süren bir süreç içinde gelişir. Birçok olaydan etkilendiği gibi ruh ve

beden sağlığını, başkalarıyla ilişkileri, akademik başarıyı ve meslek seçimini etkileyebilir (Gander ve Gardiner, 2004; Gül, 2003; Temel ve Aksoy, 2001).

Ergenlik dönemi benlik kavramının öne geçtiği bir çağdır. Ergenler duygularını, bedenini inceler, nasıl bir kişi olduğunu, ne olmak istediğini düşünmeye başlar. Bunlar benlik arayışının belirtileridir. Ergenin bedenini algılayışı ve benlik kavramı arasında sıkı bir ilişki vardır. Ergenlikte benliğin simgesi bedendir. Bu çağda benlik kavramı sürekli iniş çıkış ve dalgalanma gösterir. Ergen kendisini sürekli tartmakta, değerlendirmekte, eleştirmekte ve benliğini yeni baştan düzenlemeye uğraşmaktadır (Gander ve Gardiner, 2004; Yörükoğlu, 2000).

Ergen kendinde meydana gelen bedensel değişimleri özümlememiştir. Bedenin başkaları üzerindeki etkisini tasarlamak için aynanın karşısında saatlerce kalarak, bedenini inceleyebilir. Ergenlik dönemine erken veya geç girmek, kendisinin normal olup olamadığı düşüncesi yaratarak benlik kavramını tehdit edebilir (Altıntaş, 1991).

Ergenliğin ilk yıllarından itibaren ergenler kendilerini daha soyut kavramlarla tanımlamaya başlarlar ve ergenlik dönemi boyunca kendilerini tanımlamada değişiklikler yaşarlar. Ergen çocukluğunda dışa dönük antenleri kendi içine çevirmeye başlar. Duygularını inceler, bedenini inceler, nasıl bir kişi olduğunu, ne olmak istediği konusunda kafa yormaya başlar. Ayrıca ergenlik döneminde, ergenler kendilerine ilişkin tanımlamalarında daha sosyal değerleri kullanırlar (Siyez, 2010; Yörükoğlu, 2000).

Her insanın ulaşmak istediği bir benlik kavramı vardır. Kişi özlediği, kendine yakıştırdığı bu ideal benlik kavramını geliştirmeye çabalar; ideal bene yaklaştıkça mutlu olur. Aksi takdirde mutsuz olur. Kişinin kendisinden beklentisi yüksekse ve bunu karşılayamıyorsa kendine olan saygısını yitirir. Ayrıca başkalarının kişiyi algılayışı ile kişinin kendini değerlendirmesi arasında belirgin farklar varsa ortaya, uyumsuzluk ve sorunlar çıkar (Yörükoğlu, 2000).

2.5.2. Benlik Saygısı

Benlik saygısı, benliğin duygusal boyutudur. Birey, kim olduğu ile ilgili belirli fikirlere sahip olmasının yanı sıra kim olduğuna ilişkin belirli duygulara da sahiptir. Yani bireyin benliğini beğenme ve değerli bulma derecesine “benlik saygısı” denilebilir (Hamacheck, 1995).

Benlik saygısı, bireyin kendisini yetenekli, önemli, başarılı ve değerli biri olarak algılama derecesidir. Kişinin kendisini bu açılardan yeterli biri olarak değerlendirmesi eğilimi de olumlu bir kişilik özelliği sayılmaktadır. Benlik saygısı yüksek olan bireyler, kendilerini saygıya ve kabul edilmeye değer, önemli ve yararlı kişiler olarak algılama eğilimindedirler. Benlik saygıları düşük olan kişiler ise kendilerini pek önemli olmayan, sevilebilir özelliklerden yoksun, kendilerine ve yeteneklerine güvenmeyen kişiler olarak görme eğilimindedirler. Benlik saygısı; özgüven, benliği kabul, değerlilik ve eşitlik duygularının toplamını oluşturmaktadır (Temel ve Aksoy, 2001).

Benlik saygısı özellikle ergenlikte önem kazanır ve ruh sağlığının bir göstergesi olan kimlik gelişimi ve bu dönemde görülebilen çeşitli sorunların ortaya çıkmasında önemli bir etkisi olduğu bilinmektedir (Çuhadaroğlu ve ark., 2004). Bu dönemde geliştirilen benlik saygısının düşük olması, daha sonraki yıllarda bireyin kendi benliğini kabul etmemesine neden olabilmektedir (Satılmış ve Seber, 1989).

Çocukluk döneminde kendini değerlendirme daha çok akademik yeterlilik, sosyal yeterlilik, fiziksel/atletik yeterlilik ve fiziksel görünüm alanlarında yapılırken; ergenlikle birlikte bu alanlara yakın arkadaşlık, romantik ilişkiler, iş başarısı gibi pek çok yeni alan eklenir (Hustan-Stein ve ark., 1995; akt. Siyez, 2010).

Benlik saygısı konusunda bir diğer önemli nokta ise ergenlikte benlik algısını etkileyen faktörlerdir. Ebeveyn-ergen arasındaki iletişim, ebeveyn tutumları, öğretmenin ergeni cesaretlendirmesi, içinde yaşanılan sosyal çevre ergenin benlik algısını etkileyen faktörler arasında yer almaktadır (Hustan-Stein ve ark., 1995; akt. Siyez, 2010). Benlik saygısının oluşumunda etkili olan etmenler konusunda yapılan çeşitli çalışmalarda, ailenin içinde bulunduğu sosyo-ekonomik düzey, etnik ve

azınlık gruplarına ait olmak, ebeveynlerin eğitim düzeyi, meslekleri, cinsiyet ve fiziksel özellikleri gibi değişkinlerde incelenmiş ve benlik saygısı ile aralarında ilişki olduğu görülmüştür (Temel ve Aksoy, 2001).

2.6. Ergenlik Döneminde Duygusal Gelişim

Ergenler duygulara çok önem verirler ve kararlarının büyük bir kısmını duyguları ile alırlar. Ergenin duygusal yönden sağlıklı gelişebilmesi için bedenindeki değişiklikleri kabul etmesi ve değişen bedene yeni imajlar geliştirmesi gerekmektedir (Yavuzer, 2005).

Ergenlik döneminde hormonal değişim ile duygusal gelişim arasında güçlü bir ilişki vardır. Erinlik dönemi ile birlikte ergenlerin duygularında dalgalanmalar olur ve duygularının yoğunluğu artar ve yaşanan duyguya göre duygunun ifade tarzı da değişir. Erinlik döneminin başında hormonları etkisine alışamamış olan ergen ilk zamanlarda küçük değişimlere abartılı yanıtlar verebilir (Rosenblum ve Lewis, 2003).

Yeni bir çevreye ve duruma uyum her yaşta zor olmakla birlikte, ergenlik döneminde uyum daha da güçleşir çünkü ergenlerin kısa bir süre içinde birçok değişikliğe uyum göstermesi beklenir. Okula başladıktan sonra ergenliğe kadar heyecan biçimlerinin giderek arttığı ve farklılaştığı görülür. Gelişim süreci içinde heyecanı oluşturan nedenlerin de farklılaştığı görülür. Örneğin; ilk çocukluk döneminde öfke sık sık oyuncakla ya da güncel olaylarla ilgili çatışmalardan doğarken, ergenlik döneminde öfkenin nedenlerinin başında sosyal etkenlerin geldiği görülür (Yavuzer, 2005).

Ergenlik döneminde ergenler, her insan gibi çeşitli yaşlarda ve farklı durumlarda değişik duygular hissetmektedirler. Değişen yaşla, çevresel koşulların, uyaranların değişmesi ile hoşlanma ve hoşlanmama duygularıyla, duygularını ifade etme biçimleri değişir. Ergenlik döneminde öfke, kızgınlık ve sevinç gibi duygular çocukluktan farklı olarak daha fazla gizlenip, maskelenir. Ergenlikte genel olarak kızların erkeklerden daha önce duygusal olgunluğa ulaştıkları söylenmektedir. Aynı yaştaki iki farklı cinsiyetteki ergenin kız olanı erkeğe göre genel olarak daha heyecan

denmesine sahip ve duygularını kontrol etme bakımından daha olgundur (Kulaksızoğlu, 1998; Poncelet, 2004; Susman ve Rogol, 2004; Yavuzer, 2005).

Ergenlik dönemindeki duygusal tepkilerde genel ortak özellikler şunlardır; duyguların yoğunluğunda artış, çabuk heyecanlanma, duygularda istikrarsızlık, mahcubiyet, çekingenlik, aşırı hayal kurma, yalnız kalma isteği, tedirginlik, huzursuzluk ve çalışmaya karşı isteksizliktir. Bütün bunların yanında ergenin tepkileri dengeli değildir. Zaman içinde aynı durumlara farklı tepkiler verebilir (Yavuzer, 2005; Papilia ve ark., 2004; Kulaksızoğlu, 1998).

Ergenler pek çok yaşantı karşısında olumsuz duygular hissedebilirler. Ergenin olumsuz duyguları ile başa çıkma becerilerinin yeterince gelişmemiş olması pek çok olumsuz sonuca neden olabilir. Ergenlik öncesi dönemlerin ergenlikte yaşanan duygusal gelişimi etkilediği gibi, ergenlikte de erişkinlik dönemini etkiler. Ergenlik döneminde kazanılan duygusal gelişim becerileri erişkinlik yaşantısındaki davranış örüntüsünün iskeletini oluşturur. Erişkinlik yaşamında hayal kırıklıklarına hazır olabilmek, öfke, üzüntü, ümitsizlik gibi duygularla başa çıkabilmek için ergenlik dönemi iyi bir öğrenme sürecidir (Karabekiroğlu, 2009).

Ergenlikte duygusal gelişim açısından şu becerilerin kazanılması beklenir (Rosenblum ve Lewis, 2003):

- Yoğun duyguların denetimi ve kontrolü,
- Duygusal dalgalanmaların durulması,
- Kendini yatıştırabilme,
- Kendi duygularının farkında olabilme,
- Kendisi ve diğerlerinin duyguları arasında ayrım yapabilme,
- Duyguların hissedilmesi ve ifade edilmesi arasındaki farkı bilme,
- Olumsuz bir duyguyu daha kolay katlanabilir sembolik düşüncelere dönüştürebilme,
- Anlık duygular ile kendi kimliğini ayırabilme,
- Gerçeklik ile duyguların örtüşmeyebileceğini fark etme,
- Güçlü duyguları ele alabilme ve paylaşabilme,

- Duyguların tonlarını ve farklı duyguların karışımlarını keşfetme,
- Duyguların kaynağı, anlamı ve işlevi hakkında daha derin bir kavrayışa sahip olma.

2.7. Ergenlik Döneminde Sosyal Gelişimi

Sosyal gelişim, kişinin içinde yaşadığı toplum tarafından kabul edilebilir biçimde davranmayı öğrenme sürecidir. Sosyal gelişim ömür boyu devam eden bir süreçtir ve insan büyüdükçe yeni çevrelere girdikçe ve statü değiştikçe farklı tipte ilişkiler geliştirir. Ergenlik döneminde yaşanan değişimlerin bir bölümü, ergenlerin sosyal yaşamlarında da yeniliklere neden olur. Bedensel, ruhsal, zihinsel özelliklerinin değişmesiyle ergenler anne ve babalarıyla, arkadaşlarıyla olan ilişkilerinde yeni yaşantılar ortaya koymaktadırlar. Ergenler ailelerinde ebeveynleriyle, okulda öğretmen ve arkadaşlarıyla, okul dışı olan ilişkilerinde yine yakın çevre arkadaşlarıyla olumlu ilişkiler kurma ihtiyacı duyarlar (Eisenberg ve Marris, 2004; Kulaksızoğlu, 1998; Loda, 1995).

Sosyal çevrenin özelliklerinin ergenlik dönemindeki bireylerin ihtiyaçlarını karşıladığı iyi bir çevre uyumu, davranışsal ve psikolojik problemlerin olasılığını azaltmakta ve böylece çocukluktan ergenliğe geçişte kolaylık sağlamaktadır. Tam tersi kötü bir çevre uyumu ya da ergenin ihtiyaçları ile sosyal çevrenin birbirini karşılayamaması sosyal ve psikolojik gelişimde problemlere neden olmaktadır (Poncelet, 2004).

Ergenlik çağının sosyal gelişime ilişkin temel özellikleri; duygusal ve taşkınlık, çabuk kurulan ve bozulan ilişkiler, toplum içinde sivrılme, ilgi çekme, rol sahibi olma çabası biçiminde özetlenebilir. Ayrıca bu dönemde bir gruba ait olma duygusu, sosyal gelişme için önemli bir duygudur (Köknel, 1998; Yavuzer, 2005).

Kendilerini mutlu ve değerli hisseden, sorumluluklarını bilen, birbirine güven duyan bireylerden oluşmuş sağlıklı aile ortamlarında gençlerin hızlı değişimlerine ayak uydurmaları, kendilerini kabul etmeleri ve kimlik geliştirmeleri başarılı bir şekilde olmaktadır. Anne babaların gençlik dönemindeki çocuklarıyla iyi ilişkiler

kurabilmeleri için öncelikle kendi aralarındaki iletişimin sağlıklı olması gerekmektedir (Alisinanoğlu, 2002).

2.7.1. Ergenlik Döneminde Aile İlişkileri

2.7.1.1. Ebeveyn-Ergen İlişkisi

Sosyalleşme bebeklik döneminde başlar. Kuşkusuz çocuklarda sosyalleşmenin birincil derecede etkisi ebeveynlerdir. Her birey diğer insanlara karşı olan davranışlarının nasıl olacağını hayatının ilk yıllarından itibaren çevresindekilerin davranışlarını gözleyerek onları taklit ederek ve kendisine karşı yapılan davranışları tekrarlayarak öğrenir. Ergen için sosyal olmak, birey olarak grup tarafından kabul edilebilecek ve birlikte olmaktan hoşlanılacak şekilde davranmak demektir. Bebeklikte ve çocuklukta ebeveynler, yakın çevredeki bireyler ve oyun grubundaki arkadaşlarla kurulan ilişkiler sosyal uyumun öğrenildiği ilk deneyimlerdir. Sosyal uyum zamanla kazanılmaktadır. Ergenlik dönemindeki birey toplumun değer yapılarını öğrenip bu değer yargılarıyla çatışmadan yaşamasını öğrenmek zorundadır (Temel ve Aksoy, 2001).

Bebeklikten itibaren ebeveyn ile çocuk arasındaki ilişki çocuğun sosyalleşmesinde önemli bir yere sahipken ergenlikle birlikte bu ilişki değişmeye başlar, aralarındaki hiyerarşik ilişki yerini daha eşitlikçi bir ilişkiye bırakır. Bu dönüşüm sürecinin olumlu olmasında ebeveyn ve ergen arasında yaşanan orta şiddetteki çatışmalar belirleyici bir role sahiptir. Orta ergenlikte bu çatışmaların zirve noktasına ulaştığı ve ardından azalmaya başladığı kabul edilmektedir. Bu çatışmalar çoğunlukla ergenin ortamdaki uzaklaşması veya ebeveynlerin boyun eğmesiyle sonuçlanmaktadır. Çatışma çözümünde ebeveynlerin uyguladığı uygun yöntemler ergenin bu uygun yöntemleri öğrenebilmesi için önemli bir fırsattır (Siyez, 2010).

Aile içi ilişkilerde çocuklar ebeveynlerin bulundukları yaşlara göre farklı davranışlar görebilirler. Ebeveynler çocuklarının tutum ve davranışlarını, kişilik özelliklerini onların fiziksel yapısına ya da alışkanlıklarına bağlayarak önyargılı davranabilirler. Ebeveynlerin çocuklarına yönelik değerlendirmeleri, çocukların da

kendilerini algılamaları ebeveyn ile olan ilişkilerini biçimlendirmektedir (Kulaksızoğlu, 1998).

Ergenin istekleri ve yeni arayışlar içinde olması bir anlamda aile sisteminin değişmesine, ailedeki güç dengesinin sarsılmasına yol açar. Bu durumda aile içindeki değişmeye karşı ebeveyn direnir, eski dengeyi korumak için çaba gösterir (Kulaksızoğlu, 1998). Ebeveyn ergen ilişkilerinde yaşanan güçlüklerin artışına ilişkin bir başka olası açıklama, orta yaşlarına girmiş birçok ana babanın kendi kimlik bunalımlarını yaşadığı biçimindedir. Ergenlerin meslekle ilgili karar vermeye çalıştıkları sırada çoğu zaman ebeveynler kendi meslek yaşamlarını yeniden gözden geçirmektedirler (Gander ve Gardiner, 2004).

Ergenlik dönemi sürecindeki ailesel destek ergenlerin kendilerine saygılarının gelişiminde önemli bir etken olmaktadır. Ailesel destek ile ergenlerin kendilerine saygıları arasında önemli bir ilişki vardır. Annenin evde olması çocuğuyla sosyal açıdan ilgilenme seviyesinin yüksek olması ergenlerin ruhsal sağlığını önemli ölçüde etkiler. Eğer çocuk aileden sosyal olarak izole edildiğini düşünürse ruhsal sağlığı tehlikeye girmektedir (Govender ve Moodley, 2004).

Çocukluk döneminde davranışların sosyalleşmesi, yüksek sosyal davranışlar, empati, sorumluluk gibi özelliklerin aile desteği, aile modeli, olumlu aile disiplin yöntemleri ile alakalı olduğu belirtilmiştir. Aile değerleri, çocuklara aşılanabilmekte ve aileler çocukların sorumluluk, yükümlülükler ve diğer kişilere yardım etmede oynadıkları rol hakkında ergenlerin düşünce yollarında belli etkilere sahip olabilmektedir. Ergenlik dönemindeki bireyler, içinde bu özellikler geçerlidir. Ergenlik dönemindeki bireyler aileleriyle bazı değerleri paylaştıkları için genellikle, ailelerin sosyal değerleri ergenlik dönemindeki bireylerin sosyal eğilimleri üzerinde etkili olmaktadır. (Eisenberg ve Marris, 2004; Morrissey ve Wilson, 2005).

Ergenin sosyalleşme süreci onu yetiştiren aile yapısına bağlı olarak yönelir. Aile ergenin gelişimini etkileyen tek faktör değildir. Arkadaşlar, içinde yaşadığı toplum ve bireyin doğuştan getirdiği özellikler de gelişim ve sosyalleşme üzerinde büyük rol oynar. Belirli bir çocuk yetiştirme yöntemi başarısı kısmen ailenin içinde

bulunduğu toplumsal değerler sistemi ve beklentilerine kısmen de ergenin bireysel özelliklerine bağlıdır (Özbay ve Öztürk, 1992).

2.7.1.2. Kardeş İlişkileri

Ergenliğin ilk yıllarında çatışmanın en çok yaşandığı kişiler arasında ebeveynler ile birlikte kardeşler yer almaktadır. Kardeşler arasında çatışmaların ortaya çıkmasında ebeveynlerin çocuklarına yönelik farklı tutumlar sergilemesi önemli bir faktördür. Kardeş ilişkileri arkadaşlık, duygulanım ve yakınlık açısından önemli kaynaklardır. Ancak ergenlikle birlikte ilişkiler dönüşüm geçirir. Kardeşler arasındaki ilişki daha eşitlikçi olur ve daha az çatışma yaşanır fakat kardeşler arası yakınlık azalır. Bunun en önemli nedeni kardeşlerin birlikte daha az zaman geçirdikleri gösterilmektedir (Siyez, 2010).

Büyük ve küçük kardeşler değişen ilişkileri hakkında farklı hisler beslemektedirler. Küçük kardeşler büyüdükçe onlar üzerindeki güç ve statüsünü bırakırlar, daha az kavga ederler ve küçük kardeşi sıkıcı bulmaya başlarlar. Küçük kardeşler ise abi ve ablalarını örnek alma eğilimindedir ve onların yaptıklarını daha iyi yapmaya çalışarak kendini büyümüş hissetmeye çalışırlar (Papalia ve ark., 2004).

2.7.2. Ergenlik Döneminde Diğer Sosyal İlişkiler

2.7.2.1. Arkadaş İlişkileri

Çocuğun aile yaşamında başlayan sosyal ilişkileri çocuğun yaşının artması ile birlikte arkadaşlarını kapsayacak şekilde genişler. Arkadaş ilişkileri ergenlerin psikolojik ve sosyal gelişiminde hayati bir rol oynar. Ergenin hem cinsiyetle ve karşı cinsle olan ilişkileri onların ikinci hayatlarının rotası hakkında belirleyici olur. Ergenler arkadaş ilişkileri sayesinde evde veya okulda öğrenemeyeceği sosyal ve fiziksel becerileri öğrenebilirler. Bu dönemde akranlarıyla sorunlar yaşayan ergenler muhtemelen ileriki yaşamlarında da engellerle karşılaşacaklardır (Mussen ve ark., 1990; Siyez, 2010).

Arkadaşlıklar temelde, aile ilişkilerinden farklıdır. Aile ya da kardeşlerle olan ilişkilerden daha eşitlikçidir. Arkadaşlık, bağlılık ve seçime dayanır. Ergenlik

dönemindeki bireyler arkadaşlarıyla olan ilişkilerinde, aileleriyle olan ilişkilere göre, tartışmalarda daha sakin ve anlaşmazlıkları çözmede daha eşitlikçidir (Papalia ve ark., 2004).

Akranlar, bir ergenin ailesinden ayrılarak özgürleşmesi üzerinde çok önemli etkilere sahiptir. Ergenlik döneminde, bireyin çevresindeki yaşıtlı sayısı ve etkileri artar. Ergenler yaşıtları ile daha çok vakit geçirirler, onlarla olmaktan zevk alırlar; çocuklarla olmaktansa ergen yaşıtları ile olmayı tercih ederler ve aralarında düşüncelerini ve hislerini paylaşırlar (Palmonari ve ark., 1991).

Ergenlik döneminin başlarında kızlar ve erkekler vücutlarındaki değişimleri tartışabilecekleri, duygusal durumlarını paylaşabilecekleri az sayıda arkadaşla ihtiyaç duyarlar. Çocukluk ve ilk ergenlikte arkadaşlar çoğu zaman yakınlarda yaşayan, birbirini uzun zamandır tanıyan kişilerden seçilir. Erinlik çağını izleyen yıllarda ortaokuldan liseye geçme gibi etkenler dolayısıyla arkadaş grubu genişler, farklı kişilerden oluşmaya başlar; arkadaşlık daha fazla benzer ve tamamlayıcı ilgi ve kişiliklere dayanmaya başlar. Arkadaş grupları, dostluk, güvenlik, becerilerini sınama olanağı sağlar; davranışları yaşıtlar tarafından değerlendirilir. Sosyal gelişim için ergenin yaşıtları ile olmaya ihtiyacı vardır. Ergen, arkadaş grubuna kabul edilmek ya da onay görmek için onların hareketlerini, tutumlarını benimser görünür (Gander ve Gardiner, 2004; Kulaksızoğlu, 1998; Siyez, 2010).

Arkadaşlık ilişkileri ergenin yaşamını olumsuz yönde de etkileyebilir. Arkadaşlık ilişkilerindeki ödül sistemi ebeveynlerden, öğretmenlerden hatta bazen yasalardan bile daha etkili olmaktadır. Bu nedenle ergen arkadaşları tarafından kabul görmemekten ya da onaylanmamaktansa yaralanmayı, yasalara uymamayı hatta ölümü bile tercih edebilmektedir (Siyez, 2010).

Ergenlere arkadaşlığın anlamı sorulduğunda; ilk olarak yakınlığa daha sonra sadakate vurgu yapmaktadırlar. Ergenlerden yakın arkadaşlarını tanımlamaları istendiğinde ise kız ve erkek ergenlerin cevaplarının farklılaştığı görülmektedir. Kız ergenler için arkadaşlık ilişkilerinde duygusal yakınlık daha önemlidir. Kızlar

arkadaşları ile birlikteyken sadece konuştuklarını, erkekler ise spor ya da bilgisayar oyunları oynama gibi bir aktivite de bulunduklarını belirtmişlerdir (Siyez, 2010).

2.7.2.2. Ergenlik Döneminde Romantik İlişkiler

Flört ve romantik ilişkiler ergenin sosyal yaşamında önemli bir kısmı kapsamaktadır. Cinsel ilgiler, öncelikle erinlik dönemindeki hormonal değişikliklerden etkilenmesine rağmen flörtün başlangıç yaşı daha çok kültürel beklentilere göre şekillenir. Örneğin batılı ülkelerde liseye başlayan ergenlerin romantik ilişkileri tolere edilmekte hatta ergen cesaretlendirilmektedir (Siyez, 2010).

Çocukluk döneminde karşı cinsle ilişki kurmaktan rahatsız olma eğilimi görülmesine ve bu yüzden arkadaşlık için gerekli rahatlık ve genişlik sağlanamamasına rağmen, ergenlik boyunca sürekli ve daha dengeli bir sosyal ağ oluşturulur, karşı cins ile arkadaşlık kurulur ve romantik ilişki yaşanır (Erwin, 2000).

Dunphy (1963), çocuğun tek cinsli grup ve arkadaşlıklarından ergenliğin karışık ve karşı cinsli ilişkilerine geçiş sürecini beş aşamadan oluştuğunu belirtmektedir. Çocukluğun son dönemine karşılık gelen ilk aşama, çevre öncesi dönemdir. Bu aşama, tipik olarak aynı cinsten dört-altı arkadaşın meydana getirdiği gruplardır. Bu aşamadaki grupların ortak noktası grup üyelerinin grup dışında da yakın arkadaşlarının olması ve grubun tüm üyelerinin tek tek yakın arkadaş olmalarının gerekmemesidir. İkinci aşama kalabalıklaşmanın başlamasıdır. Gruplar arası ilişkinin yaygınlaşması söz konusudur ve hem cins olma kriteri dikkate alınmaktadır. Üçüncü aşama kalabalık çevreye geçiştir ve bu aşama ergenliğin ilk yıllarında belirginleşmeye başlamaktadır. Bu aşamada ergenlerin kızlı erkekli karma çevreleri oluşmaktadır. Dördüncü aşama, ergenliğin ortalarında başlayıp sonuna kadar devam eden karma cinsli gruplardır. Bu aşamada karşı cinsten akranlar sosyal destek kaynağı olarak önem kazanmaya başlar. Beşinci aşamada ise esnek ilişkili çiftlerden oluşan gruplar yer almaktadır. Bu aşamada grupları oluşturan kalabalık azalmaya başlar ve çiftler ortaya çıkar (akt. Erwin, 2000).

Araştırmalar ergenlikteki romantik ilişkilerin hem ergenin işlevselliğini hem de ilerleyen yıllardaki psiko-sosyal gelişimini desteklediğini göstermektedir. Collins

(2003), ergenlik dönemindeki romantik ilişkileri; romantik ilişki, partner kimliği, ilişkinin içeriği ilişkinin kalitesi, ilişkideki bilişsel ve duygusal süreç olmak üzere beş boyutta ele almıştır (akt. Siyez, 2010).

Skipper ve Nass (1966) romantik ilişkilerin birey için dört temel işlevi olduğundan söz ederler:

1. Eğlence
2. Karşı cinsle ilişkide bulunmada farklı teknikler geliştirme
3. Statü kazanma
4. Bir evlilik partneri seçmek için diğerleriyle arkadaşlık etme

McCabe ve Rice (1984) romantik ilişki için üç farklı neden daha eklemiştir:

1. Cinsel deneyim
2. Dostluk
3. Karşı cinsten bir insanla anlamlı ve eşsiz bir ilişki geliştirebilme fırsatı (akt. Çelen, 2007).

Yapılan araştırmalar ergenlerde romantik ilişkilerin oldukça yaygın olduğunu göstermektedir. Amerika’da yaşayan on iki yaşındakilerinin dörtte biri, on beş yaşındakilerin yarısı, on sekiz yaşındakilerin %70’i geçen on sekiz aylık süreçte ilişkilerinin olduğunu söylemişlerdir. Romantik ilişkilerin erken yaşta başlaması psiko-sosyal uyumun bozulması, düşük benlik algısı, düşük akademik başarı, madde kullanımı ve erken yaşta cinsel ilişkide bulunma arasında ilişki olduğu bilinmektedir (Steinberg, 2007).

Ergenin romantik ilişkisinin şekillenmesinde ergenin ailesi ile olan ilişkisinin niteliği oldukça önemli bir yere sahiptir. Uyumlu, esnek bir kontrol mekanizmasının ve saygının olduğu aile ortamında yetişen ergenlerin romantik ilişkileri de olumlu yönde etkilemektedir (Siyez, 2010).

2.8. Ergenlik Döneminde Cinsel Gelişim

Ergenlik dönemi ergenin cinsel gelişimi açısından oldukça önemlidir. Ergenlik döneminde cinsel alandaki gelişimsel değişiklikler, erinlik dönemindeki fiziksel olgunluğa ulaşma ile yakından ilgilidir. Ergenlik sırasında cinsel dürtülerin yoğun olması iki ihtiyaçla yakından bağlantılıdır. Bu ihtiyaçlar; güven içinde olma ya da kaygıdan kaçınma ile mahremiyeti olan yakınlıklar kurma ve başkaları ile birlikte olma ihtiyacıdır. Ergenler, bu dönemde ailelerinden bağımsızlaşmakta ve mahremiyeti olan ilişkiler kurmakla ilgilenmekte, sosyal beceriler geliştirmekte, yeni sosyal rolleri denemekte, kendine özgü benlik kavramı geliştirmektedirler. Bu dönemde ergenin, cinsel olgunluğa ulaşması kendini olgun bir yetişkin gibi hissetmesi ve davranması, kendisini bir birey gibi algılaması açısından çok önemlidir (Temel ve Aksoy, 2001).

Cinsel gelişim, cinsel organların gelişimi ile birlikte içerisinde bilişsel, duygusal ve toplumsal öğeleri de taşımaktadır. Cinsel gelişimin bilişsel boyutu, ergenlik döneminde meydana gelecek değişimlerle ilgili cinsiyet farklılıkları ve cinsel rollerin öğrenilmesini kapsamaktadır. Duygusal boyutu, kişinin kendi bedenini nasıl hissettiği, cinsiyetine yönelik duygularını içermektedir. Toplumsal boyutu ise kız ve erkek çocukların kadın ve erkek olarak nasıl davranacaklarına ve cinsiyet rollerini nasıl belirleyeceklerine ilişkin deneyimleri kapsar (Siyez, 2007).

Cinsiyet rolü cinsiyetler için uygun davranışlar hakkındaki kültürel beklentilerin paylaşımıdır. Cinsiyet rolü kadının ve erkeğin nasıl düşüneceğini ve hissedeceğini belirleyen ve kısmen çevre tarafından verilen bir roldür. Toplumda cinslere atfedilen roller, toplumsal cinsiyet kavramının bir parçasıdır. Çoğu kültürde erkekler ve kadınların farklılıkları, neleri yapıp neleri yapamayacakları açık seçik olarak belirlenmiştir. Cinsiyet rolü aynı zamanda cinsiyet kimliği kavramı ile ilişkili hatta kısmen cinsiyet kimliği kavramından türemiştir. Cinsiyet kimliği, kişinin kendisini erkek ya da kadın olarak algılamasıdır. Cinsiyet kimliği, kişinin biyolojik yapısının farkında olması ve kendisini kadın veya erkek olarak kabul etmesi ile kazanılır. Kendini belli bir cinse ait hissetmek, cinsel yönelimlerin farkında olmak, heyecanlar yaşamak, romantik ve cinsel tutkulara sahip olmak cinsiyet kimliğine

ulaşmanın parçalarıdır. İnsanların büyük çoğunluğu cinsiyet kimliklerini biyolojik cinsiyetlerine uygun olarak geliştirirler ancak zaman zaman farklılaşmalar da olmaktadır (Ekşi, 1999; Galambos, 2004; Korobov ve ark., 2004; Kulaksızoğlu, 1998; Siyez, 2010).

Bir cinsin belirli bir cinse özgü rolü kazanmasında biyolojik faktörlerin rolü olduğu açıktır ama bu hususta en önemli faktör ebeveynlerdir. Aynı cins ebeveyn ile özdeşleşmenin kişinin cinsiyet rolü kimliğinin birincil kaynağı olduğu düşünülmektedir. Çocuklar aile içinde günlük ilişkilerden kaynaklanan cinsiyet rolleri hakkında bilgi edinmektedir. Çocuklar ebeveynlerinin ilişkilerindeki cinsel davranışları gözlemekte ya da evlilik ilişkilerinde cinse özgü iş paylaşımından etkilenmektedirler. Aileler cinse özgü davranışlara model olmakta ve kişisel özellikler, boş zaman ilgileri ve cinse özgü rol esnekliğini ortaya koyan rol davranışlara sahip olmaktadır (Adams, 1995; Galambos, 2004; McHale ve ark., 2003; Uğurel Şemin, 1992).

Aileler kız ve erkek çocuklara farklı davranarak onların cinsiyet rollerini etkileyebilmektedir. Cinsiyet rolü üzerine yapılan araştırmalar, sosyal düzende erkekleri kadınların üzerinde yükselten ataerkil toplum değerleri nedeniyle ailelerin erkek çocuklarına kızlarından daha farklı davrandığı konusunda hemfikirdir. Araştırmalar, geleneksel sosyalleşme uygulamalarının erkek eğilimi üzerine kurulu olduğu bulgusuna ulaşmıştır; erkeklere kişisel özerklik ve başarı konusunda kızlara göre daha fazla fırsat sağlandığı görülmüştür. Bu nedenle kadınların ergenlik döneminde kendilerine saygılarında bir azalma yaşanır. Aileler, kız ve erkek çocukları ile cinsiyet farklılığına göre ilişki kurmaktadır. Ebeveynlerin, aynı cinsiyetteki çocuklarıyla daha fazla vakit geçirdiği çünkü hemcinslerine daha iyi rehberlik edeceği ve daha sağlıklı önerilerde bulunacağı inancında oldukları belirtilmektedir (Carter ve Wojtkiewicz, 2000).

Cinsel gelişim ile ilgili önemli bir diğer kavram ise cinsel yönelimdir. Cinsel yönelim cinsel haz ve tatmin nesnesi olarak neyin tercih edildiğidir. Ergenlikte çözüm bekleyen konulardan biriside ergenin cinsel ve romantik açıdan kimi çekici bulduğudur. Birey, cinsel açıdan karşı cinse (heteroseksüel) yakınlık duyabileceği

gibi hem cinsine de (homoseksüel) yakınlık duyabilir veya her iki cinse de (biseksüel) yakınlık duyabilir. Ergenin cinsel yönelimi ile cinsiyet rol davranışı arasında hiçbir ilişki yoktur. Tamamen eşcinsel bir kişi heteroseksüel ilgideki bir insanın gösterebileceği gibi, aynı düzeyde erkeksi ve kadınsı davranış özellikleri gösterebilir. Bir diğer deyişle, tamamen eşcinsel bir erkek çok erkeksi olabilir, çok kadınsı olabilir ya da her ikisinin rolünü birden gösterebilir. Aynı şey lezbiyen ve heteroseksüel kadınlar içinde geçerlidir. Homoseksüellik eskiden bir ruhsal rahatsızlık olarak değerlendirilmekteydi. Yapılan çok sayıda çalışma cinsel yönelim ile duygusal ve sosyal problemler arasında bir ilişki olmadığını ortaya koymuştur. Böylece homoseksüellik ruhsal rahatsızlıklar başlığı altından çıkarılmıştır. Genetik faktörler, hormonal ve nörolojik faktörler, ebeveyn-çocuk ilişkisi, ebeveynlerin çocuğun cinsiyetine uygun olmayan davranışları özendirme, homoseksüel bir ebeveyn olması ve onların taklit edilmesi gibi pek çok faktörün homoseksüelliğin ortaya çıkmasına etkili olduğu kabul edilmektedir (Siyez, 2010; Steinberg, 2007).

2.8.1. Toplumların Cinselliğe Bakışı

Cinselliğe karşı tutumlar kültürden kültüre farklılık göstermektedir. Bazı kültürler de cinsellik ve cinsel davranışlara karşı katı tutumlar ve yargılar bulunmaktadır. Bu tür toplumlarda çocukluk dönemindeki cinsel oyunlar dahi aşırı şekilde cezalandırılmaktadır. Bazı kültürlerde cinsellik ergenlik dönemine kadar yasaklanırken bazılarında evlenene kadar yasaklanmaktadır. Toplumun cinselliğe bakış açısı ergenin gelişimini etkilemektedir. Ergenin cinselliği doğal bir gelişim süreci ya da korkulacak, utanılacak bir olay olarak algılaması yakın çevresindeki bireylerin tutumuna bağlıdır (Temel ve Aksoy, 2001; Yörükoğlu, 2000).

Yaşam boyu gelişen, olgunlaşan, sonuçta kendine yeterli olabilmeyi öğrenmesi beklenen çocuğun eğitimi için toplumların değerleri doğrultusunda genel bir çerçeveye göre belli kalıplar vardır. Bu kalıplar, kültürün cinselliğe bakış açısıyla büyük ölçüde etkilenir. Değişik kültürlerde, zaman içinde değişiklikler olsa da cinselliğe bakış başlıca dört kalıptadır (Ekşi, 1999).

Cinselliği bastıran kültürler üreme amacı dışında cinselliğin engellendiği kültürlerdir. Cinsellik tümüyle reddedilir ve yalnızca neslin çoğalması için gereklidir. Gençler bilgilendirilmeyerek evlilik öncesi ilişkinin kesinlikle yasaklanması sağlanır (İKGV, 2000; Steinberg, 2007).

Cinselliği kısıtlayan kültürlerde karşı cinsle arkadaşlıklara hoş bakılmaz. Birçok kısıtlayıcı toplumda ergenler cinselliği gizlice araştırırlar. Sadece bir cinsle evlilik öncesi ilişkiye izin verilir ve bu cinsin ergenliğe geçişi kutlamayla karşılanır. Diğer cins için ise kısıtlama sürer. Ancak kısıtlılık düzeyi ve evlilik öncesi cinselliği engelleme açısından toplumlar arasında farklılıklar vardır. Bazı toplumlarda çocukluktan itibaren kızları ve erkeklerin oyun oynamalarına ve evlilik öncesi birbiriyle bir büyük olmadan görüşmelerine izin verilmezken, bazı toplumlar fiziksel ceza ve toplumsal utandırma yoluyla ergenlerin yetişkinlikten önceki cinsel davranışları engellenir. Cinselliğin genellikle çelişkili olduğu, bir yandan denetlenip diğer yandan gerçekleşmesi için koşulların bulunduğu bu kültürlerde cinselliğe hem korku hem kaçınılmazlık yüklenir. Bu tutum ilkel toplumlarda az görülse de, medeniyetle birlikte yayılmıştır (İKGV, 2000; Steinberg, 2007).

Cinselliğe izin veren kültürler cinselliği hoş görmese de göz önünde değilse müdahale etmezler. Cinsellik, insan yaşamının doğal, normal ve ayrılmaz bir parçası olarak görülmesine rağmen ergenlerin cinsel eylemlerine ve evlilik öncesi ilişkiye bir dereceye kadar izin verilebilir, gizli tutulduğu sürece aileler karşı çıkmaz (İKGV, 2000; Steinberg, 2007).

Cinselliği destekleyen kültürler ise cinselliğin öğrenildiği kültürlerdir. Cinsellik yaşamın ve mutluluğun bir parçası olarak görülür. Gençler cesaretlendirilerek cinsel becerilerini geliştirmeleri sağlanır. Çocuklar ergenliğin sonunda eşlerini seçerler. Bu toplumlarda erken gebelik ve boşanmalara az rastlanır. Örneğin çocuklar, yetişkinlerin cinsel birleşmesini taklit eder ve yetişkinler bunu doğal bir oyun olarak görür. Pasifik'te Muria toplumu bu kültüre iyi bir örnek olup, Okyanusya adaları toplumlarında benzer yaklaşımlar görülebilir (İKGV, 2000; Steinberg, 2007).

Genel bir kültür sistemi içinde mahalli farklara, köy, şehir, sosyal sınıf, meslek grupları gibi farklılıklara bağlı alt kültür sistemlerinin bulunması, bireyleri paylaşılan genel kültür özellikleri yanında üyesi oldukları alt kültürün özelliklerine de sahip olmaya zorlamaktadır. Ülkemizde de toplumun cinselliğe bakışı, alt kültürlerin çeşitliliği sebebiyle yukarıda belirtilen ilk üç grup içinde yer almaktadır (Adler, 1997; İKGV, 2000).

İnsanların cinselliği nasıl yaşayacağı, ne kadar öğreneceği, cinselliğe karşı tutumu konusunda toplumun yadsınamayacak bir etkisi vardır. Batı toplumlarında cinselliğe üç yönden bakılır. Bunlar toplumsal cinsiyet kimliği ve rolleri, üreme süreci, erotik zevk yaşamadır. Bazı toplumlar ise cinselliği sadece üreme eylemi olarak görür. Bu yaklaşımda sadece evli ve üreme çağındaki olan kişiler cinsel olarak aktiftir. Ergenlik çağındaki olup evli olmayan gençlerin cinsel yönden aktif olmaları toplumsal yönden onay görmez. Bu tür toplumlarda cinsellik hakkında bilgilenmek, cinsellik konusunda konuşmak ve eğitim yapmak zordur. Oysa cinsellik üreme amacı dışında da insanlarda var olan temel bir işlevdir ve ne kadar üstü kapatılsa da bu gerçek değiştirilemez (Ekşi, 1990).

2.8.2. Ergen Cinselliği

Ergen cinselliği hakkında duyduklarımızın büyük çoğunluğu ergen hamileliği ve cinsel yolla bulaşan hastalıklarla ilgilidir. Bunlar önemli konular olmakla birlikte cinselliğin, ergen gelişiminin normal bir parçası olduğu gerçeği ile ilgili bakış açısını kaybetmemek gerekir (Santrock, 2012).

Ergenlik döneminde, ergeni cinsel gelişim açısından pek çok yeni ve zorlu görev beklemektedir. Değişen bedenine ve cinsel açıdan olgunlaşan bedenin işlevlerine uyum sağlama, cinsel tutum ve değerlerin belirginleşmesi, cinsel davranışlarda bulunma, cinsellikle ilgili duygu, tutum ve yaşantılarının entegrasyonunu sağlama bu görevler arasında sayılabilir. Ergen bu gelişimsel görevlerini yerine getirirken yaşadığı sosyal ve kültürel çevreden büyük oranda etkilenmektedir (Siyez, 2010).

Ergenlik döneminde filizlenmeye başlayan cinsellik, çocukluk döneminden yetişkinliğe geçişin bir başlangıç noktası olarak görünmektedir. Ergen cinselliği, ergenin kendi cinsel kimliği ile bütünleşmesini gösteren ve normal gelişimin parçası olan karşı cinsten hoşlanma, flört etme isteği gibi çok sayıda duygu ve davranışı içermektedir. Ergenlikte cinsellik geniş etkilere sahip önemli bir olaydır. Yetişkin fiziksel olgunluğuna ulaşma ve ikincil cinsiyet özelliklerinin gelişmesi gibi fiziksel değişikliklerin görülmesi ve cinsel dürtünün artması bu durumun nedenlerinden biridir. Ergenlikte cinselliğin öneminin artması yalnızca erinliğin sonucu değildir. Ergenliğin bilişsel değişiklikleri de cinselliğin doğasındaki değişimlerde bir ölçüde rol oynar. Bu değişiklikler nedeni ile keşfedilen yeni duygular birçok ergen için şaşkınlık ve kaygı kaynağı olabilir. Akranların etkisi, ebeveynlerin değerleri, ahlaki ve dini inançlar, ergenlik ve cinsellik konusundaki yargılar karşı cinsten arkadaş edinme ile ilgili baskıları içeren sosyal faktörlerde ergenin cinselliğe yönelmesinin nedenlerindendir (Gander ve Gardiner, 2004; Siyez, 2010; Steinberg, 2007; Temel ve Aksoy, 2001).

Ergenin gelişiminde kızlar ve erkekler arasındaki cinsel deneyimler çok önemli bir adımdır. Ancak genellikle bu dönemde cinsel deneyimlere çekingenlik ve beceriksizlik duyguları eşlik eder. Gençler arkadaşlarının genellikle kendilerinden daha çok bilgiye sahip olduklarına inanırlar ve deneyim eksikliklerinden dolayı cinsel deneyimlerden çekinirler. Kız ve erkek ergenlerin cinsel etkinlikleri benzer olmakla birlikte beklenti ve tutumları birbirinden farklıdır. Kızlar cinselliği başlangıçtan itibaren romantizm, aşk, duygusallık gibi kavramlarla iç içedir. Erkekler özellikle ergenlik yıllarında cinsel deneyimi, duygusal romantik ilişkiden ayrı tutarlar. Erkekler cinsel zevke odaklanırken, kızlar cinsel deneyim sürecine ve romantik ilişkinin niteliğine dikkat ederler (Karabekiroğlu, 2009; Uğurel Şemin, 1992; Temel ve Aksoy, 2001).

Ergenlikte cinsel deneyimlerin içeriğini araştıran çalışmalar, özellikle yaş açısından kültürel farklar olsa da ergenlerin cinsel deneyime doğrudan cinsel ilişki ile başlamadıklarını, çeşitli evrelerden geçerek karşı cinsle giderek artan bir yakınlık içine girdiklerini gösterir. Aslında erinliğin başladığı ilk yıllarda biyolojik gelişim doğrultusunda ergenler kendi cinsiyetindeki akranlarıyla yoğun ilişki ve etkileşim

içinde olurlar. Bu yıllarda hızla gelişen beden ve artan hormon düzeyi ergeni bir ölçüde hazırlıksız yakalar (Karabekiroğlu, 2009).

Ergenlik döneminde hem cinsel içerikli düşünceler hem de cinsel aktiviteler artma eğilimi göstermektedir. Ergenler fantezi ve kendini uyarmadan farklı formdaki cinsel ilişkilere kadar çok geniş bir spektruma yayılan çok sayıda cinsel davranışta bulunmaktadır. Erotik fanteziler, ergenlikte en yaygın olarak görülen cinsel davranışlardır. Erotik fanteziler, bir yandan ergenin cinsel olarak uyarılmasını ve cinsel gereksinimlerini ifade etmesini sağlarken; diğer yandan ergenin cinsel arzuları ve yönelimine ilişkin iç görü kazanmasına yardımcı olur ve cinsel yaşam ile ilgili prova yapma fırsatı sağlar (Siyez, 2010).

Ergenlik döneminde sıklıkla karşılaşılan bir diğer cinsel davranış ise mastürbasyondur. Mastürbasyon da fanteziler gibi ergenin cinselliğini güvenli ve özel bir ortamda ifade etmesine olanak sağlar. Ayrıca ergenler, cinsel ilişkide bulunmanın dışında fiziksel olarak yakınlaşmayı içeren çeşitli davranışlarda bulunurlar. Öpüşme, partnerinin bedenine sürtünme, partnerinin cinsel bölgesine dokunma bu davranışlar arasında sayılabilir (Siyez, 2010).

Pek çok ergenin ilk cinsel ilişkisinin gönüllü olarak gerçekleşmediği bildirilmektedir. Ebeveynleri veya başka yetişkinler tarafından denetlenmeyen ergenlerin daha erken yaşta cinsel ilişkiye girdikleri belirtilmektedir. Erken yaşta fiziksel gelişim gösteren ve arkadaşları arasında popüler olan ergenlerinde daha erken yaşta karşı cinsle cinsel deneyim yaşadıkları bilinmektedir. Tek ebeveynli ergenlerden özellikle kızlarda daha erken yaşta cinsel deneyim yaşamaktadırlar. Ayrıca arkadaşları cinsel olarak aktif ergenler de cinsel olarak daha aktiftir. Ancak yapılan araştırmalar bir arada ele alındığında hormonların ve bireysel özelliklerin etkisine nazaran toplumsal ve kültürel etkenlerin cinsel ilişkiye girmede daha önemli olduğu vurgulanmaktadır. Ergene karşı tutumlarında kuralları net koyan, bağımsızlığı destekleyen, denetimi de yeterince uygulayan ebeveynlere sahip ergenlerin erken yaşta cinsel olarak etkin olmadıkları, gebelik ve cinsel yolla bulaşan hastalıklara yol açabilecek riskli cinsel davranışlara daha az girdikleri belirtilmektedir (Karabekiroğlu, 2009; Steinberg, 2007).

2.9. Cinsel Eğitim

Kızlar ve erkekler ergenlik döneminde olan değişikliklerin önceden farkında olmadığında, kızlar adet kanaması başladığında, erkekler ise gece boşalmaları sırasında karmaşa yaşamaktadırlar ve kendi bedenleri hakkında endişe duymaktadırlar. Bu nedenle önceden desteğe gereksinim duyarlar. Bu dönem ayrıca cinsel davranış ve kararların verildiği bir dönemdir. Cinsel davranışlarla ilgili karar verme sürecinde ergenler cinsellikle ilgili karmaşık ve çelişkili mesajlarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Bir yandan çeşitli iletişim araçları yoluyla cinselliğin çekici ve istenen bir eylem olduğu mesajları iletilmekte, diğer yandan nedenini ve ne kadar süreceğini bilemedikleri biçimde cinsel ilişkiyi ertelemeleri önerilmektedir. Ergenler erken ve korunmasız ilişkilerden olumsuz olarak etkilenmekte, cinsel bir ilişkinin sonuçlarını düşünmeden cinselliği yaşamaya başlamaktadırlar. Birçok durumda, gençlerin erken cinsel ilişkiyi istemeden, zorlama ve baskı ile yaşadığı da bilinmektedir (CETAD, 2000).

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra özellikle gelişmiş ülkelerde meydana gelen ekonomik, kültürel, sosyal değişim kadınların iş hayatına atılmalarına, daha uzun eğitim görmelerine ve sonuç olarak daha geç evlenmelerine sebep olmuştur. Değer yargılarındaki büyük değişimle birlikte gelişmiş ülkelerde gençler arasında yoğun bir cinsel yaşıntı yaşanmaya başlamıştır. Ayrıca ergenlik dönemini okulda geçiren çocukların oranı günümüzde giderek artmaktadır. Bugün artık, dünyada çocukların çoğu ilköğrenimini tamamlamakta, az da olsa bazıları için okulda geçen süre tüm gençlik yıllarını da kapsamaktadır. Şehirleşme ile birlikte eğitim süresindeki bu artış evlenme yaşı ve çocuk doğurma yaşını da geciktirerek nüfus ve sağlık alanında önemli etkilere neden olmuştur. Evlenme yaşı geciktikçe, ilk ilk adet yaşı ve evlilik yaşı arasında neredeyse 10 yıla yakın bir zaman aralığı oluşmaktadır. Böylece cinsel gelişimini tamamladığı halde evli olmayan gençler cinsel ilişki yaşayabilmektedirler. Bunun sonucu olarak hamilelik, kürtaj, cinsel yolla bulaşan hastalıklar artmış ve uzmanlar çareyi cinsel eğitimde aramışlardır. Gençlerin bu süre içinde kendilerini ve cinsel eşlerini risk altına almadan, baskı ve beklentilerle mücadele edebilme becerilerine sahip olmaları gerekmektedir. (Ekşi, 1990; UNFPA, 2000).

Dünya Sağlık Örgütü sağlığı, bireylerin bedensel, ruhsal ve sosyal yönden tam bir iyilik halinde olması şeklinde tanımlamaktadır. Cinsel sağlığı ise cinsel yaşamın bedensel, ruhsal, zihinsel ve sosyal açıdan bir bütün olarak ele alınması yoluyla kişilik, iletişim ve sevginin olumlu yönde zenginleştirilmesi ve güçlendirilmesi olarak tanımlamaktadır. Dünya nüfusunun önemli bir bölümünü oluşturan ve gelecekte üreme çağı nüfusunu iki kat arttırması beklenen gençler için cinsel sağlık büyük bir önem taşımaktadır. Bu sebeple, gençlerin üreme çağına gelmeden sağlıklarını ilgilendiren cinsellikle birlikte tüm konularda bilgilendirilmeleri şarttır. Ancak gençlerin bedensel, toplumsal ve psikolojik yönden sağlıklarını ilgilendiren cinsellik konusundaki eğitimleri alışılmamış bir hizmettir (İKGV, 2000; Özcebe, 2007; Sezgin, 1998).

Dünyada yılda yaklaşık 15 milyon 15-19 yaşında gencin doğum yaptığı, 4 milyonun kürtaj olduğu, 100 milyon kadarının cinsel yolla bulaşan enfeksiyona yakalandığı hesaplanmaktadır (UNFPA, 2000).

Birçok insan gençlere verilecek cinsel eğitimin tahrik unsuru ve uygunsuz davranışlara neden olacağını, cinsel eğitimin toplumun değer yargılarına zarar vereceğini, gençlere doğum kontrol yöntemlerini anlatmanın evlilik öncesi izin anlamına geldiğini, gençleri erken ve yanlış cinsel ilişkiye yönlendireceği, cinselliğin ne kadar çok konuşulursa o kadar çok sorun çıkacağını düşünmektedir. Ayrıca binlerce yıldır insanların cinsel eğitim almadan cinselliklerini yaşadıkları kanısındadır. Fakat yapılan çalışmalar bu kaygının yerinde olmadığını göstermektedir. Dünya Sağlık Örgütü tarafından organize edilen bir araştırmada cinsel eğitim programıyla ilgili çoğunluğu Amerika Birleşik Devleti'nde yapılan 19 araştırma sonucu; eğitimin sanıldığı gibi gençleri yanlış cinsel ilişkilere özendirici olmadığı tam tersine gençleri daha sorumlu ve doğru davranışlara yönlendirici rol oynadığını ortaya koymuştur (Gölbaşı, 2002; Sungur, 2003; Taşçı, 2003).

Yapılan araştırmalarda cinsel eğitim ve cinsel ilişki kavramlarının insanlar tarafından karıştırıldığı görülmüştür. Tuğrul ve Artan (2000) yaptığı çalışmada katılımcıların %33.5'i, Acer'in yaptığı çalışmada ise katılımcıların %60'ı cinsel eğitimi cinsel ilişki ve onu ifade eden ifadelerle açıklamıştır.

Türkiye’de cinsellik konusunda yapılan araştırmalar, ilk cinsel deneyim yaşının giderek düştüğüne, cinsel etkinliklerin çeşitlendiğine, güvenli olmayan ve riskli cinsel davranışların birçok genç tarafından yaşandığına dikkat çekmektedir (Çok, Ersever ve Gray, 1998; Çok, Gray ve Ersever, 2001; Ozan, Aras, Semin ve Orçin, 2005; Siyez ve Siyez, 2007; Sümer Hatipoğlu, 2006; Yamazhan ve ark., 2007). Bu doğrultuda, cinsellikle ilgili doğru bilgi, beceri, olumlu tutum ve değerlere sahip olmamanın, bireyler için zarar verici sonuçlara yol açabileceğine ve dolayısıyla gençlerin, cinsel sağlıklarını korumaları için doğru bilgi ve beceriler kazanmalarına ve cinsel konularda seçim yapabilme becerileri edinmelerine yardımcı olmanın önem taşıdığı belirtilmektedir (İKGV, 2000).

Cinsellik hakkında ailesel konuşmalar ergenlik dönemindeki bireyin cinselliğinin sağlıklı bir şekilde gelişiminin sağlanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Cinsellikle ilgili konularda aileleriyle rahat bir şekilde konuşamayan ve okul yıllarında formal cinsel eğitim programlarından geçemeyen ergenler, bu konularda güvenilir bilgi alamamakta, yanlış bilgiler ve inanışlar geliştirmektedir. Aileler ergenlik dönemindeki çocuklarının cinsel sağlıkları ve riskli davranışları üzerinde çok güçlü etkilere sahip olabilmektedir (Gölbaşı, 2002; Karen ve ark., 2005).

Gençler cinsellikle ilgili sağlıklı davranışlar geliştirebilmek için bilgi edinmeye ihtiyaç duyarlar. Anne-babalar çocukların temel cinsellik eğiticisi olup; onların yanında yaşlılar, okul, din, medya, arkadaşlar ve eşler insanların cinsellik hakkında öğrendiklerini etkiler. Birçok toplumda insanlar, eşlerinin cinsel olarak yeterli olmasını bekler ancak çocuklarının cinselliği bilmesini ve öğrenmesini istemez (İKGV, 2000). Aileden ve okuldan cinsellik ve cinsel yaşam konularında yeterli ve doğru bilgi alamayan ergenler bu merakını gidermek için farklı alanlara yönelmektedir. İlk cinsel bilgilerin kulaktan dolma olması, yanlış ve güvenilir olmayan kaynaklardan alınması, abartılı aktarımlar ergenlerin fiziksel, cinsel ve ruhsal sağlığının olumsuz yönde etkilenmesine, yanlış ve tutarsız mesajlar almalarına neden olmaktadır. Uluslararası ve ulusal kuruluşların tüm çabalarına karşın ergenlerin üreme ve cinsel sağlık sorunları göz ardı edilmekte olup, ihtiyaç duydukları bilgi ve eğitime hala güvenli yollardan ulaşamamaktadırlar. Ergenlerin

cinsel sağlık konusunda yetersiz ve yanlış bilgilere sahip olmalarının birtakım nedenleri bulunmaktadır (Kadıoğlu, 2000; United Nations Population Fund, 2000):

- Doğru ve güvenilir bilgi kaynakları yeterli olmadığından gençler yanlış kaynaklardan yanlış bilgiler edinmektedirler
- Cinsel sağlık konularında yeterince bilgisi olmayan ve risk altında bulunan gençlerin bilgi ve hizmet alabileceği kurum ve kuruluş sayısı yetersizdir
- Cinsel sağlık konusunda, eğitilmiş sağlık personeli ve öğretmen sayısı yeterli değildir
- Kitle iletişim araçları, eğitim amaçlı olarak ilgili kurum ve kuruluşlarca yeteri kadar kullanılmamaktadır
- Okul müfredat programlarında cinsel sağlık konularına yeteri kadar yer verilmemiştir
- Yaygın ve sürdürülebilir bir hizmet içi eğitim programı bulunmamaktadır
- Aşırı toplumsal denetim ve baskı nedeniyle cinsel yaşam aile ve toplum tarafından tabulaştırılmıştır
- En önemlisi de ebeveynlerin çocuklarına verebilecek bilgi düzeyine sahip olmamalarıdır.

Kulaksızıoğlu (1998) gencin büyüme, olgunlaşma ve cinsel kimliğini kazanması sırasında, karşılaştığı sorunları giderme çabasını cinsel eğitim olarak tanımlamıştır. Poroy (2005) ise ilkokul öncesi evde ailede başlayan, ilköğretim ve lisede çocukların ilerideki yaşamları için gerekli cinsellikle ilgili konuların anlatılması şeklinde tanımlamaktadır.

Amerika Birleşik Devletleri Cinsellik Bilgi ve Eğitim Konseyi'ne (SIECUS; Kapsamlı Cinsellik Eğitimi için Rehber, 2004) göre cinsel eğitim, kimlik, ilişkiler ve mahremiyet hakkında yaşam boyu süren bir bilgi edinme; değer, tutum ve inanç oluşturma sürecidir. SIECUS, kapsamlı bir cinsel eğitim programının, eğitimin her kademesinin bir parçası olması gerektiğine inanmaktadır. Bu programlar yaşa, gelişimsel düzeye, kültürel alt yapıya, toplumdaki inanç ve değerlerin çeşitliliğine saygılı olmalıdır. Araştırmalar kapsamlı cinsel eğitimin; cinsel ilişkiyi ertelediğini,

cinsel ilişki sıklığını azalttığını ve cinsel ilişki sırasında kondom gibi doğum kontrol yöntemlerinin kullanımını artırdığını göstermektedir.

Kanada Sağlık Bakanlığı Sağlık Koruma Şubesi (Cinsel sağlık eğitimi bileşenleri, 2000) cinsel sağlık eğitimi alan öğrencilerin aşağıdaki kazanımları sağlayacağını belirtmektedir:

- Özel sağlık sorunları için uygun olan bilgileri edinir
- Bu bilgiye göre hareket etmek için gerekli motivasyonu ve kişisel iç görü geliştirir
- Cinsel sağlıklarını korumak, geliştirmek ve cinsel sorunlardan kaçınmak için ihtiyaç duydukları becerileri kazanır
- Cinsel sağlık için elverişli bir ortam yaratılmasına yardımcı olur

Cinsel eğitim cinsellikle ilgili çeşitli bilgileri ve özellikle sağlıklı cinsel davranışları kazandırmayı amaçlayan her türlü çabayı içermektedir. Son zamanlarda cinsel eğitim, cinsellik eğitimi kavramına dönüşme eğilimindedir. Cinsel eğitim daha önceleri biyolojik temele dayanan üreme ve doğum kontrol konularına odaklı bir anlayışa dayanıyordu; cinselliği daha çok üreme, doğum kontrolü gibi konular çerçevesinde işleyen bir yapıdaydı. Günümüzdeki cinsellik eğitimi ise cinsel konuların eğitimine daha geniş bir bakış açısından yaklaşmakta ve konunun disiplinler arası çerçeveden ele alınmasına dayanmaktadır. Bu nedenle karar verme, sorumluluk geliştirme gibi kişisel beceriler, iletişim becerilerinin kazandırılması gibi konular bu geniş çerçeveli anlayışta yer almaktadır (CETAD, 2000; Çok, 2003).

Cinsel eğitimin birinci amacı, cinsel sağlığı korumadır. Cinsel eğitim; çocukların cinselliğe yönelik pozitif bir bakış açısı geliştirmelerini destekleyerek, cinsel sağlıklarını koruyacak bilgi ve yetenekleri kazanmalarını sağlar. SIECUS'a (2004) göre, kapsamlı cinsellik eğitimi dört ana amaçtan oluşur:

1. İnsan cinselliği hakkında bilgi sağlamak; insan gelişimi, ilişkiler, kişisel beceriler, cinsel davranış, cinsel sağlık, toplum ve toplumun kültürü de dahil olmak üzere

2. Cinsel tutumları keşfetmek ve değerlendirmek için fırsat sağlamak; değerlerini geliştirmek amacıyla, benlik saygısı artırmak, her iki cinsiyetteki üyeleri ile ilişkilerine ilişkin iç görüşü yaratmak ve başkalarına karşı yükümlülüklerini ve sorumluluklarını anlamak
3. Kişilerarası becerilerini geliştirmelerine yardımcı olmak; iletişim, karar verme, atılganlık ve doyurucu ilişkiler oluşturmak için hayır diyebilme ve akran reddi becerileri de dahil olmak üzere
4. Cinsel ilişki ile ilgili sorumluluk yaratmak için; erken cinsel ilişki dahil olmak baskılara direnmek, doğum kontrolü ve diğer cinsel sağlık tedbirlerinin kullanımını teşvik etmek

Ayrıca ideal bir cinsel eğitim, bir dizi temel ilkelere dayanır (SIECUS,2004):

- Kapsamlı sağlık eğitiminin bir parçası olmak
- İnsan cinselliği, cinsel eğitimin felsefesi ve metodolojisi konularında iyi yetiştirilmiş öğretmenler
- Toplumsal katılım (Anne babalar, ailenin diğer üyeleri, öğretmenler, yöneticiler, toplum ve din liderleri)
- Etnik köken, cinsiyet, sosyoekonomik statü ve fiziksel/zihinsel yetersizlik gibi durumları gözlemeksizin tüm çocuklara ve gençlere odaklanmak
- Beyin fırtınası, tartışmalar, rol oyunları, gösterimler, bireysel ve/veya grup araştırmaları gibi öğrenmeyi etkili kılacak öğretim metotlarının kullanımı

Kirby'e (1997) göre ise, etkili bir cinsel eğitim şu şekilde karakterize edilir:

- Öğrencilerin yaşlarına, cinsel deneyimlerine ve kültürlerine uygun davranışsal amaçlar, öğretim yöntemleri ve materyaller kullanılır
- Sağlıkla ilgili diğer riskli davranışları üzerinde etkili olduğu ortaya konmuş kuramsal yaklaşımlara dayanır
- Önemli faaliyetler yeterli bir zamanda uygulanır

- Öğreticiler çeşitli öğretim yöntemlerini kullanır ve katılımcıların bilgiyi kişiselleştirmesini sağlar
- Korunmasız cinsel ilişki riskleri ve korunmasız ilişkiden kaçınmak için ilgili temel ve doğru bilgiler sağlar
- Cinsel davranış ile ilgili sosyal/akran baskıları ele alan faaliyetleri içerir
- İletişim, problem çözme ve hayır deme becerilerini kazandırır
- Öğretmenler ve öğrenciler programın yararlı olduğuna inanır

Cinsel eğitimin erken yaşlarda başlamasının cinsel davranışlar üzerindeki etkinliği dışında başka etkileri de vardır. Ergenlik öncesinde cinsel tacizden korunmak için alınması gereken çeşitli tedbirler çocuğa öğretilmelidir. Ayrıca cinsel yolla bulaşan hastalıklar konusunda da erken yaşta eğitim gereklidir. Çoğu ergen, cinsel ilişkiye girmeden önce çeşitli yollarla cinsel yolla bulaşan hastalıklara karşı risk altında olabilmektedir (Karabekiroğlu, 2009).

SIECUS'a göre cinsel olarak sağlıklı yetişkin özellikleri şunlardır:

- Kendi bedenlerinden memnun olma.
- Her iki cinsiyet ile saygılı ve uygun şekillerde etkileşim kurma.
- Sevgi ve samimiyeti uygun şekillerde ifade etme.
- Aile, akranlar ve partnerle etkili iletişim kurma.
- Sömürücü ya da manipülatif ilişkileri kaçınma.
- Kendi davranışlarının sorumluluğunu alma.
- Ömrü boyunca kendi cinsellik keyfini çıkarma ve ifade etme.
- Farklı cinsel değerler ve yaşam tarzları olan insanlara hoşgörü gösterme.
- Cinsellik hakkında bilgilerinin güvenliğini sağlamak için insan haklarının geliştirme.
- Çeşitli topluluklar arasında cinsellik hakkında kalıplaşmış yargıları reddetme.

Cinselliğin doğal bir olay olarak algılanması ergenlik döneminin sağlıklı olarak atlatılmasında önemli rolü vardır. Bu nedenle gençlerin cinsellik konusunda bilgilendirilmeleri onların yanlış bilgi kaynaklarına yönelmelerini engelleyecektir. Ergenler cinsellik hakkında bilgilerini en çok sırasıyla yaşlılarından, yayınlardan, okuldan, anneden, babadan, kişisel deneyimden, din adamlarından ve doktorlardan elde etmektedir. Çocukluğunda ebeveyninden yeterli bilgi almayan ergenin bu dönemi başarı ile atlatması çok güçtür. Çocuğun yetişirken aileden yada okuldan yeterli cinsel bilgi alamaması durumunda, çevreden edindiği yanlış bilgiler onun ileriki yaşantısında olumsuz etkiler yapmaktadır (Gander ve Gardiner, 2004; Gölbaşı, 2002; Karen ve ark., 2005; Kasatura, 1998; Temel ve Aksoy, 2001; Yavuzer, 2005; Yörükoğlu, 2000).

Ergenlerin psikolojik gereksinimleri doğrultusunda hazırlanan bir cinsel eğitim programının; beden gelişimi, beden imgesi ve benlik imgesine, kimlik oluşturmaya, cinsel değerler sistemi oluşturmaya, cinsel yönelim kararına katkısı olacağı düşünülmektedir (Çok, 2003). Küçük yaşlarda başlayarak kapsamlı bir cinsel eğitim alan gençlerde şu özelliklerin geliştiği belirtilmektedir (Artan, 2003; Ekşi, 1990; Onur, 1982; Pınar, 2008; SIECUS, 2004):

- Kendilerinde meydana gelen fiziksel ve duygusal gelişimleri anlama ve kabullenme,
- Bedeni hakkında pozitif duygular taşıma,
- Bireysel farklılıkları kabullenme,
- Şuandaki ve gelecekteki yaşamlarında cinsel davranışlarıyla ilgili bilinçli ve sorumlu kararlar alabilme,
- Kadın ya da erkek olarak kendi cinsiyetleri hakkında olumlu duygular taşıma,
- Cinsel konular hakkında rahat bir şekilde konuşabilme,
- Cinsel taciz ve suiistimale karşı kendini koruyabilme.

2.9.1. Cinsel Eğitim Programlarının İçeriği

Cinsel eğitimin içeriğini belirleyen en önemli etkenler, eğitimin verileceği grubun gelişim özellikleri, düzeyi, eğitimi yönlendirecek felsefi ve etik değerlerdir. Bu nedenle cinsel eğitim konuları toplumdan topluma, toplumun sosyokültürel ve ekonomik yapısına ve ihtiyaçlarına göre farklılaşmaktadır (Çağlayaner, 2003; CETAD, 2000).

SIECUS (2004) kapsamlı bir cinsel eğitim programı için kültürel gereksinimlere göre değiştirilebilen temel konu, kavramlar ve hedefleri önermektedir (Tablo 3). Toplumsal beklentiler, çocuk ve ergenlerin gelişimsel farklılıkları, sosyoekonomik etkiler, dini ve diğer kültürel etkenler dikkate alınarak hazırlanacak bir program yerel ortamın gereksinimlerine hazır hale getirilebilecektir (Çok, 2003).

Tablo 3: Kapsamlı Bir Cinsel Eğitim Programındaki Ana Kavram, Konular ve Hedefler	
<i>Ana Kavram 1: İnsan Gelişimi</i> <i>Alt Konular:</i> Üreme, Erinlik, Beden İmgesi, Cinsel Kimlik ve Yönelim <i>Hedefler:</i> - Kendi vücudunun farkında olmak - Üremeye yönelik ihtiyaç duyduğu daha fazla bilgiyi araştırmak - İnsan gelişimin; üreme ya da cinsel deneyimi de içeren cinsel gelişimi kapsadığını söylemek - Kendi cinsiyetinden ve farklı cinsiyetten tüm kişilerle saygılı ve uygun yollarla ilişkiler kurabilmek - Kendisinin ve başkalarının cinsel yönelimlerine saygı duymak	<i>Ana Kavram 4: Cinsel Davranış</i> <i>Alt Konular:</i> Yaşam Boyunca Cinsellik, Mastürbasyon, Paylaşılan Cinsel Davranışlar, Cinsel Perhiz, İnsanda Cinsel Tepki, Fanteziler, Cinsel İşlev Bozuklukları <i>Hedefler:</i> - Cinselliğinden tüm yaşam boyunca hoşlanmak ve bunu ortaya koymak - Cinsel duygularından hoşlanmak - Cinselliğini diğerlerinin haklarına saygı duyarak ortaya koymak - Cinsel gelişimini artırmak için yeni bilgiler araştırmak
<i>Ana Kavram 2: İlişkiler</i> <i>Alt Konular:</i> Aileler, Arkadaşlık, Aşk, Çıkma, Evlilik ve Yaşam boyu Bağlanmalar, Çocukların Büyütülmesi <i>Hedefler:</i> - Sevgi ve dostluk ilişkilerini uygun yollarla ifade etmek - Anlamlı ilişkiler geliştirmek ve sürdürmek - Çıkara dayalı ilişkilerden kaçınmak - Gelişmiş kişisel ilişkiler sergileyebilmek	<i>Ana Kavram 5: Cinsel Sağlık</i> <i>Alt Konular:</i> Döllenme, Kürtaj, Cinsel Yolla Bulaşan, Enfeksiyonlar, Cinsel İstismar, Üreme Sağlığı <i>Hedefler:</i> - Düzenli check-up, meme ve testisi elle muayene gibi sağlığı iyileştirici uygulamalar yaparak potansiyel problemleri önceden saptamak - İstenmeyen gebeliklerden korunmak için doğum kontrol yöntemlerini etkin biçimde kullanmak - HIV/AIDS gibi cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlardan korunmak - Cinsel istismarı önlemek için yardım almak
<i>Ana Kavram 3: Kişisel Beceriler</i> <i>Alt Konular:</i> Değerler, Karar verme, İletişim, Atılgnalık, Uzlaşma, Yardım arama <i>Hedefler:</i> - Kendi değerlerine göre kimlik geliştirmek ve yaşamak - Sorumluluk almak - Pratik ve etkin karar vermek - Eleştirel düşünme becerileri geliştirmek - Aile, arkadaş ve partneri ile etkin iletişim kurmak	<i>Ana Kavram 6: Toplum ve Kültür</i> <i>Alt Konular:</i> Toplumsal Cinsiyet Roller, Cinsellik ve Hukuk, Cinsellik ve Din, Çeşitlilik, Cinsellik ve Sanat, Cinsellik ve Medya <i>Hedefler:</i> - Farklı cinsel değerlere sahip bireylere saygılı olmak - Önyargılı olmaktan ve bağnazlıktan kaçınmak - Bireylerin cinsellikle ilgili düşünceleri, duyguları, değerleri ve davranışları üzerinde aile, kültür, medya ve toplumsal mesajların etkisini değerlendirmek - Farklı toplumların cinsellikleri hakkındaki basmakalıp inanışları reddetmek - İnsanları cinsellik konusunda eğitmek

Uluslararası Bilgi Merkezi ise, cinsel eğitim programlarının içeriğinin ülkelerin sosyo-kültürel özelliklerine göre değişeceği görüşüne rağmen ortak konuların bulunduğunu belirtir. Buna göre eğitimin verileceği grubun yaş ve olgunluk düzeyi dikkate alınmak üzere aşağıdaki konuların içerikte bulunması

gerekliliğine dikkat çekilmektedir (Gölbaşı ve Eroğlu, 2003; CETAD, 2000; Hubbard ve ark., 1998; Onur, 1982):

- Cinsellik ile ilgili iletişim, tanımlar, çeşitli kavramlar vb.
- Üreme organlarının anatomisi ve fizyolojisi.
- Ergenlik gelişimi (fizyolojik, psikolojik ve toplumsal yönden).
- Riskli cinsel davranışlar, üreme, cinsel sağlık ve bakım.
- Aile planlaması, gebelik ve doğum, ergen gebeliği ve sonuçları.
- Flört ve evlilik, sorumlu ebeveynlik, aile içi ilişkiler ve dünya nüfus artışı.

2.9.2. Cinsel Eğitim Modelleri

Dünyada cinsel eğitim uygulamalarına bakıldığında farklı modellerin denendiği gözlenmektedir. Bunlardan bazıları sağlık personeli tarafından bilgilendirmelerin yapıldığı klinik yaklaşım, cinsel davranışları ertelemeyi hedefleyen-riskler üzerinde odaklanan cinsel perhiz yaklaşımı, aile ve kültürel çevrenin cinsel eğitiminin de önemsendiği toplumsal öğrenme yaklaşımı, kişisel gelişimi ve beceri kazandırmayı hedefleyen bilişsel-davranışsal önleme modeli ve ergen gelişim teorisi gibi modellerdir (Çok, 2003).

Kirby (1992) bir başka kapsamlı çalışmasında çeşitli dönemlerde geliştirilmiş yüzlerce cinsel eğitim programının beş kuşağa ayrılarak değerlendirilebileceğini ileri sürmektedir (akt. Çok, 2003).

İlk kuşaktaki cinsel eğitimciler gebelik, cinsel yolla bulaşan hastalıklar ve doğum kontrol yöntemleri hakkında doğru bilgi sağlanan gençlerin korunmasız cinsel ilişkiden kaçınacaklarına inanıyorlardı. Bu kuşaktaki programlar değerlendirildiğinde, gençlerin cinsel konularda bilgilerinin artmasına rağmen, risk alma davranışları hız kesmeden devam ettiği görülmüştür.

İkinci kuşaktaki cinsel eğitim programları genel olarak ilk grubu temel almaktadır. Buradaki programlar da bilgi içeriğine çok ağırlık vermektedir, ancak temel vurgu değerlerin aydınlanması ve özellikle karar verme ve iletişim

becerilerinin geliştirilmesidir. Gençlerin değerlerinin daha açık ve karar verme becerilerinin gelişmiş olmasının riskli davranıştan sakınmaya yol açacağı ve iletişimi becerilerini geliştireceği varsayımına dayanır. Bu grupta yer alan programların etkililiğinin değerlendirildiği çalışmalar tutarlı olmayan sonuçlar ortaya koymaktadır. Genel olarak bu yaklaşım çerçevesindeki cinsel eğitim etkinliklerinin cinsel ilişkinin ertelenmesi, cinsel açıdan riskli davranışların azaltılması ve ergen gebeliklerinin önlenmesi açılarından etkili olmadığı, ancak doğum kontrol yöntemlerinin kullanımının bu programlarla bir ölçüde arttığı görülmektedir.

Üçüncü kuşak eğitim programları ilk iki kuşaktaki cinsel eğitim programlarına tepki niteliğinde geliştirilmiştir. Bu kuşaktaki programların öncüleri cinsel eğitim programlarının geleneksel değerlerden arınmış olduğuna odaklanarak, gençlerin evliliğe kadar cinsel ilişki yaşamamaları gerekliliği mesajını tutarlı olarak vurgulamaktadır. Bu programlar cinsel perhizi tartışmış, doğum kontrol yöntemlerini ele almamıştır. Cinsel perhiz programlarının değerlendirilmesi programların evlilik öncesi ilişki konusunda çeşitli tutum değişikliklerini etkilediğini göstermektedir. Bütün çalışmalarda kısa dönemde tutumların evlilik öncesi cinsel ilişkinin daha az kabul edilebilir olduğu yönünde değiştiği gösterilmektedir. Uzun dönemde etkiler çoğu kez incelenmemiştir.

HIV/AIDS eğitim programları ergenlerin cinsel davranışını değiştirmek amacıyla oluşturulan diğer bir program grubudur. Bu programların tipik olarak çeşitli amaçları vardır. Bunlar arasında HIV'in yayılımına ilişkin yanlış bilgileri ve hastalığa ilişkin gereksiz korkulan azaltmak, gençleri cinsel etkinliğin ertelenmesi konusunda desteklemek, cinsel açıdan etkin ergenleri kondom kullanımına yöneltmek, HIV geçiş riskini azaltan cinsel davranışları kazandırmak, ergenleri madde bağımlılığından korumak ve HIV'li bireylere karşı olumsuz tutumları değiştirmek sayılabilir.

Diğer bir cinsel eğitim programları ve değerlendirme çabaları grubu da çeşitli davranışsal ve bilişsel yaklaşımlar doğrultusunda ortaya çıkmaktadır. Bu programlar diğer sağlık konularında etkililiği daha önce gösterilen kuramsal yaklaşımlara dayanmaktadır. Bu programlardan ilki temel “Sağlık İnancı Modeline” dayanmakta,

ancak Toplumsal Öğrenme Kuramının bazı öğelerini de içermektedir. Bu program ergenlerin gebe kalabileceği ya da bırakabileceği, ergen ana babalığının olumsuz kişisel sonuçları ve ertelenmiş cinsel etkinlik ve düzenli doğum kontrol yöntemi kullanımının kişisel ve kişilerarası yararları konularında ergenlerin farkındalığı artırmak amacıyla hazırlanmıştır.

Amerika Cinsel Bilgi ve Eğitim Konseyi “Yalnızca Biliyorum De!” (Just say know!) mesajı ile yeni bir cinsel eğitim anlayışına öncülük etmektedir. Bu yaklaşım cinsel eğitimi iletişim, kişilerarası ilişkiler, cinsel istismar, toplum ve kültür gibi konularla birlikte kapsamlı biçimde ele almaktadır. Bu yaklaşım gençlerin karşılaştığı pek çok gelişimsel konuyu cinsel eğitim konusuna taşımaktadır, farklı disiplinlere dayalıdır ve etkili karar verme becerilerinin öğrenilmesi esastır. Bu anlayış gelişen bireyi çeşitli psikososyal özellikleriyle birlikte ele almakta ve bireyin gereksinimlerine bütüncül yaklaşmaktadır (akt. Çok, 2002).

2.9.3. Dünyada Cinsel Eğitim

Cinsel eğitim konuları toplumdan topluma, toplumun sosyo-kültürel ve ekonomik yapısına ve ihtiyaçlarına göre farklılaşmaktadır. Asya ülkelerinin birçoğu insan gelişimi ve özellikleri, üreme sağlığı ve konuları üzerinde durulurken; Avrupa ve Amerikan eğitim sistemi içinde ise cinsel yolla bulaşan hastalıklar HIV/AIDS, hamileliğin önlenmesi ve kürtaj konuları üzerine eğitim verilmektedir (İKGV, 2000).

Batı ve Kuzey Avrupa ülkelerinin hemen hepsinde okullarda ergenlere yönelik cinsel eğitim uygulamaları yapılmaktadır. Gelişmekte olan ülkeler ise cinsel eğitimi okul programlarına almakta çekimser kalmışlardır. Filipinler, Costa Rica gibi ülkelerde bu eğitimin desteklendiği, en azından sağlık bilimi gibi derslerin içinde işlendiği görülmektedir. Macaristan, Yugoslavya ve Çekoslovakya'da belli sınıflarda cinsel eğitim dersi zorunludur. Bazı ülkelerde cinsel eğitim okulda ayrı bir ders olarak verilirken, bazılarında ilgili dersler içerisinde verilmesi yaklaşımı benimsenmiştir (Çok, 2003; Ekşi, 1990).

Dünya ülkeleri cinsel eğitim açısından incelendiğinde, bu konuda lider ülke İsveç'tir. 1930'larda İsveç okullarında başlatılan biyolojik eğilimli cinsel eğitim

giderek yetersiz kalmış, 1956'dan itibaren daha kapsamlı şekilde ele alınmaya başlanmıştır. “Cinsel Eğitim” adı yetersiz bulunarak “Cinsellik Eğitimi” şeklinde değiştirilmiş ve “Cinsel Yol Gösterme” kitabı günümüzde de normal bir ders kitabı gibi halen kullanılmak üzere yeniden düzenlenmiştir. İsveç'te cinsel eğitim aileler ve okul yöneticileri tarafından desteklenmekte ve ulusal bir eğitim politikası yürütülmektedir. Müfredat fiziksel ve ruhsal değişim, cinsiyet, doğum, hamilelik, eşcinsellik, cinsel yolla bulaşan hastalıklar, doğum kontrol yöntemleri, mastürbasyon, aşk ve aile konularından oluşmaktadır. Ayrıca İsveç'te bu bilgileri içeren el kitapçıkları ve afişler hazırlanmaktadır. İsveç'te 1970'lerden sonra cinsel eğitimin yaygınlaşmasıyla cinsel yolla bulaşan hastalıklar ve kürtaj oranlarında büyük bir düşüş olduğu görülmektedir (Boethius, 1985; Ekşi, 1990; Kaeser ve Richards, 1999).

Danimarka'da cinsellik yaşamın doğal bir parçası olarak kabul edilmektedir. Cinsel eğitim beş yaşından itibaren çocuk ve ergenlere verilmektedir. Cinsel yolla bulaşan hastalıkların oranı ve kürtaj oldukça düşüktür. Bunu da cinsel eğitime bağlı olduğu düşünülmektedir. Cinsellik eğitimi ilk olarak zorunlu ders haline getirildiğinde dini inançlara ters düştüğü için anne babalar karşı çıkmış, ancak yasalara ters düşmediği için zorunlu ders olarak kabul edilmiştir. Bu derslerde öncelikle anaokulunu izleyen ilkökul birinci sınıfta erkek kadın farklılığı, üreme, gebelik, gebeliği önleme hakkında bilgilendirme; beşinci sınıfta cinsel organlar ve işlevleri, hormonlar, genetik ve cinsel içgüdüler hakkında bilgilendirme; sekiz ve onuncu sınıflarda duygusal, ahlak, aile ve toplumsal sorunlar gibi konular tartışılmaktadır (Ekşi, 1990).

Cinsellik eğitimi 1970 yılından beri Almanya'da okul müfredatının bir parçası olmuştur. Almanya'da, eğitimin genel sorumluluğu ulusal hükümet yerine bireysel bölgeleri (eyaletler) almaktadır. Eyaletlerin Eğitim ve Kültür Bakanları kendi bölgelerinde farklı türde ve okul düzeylerine uygun cinsel eğitim programlarının geliştirilmesi ve uygulamasından sorumludur. Almanya özgür, baskıcı olmayan, olumlu ve karşılıklı iletişime dayanan cinsellik programlarını savunmaktadır. Almanya'da cinsel eğitim amacı koruyucu sağlık hizmetlerini teşvik etmek ve

gebelikle ilgili sorunları önlemek ve çözmektir (Berne ve Huberman, 1999; akt. Gölbaşı, 2003; NFER, 2009). Hedefleri aşağıdaki gibidir:

- Sağlık eğitimi ve cinsel eğitim programları geliştirmek.
- Federal bölgeler ve aile danışma kuruluşları ile işbirliği yapmak.
- Cinsel eğitim ve aile planlaması ile ilgili eğitim materyali hazırlamak, bilgi üretmek ve yaymak.

Hollanda’da cinsel eğitim okullarda verilmekte ve eğitimin yapısının temelini oluşturmaktadır. 1993’e kadar Hollanda’da cinsel eğitim yoktu. Ancak 1993’ten sonra cinsel eğitim okullarda resmen müfredat kapsamına alındı ve eğitimden sonra çocuk ve ergenlere ulusal bir yazılı sınav uygulanmaya başladı. Hollanda dünya üzerinde en düşük ergen hamileliği ve kürtaj oranına sahip ülkedir. Bunun nedeni, cinselliğin yaşamın doğal bir yönü olarak kabul edilmesidir. Cinsellik ve cinsel eğitim ile ilgili yasaklamalar ve tabular ergen hamileliğinin, cinsel yolla bulaşan hastalıkların ve kürtajın asıl nedeni olarak kabul edilmektedir. Ayrıca eşcinsellik ve eşcinsel yaşam normal olarak karşılanmaktadır (Berne ve Huberman, 1999; akt. Gölbaşı, 2003).

Rusya, siyasi ve ekonomik alanda hızla gelişmesine rağmen, cinsellik ve cinsel eğitimde aynı durum söz konusu değildir. Cinsel eğitim okullarda verilmemektedir, aile içinde de yok denecek kadar azdır. Çocuk ve ergenler cinsellik konusunda aileleriyle, öğretmenleriyle olduğu kadar konuşamamakta ve yeterli bilgiyi edinemediktedirler. Yapılan araştırmalar sonucunda Rusya’da erken yaşta gebelik, kürtaj, cinsel yolla bulaşan hastalıklar ve HIV/AIDS sayılarında büyük artış olduğu gözlenmektedir. Bu nedenle Rusya, “Rus Gençleri İçin Sağlıklı Yaşam Tarzı” adlı bir proje geliştirmiştir. Bu programda; üreme konuları, cinsellik, cinsel ilişki, anatomi ve fizyoloji, hijyen ve sağlık, cinsel davranışlar ve psikoseksüel gelişme konularına yer verilmiştir (Grisin ve Wallander, 2002; Shapiro, 2001; UNICEF, 2002).

Avustralya’da cinsellik eğitimi devlet okullarında zorunludur. Sağlık ve Fiziksel Eğitim dersi kapsamında konular işlenmektedir. Okullarda cinsellik eğitiminin amacı gençlerin sorumlu ve güvenli seçimler yapabilmelerine olanak

tanıyan, bilgi, beceri ve davranışları kazandırmaktır. Avustralya’da cinsellik eğitimi, sevgi, güvenli seks, cinsel perhiz, kendine ve başkalarına saygı, çeşitlilik, kişisel hak ve sorumluluklar, yakın ilişkiler ve arkadaş ilişkileri, etkili iletişim, karar verme ve risk davranışlarına odaklanır. Eğitim beden yapısı ve aile sistemleri konusu ile sekiz yaşında başlar ve on altı yaşına kadar devam eder. 1995-1996 yıllarında ortaokulda cinsel yolla bulaşan hastalıklar ve AIDS engelleme projeleri ile pilot cinsellik eğitimi oluşturulmuştur (Department of Education and Early Childhood Development, 2005; Milton, 2003).

ABD’de cinsel eğitim için izlenen genel bir politika bulunmamaktadır fakat cinsel eğitim, cinselliğin tehlikelerine ve kız ergenleri, tehlikeli erkeklerden koruma ihtiyacına odaklanmaktadır. Cinsel eğitim için her eyalet kendine ait eğitim politikasına sahiptir. Örneğin 22 eyalette yer alan okullarda hem cinsel eğitim hem de; cinsel yolla bulaşan hastalıklar ve AIDS/HIV eğitimi verilmektedir. 15 eyalette yalnızca cinsel yolla bulaşan hastalıklar ve HIV eğitimi verilmekte, 13 eyalette ise cinsel eğitim için bir eğitim politikası yer almamaktadır (Berne ve Huberman, 1999; akt. Gölbaşı, 2003).

SIECUS (1999) tarafında yapılan araştırmada; Amerikalıların % 93’ünün liselerde cinsel eğitim verilmesi destekledikleri, % 84’ünün ise bu eğitimin ortaokullarda verilmesini destekledikleri bulunmuştur. Son yıllarda HIV/AIDS ve diğer cinsel yolla bulaşan hastalıklardaki dramatik artış, Amerikalıların okullarda cinsel eğitimi desteklemesinin temel nedenidir. ABD’deki okullarda verilen cinsel eğitim programlarının içeriğinde cinsel perhize yapılan vurgu arttırılırken, doğum kontrolü, kürtaj ve cinsel yönelim konularına daha az yer vermeye başlanmıştır. Eisberg ve diğerlerinin yaptığı (2008) araştırma; Minnesota’daki ebeveynlerin %89’unun ergenlere hem cinsel perhiz hem de korunma yöntemleri hakkında bilgiyi içeren kapsamlı cinsel eğitim programının öğretilmesini istemektedir. Yapılan ulusal bir ankette 9-12. sınıf öğrencilerinin % 87’si okullarda HIV ve AIDS hakkında bilgi aldıklarını söylemişlerdir (akt. Santrock, 2012).

Kanada’da cinsel eğitim ile ilgili ulusal bir müfredat yoktur. Cinsellik eğitiminin verilip verilmeyeceği kararı eyaletlere bırakılmıştır. Tüm eyaletlerde

okullarda cinsel eğitim verilmektedir. Britanya kolonisinde cinsel eğitim "Sağlık ve Kariyer Eğitimi" başlığı altında öğrencilere öğretilir. Eğitim beş yaşında başlar ve on sekiz yaşına kadar sınıf düzeylerine göre devam eder. Alberta eyaletinde ise cinsel eğitim sekiz yaşında başlar ve on sekiz yaşına kadar devam eder (NFER, 2009).

İngiltere gençlerin cinsel sağlığı kriz durumu ilan edilmiştir. İngiltere'de genç gebelik oranları Batı Avrupa'nın en yükseğidir ve cinsel yolla bulaşan enfeksiyonların oranı artmaya devam etmektedir. 2000 yılında, İngiltere'de Sağlık Bakanlığı on sekiz yaş altı gebelik oranlarını yarıya indirmek için ulusal strateji uygulaması başlattı. Cinsellik ve ilişkiler eğitimi bu stratejinin uygulamasında önemli bir temadır ve umut verici bir yaklaşım olarak öne sürülmüştür (Department of Education and Skills, 2003).

İngiltere'de Aile Planlaması Kurumu cinsel eğitimin amaçlarını şöyle belirlemiştir:

1. Cinsel organların anatomisi.
2. İkincil seks özellikleri.
3. Erkek ve kadın üreme fizyolojisi.
4. Cinsel birleşme, doğum kontrolü, gebelik ve doğum.
5. Cinsel yolla bulaşan hastalıklar.
6. Cinsel tutum ve davranış farklılıkları.
7. Evlilik ve ebeveynlik konularında yeterli ve uygun bilginin sağlanması.

Ayrıca bu eğitim sonunda eğitilen kişilerin, cinselliğin geniş bir yelpaze içindeki farklı görünimleri konusunda esnek ve nesnel tutumlar geliştirmeleri, kendi cinsellikleri ve kişisel ilişkileri ile ilgili iç görüş kazanmaları, cinselliklerini eş, ebeveyn, sorumlu yurttaş gibi geniş bir rol repertuarı içinde kullanabilmeleri,

yaşadıkları toplumun sosyal beklentilerini anlamaları amaçlanmaktadır (akt. Sungur, 1998).

Finlandiya'da ulusal bir cinsel eğitim programı uygulaması vardır. Cinsel eğitim ilköğretim ve orta öğretimde zorunludur. İlköğretimde biyoloji dersi kapsamındadır, orta öğretimde ise sağlık eğitimi kapsamında daha derinlemesine öğretilir (Kontula, 2009).

Fransa'da cinsel eğitime, AIDS tehlikesinden korunmanın bir yolu olarak başlanmıştır. Cinsellikle ilgili konular ilköğretim ve ortaöğretimde her sınıf düzeyinde, ulusal olarak belirlenmiş bir müfredatla verilir. Fransa'da cinsel eğitimin temel bileşenleri kendine saygı, başkalarına saygı, farklı olma hakkı, diğerlerinin farklılıklarının kabulü, hukuk anlayışı ve hukuk kurallarına uyma, bireysel ve ortak sorumluluk vardır (NFER, 2009).

İrlanda'da İlişkiler ve Cinsellik Eğitimi programı, Sosyal Kişisel ve Sağlık Eğitimi'nin zorunlu bir parçasıdır. Cinsel eğitim on yaşından itibaren başlamaktadır. İtalya'da ise cinsel eğitim alt ve üst orta öğretim düzeyinde, okulların kararı ile ders dışı eğitim kursları olarak uygulanmaktadır. Eğitimler genelde fen bilgisi öğretmenleri tarafından verilmekte yada okul dışından psikolog veya doktor davet edilmektedir (NFER, 2009).

İran, eğitim programında üreme sağlığına ve aile planlamasına ağırlık vermektedir. İran'da nişanlı çiftler için üreme sağlığı ve aile planlaması hizmetleri sağlanmaktadır. Ancak, okullarda cinsel eğitim programı uygulaması yoktur (Shokrollahi, Mirmohamadi ve Mehrabi, 1999).

Yeni Zelanda, ekonomik olarak gelişmiş ülkeler arasında, ikinci en yüksek genç hamilelik oranına sahiptir. Bu da cinsellik yaşının düştüğünü gösteren bir kanıttır ve öğrenciler arasında özellikle okulda artan bir oran olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle Yeni Zelanda, hamilelik, hamileliğin önlenmesi, kürtaj ve bulaşıcı hastalıklar üzerinde durmaktadır. Ülkede okul müfredatı içinde sağlık ve fiziksel eğitim kapsamında cinsel eğitim verilmektedir (NFER, 2009; Nash, 2002.).

Japonya'da cinsel eğitimin müfredata konması ve öğretmenlerin gerekli ve yeterli eğitimi almaları gerektiği yapılan araştırmalar sonucunda tespit edilmiştir. Japonya'da cinsel eğitim üreme sistemi üzerine yoğunlaşmıştır. Cinsel eğitim fiziksel sağlık eğitiminin bir parçası olarak verilmektedir. Fiziksel sağlık eğitimi altı ve on beş yaşları arasında verilmektedir. Cinsel eğitim ise on yaşından itibaren adet kanaması ve boşalma gibi biyolojik konularla başlamaktadır. Erkek ve kız öğrenciler ayrı sınıflarda eğitim almaktadırlar. Ayrıca yapılan araştırma sonuçlarına bakıldığında, anne ve babaların da gençlerin cinsel eğitime katılmaları açısından önemli olduğu sonucuna varılmıştır (Huiyan, 2011).

Kore'de cinsel eğitim okul müfredatı içindedir. Altı ila on altı yaşları arasında öğrenciler eğitim görmektedir. Öğrenciler dört konu hakkında ilköğretim, ortaöğretim ve lise düzeyinde eğitim görür. Bunlar; ilişkiler ve cinsiyet kimliği, cinsiyete göre fiziksel gelişme, sosyal çevre ve cinsiyet eşitliği, evlilik ve aile hayatıdır (Kore Eğitim Müfredatı ve Değerlendirme Enstitüsü, 2012).

2.9.4. Türkiye'de Cinsel Eğitim

Ülkemizde cinsel eğitim zaman zaman konuşulan fakat sık olarak ele alınmayan bir konudur. Cinsellik ve cinsel eğitim konusuna son zamanlara kadar "yasak" gözüyle bakılmıştır. Aileler çocukların cinsel eğitimini görmezden gelirken, okullarda da bu eğitim verilmektedir. Cinsel eğitim, ülkemizde örgün ve yaygın eğitim içerisinde sistemli olarak yürütülmemektedir. Türkiye'de cinsel eğitim kapsamına giren konulardan bazıları ilköğretim ve ortaöğretimdeki değişik derslerin programında birbirinden bağımsız olarak yer almaktadır. Bu derslerin müfredata alınmasındaki amaç sadece gençlere bilgi vermek olup herhangi bir cinsel tutum ve değer geliştirmek açıkça amaçlanmamıştır. Ayrıca bu dersleri işlemekle görevli öğretmenler konu ile ilgili güncel bilgilerden yoksun olabildikleri için ergenlik dönemi sağlık konularını sunmada kendilerini yetersiz hissederek bu konularda yüzeysel bilgiler sunmayı tercih etmektedirler. Ergenlerin ve gençlerin cinsel konulardaki tutum ve davranışlarını biçimlendirmeye yönelik planlı bir cinsel eğitim programı ülkenin gündeminde olmasına karşın, henüz okullarda cinsel sağlık eğitimi verilmemektedir. MEB ve sivil toplum kuruluşları tarafından bölgesel boyutta

yürütülen ve sürekliliği olmayan eğitim çalışmalarının ulaşabildiği ergen ve genç sayısı sınırlıdır (Ekşi, 1990; Gölbaşı ve Eroğlu, 2003; İKGV, 2000; Koral, 1995).

İlk olarak 1957-1961 yılları arasında okul kitaplarında biyoloji ve psikoloji konularının içerisine çok kapsamlı olmasa da cinsel eğitim ile ilgili konular dahil edilmeye başlamıştır. Bu da ülkemiz açısından cinsel eğitim alanında yapılan önemli bir başlangıçtır. 1974 yılında Türkiye Aile Planlaması Derneği tarafından, üniversite eğitimine devam eden gençlerin ve okula gitmeyen gençlerin cinsel konulara ilişkin bilgi ve tutumları araştırılmıştır. Bu araştırmanın bulguları daha derinlemesine tartışılmak üzere 1979 yılında MEB, Sağlık ve Sosyal Yardım, Gençlik ve Spor Bakanlığı temsilcilerinin ve üniversitelerde görevli uzmanların katıldığı "Uzman Grubu" toplantısı düzenlenmiştir. Değişik ülkelerin cinsel eğitim uygulamalarının da incelendiği bu toplantıda grup, konunun "Aile Hayatı Eğitimi" olarak tanımlamasını uygun görmüş ve bu eğitimin ülkemizde hangi seviye ve kapsamda uygulanabileceği tartışılmıştır. 1984 yılında Sağlık Bilgisi kitabı hazırlanmıştır. 1983-1984 ders yılında lise 1-2 ve 3. sınıflarında üreme organları, büyüme ve gelişme konuları işlenmeye başlanmıştır (İKGV, 2000; Koral, 1995).

1992 yılında, MEB'in örgün eğitim programlarında cinsel eğitim konuları, ilköğretim programında 6. sınıfta "vücudumda neler var, üreme sistemi organları, üreme hücreleri, üreme sisteminin sağlığı ve korunması", "ergenlerde fiziksel ve ruhsal değişimler", "ergenlik döneminde yaşanan problemler ve çözüm yolları", 7. sınıfta "döllenme kavramı, yumurtanın gelişim evreleri, embriyo kavramı, plasantanın önemi", 8. sınıfta "canlılarda üreme ve gelişme" ünitelerinde işlenmektedir (CETAD, 2000).

2000 yılında 6. sınıflara "Aile planlaması, adet döngüsü, anne adaylarının dikkat etmesi gereken konular", 7. ve 8. sınıflara "CYBE'lar ve önemi gibi konular" eklenmiştir. Aile yaşamı, aile planlaması, toplum eğitimi ve CYBE, HIV/AIDS konularını içeren zorunlu "Sağlık Bilgisi" dersi 1997-1998 ders yılından itibaren biyoloji ve fen bilgisi öğretmenleri tarafından 9. sınıflarda yürütülmektedir. Bu gelişmeler olumlu olarak karşılanırsa da eğitimlerin cinsel eğitim konusunda uzman kişiler tarafından verilmesi gerekmektedir. Aynı zamanda, okula dayalı cinsel eğitim

programlarının büyük bir çoğunluğu kaynakların sınırlı olması, programların amaç ve hedeflerinin çok açık olmaması, kontrol gruplarının, ön test son testlerin, geçerlilik ve güvenilirlik çalışmalarının olmaması nedeniyle yeterince değerlendirilmemekte, dolayısıyla bu programların başarıya ulaşp ulaşmadıkları hakkında çok az şey bilinmektedir (İKGV,2000).

Ülkemizde cinsel eğitim konusundaki en önemli adımlardan biri İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı tarafından atılan adımdır. 1997 yılı Kasım ayında yürütülmeye başlanan "Gençlerin Cinsel Sağlık Eğitiminin Desteklenmesi" projesinin temel amacı, örgün eğitimde cinsel sağlık eğitimini verecek olan öğretmenlerin hizmet-öncesi ve hizmet-içi eğitimini desteklemektir. İKGV uzman eğitimcileri bir araya getirerek cinsel eğitim programının içeriği hakkında çalışmalara başlamıştır. Cinsel eğitim programının içeriğinde üreme sağlığı, bedensel sağlık ve beslenme, karşı cinse saygı, nüfus artışı, aile planlaması, HIV ve AIDS ve bunlardan korunma yolları, cinsel etkinlik, cinsel yönelim, cinsel tutum ve cinsel yolla bulaşan hastalıklar yer almaktadır. Proje kapsamında öğretmen adaylarının cinsel sağlık eğitimi konusunda eğitim gereksinimleri saptanmış ve eğitim için gerekli materyaller hazırlanmıştır. Söz konusu proje kapsamında, bütüncül sağlık anlayışı ile ilköğretim ve ortaöğretim olmak üzere her eğitim aşamasında öğretmenlerin ergenlik ve cinsellikle ilgili donanımlı olmaları gereği üzerinde durulmuş ve bu konuda çalışmalar yapılmıştır (İKGV, 2000).

Ülkemizde okul ve okul dışından ergenleri, ergenlik ve cinsellikle ilgili bilgilendirmelere yönelik bazı uygulamalar yapılmıştır. Bunlardan biri 1993-1998 yılları arasında yürütülen “Değişim: Genç Kızlığa İlk Adım” olarak adlandırılan kızların cinsel eğitimine yönelik çalışmadır. Çalışma ilköğretim okullarındaki kızlara yönelik bir saatlik standart bir eğitim projesidir. Eğitimin içeriğinde üreme sağlığı konusunda standart bilgiler yer almaktadır. Ayrıca eğitim sonrası bu bilgilerin yer aldığı bir kitapçık katılımcılara dağıtılmıştır. Bu uygulamayla, 6 yıl içinde 80 ilde 10.224 okulda, 2.150.000 kız öğrenciye ergenlik dönemiyle ilgili bilgilendirme yapılmış ve sonuçları değerlendirilmiştir. “Değişim: Genç Kızlığa İlk Adım” projesinin değerlendirilmesi sonucunda; Milli Eğitim Bakanlığı Sağlık Daire Başkanlığının sorumluluğunda, ilgililer, öğrenciler, öğretmenler ve anne-babaların

görüş ve beklentileri doğrultusunda bu proje genişletilerek “Ergenlik Dönemi Değişim Projesi” (ERDEP) hazırlanmıştır. ERDEP kız ve erkek öğrencilerin ayrı ayrı 60 ar kişilik gruplar halinde katıldığı 40 dakikalık bir program olarak yürütülmüştür. Ders dışı etkinlik olarak tasarlanan bu program kapsamında gezici olarak ulaşan uzman hemşireler aracılığıyla 6., 7. ve 8. sınıf öğrencilerine daha çok fiziksel değişim ve öz bakım becerilerine yönelik bilgilendirmeler yapılmıştır (Bulut, Nalbant ve Çokar, 2002).

2.10. İlgili Yayın Ve Araştırmalar

2.10.1. Cinsel Eğitim ile İlgili Dünya’da Yapılmış Araştırmalar

Dünya çapında yapılmış olan araştırmalara göre; Sahra Altı Afrika'daki genç kadınların %83'ü, Asya, Kuzey Afrika ve Orta Doğu'dakilerin %48'i, Latin Amerika'dakilerin ise %56'sı, 20. yaşlarını geçmeden evlilik içi veya dışı cinsel ilişkide bulunduğu, Brezilya, Macaristan ve Kenya'da 15-19 yaş arasındaki gençlerin dörtte birinden fazlasının 15 yaşından önce cinsel ilişkide bulunduğu, Bangladeş'te yapılmış bir başka çalışmada, erkeklerin % 88'inin, kızların %35'inin 18 yaşına girmeden cinsel ilişkide bulundukları, ABD'de 13 yaşından önce cinsel ilişkide bulunma oranının erkeklerde %29.6, kızlarda ise %12.8 olduğu belirlenmiştir. İngiltere'de erkeklerin %35.7'sinin, kızların %40.4'ünün, Greenland'da erkeklerin %70.8'inin, kızların % 78.8'inin ilk cinsel ilişki yaşı 15 olarak belirtilmiştir (UNFPA, 2000).

Olsen, Weed, Nielsen ve Jensen (1992) "Cinsel Perhiz" anlayışı çerçevesinde hazırlanmış üç cinsel eğitim programının öğrenciler tarafından değerlendirildiği bir araştırma yapmışlardır. Daha önce bu üç eğitim programı kısaca açıklanmıştı. İncelenen programlar Değerler ve Seçenekler, Ergenlere Yardım ve Saygılı Cinselliktir. Araştırma genel olarak bu programların ergenler tarafından olumlu karşılandığını göstermektedir. Daha küçük yaştaki ergenlerin büyük ergenlere ve kızların erkeklere göre programları daha olumlu değerlendirdikleri de bulgular arasındadır (akt. Çok, 2002).

1993 yılında Dünya Sağlık Örgütü tarafından yapılan bir araştırmada cinsel eğitim programlarıyla ilgili çoğunluğu Amerika Birleşik Devletinde yapılan 19 araştırma sonucu; eğitimin sanıldığı gibi cinsel ilişkilere özendirici olmadığını tam tersine gençleri daha sorumlu ve doğru davranışlara yönlendirici rol oynadığını ortaya koymuştur (akt. Gölbaşı, 2002).

1997 yılında Rusya'da yapılan bir araştırmaya göre ergenlerin % 61'i cinsel konulardaki bilgiyi kitap, magazin ve gazetelerden, % 51'i film ve TV programlarından edindiklerini belirtmişler ayrıca % 70 ailenin çocuklarıyla cinsel konuları konuşmadıkları bulunmuştur (Shapiro, 2001).

Young Song ve arkadaşları (2000) okuldaki cinsel eğitim programlarının etkisini cinsel bilgi düzeyinde ele alan bir araştırmada meta analiz ile 67 cinsel eğitim çalışması incelenmiştir. Araştırmacılar cinsel eğitim alan deney ve almayan kontrol grupları arasında anlamlı bilgi farklarının varlığına işaret etmektedir. Bu çalışmada cinsel eğitim programlarının genel cinsel bilgi düzeyini olumlu biçimde etkilediği sonucu çıkarılmaktadır (akt. Çok, 2002).

Nash (2002) tarafından Yeni Zelanda da gençlerin cinsel deneyim yaşını araştırmış olduğu çalışmada, ilk cinsel deneyim yaşının düşmekte olduğu bulunmuştur. İlk cinsel deneyimini 13 ve altında gerçekleştirenlerin oranı % 6.8, 14-15 yaşlarında gerçekleştirenlerin oranı % 22.6, 16-17 yaşlarında gerçekleştirenlerin oranı % 21, 18-19 yaşlarında gerçekleştirenlerin % 19.4, 21 yaşında gerçekleştirenlerin oranı ise % 10.8 bulunmuştur. Bu sonuç Yeni Zelanda'lı gençlerin en az üçte birinin 16 yaşından önce ilk cinsel deneyimlerini yaşadığını göstermektedir.

Somers (2001) ergenler üzerinde cinsel konulardaki bilgi kaynaklarının ergenlerin cinsel bilgi, tutum ve davranışları üzerindeki etkisini araştırmıştır. Çoklu regresyon analiziyle çözümlenen kapsamlı veriler cinsel bilgi, tutum ve davranış boyutlarında cinsel konulara göre incelenmiştir. Cinsel davranışlara ilişkin olarak okulda daha az cinsel eğitimin daha sık cinsel davranışı kestirdiği bulunmuştur. Ayrıca cinsel tutum boyutunda akranlardan ve uzmanlardan cinsel ilişki konusunda

daha fazla bilgi almanın daha liberal cinsel tutumları kestirdiği ortaya konmuştur (akt. Çok, 2002).

Paul (2002) tarafından Maori ve Avrupalı toplam 5400 öğrenci üzerinde yaptığı araştırmada, % 30.2 öğrencinin ilk cinsel deneyimi 12 ve daha önce yaşadıkları bulunmuştur. Yapılan bu araştırma sonucuna göre, istenmeyen hamilelikler ve cinsel yolla bulaşan hastalıkları önlemede cinsel eğitimin ne kadar önemli olduğu sonucuna varılmıştır.

Main ve arkadaşları (2002) tarafından yapılan ergenlere yönelik AIDS önleme programının etkililiğini inceleyen bir başka çalışmada, 2844 öğrencinin HIV ile ilgili bilgilerinin arttığı, ancak cinsel ilişki davranışları ve madde bağımlılığını azaltmada kısmen etkili olduğu saptanmıştır.

Bill (2003) tarafından ABD'li 12-14 yaşlarındaki gençler üzerinde yapılan araştırmada gençlerin, % 90'ı HIV ve AIDS ile ilgili % 81'inin ise hamilelik ve doğumla ilgili okulda bilgi edindikleri bulunmuş ancak doğurganlık ve doğum kontrol yöntemleri ile ilgili temel bilgilerinin yetersiz olduğu bulunmuştur. Doğum kontrol yöntemlerinden geri çekme, kondom ve doğum kontrol haplarını 13 yaşındaki gençlerin 1/3'ünden daha azı bilmekte, 2/3'ü ise cinsel yolla bulaşan hastalıklardan en etkili korunma yönteminin kondom olduğunu belirtmişlerdir.

Zaitseev ve arkadaşları (2003) ergenlikte cinsel eğitim konusunda çalışma yapmışlardır. Araştırma için sekizinci sınıflardan sekiz erkek, sekiz kız öğrenci ailelerinden izin alınarak çalışmaya katılmıştır. Deneysel öğretimin başında öğrencilerden cinsiyet farklılıkları üzerine çalışmaları istenmiştir. Kadın ve erkeklerin psikolojileri, cinsel sistemlerinin işlevleri, psiko-sosyal ve sosyal etmenleri belirlemeleri, cinsel özellikleri, cinsel organları genel açıdan sağlıklarının analizlerini yapmaları ve yaşam şekillerinde yararlı düzeltmeleri konusunda test uygulanmıştır. Daha sonra ergenlerden kendi cinsellikleriyle ilgili duygularının analizini yapmaları istenmiştir. Bu duyguları kaydetmeleri için tablo oluşturulmuştur. Bu bölümden sonra öğrencilerden, cinsel yönlerini belirli yönler dair analiz yapmaları ve kendi cinselliklerindeki süreçleri değerlendirmeleri istenmiştir.

Öğrencilere cinsel davranış konusunda ders verilmiştir. Eğitim ilerledikçe her iki cinsiyetteki ergenler kendi cinselliklerini uygun şekilde anlamaya ve sağlık açısından uygun davranışları oluşturmaya başlamışlardır. Eğitim öncesi ve sonrası her iki grup ergende cinsel yaşam konusundaki tutumları önemli ölçüde değişmiştir. Cinsel yaşamı daha çok mutluluk, sevgi, şefkat sorumluluk ve sağlık terimleriyle bağlatılamaya başlamışlardır. Ayrıca sağlıklarını korumayla ilişkili prensipler edinmişlerdir.

Cavanagh, (2004) ergenlik dönemi zamanlaması, arkadaş grubu özellikleri ve cinsel ilişkiye başlamada ırk ve etnik yapı arasındaki farklılık olup olmadığını Amerika'da yaşayan Beyaz, Afrikalı-Amerikan ve Latin 1299 kız ergen üzerinde uzunlamasına yapılan çalışmada incelemiştir. Ölçümler için görüşme, okul araştırmaları, test, grup içi çok değişkenli analizler kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; ırk ve etnik yapının, ergenlik dönemi zamanlaması ve cinselliğe başlama ile ilişkisi olduğu, Afrikalı-Amerikan kızların ergenliğe erken girme, arkadaş grubu ve cinselliğe başlamaları arasında bir ilişki olmadığı, diğer gruplarda ise anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Amerika'da 2004 yılında Harvard Üniversitesi Kennedy Devlet Okulu, Henry J. Kaiser Aile Fonu ve NPR (National Public Radio) tarafından Amerika'da Cinsel Eğitim başlığı altında kapsamlı bir araştırma yapılmıştır. Araştırmaya çocuğu 7. sınıftan 12. sınıfa kadar olan, rastgele örneklem yoluyla seçilen 18 yaş ve üstü 1759 ebeveyn katılmıştır. Araştırma sonucunda ebeveynlerin %93 gibi büyük bir çoğunluğu cinsel eğitimin cinsel sorunlara yaklaşımda oldukça yardımcı olduğunu; dörtte üçü okulda cinsel eğitim alan çocuklarının daha sevecen davrandıklarını belirtmiştir. Ayrıca ebeveynlere göre cinsel eğitim sırasında hem ortaokul hem de lisede verilmesini uygun gördüğü konular, cinsel yolla bulaşan hastalıklar, bebeğin oluşumu, ailelerde seks hakkında konuşma, doğum kontrolü, evlenene kadar cinsel ilişkiden kaçınma, doğru karar verme, cinsel ilişki için uygun yaşı bekleme ve cinsel yolla bulaşan hastalıklar için yapılan testlerdir. Ebeveynler, oral seks, mastürbasyon, kondom kullanımı, aile izni olmadan doğum kontrol hapları elde etme yerleri, cinsel yönelim ve doğum kontrol yöntemlerinin öğretilmesini kesinlikle istememektedir

(National Public Radio, Kaiser Family Foundation, John F Kennedy School of Government Harvard University, 2004).

Santelli ve arkadaşları (2006) Amerika Birleşik Devletleri'nde 1991 ile 2003 yılları arasında lise öğrencilerine verilen cinsel eğitimi değerlendirmişlerdir. Yapılan incelemeler sonucunda gençlerin doğum kontrol araçlarının kullanım oranının %38'den %58'e ulaştığı, geri çekme yönteminin %19'dan %11'e düştüğü, herhangi bir metot kullanmama oranının %18'den %12'ye düştüğü bildirilmiştir. Dye ve Dawn (2006) çalışmasında, cinsel eğitim sonunda ergen grupta kondom kullanımında artış olduğunu, her 3 gençten ikisinin özellikle ilk cinsel ilişkide kondom kullandıklarını belirtmiştir.

Troumbourou ve Greeg (2006) Avustralya'da yaptıkları çalışmada, ailelerin ergenlik dönemindeki çocuklarının sağlıklı gelişimini sağlamaya odaklanmasına dair kanıtları değerlendirmişlerdir. Araştırma ailelere yönelik ergenlik dönemi sağlığının korunması ile ilişkili araştırmaların yeniden gözden geçirilerek, ilaç kullanımı, suç işleme, gençlik intiharı gibi problemleri önleme ve daha geniş gelişimsel araştırma konularını dikkate almaktadır. Sağlığın korunması hem problemleri önleme hem de sağlıklı gelişimi özendirme müdahalelerini kapsamaktadır. Araştırmada ergenlik dönemi sorunları, ergenlikte aile süreçleri, aile çatışması ve uyumsuzluğunu azaltmak gibi konular incelenmiş aynı zamanda daha önce yapılan aile müdahaleleri, çoklu risk etmenleri barındıran aile müdahaleleri, evrensel aile müdahaleleri, aile eğitimi gibi konularda yapılan araştırmalar değerlendirilmiştir. Bulgulara göre; ailelerin ergen çocuklarının sağlıklı gelişimiyle ilgilenmelerinin potansiyel uygulamalarını ortaya koymaktadır. Aile ilişkilerinde ortak bağ, iletişimi sağlamak ve çatışmaları azaltmaktadır. Aynı zamanda çocukların uyuşturucu kullanımlarına dair ailelerle ilişki kurma fırsatları önemli ölçüde artmış ve uyuşturucu kullanımlarının azaldığı görülmüştür.

Hilton (2007) tarafından yapılan çalışmada, 16 ve 17 yaşındaki erkeklerin sınıfta uygulanan cinsel eğitim programının içeriği ve uygulanış şekli konusunda isteklerini incelemişlerdir. Çalışmaya toplam 307 erkek öğrenci katılmıştır. Erkeklerin içerik konusunda istekleri; duygular, cinsellik, cinsel teknikler, cinsel

yolla bulaşan hastalıklar, pornonun etkileri olarak sıralanmıştır. Eğitimin, küçük gruplar halinde ve aktif katılımlı öğrenme metotlarıyla uygulanmasını istediklerini bildirmişlerdir. Ayrıca eğitimin daha küçük yaşlarda ve daha yoğun bir şekilde verilmesinin daha güvenli bir yaşam sağlayacağını belirtmişlerdir.

Kirby, Laris ve Rolleri (2007) tarafından yapılan çalışmada Amerika Birleşik Devleti'nde farklı eyaletlerde uygulanan 83 tane cinsel eğitim programının etkililiğini incelenmiştir. İncelenen programların üçte ikisinin cinsel davranışlar üzerinde önemli etkisi olduğu bulunmuştur. Ayrıca sadece cinsel perhizi içeren programların cinsel ilişkide bulunma yaşını geciktirmediğini ve HIV açısından riskli davranışları azaltmadığı bulunmuştur.

Meaney, Rye, Wood ve Solovieva (2009) üniversite öğrencilerinin lisede aldıkları cinsel sağlık eğitimini değerlendirdikleri çalışmalarında cinsel yolla bulaşan hastalıklar, kişisel güvenlik, cinsel istismar, akran baskısıyla başa çıkma, romantik ilişkilerde karar verme, cinsel problemler ve kaygılar, sağlıklı romantik ilişkiler inşa etme, cinsellik hakkında konuşma, cinsellik ve medya liselerde verilen cinsel sağlık eğitimi içeriğinde önemli olarak sınıflandırılan konulardır.

Kirby ve Laris (2009) Amerika Birleşik Devleti'nde ilköğretim ve lise öğrencileri için hazırlanan programların bazılarını incelemişlerdir. Bunların yedisi cinsel perhiz, kırk sekizi ise cinsel perhizi içeren ve cinsel olarak aktif olan kişilere kondom ve diğer doğum kontrol yöntemlerini öğreten kapsamlı cinsel eğitim programlarıdır. Araştırma sonuçları 55 programın, % 15'inin sadece genç hamileliklerin azaltılması üzerinde durulduğu, % 45'inin sadece cinsel yolla bulaşan hastalıklar ve HIV önleme odaklı olduğunu, yaklaşık % 40'ının ise her iki konu üzerinde durulduğunu göstermiştir.

2.10.2. Cinsel Eğitim İle İlgili Türkiye'de Yapılmış Araştırmalar

İlgili araştırmalar incelendiğinde de, ülkemizde ergenlerin cinsel eğitimi ile ilgili az sayıda deneysel çalışmaya rastlanmaktadır (Çok, 2003). Çok (2003) tarafından yapılan çalışmada, ilköğretim 6. ve 7. sınıf öğrencilerine ders dışı bir etkinlik olarak haftada iki kez, 40'ar dakikan oluşan 16 oturumluk cinsel sağlık

eğitimi verilmiş ve bu eğitimin cinsellikle ilgili bilgilenmede etkili olduğu gözlenmiştir. Hatta söz konusu bu çalışmada uygulanan cinsel sağlık programının okul psikolojik danışmanları tarafından sürdürülebilir bir program olması da hedeflenmiştir. Ancak aradan geçen zamana rağmen ne okul psikolojik danışmanları ne de başka branş öğretmenlerince bu tür bilgilendirmelerin sistemli olarak yapılamadığı gözlenmektedir.

Gölbaşı, (2002) ergen kızlara yönelik hazırlanan üreme sağlığı eğitim programının, genç kızların üreme sağlığına yönelik bilgi düzeylerindeki etkisini belirlemek amacıyla deneysel bir çalışma yapmıştır. Çalışma lise 1., 2. ve 3. sınıfa devam eden öğrencilerle yapılmıştır. Sonuçlara göre; deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin üreme sağlığı bilgi puan ortalaması sınıflara göre ve eğitim programında yer alan konulara göre karşılaştırıldığında, tüm sınıflarda deney grubundaki öğrenciler lehine anlamlı farklılık olduğu görülmüştür. Araştırmada deney grubu lise 2 ve 3. sınıftaki öğrencilerin bilgi puan fark ortalamasının birbirine benzer olduğu, lise 1. sınıftaki öğrencilerin bilgi puan fark ortalamasının diğerlerine göre düşük olduğu görülmüştür. Eğitim sonrası öğrencilerin tüm konulara ilişkin bilgilerini yetersiz bulma durumunun önemli ölçüde azaldığı bulunmuştur.

Selçuk (2006) tarafından yapılan çalışmanın amacı ilköğretim 6. sınıf kız öğrencilerine uygulanan cinsel sağlık eğitiminin cinsel sağlık bilgilerine etkisinin incelenmesidir. Araştırmada ön test, son test ve kontrol gruplu araştırma deseni kullanılmıştır. Öğrencilere cinsel sağlık eğitim programı 8 hafta sürdürülmüştür. Programın konuları; ergenlik dönemindeki bedensel ve ruhsal değişiklikler, cinsel kimlik gelişimi, cinsel kimlik sapmaları, üreme, doğum kontrol yöntemleri, cinsel yolla bulaşan hastalıklar, çocuk ve ergenlerde istismar, cinsellikle ilgili yanlış bilgiler ve inanışlar oluşturmaktadır. Araştırma sonuçlarına göre programa katılan öğrencilerin bilgi düzeylerinde anlamlı bir artış olmuştur.

Güler ve Yöndem (2007) tarafından yapılan çalışmanın amacı hazırlanan ergenlik ve cinsel sağlık eğitiminin etkililiğinin incelenmesidir. Grup rehberliği etkinliği olarak hazırlanan programın ilköğretim 6. sınıf öğrencilerinin bilgi ve tutumları üzerindeki etkisi incelenmiştir. Araştırmada öntest-sontest kontrol gruplu

deneysel bir desen kullanılmıştır. Deney grubuna 4 hafta süre ile haftada 45 dakika ergenlik ve cinsel sağlık eğitimi uygulanmıştır. Eğitimin içeriğini ergenlik dönemi gelişim özellikleri, farklı kültürlerde cinselliğe bakış ve kültürün cinsellik üzerindeki etkisi, üreme ve doğum kontrol yöntemleri, cinsel yolla bulaşan hastalıklar, cinsel tercihler ve cinsel istismar ile korunma yolları gibi konular oluşturmuştur. Araştırmadan elde edilen bulgular eğitim alan grubun bilgi ve tutumlarında anlamlı artışlar olduğunu ortaya koymuştur.

Türkiye’de deneysel çalışmaların sayısının çok az olmasına rağmen ergen cinselliği ve cinsel eğitim çerçevesinde çok çeşitli konular araştırılmıştır. Bunlar; ergenliğe girme yaşı, ergen evlilikleri ve sonuçları, çocuk ve ergenlerin cinsel davranışları ve tutumları, cinsel bilgi düzeyleri, cinsel bilgilerini hangi kaynaktan almış oldukları, öğretmen ve anne babaların cinsel bilgi düzeyleri, cinsel eğitimin içeriği, cinsel eğitimin kim tarafından verilebileceği, cinsel eğitim hakkında görüş ve tutumlardır. Bu çalışmalardan da kısaca bahsedilmiştir.

Ekşi (1992) tarafından İstanbul Üniversitesinde okuyan 508 kız öğrenci ve 597 erkek öğrenci olmak üzere toplam 1105 öğrencinin sorunlarını saptamak amacıyla yapmış olduğu araştırmada, kız öğrencilerin % 90.4’ünün 11-14, erkek öğrencilerin ise % 82.8’inin 12-15 yaşları arasında ergenlik dönemine girdikleri görülmüş, gençlerin % 59.6’sının ailesinde cinsel konular ile ilgili konuşmadıkları, % 34.4’ünün ailesiyle dolaylı olarak konuşabildiği, % 6.3’ünün ise cinsel konuları aileleriyle rahatlıkla konuşabildikleri bulunmuştur. Ekşi’nin yapmış olduğu araştırma bulgularına göre cinsel konularla ilgili konuların başında; mastürbasyon, kendi cinsine ilgi duyma, karşı cinsle yakın ilişki kurma ve bu arkadaşlığı sürdürmek gelmektedir. Bu konularda erkeklerin kızlara göre daha problemliler oldukları bulunmuştur.

Özan ve arkadaşlarının (2004) Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi’nde 1. ve 6. sınıfa devam eden 201 öğrenci cinsel tutum ve davranış özelliklerini incelemişlerdir. Öğrencilerin ergenlik dönemi ile ilgili bilgi kaynakları ilk sırada arkadaşlarken, ağırlıklı olarak kızlarda anne, kitaplar, gazete-dergiler, erkeklerde gazete-dergiler ve televizyon olarak bulunmuştur. Cinsel ilişki girme olumlu bakma

ve yaşama oranı erkeklerde daha fazladır. Cinsel ilişkide kondom kullanımı yurt dışı çalışmalara göre daha düşük, geri çekme yönteminin kullanımı yüksek orandadır.

Aras ve arkadaşlarının (2005) yaptıkları çalışmanın amacı, ergenlerin cinsel tutum ve davranışlarının değerlendirilmesidir. 2004 yılı Mart-Nisan aylarında İzmir ili Konak İlçesi'ndeki devlet liselerinin meslek ağırlıklı okullardan 408, teorik ağırlıklı okullardan 565 öğrencinin alınması planlanmış, fakat 861 öğrenci ile çalışma imkanı bulunmuştur. Araştırmacılar tarafından oluşturulan anket formu, lise son sınıf öğrencilerine sınıflarında uygulanmıştır. Saptanan bulgular değerlendirildiğinde mastürbasyon, cinsel ilişki yaşama ve partner sayıları erkeklerde fazla bulunmuştur. İlk cinsel ilişkiye yönlendiren etkenler arasında “aşk”ın belirtilme oranı ile ilk cinsel ilişkiyi “özel biriyle” yaşama ve cinsel ilişki sonrasında olumsuz duygular kızlarda fazla bulunmuştur. Erkeklerde cinsel ilişki yaşamış olanların oranı ve ilk cinsel ilişki yaşı, gelişmiş ülkelere yakın bulunmuştur. Buna karşın ilk cinsel ilişkide prezervatif kullanım oranı düşüktür. Meslek lisesinde okuma, okul başarı düşüklüğü, sigara içme, aile geliri yüksekliği cinsel ilişki yaşama ile ilişkili bulunmuştur.

Kaya ve arkadaşlarının (2007) 340 eğitim fakültesi birinci sınıf öğrencisinin katılımı ile gerçekleştirdikleri araştırma sonuçlarına göre; öğrencilerin %70.0'i 17-20 yaşları arasındadır. Kız öğrencilerin %4.7'sinin; erkek öğrencilerin ise %25.3'ünün cinsel deneyimi vardır. %99.2'sinin ilk cinsel deneyimlerini 16-19 yaşları arasında, %27.4'ünün para karşılığı tanımadığı biriyle yaşadıkları, %14.4'ünün halen devam eden cinsel yaşamlarının olduğu saptanmıştır. %62.8'i ilk cinsel ilişki sırasında kondom kullanmıştır. %38.2'si korunmasız cinsel ilişki sonrası gebeliği önleyici yöntem bildiklerini ve %19.4' ü bu yöntemin ertesi gün hapı olduğunu belirtmiştir. %96.5'i cinsellik eğitimini gerekli gördüğü ve cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar (% 73.5), ilk cinsel deneyim (% 56.2), kızlık zarı (% 50.3), gebelikten korunma yöntemleri (% 47.1), gebelik belirtileri (% 27.6) konularında bilgi almak istediklerini belirtmişlerdir. Öğrencilerin %89.1'i uzman hekim/hemşireden eğitim almak istemektedir.

Araptarlı, (1988) kız ergenlerin regl olma, gebelik ve aile planlaması ile ilgili bilgilerini, bu konulardaki tutum ve görüşlerini saptamayı amaçlayan bir araştırma yapmıştır. Araştırma Avcılar Sağlık Ocağı bölgesinde 122 kız ergenle görüşülerek yapılmıştır. Çalışmayla ergenlerin, regl olma, gebelik ve aile planlaması hakkındaki bilgi düzeyleri ölçülürken, regl düzenleri, menarş yaşları, regl sorunları da belirlenmiştir. Ayrıca bir kız ergen için ideal evlilik, annelik yaşı ile istedikleri çocuk sayısı ve cinsiyeti hakkındaki görüşleri de saptanmıştır. Bulgulara göre; ergenler aileleriyle özellikle cinsel konular olmak üzere her konuda rahatlıkla konuşmadığı, regl görmeyle ilgili bilgilerinin detaylı ve doğru olmadığı bu nedenle demenarş olayında yaşanan olumsuz duyguların fazla olduğu görülmüştür. Regl, gebelik ve aile planlamasıyla ilgili bilgilerinin çok düşük olduğu, yaş ve eğitim düzeylerinin artması ile bu konularda bilgi düzeyinin artış gösterdiği saptanmıştır.

Erdoğan (1990) 12-20 yaşlar arasındaki gençlerin sosyal ve psikoseksüel gelişimlerini incelediği çalışmada, ergenlerin büyük çoğunluğunun cinsel konularda önemli bilgi eksikliklerinin olduğunu saptamış ve bu bilgi eksikliklerinin cinsel konularda sorunlar yaşamalarına neden olduğunu belirtmiştir. Aynı çalışmada çocuk sahibi olmak için kadında olması gereken biyolojik özellikleri % 67 öğrencinin bilmediği görülmüştür.

Ergin (1993) tarafından lise öğrencilerinin cinsel bilgi düzeyleri cinsel eğitime ilişkin beklentileri ile anne-babanın cinsel eğitim konusundaki tutumlarını incelemek için yapmış olduğu çalışmada, 180 öğrenci ve 316 ebeveyn üzerinde çalışmıştır. Araştırma sonuçlarına göre ergenlerin cinsel konuları anne-babalarıyla ve öğretmenleriyle konuşamadıkları, saptanmıştır. Anne ve babaların cinsel eğitimi "insan gelişimi, cinsel organlar, evlilik ve aile ilişkileri hakkında bilgi vermek" olarak düşündükleri ayrıca çocuklarının cinsel eğitim almasını istedikleri buna da ortaokul döneminde başlanmasını uygun buldukları bulunmuştur.

Özgüven (1997) tarafından lise ve üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmada, lise öğrencilerinin % 53'ünün cinsel yolla bulaşan hastalıklar konusunda kısmen ya da tamamen bilgisiz oldukları, % 98'inin de öğretmenlerden ya da uzmanlardan aile planlaması, gebelik, doğum kontrol yöntemleri ve doğumla ilgili

bilgi almak istedikleri bulunmuş ayrıca lise öğrencilerinin % 33'ünün cinsel yaşantı geçirmiş olduğu bulunmuştur.

Kaptan (2001) tarafından ilköğretim 7. ve 8. sınıf 12-15 yaş arası 152 kız toplam 291 öğrenci üzerinde yapmış olduğu araştırmada, ergenlerin bedensel, ruhsal değişiklikleri, üreme, kadın ve erkek cinsel organların biyolojik yapıları, işlevleri; adet dönemi ve özellikleri, mastürbasyon, cinsel ilişki, HIV-AIDS ve cinsel yolla bulaşan hastalıklar ve bunlardan korunma yolları, doğum kontrol yöntemleri ve de cinsel tercihler konusunda yetersiz bilgi düzeyine sahip oldukları bulunmuştur. Ayrıca cinsel konularda bilgi sahibi olmak için erkeklerin film, dergi ve pornografik yayınları, kızların ise, televizyon, film ve dergilerden yararlandıkları bulunmuştur. Ergenler cinsel eğitimin okullarda ayrı bir ders olarak okutulması gerektiğini belirtmişlerdir.

Mağden (2003) tarafından lise son sınıfa devam eden öğrencilerin AIDS hakkında bilgi düzeylerini belirlemek amacıyla 364'ü kız toplam 720 öğrenci üzerinde yapmış olduğu araştırmada, öğrencilerin % 99'unun AIDS'in kan ve kan ürünleri ile bulaştığını doğru yanıtladıkları, % 99.9'unun cinsel ilişki ile bulaşacağını, % 49.6'sı denize girmekle bulaşabileceğini, % 92.8'i anneden bebeğe geçeceğini, % 49.6'sının el sıkışma ile geçeceğini, % 64.0'ının ise bardak, çatal, havlu vb. eşyaların ortak kullanımı ile geçeceğini düşündükleri saptanmıştır.

Özdemir ve arkadaşlarının (2003) 287 üniversite öğrenci ile yaptıkları çalışmada, öğrencilerin %40'ı cinsel yolla bulaşan hastalıklar hakkında bilgisi olduğunu, %77 ise bu konuda bilgi edinmeye ihtiyaç duyduklarını belirtmiştir. Biri ve arkadaşları (2007) tarafından 10-19 yaşa arası 128 kızın dahil edildiği araştırmada, katılımcıların %85'i cinsel konularla ilgili bir eğitim almadıklarını, %66'sı üreme sistemi ile ilgili soruyu cevaplayamadıkları görülmüştür.

Bulut ve Ortaylı (2004) 23-49 yaş arası 68 erkek işçi ile cinsellik konusunda bilgi toplamak için görüşme yapmıştır. Görüşme sonunda Türkiye'nin farklı yerlerinde yetişmelerine rağmen erkeklerin cinsellik konusundaki temel bilgilenme kaynağının arkadaş çevresi olduğu tespit edildi. Görüşülen erkekler, hangi çevrede

yetişirse yetişsin çocuklarına cinsel bilgilerin verilmesinin gerekli olduğunu, cinsel bilgilerin ailede öğrenilmesi konusunda kendilerini yetersiz gördüklerini, cinsel bilgilerin çocuklarla konuşulmasının otoritelerini sarsacağı endişesi taşıdıklarını ve cinsel eğitimin okulda verilmesinin uygun olduğunu belirtmiştir. Ayrıca görüşülen erkeklerden sadece iki kişi ailesinden cinsel eğitim almıştır.

Siyez ve Siyez'in (2009) tarafından Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi'nde öğrenim gören 330 öğrenci üzerinde yapmış olduğu araştırmada, öğrencilerin %27'si cinsel ilişkide bulunduklarını, bu kişilerden %69.7'si cinsel ilişki sırasında bir korunma yöntemi kullandığını belirtti. Üniversite öğrencilerinin cinsel temasla bulaşan hastalıklara ilişkin orta düzeyde bilgi sahibi olduğu ve konu ile ilgili bilmedikleri şeylerin yanlış bildiklerinden daha fazla olduğu belirlendi.

Onur (1982) tarafından üniversite birinci sınıfta okuyan 122 öğrencinin cinsel gelişim ve cinsel eğitim konusunda yapmış olduğu araştırmada, ergenlerin cinsellikle ilgili meraklarını ve bilgilerini büyük ölçüde yazılı kaynaklardan ve akranlarından edindiklerini en az ise anne-babadan edindiklerini bulmuştur. Araştırmaya katılan ergenlerin % 80'ini cinsel eğitimin hem ailede hem de okulda verilmesini ve cinsel eğitimin okullarda ayrı bir ders olarak verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Araptarlı (1986) tarafından ergenler üzerinde yapılan araştırmada, ergenlerin ilk cinsel bilgilerini arkadaşlarından daha sonra televizyon ve kitaplardan en son olarakda anne-babasından edindikleri bulunmuştur. Aynı araştırmada kız ve erkek öğrencilerin cinsel bilgilerinin yetersiz olduğu bulunmuş ve öğrencilerin % 53'ünün cinsel bilgileri okulda öğrenmek istedikleri görülmüştür.

Tapan (1995) tarafından gençlerin üreme sağlığı konusunda kullandıkları ilk kaynak ve kaynakların önem sırasına göre dağılımının incelendiği araştırmada, erkeklerde ilk üç kaynak sırasıyla arkadaş, medya ve anne, kızlarda ise ilk üç kaynak sırasıyla anne, arkadaş ve medya olarak bulunmuştur. Ancak araştırmaya katılan gençlerin ilk bilgi kaynaklarının anne ve arkadaşları olmasına rağmen, ilk bilgilerini sağlık personeli veya konu ile ilgili uzmanlardan almak istedikleri görülmüştür. Ayrıca araştırma kapsamına giren gençlerin % 74.4'ü üreme sağlığı konusundaki ilk

bilgilerini 11-14 yaş arasında aldıklarını ve üreme sağlığı eğitimi için ilköğretim ikinci kademe dönemini uygun gördüklerini belirtmişlerdir. Aynı araştırmada kız öğrencilerin kondom, rüya, AIDS hastalığının tanımı, özellikleri ve bulaşma yollarını daha çok bildikleri bulunmuştur.

Koral (1986) tarafından lise son sınıf öğrencilerinin öğretmenlerinin cinsel bilgi düzeyleri ve cinsel eğitime ilişkin tutum ve beklentileri konusunda yapmış olduğu araştırmada, öğretmenlerin % 64.5'inin gerekli cinsel bilgiye sahip olduğunu, % 28.1'inin çok az bilgiye sahip olduğunu, % 2'sinin ise hiçbir şey bilmediği bulunmuştur. Üst ve orta sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerin % 69.6'sının çocuklarının cinsel konulu bilimsel yayın okumasına izin verdiği, düşük sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerin ise % 54'ünün buna izin vermediği saptanmıştır. Ayrıca düşük sosyo-ekonomik düzeye sahip anne-babaların % 21.8'i, yüksek sosyo-ekonomik düzeye sahip anne-babaların ise % 7.6'sı okulda cinsel eğitim verilmesini onayladıkları bulunmuştur.

Kocatürk (1999) tarafından öğretmenlerin cinsel eğitim alanında hizmet içi eğitim ihtiyaçları ve okul yöneticilerinin görüşleri üzerinde yapmış olduğu araştırmada, öğretmenlerin % 79.6'sı çocukların cinsel soruları ile karşılaştıklarını, % 63.7'si bu soruları yanıtlamakta zorluk çektiklerini, % 74.5'inin çocuklarla cinsel konuları konuşmak istedikleri ve % 52.7'sinin bu konularda bilgi eksikliği yaşadığı bulunmuştur. Öğretmenlerin % 83.5'i cinsel eğitim konusunda hizmet içi eğitim almak istediklerini belirtmiştir. Ayrıca bu konuda biyoloji öğretmenlerinin en bilgili grup olduğu bulunmuş, öğrencilerin ise cinsel eğitime yaklaşımları % 100 olumlu bulunmuştur.

Yıldız (1990) tarafından ortaokul öğrencilerinin anne-babalarının cinsellik ve cinsel eğitim konusundaki araştırmada, annelerin % 79.9'unun, babaların ise % 92.4'ünün cinsel konulardaki bilgisinin yetersiz olduğu saptanmış, annelerin % 61.3'ünün, babalarının % 61.9'unun bu konuda bilgi almak istedikleri bulunmuştur.

İldeş (1990) tarafından okul öncesi dönemdeki anne-babaların cinsellik ve cinsel eğitim konusunda inanış ve uygulamaları ile ilgili araştırmada, 303 anne-303

baba ile çalışılmıştır. Bu araştırma sonucunda anne-babalar kız çocuklarına oranla erkek çocuklarına cinsel eğitim verilmesi gerektiğini belirtmişler ayrıca cinsel bilgilerin öğretmen ve uzmanlar tarafından verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Acer (1999) tarafından üç dört yaş grubu çocukların annelerine yöneltilmiş oldukları cinsellikle ilgili sorular ve annelerin verdikleri cevaplar ile ilgili araştırmasında, toplam 355 anne ile görüşmüştür. Ailesinden aldığı cinsel eğitimi yeterli bulan annelerin % 29.2'sinin, yetersiz bulan annelerin % 20.0'ının, ailesinden cinsel eğitimi hiç almamış olan annelerin ise % 46.4'ünün çocuklarına cinsel eğitim verilmesini istedikleri bulunmuştur. Ayrıca kitap, dergi ve televizyon gibi kaynaklardan cinsel bilgi aldıklarını ifade eden annelerin oranı 20-29 yaşları arasında % 7.5, 30-39 yaşları arasında % 9.3 olarak bulunmuştur.

Tuğrul ve Artan (2000) tarafından 2-18 yaş grubu çocuğa sahip toplam 665 anne ile yapmış olduğu araştırmada, kız annelerinin % 40.6'sı, erkek annelerinin % 44.4'ü cinselliğin lise yıllarında başladığını belirtmiştir. Kız annelerinin % 39.4'ü, erkek annelerinin % 39.7'si, cinsel eğitimin ilkökul ve ortaokulda; kız annelerinin % 29.5'i erkek annelerinin % 26.2'si ise lise yıllarında başlaması gerektiğini belirtmiştir.

Selçuk (1994) yaptığı çocukların cinsel konularda öğrenmek istedikleri ve merak ettikleri konular ile ilgili araştırmada, 6., 7. ve 8. sınıfa devam eden toplam 503 öğrenci üzerinde çalışmıştır. Öğrencilerin cinsel bilgilerini sırasıyla, televizyon, kitap ve ansiklopedi, öğretmen ve derslerden edindikleri sonucuna varılmıştır. Aynı araştırmada öğrencilerin % 13'ü ev hayatına ilişkin, % 16'sı flört, evlilik öncesi kız-erkek ilişkileri, % 17'si hamilelik süreci ve doğum, % 20'si cinsler arası fiziksel farklılıklar ve adet görme, % 34'ü ise gebe kalma, mastürbasyon, cinsel ilişki, doğum kontrol yöntemleri, cinsel yolla bulaşan hastalıklar ve eşcinsellik konularda bilgi sahibi olmak istedikleri bulunmuştur. Ayrıca öğrenciler cinsel eğitimin ortaokulda verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Başgöl (1997) yapılan 12-15 yaş grubu ergenlerin cinsel eğitim konusundaki görüşleri adlı araştırma da, kız ve erkek öğrencilerin bilgi alma sıralamasında birinci sırayı aynı cins arkadaşlarının, ikinci sırayı kızlar için anne, erkekler için ise babanın

aldığı görülmüştür. Ayrıca erkek öğrencilerin % 10.3'ü cinsellik konusunda bilgilenmeye çok gereksinim duyduklarını, % 29.2'si bilgilenmeye gereksinim duyduklarını, kız öğrencilerde ise % 2.8'i bilgilenmeye çok gereksinim duyduklarını, % 37.2'si bilgilenmeye gereksinim duyduklarını ifade etmişlerdir. Cinsellik konusunda bilgilenmeye hiç gereksinim duymadığını belirten erkeklerin oranı % 13.3, kızların oranı ise %6.9 bulunmuştur. Öğrenciler cinsel eğitimin okullarda rehber öğretmen ya da diğer öğretmenlere verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Gölbaşı ve arkadaşlarının (2003) ilköğretim ikinci kademede okuyan öğrencilerin cinsel eğitime ilişkin görüşlerini belirlemek amacıyla yaptıkları araştırmada toplam 308 öğrenci ile çalışmışlardır. Öğrencilerin % 56.2'si cinsellikle ilgili ilk bilgilerini arkadaşlarından aldıklarını, % 64'ü cinsel eğitimin okulların görevi olduğunu, % 78.5'i okullarda verilen cinsel eğitimin yararlı olacağını düşündükleri bulunmuştur.

İncesu ve arkadaşlarının (2006) 20 ilde 1537 kişi üzerinde yaptıkları araştırma sonuçlarına göre; araştırmaya katılan kişilerin %75'i okullarda cinsel eğitim verilmesini isterken, %25'i ise cinsel eğitimin verilmesine gerekli olmadığını bildirmişlerdir. Araştırmada cinsel konularla ilk bilgilerini alma, çocukluk, ergenlik ve yetişkinlik gibi ayrı dönemler halinde incelenmiş; sonuçta her dönemde de ilk cinsel bilgilerin çevreden ve arkadaşlardan edinildiği tespit edilmiştir.

Göçgeldi (2007) araştırmasını, bir kreşe devam eden 3-6 yaş arası 60 çocuğun anne ve babalarının çocuklarının cinsel eğitimi konusunda görüş ve tutumlarını belirlemek amacıyla yapmıştır. Araştırmanın sonucunda çalışmaya katılan anne ve babalar, çocuklarına cinsel eğitim verilmesinin gerekli olduğunu, cinsel eğitimin anne-baba tarafından verilmesi gerektiğini, çocuğuna cinsel eğitim verdiğini belirtmiştir. Ayrıca anne-babalar çocuklarının cinsel gelişimi konusunda bilgi sahibi olmadıklarını ve kendilerine soru sorulduğu zaman cinsel eğitime başlayacaklarını ifade etmişlerdir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın deseni, araştırmada yer alan denekler, veri toplama araçları ve veri çözümleme tekniklerine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

3.1. Araştırma Deseni

Bu araştırma, araştırmacı tarafından geliştirilen cinsel eğitim programının, ilköğretim 6. sınıf öğrencilerinin cinsel sağlıkla ilgili bilgi düzeyleri ve tutumları üzerindeki etkisini saptamayı amaçlayan, yarı deneysel bir araştırmadır. Araştırmada, ön-test son-test kontrol gruplu yarı deneysel desen kullanılmıştır. Bu araştırmada kullanılacak olan desen Tablo 4’de verilmiştir. Ön testler eğitim başlamadan önce, son testler de eğitim bittikten sonra uygulanmıştır. Araştırmanın bağımsız değişkeni, öğrencilere uygulanan cinsel eğitim programı, bağımlı değişkeni ise öğrencilerin cinsel sağlıkla ilgili bilgi düzeyi ve tutumlarıdır.

Tablo 4: Araştırma Deseni

Gruplar	Öntest	İşlem	Sontest
Deney Grubu	-Cinsel Sağlık Bilgi ve Tutum Envanteri	8 oturumluk cinsel eğitim programı	-Cinsel Sağlık Bilgi ve Tutum Envanteri
Kontrol Grubu	-Cinsel Sağlık Bilgi ve Tutum Envanteri	-----	-Cinsel Sağlık Bilgi ve Tutum Envanteri

Tablo 4’de görüldüğü gibi, bu desen doğrultusunda oturumların başlangıcından bir hafta önce deney ve kontrol gruplarına Cinsel Sağlık Bilgi ve Tutum Envanteri uygulanmıştır. Bu ölçüm ön test niteliği taşımaktadır. Ardından deney gurubuna araştırmacı tarafından geliştirilen ve 8 oturumdan oluşan cinsel eğitim programı uygulanmıştır. Bu süre boyunca kontrol grubundaki öğrencilere herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Eğitim programı tamamlandıktan bir hafta sonra

deney ve kontrol grubundaki öğrencilere Cinsel Sağlık Bilgi ve Tutum Envanteri tekrar uygulanmıştır. Bu ölçüm de son test niteliğindedir.

3.2. Deney ve Kontrol Gruplarının Oluşturulması

Araştırmanın deney ve kontrol grupları, İzmir ili Bornova ilçesindeki Evrenosoğlu ilköğretim okulu ve General İzzettin Çalışkan ilköğretim okulunda altıncı sınıfa devam eden öğrencilerden seçilmiştir. İki ayrı okulun seçilme nedeni, eğitim alan ve almayan öğrencilerin birbirlerini etkileme olasılığını en aza indirmektir. Bu aşamada hangi okulun öğrencilerinin deney grubunu oluşturacağı hangi okulun öğrencilerinin kontrol grubunu oluşturacağı yansız olarak belirlenmiştir. Araştırmacı tarafından yürütülen cinsel eğitim programının deney grubuna uygulanmasında kız ve erkek öğrencilerle ayrı ayrı çalışılmıştır. Bunun nedeni ise literatürde bu yaş grubunda cinsiyete dayalı gruplar oluşturulmasının programın etkililiği açısından daha yararlı olacağının belirtilmesidir. Konuyla ilgili öğrenci görüşlerinin ele alındığı bazı çalışmalarda öğrenciler hem cinslerden oluşan gruplarda cinsel sağlık eğitimi almayı tercih ettiklerini belirtmişlerdir (Buston, White ve Hart, 2002; Hilton, 2007; Langille ve ark., 2000; Measor, 2004; Strange, Forrest ve Oakley, 2003). Bazı kız öğrenciler erkek öğrenciler önünde cinsellikle ilgili konuları konuşmaktan utandıklarını, uygunsuz şakalar veya saygısız davranışlar nedeniyle soru sormakta çekindiklerini belirtirlerken (Buston, White ve Hart, 2002; Langille ve ark. 2000); erkek öğrenciler ise kızlar tarafından konuyla fazla ilgili görünmelerinden çekindiklerini ve korktuklarını ifade etmişlerdir (Hilton, 2007; Strange ve ark., 2003).

Deney grubuna öğrenci seçimi için; Evrenosoğlu ilköğretim okulu 6. sınıf öğrencilerine duyuru yapılmıştır ve deney grubu gönüllü öğrenciler arasından yansız olarak seçilmiştir. Program uygulaması başlamadan önce deney grubundaki öğrencilerin velilerine seminer düzenlenmiş ve velilerden gerekli izinler alınmıştır. Kontrol grubuna öğrenci seçimi ise General İzzettin Çalışkan ilköğretim okulu 6. sınıf öğrencileri arasından yansız olarak belirlenmiştir.

Deney ve kontrol grubunda yer alan öğrencilerin cinsiyetlerine göre dağılımı Tablo 5’de yer almaktadır.

Tablo 5: Deney ve Kontrol Gruplarının Cinsiyetlere Göre Dağılımı

Gruplar	Kız	Erkek	Toplam
Deney Grubu (Evrenosoğlu İlköğretim Okulu)	14	14	28
Kontrol Grubu (General İzzetin Çalışlar İlköğretim Okulu)	14	14	28
Toplam	28	28	56

3.3. Veri Toplama Aracı

Bu araştırmada ihtiyaç duyulan verilerin elde edilmesinde araştırmacı tarafından geliştirilen Cinsel Sağlık ve Bilgi Envanteri kullanılmıştır. Ölçme aracı ile ilgili bilgi aşağıda yer almaktadır.

3.3.1. Cinsel Sağlık Bilgi ve Tutum Envanteri

Cinsel Sağlık Bilgi ve Tutum Envanteri ilköğretim 6. sınıf öğrencilerine yönelik geliştirilen Cinsel Eğitim Programı’nın etkililiğinin değerlendirilmesi amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Bu envanter içerisinde ergenlik dönemi değişiklikleri; arkadaşlık ilişkileri ve romantik ilişkiler; hayır diyebilme ve karar verme; cinsel, fiziksel ve duygusal istismar; toplumsal cinsiyet; ergenlik dönemi ve cinsellikle ilgili yanlış inanışlar ayrı ayrı değerlendirilmektedir.

Envanterin geliştirilmesinde ilk aşamada her bir boyutla ilgili madde havuzu oluşturulmuştur. Bu aşamada Yöndem ve Güler (2007) tarafından geliştirilen Ergenlik ve Cinsel Sağlık Bilgi Testi ve Ergenlik ve Cinsel Sağlık Tutum Ölçeğinden yararlanılmıştır. Daha sonra envanterde yer alan maddelerin ölçülmek istenilen özelliği ne derece karşıladığını belirlemek için uzman görüşüne başvurularak kapsam geçerliğine bakılmıştır. Envanter maddeleri 5 uzmana gönderilmiştir. Uzmanlar her bir maddeyi “madde hedeflenen yapıyı ölçüyor”, “madde yapı ile ilişkili ancak gereksiz” ve “madde hedeflenen yapıyı ölçmez” şeklinde derecelendirmeleri

istenmiştir. Bu işlemin sonucunda da her bir maddeye ilişkin kapsam geçerlik oranları elde edilmiştir. Veneziano ve Hooper'a (1987) göre 5 uzmana gönderilen bir ölçekte her bir maddenin kapsam geçerlik oranlarının $p < .05$ anlamlı olabilmesi için minimum değerin .99 olması gerekmektedir (akt. Yurdugül, 2005). Bu ölçekte yer 63 maddenin kapsam geçerlik oranı .99 olarak bulunmuştur. Kapsam geçerlilik oranı .99 altında olan 3 madde ölçekten çıkartılmıştır. Ardından envanterdeki alt boyutlar dikkate alınarak her bir boyut için kapsam geçerlik indeksi hesaplanmış ve kapsam geçerlik indeksinin de $p < .05$ düzeyinde anlamlı olduğu görülmüştür.

3.3.2. Güvenirlik Çalışması

Bu envanter 198 öğrenciye uygulanmıştır. Envanter 1 bilgi testi ve 5 ölçekten oluşmaktadır. Toplam 56 sorudan oluşan envanterin likert ölçeğine sahip olan 38 sorusunun güvenirlilik analizi Cronbach alfa katsayısı hesaplanmıştır. Yapılan analiz sonucunda ölçeğin Cronbach alfa güvenirlilik katsayısı 0.91; düzeltilmiş güvenirlilik katsayısı da 0.90 olarak bulunmuştur. Buna göre ölçeğin yüksek derecede güvenilir olduğu söylenebilir.

Madde-toplam korelasyonları incelenmiş ve ölçekten madde çıkarıldığında Cronbach alfa katsayısının farklılaşmaması nedeniyle soru çıkarma yapılmamıştır. Güvenirlilik analizi kapsamında anket sonuçlarının toplanabilirlik varsayımının sağlanıp sağlanmadığı Tukey Toplanabilirlik Testi (Tukey's test of additivity) ile, anket sorularına verilen cevapların homojen gruplar oluşturup oluşturmadığı iki yönlü varyans analiziyle incelenmiştir. Elde edilen bulgular Tablo 6'da yer almaktadır.

Tablo 6: Toplanabilirlik İçin ANOVA ve Tukey Testi Sonuçları

		Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası		1503.310	126	11.931	24.330	.000
Grup içi	Ölçümler	1023.723	37	27.668	2.878	.090
	Arası					
	Toplanabilirlik	3.272	1	3.272		
	Artık					
	Balans	5298.348	4661	1.137		
	Toplam	5301.620	4662	1.137		
		6325.342	4699	1.346		
	Toplam					
Toplam		7828.652	4825	1.623		

Yapılan varyans analizi sonucuna göre 38 likert maddeli envanterin toplanabilir özellikte olduğu belirlenmiştir ($F= 2.875$, $p > .05$). Varyans analizi sonucunda da ($F= 24.330$, $p=.000$) ölçüm değerleri arasında fark olmadığı görülmektedir. Diğer bir ifadeyle bireylerin soruları aynı algıladıkları ve aralarında önemli bir fark olmadığı söylenebilir.

Güvenirlik çalışması kapsamında soruların öğrenciler tarafından aynı yaklaşım ile algılanıp algılanmadığı, soruların zorluk derecelerinin birbirine eşit olup olmadığı Hotelling T^2 seçeneği ile değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgular Tablo 7’de yer almaktadır.

Tablo 7: Hotelling’in T-kare Testi Sonucu

Hotelling’in T- kare	F	sd1	sd2	p
257.763	6.907	37	90	.000

Hotelling T^2 testi sonucuna göre ($F= 6.907$, $p= .000$) her bir sorunun ortalamasının birbirinden farklı olduğu yani soruların zorluk dereceleri birbirinden farklı olduğu belirlenmiştir.

Envanterde bir bütün olarak güvenilirliğinin değerlendirilmesinin ardından envanterde her alan her bir alt ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları ayrıca yapılmıştır. Envanterde yer alan ölçeklerin geçerlik ve güvenilirliğine ilişkin bulgular aşağıda açıklanmaktadır.

3.3.3. Ergenlik Dönemi Değişiklikleri Bilgi Testi

Bilgi testinde ergenlik dönemi değişiklikleri ile ilgili bazı bilgilerin doğruluğunu ya da yanlışlığını test etmeye yönelik 18 madde yer almaktadır. Maddeler doğru, yanlış ve kararsızım şeklinde cevaplanmaktadır. Testte yer alan toplam 18 maddeden 12'si olumlu, 6'sı olumsuz ifadeden oluşmakta ve olumsuz maddeler ters yönde puanlanmaktadır. Puanlamada ise doğru olarak işaretlenenler 1, yanlış ve bilmiyorum seçenekleri ise 0 olarak puanlanmaktadır. Bilgi testinin KR-21 güvenilirlik katsayısı .81 olarak bulunmuştur.

3.3.4. Arkadaşlık İlişkileri ve Romantik İlişkiler Ölçeği

Bu ölçek, ergenlerde arkadaşlık ilişkileri ve romantik ilişkileri değerlendirmek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçekte yer alan maddeler “Kesinlikle Katılmıyorum”dan “Kesinlikle Katılıyorum”a doğru beşli likert tipinde derecelendirilmektedir. 14 maddelik deneme formu 198 öğrenciye uygulanmıştır. Faktör analizi yapılmadan önce ilk olarak her bir maddeden alınan puanlarla ölçeğin tümünden alınan puanlar arasındaki korelasyonlar hesaplanmış ve madde-test puanı korelasyonu .40'ın altında olan maddeler atılmıştır. Ardından verilerin faktör analizine uygunluğunu test etmek için Keiser-Meyer-Olkin değeri ve Bartlett Testi yapılmıştır. Buna göre Keiser-Meyer-Olkin değeri .83; Bartlett Sphericity değeri 532.12 , $p < .05$ olarak bulunmuştur. Bu bulgular eldeki verilerin faktör analizi için uygun olduğunu göstermektedir. Faktör analizinde varimax dik döndürme tekniği uygulanmış ve herhangi bir maddenin bir faktör için uygun olup olmadığına karar verirken faktör yükü en az .40 ve en yakın faktördeki faktör yükü arasında en az .10 puanlık farkın olması esas alınmıştır (Büyüköztürk, 2002; Tavşancıl, 2006).

Faktör analizi sonucu iki faktörlü bir yapı ortaya çıkmıştır. Faktör yükleri .40'ın altında olan ve iki faktörde yer alıp aralarında .10'dan az fark olan 5 madde

ölçekten çıkarılarak faktör analizi tekrar edilmiştir. Elde edilen sonuçlar Tablo 8’de yer almaktadır.

Tablo 8: Arkadaşlık İlişkileri ve Romantik İlişkiler Ölçeği’ne ilişkin AFA Sonuçları

Madde	Faktör 1	Faktör 2
Romantik ilişkilerde bireyler birbirlerinin düşüncelerine saygılı olmalıdırlar.	.84	.05
Romantik ilişkilerde kararlar (ne zaman görüşüleceği gibi) birlikte alınmalıdır.	.78	.21
Romantik ilişkisi olan birey aynı zamanda arkadaşlarıyla da görüşmeye devam etmelidir.	.75	.12
Romantik ilişkisi olan birey ilişkisinde yaşadığı sorunları arkadaşları ile paylaşmalıdır.	.72	.14
Romantik ilişkisi olan bir birey tüm boş zamanını partneri ile geçirmelidir.	.50	.28
Kızlar ve erkekler birbirleriyle arkadaş olamaz.	.26	.77
Birey zarar görse bile arkadaşlarını yarı yolda bırakmamalıdır.	-.03	.73
Arkadaş ilişkilerinde bireyler birbirlerine saygılı olmadırlar.	.41	.66
Bireyler arkadaşlık ilişkilerinde karşısındakinin tüm isteklerini yerine getirmelidir.	.14	.64

Faktör 1’de yer alan maddeler incelendiğinde arkadaşlık ilişkileriyle ilgili maddeler olduğu görülmüştür. Bu nedenle bu faktör arkadaş ilişkileri olarak adlandırılmıştır. Faktör 2’ de yer alan maddeler incelendiğinde romantik ilişkilerle ilgili maddeler olduğu görülmüştür. Bu nedenle bu faktör romantik ilişkiler olarak adlandırılmıştır. 9 maddelik Arkadaşlık İlişkileri ve Romantik İlişkiler Ölçeği toplam varyansın % 53.72’sini açıklamaktadır. Açıklanan toplam varyansın % 32.12’ü romantik ilişkiler alt boyutu, % 21.58’i ise arkadaşlıklık ilişkileri alt boyutuna aittir.

Güvenirlik çalışması kapsamında da her bir alt ölçek için ölçeğin tamamı için Cronbach alfa güvenilirlik katsayıları hesaplanmıştır. Buna göre arkadaşlık ilişkileri alt ölçeği için Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı .71, romantik ilişkiler alt ölçeği için Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı .80 ölçeğin tamamı için .79 olarak bulunmuştur.

3.3.5. Hayır Diyebilme ve Karar Verme Ölçeği

Bu ölçek, ergenlerde hayır diyebilme ve karar verme becerilerini değerlendirmek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçekte yer alan maddeler “Kesinlikle

Katılmıyorum”dan “Kesinlikle Katılıyorum”a doğru beşli likert tipinde derecelendirilmektedir. 8 maddelik deneme formu 198 öğrenciye uygulanmıştır. Faktör analizi yapılmadan önce ilk olarak her bir maddeden alınan puanlarla ölçeğin tümünden alınan puanlar arasındaki korelasyonlar hesaplanmış ve madde-test puanı korelasyonu .40’ın altında olan maddeler atılmıştır. Ardından verilerin faktör analizine uygunluğunu test etmek için Keiser-Meyer-Olkin değeri ve Bartlett Testi yapılmıştır. Buna göre Keiser-Meyer-Olkin değeri .85; Bartlett Sphericity değeri 497.55 , $p < .05$ olarak bulunmuştur. Bu bulgular eldeki verilerin faktör analizi için uygun olduğunu göstermektedir. Faktör analizinde varimax dik döndürme tekniği uygulanmış ve herhangi bir maddenin bir faktör için uygun olup olmadığına karar verirken faktör yükü en az .40 ve en yakın faktördeki faktör yükü arasında en az .10 puanlık farkın olması esas alınmıştır (Büyüköztürk, 2002; Tavşancıl, 2006).

Faktör analizi sonucu tek faktörlü bir yapı ortaya çıkmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 9’da yer almaktadır.

Tablo 9: Hayır Diyebilme ve Karar Verme Ölçeği ’ne ilişkin AFA Sonuçları

Madde	Faktör
İnsanlar çevresindekilerin her istediğini yapmazsa yalnız kalmayı hak eder.	.76
İnsanlar sevdiklerini üzmemek için her istenileni yapmalıdır.	.71
İnsanlar haksızlığa uğradığında kendini savunmalıdır.	.71
İnsanların çevresindeki insanlara hayır demesi bencilliktir..	.69
İnsanlar karşısındakine düşündüklerini rahatlıkla söylemelidir.	.65
İnsanlar kendilerini rahatsız eden konular hakkında duygularını ifade etmelidir	.65
İnsanlar zarar göreceği durumlarda karşısındakini kırarak bile olsa hayır demelidir.	.64
İnsanlar saygı gösterdiği büyüğüne karşı yaşadığı rahatsızlığı dile getirmemelidir.	.60

8 maddelik Hayır Diyebilme ve Karar Verme Ölçeği toplam varyansın % 46.46’sını açıklamaktadır.

Güvenirlilik çalışması kapsamında da ölçek için Cronbach alfa güvenirlik katsayıları hesaplanmıştır. Buna göre Hayır Diyebilme ve Karar Verme Ölçeği için Cronbach alfa güvenirlik katsayısı .83 olarak bulunmuştur.

3.3.6. Cinsel, Fiziksel ve Duygusal İstismar Bilgi ve Tutum Ölçeği

Bu ölçek, ergenlerin cinsel, duygusal ve fiziksel istismarla ilgili bilgi ve tutumlarını değerlendirmek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçekte yer alan maddeler “Kesinlikle Katılmıyorum”dan “Kesinlikle Katılıyorum”a doğru beşli likert tipinde derecelendirilmektedir. 11 maddelik deneme formu 198 öğrenciye uygulanmıştır. Faktör analizi yapılmadan önce ilk olarak her bir maddeden alınan puanlarla ölçeğin tümünden alınan puanlar arasındaki korelasyonlar hesaplanmış ve madde-test puanı korelasyonu .40’ın altında olan maddeler atılmıştır. Ardından verilerin faktör analizine uygunluğunu test etmek için Keiser-Meyer-Olkin değeri ve Bartlett Testi yapılmıştır. Buna göre Keiser-Meyer-Olkin değeri .74; Bartlett Sphericity değeri 388.9 , $p < .05$ olarak bulunmuştur. Bu bulgular eldeki verilerin faktör analizi için uygun olduğunu göstermektedir. Faktör analizinde varimax dik döndürme tekniği uygulanmış ve herhangi bir maddenin bir faktör için uygun olup olmadığına karar verirken faktör yükü en az .40 ve en yakın faktördeki faktör yükü arasında en az .10 puanlık farkın olması esas alınmıştır (Büyüköztürk, 2002; Tavşancıl, 2006).

Faktör analizi sonucu iki faktörlü bir yapı ortaya çıkmıştır. Faktör yükleri .40’ın altında olan ve iki faktörde yer alıp aralarında .10’dan az fark olan 2 madde ölçekten çıkarılarak faktör analizi tekrar edilmiştir. Elde edilen sonuçlar Tablo 10’da yer almaktadır.

Tablo 10: Cinsel, Fiziksel ve Duygusal İstismar Bilgi ve Tutum Ölçeği 'ne ilişkin AFA Sonuçları

Madde	Faktör	Faktör
	1	2
Çocuk ve ergenlerin yaramazlık yaptıklarında anne ve babalarından dayak yemeleri normaldir.	.77	.04
Çocuk ve ergenler yanlış bir davranışta bulundukları zaman büyükleri tarafından kötü sözler söylenmesini hak eder.	.69	.05
Çocuk ve ergenler her zaman anne ve babalarının isteklerine boyun eğmelidir.	.69	.09
Öğretmenler sınıfta çok konuşan (gürültü yapan) öğrencilerin kulağını çekebilir.	.69	.09
Çocukların ebeveynlerden korkmaları normaldir.	.59	.08
Cinsel istismara (istemediği halde bir başkasının bedeninize dokunması, okşaması) uğrayanlar sadece kızlardır.	.09	.83
Çocuk yada ergene cinsel istismarda bulunanlar her zaman için yabancı insanlardır.	.08	.79
Cinsel istismarı sadece تنها yerlerde meydana gelir.	-.01	.76
Cinsel istismara uğrayan çocuk ve ergenler güvendikleri kişilere bu durumu anlatmalıdır.	.13	.61

Faktör 1’de yer alan maddeler incelendiğinde cinsel, fiziksel ve duygusal istismarla ilgili maddeler olduğu görülmüştür. Bu nedenle bu faktör fiziksel ve duygusal istismar olarak adlandırılmıştır. Faktör 2’ de yer alan maddeler incelendiğinde ise cinsel istismar ile ilgili maddeler olduğu görülmüştür. Bu nedenle bu faktör cinsel istismar olarak adlandırılmıştır. 9 maddelik Cinsel, Fiziksel ve Duygusal istismar Bilgi ve Tutum Ölçeği toplam varyansın % 52.44’ünü açıklamaktadır. Açıklanan toplam varyansın % 26.92’si fiziksel ve duygusal istismar alt boyutu, % 25.52’si ise cinsel istismar alt boyutuna aittir.

Güvenirlilik çalışması kapsamında da her bir alt ölçek için ölçeğin tamamı için Cronbach alfa güvenirlik katsayıları hesaplanmıştır. Buna göre fiziksel ve duygusal istismar alt ölçeği için Cronbach alfa güvenirlik katsayısı .73, cinsel istismar alt

ölçeği için Cronbach alfa güvenirlik katsayısı .74 ölçeğin tamamı için .72 olarak bulunmuştur.

3.3.7. Toplumsal Cinsiyet Ölçeği

Bu ölçek, ergenlerde toplumsal cinsiyet ve biyolojik cinsiyet kavramları hakkındaki tutumlarını değerlendirmek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçekte yer alan “Kesinlikle Katılmıyorum”dan “Kesinlikle Katılıyorum”a doğru beşli likert tipinde derecelendirilmektedir. 7 maddelik denemelik form 198 öğrenciye uygulanmıştır. Faktör analizi yapılmadan önce ilk olarak her bir maddeden alınan puanlarla ölçeğin tümünden alınan puanlar arasındaki korelasyonlar hesaplanmış ve madde-test puanı korelasyonu .40’ın altında olan maddeler atılmıştır. Ardından verilerin faktör analizine uygunluğunu test etmek için Keiser-Meyer-Olkin değeri ve Bartlett Testi yapılmıştır. Buna göre Keiser-Meyer-Olkin değeri .80; Bartlett Sphericity değeri 406.72 , $p < .05$ olarak bulunmuştur. Bu bulgular eldeki verilerin faktör analizi için uygun olduğunu göstermektedir. Faktör analizinde varimax dik döndürme tekniği uygulanmış ve herhangi bir maddenin bir faktör için uygun olup olmadığına karar verirken faktör yükü en az .40 ve en yakın faktördeki faktör yükü arasında en az .10 puanlık farkın olması esas alınmıştır (Büyüköztürk, 2002; Tavşancıl, 2006).

Faktör analizi sonucu tek faktörlü bir yapı ortaya çıkmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 11’de yer almaktadır.

Tablo 11: Toplumsal Cinsiyet Ölçeği ’ne ilişkin AFA Sonuçları

Madde	Faktör
Para kazanmak ve evin geçimini sağlamak erkeklerin görevidir.	.76
Ev işi ve çocuk bakımı kadınların görevidir.	.71
Bazı mesleklerin (otobüs şoförlüğü, maden mühendisliği vb. gibi) sadece erkekler tarafından yapılması uygundur.	.71
Liderlik becerisi gerektiren mesleklerde erkekler çalışmalıdır.	.69
Bazı mesleklerin (sekreterlik, hemşirelik vb. gibi) sadece kadınlar tarafından yapılması uygundur.	.65
Erkekler bazı duygularını (üzüntü, ağlamak vb. gibi) belli etmemelidir.	.65

6 maddelik Toplumsal Cinsiyet Ölçeği toplam varyansın % 53.80'ini açıklamaktadır.

Güvenirlik çalışması kapsamında da ölçek için Cronbach alfa güvenilirlik katsayıları hesaplanmıştır. Buna göre Toplumsal Cinsiyet Ölçeği için Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı .83 olarak bulunmuştur.

3.3.8. Ergenlik Dönemi ve Cinsellikle İlgili Yanlış İnanışlar Ölçeği

Bu ölçek, ergenlerin ergenlik dönemi ve cinsellikle ilgili yanlış inanışlarını değerlendirmek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçekte yer alan maddeler “Kesinlikle Katılmıyorum”dan “Kesinlikle Katılıyorum”a doğru beşli likert tipinde derecelendirilmektedir. 6 maddelik denemelik form 198 öğrenciye uygulanmıştır. Faktör analizi yapılmadan önce ilk olarak her bir maddeden alınan puanlarla ölçeğin tümünden alınan puanlar arasındaki korelasyonlar hesaplanmıştır. Ardından verilerin faktör analizine uygunluğunu test etmek için Keiser-Meyer-Olkin değeri ve Bartlett Testi yapılmıştır. Buna göre Keiser-Meyer-Olkin değeri .79; Bartlett Sphericity değeri 276.73 , $p < .05$ olarak bulunmuştur. Bu bulgular eldeki verilerin faktör analizi için uygun olduğunu göstermektedir. Faktör analizinde varimax dik döndürme tekniği uygulanmış ve herhangi bir maddenin bir faktör için uygun olup olmadığına karar verirken faktör yükü en az .40 ve en yakın faktördeki faktör yükü arasında en az .10 puanlık farkın olması esas alınmıştır (Büyüköztürk, 2002; Tavşancıl, 2006). Faktör analizi sonucu tek faktörlü bir yapı ortaya çıkmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 12’de yer almaktadır.

Tablo 12: Ergenlik Dönemi ve Cinsellikle İlgili Yanlış İnanışlar Ölçeği'ne ilişkin AFA Sonuçları

Madde	Faktör
Erkekler bazı duygularını (üzüntü, ağlamak vb. gibi) belli etmemelidir.	.72
Ergenlerde mastürbasyon (kendi cinsel organını elleme, boşalım, tatmin) sağlığa zararlıdır.	.72
Cinsellik hakkında düşünmek günahıdır.	.70
Sadece erkekler mastürbasyon yapar.	.68
Sık mastürbasyon yapmak cinsel gücün azalmasına yol açar.	.66
Cinsellik utanılacak bir şeydir.	.64

Altı maddelik Ergenlik Dönemi ve Cinsellikle İlgili Yanlış İnanışlar Ölçeği toplam varyansın % 47.69'unu açıklamaktadır.

Güvenirlilik çalışması kapsamında da ölçek için Cronbach alfa güvenirlik katsayıları hesaplanmıştır. Buna göre Ergenlik Dönemi ve Cinsellikle İlgili Yanlış İnanışlar Ölçeği için Cronbach alfa güvenirlik katsayısı .83 olarak bulunmuştur.

3.4. Cinsel Eğitim Programı

3.4.1. Veli Bilgilendirme Toplantısı

Amaçlar:

- 1) Programın genel amaçları konusunda anlayış kazandırmak.
- 2) Uygulayıcının kendini ve cinsel eğitim programını tanıtmayı.

Etkinlikler:

1. Uygulayıcı kendini tanıtır.
2. Uygulayıcı sunu yoluyla cinsel eğitim programı hakkında velileri bilgilendirir.
3. Uygulayıcı cinsel eğitim programı hakkında soruları cevaplar.
4. Uygulayıcı programın konularını ve tarihlerini açıklayan anahatları (EK-4) velilere dağıtır.

5. Öğrencilerin cinsel eğitim programına katılım izin belgeleri (EK-5) veliler tarafından doldurulur.
6. Uygulayıcıya ulaşabilecekleri iletişim bilgileri velilere dağıtılır.

3.4.2. Öntestin uygulanması

Oturum başlamadan bir hafta önce Cinsel Sağlık Bilgi ve Tutum Envanteri (EK-1) ön test olarak öğrenciler tarafından doldurulmuştur.

3.4.3. I. Oturum

Amaçlar:

1. Programın genel amaçları konusunda anlayış kazandırmak
2. Öğrencilerin ve uygulayıcının tanışmasını sağlamak
3. Grup kurallarının belirlenmesini ve benimsenmesini sağlamak

Etkinlikler:

1. Uygulayıcı kendini tanıtır.
2. Uygulayıcı sunu yoluyla cinsel eğitim programı hakkında öğrencileri bilgilendirir.
3. Uygulayıcı cinsel eğitim programı hakkında soruları cevaplar.
4. Uygulayıcı programın konularını ve tarihlerini açıklayan anahatları (EK-6) öğrencilere dağıtılır.
5. Tanışma etkinliği yapılır. Bu etkinliğin amacı uygulayıcının öğrencileri tanımasına yöneliktir. Öğrenciler bir çember oluşturur. Her öğrenci teker teker çemberin ortasına gelir, “Benim adım....., gibiyim” der ve kendisini benzettiği nesnenin yada varlığın taklidini yapmaya çalışır. Bu nesne ve varlık kişinin isminin baş harfıyla başlar. İlk olarak herkes kendi ismini belirtilen şekilde söyler. Daha sonra tekrar baştan başlanır ve bu sefer ilk olarak öğrenciler kendisinden önceki kişilerin isimlerini söyler ve daha sonra kendi ismini söyler.

6. Uygulayıcı eline bir yumak alır ve ucunu bırakmadan çemberden istediği bir kişiye atar. Yumağı tutan kişi ipi bırakmadan yumağı bir başkasına atar. Çemberde bulunan herkese yumak atılır ve herkes ipten tutar. Çemberin ortası örümcek ağı görünümünü alır. En son elinde yumak kalan öğrenci, yumağı geri sara sara örümcek ağının içine girerek kendini tanıtmaya başlar. İpin götürdüğü kişiye yumağı teslim eder. Yumağı teslim ettiği kişi kendini tanıtarak yumağı sarmaya devam eder. Tüm öğrencilerin etkinliğe katılmasıyla oyun sona erer.
7. Öğrencilere eğitimden beklentileri, eğitim ile ilgili kaygıları ve bu kaygıları ortadan kaldıracı için neler yapılabileceğini sırayla sorulur. Öğrencilere grup kurallarının neler olabileceği sorulur ve alınan cevaplar tahtaya yazılır. Gizlilik, yargılayıcı olmayan tutumlar, saygı, dinleme, konuşana saygı, etkinliklere katılım, süreklilik kuralları mutlaka eklenmelidir. Bu nedenle eksik kalmışsa uygulayıcı tarafından açıklanarak ve öğrencilerin onayı alınarak tahtaya yazılır. Kurallara herkesin katılımı çok önemlidir.
8. Öğrencilere isimsiz soru kutusu tanıtılır.

İsimsiz Soru Kutusu: Her oturumun sonunda dağıtılacak soru kağıtlarına kendi isimlerini yazmadan oturumla ilgili sorularını yazacaklarını ve diğer oturumun başında uygulayıcı tarafından bu soruların cevaplanacağı öğrencilere açıklanır. Her türlü soruyu sorabilecekleri öğrencilere hatırlatılır.

9. Oturumun değerlendirilmesi yapılır ve oturum sonlandırılır.

3.4.4. II. Oturum

Amaçlar:

1. Ergenlikle ilgili fiziksel, sosyal ve duygusal değişiklikleri tanımlayabilme.
2. Ergenliği başlatan endokrin sistemi açıklayabilme.
3. Ergenlik, ereksiyon, menstruasyon, gece boşalması, yumurtalık ve sperm tanımları arasında ayırım yapabilme.
4. Ergenlikle ilgili gerçekleri ve mitleri ayırt edebilme.

5. Ergenlikle ilgili pozitif duygular kazanabilme.
6. Ergenliğin başlangıcının ve süresinin kişiden kişiye değiştiğini açıklayabilme.

Etkinlikler

1. Oturumun amacı açıklanır. “Buradaki herkesin çocukluktan yetişkinliğe doğru olan gelişimi başladı veya yakın zamanda başlayacak. Bu oturum süreç boyunca yaşayacağınız değişimleri anlamanızda size yardımcı olacak.” açıklaması yapılır.
2. Grup etkileşimini başlatmak ve öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeylerini görmek için “Ergenlik nedir?” sorusu öğrenciler sorulur. Söz alanlara teşekkür ettikten sonra öğrencilerin söyledikleri özetlenir. Sonra şu açıklama yapılır; “Ergenlik boyunca yani çocukluktan yetişkinliğe geçiş aşamanızda vücutlarınız, duygularınız ve ilişkileriniz değişiyor. Ergenlik dönemi için belli bir yaştan söz etmek zordur ve gereksizdir. Belli bir yaş aralığından söz etmek daha doğrudur ve kullanışlıdır. Kızların değişiklikleri fark etmesi yaklaşık olarak 8 ile 13 yaşları arasındadır. Ortalama olarak erkeklerin değişiklikleri fark etmesi kızlara göre daha sonra olur. Yani kızlar ergenliğe genelde erkeklerde daha önce girer. Erkeklerin bu değişiklikleri fark etmesi yaklaşık olarak 10 ile 14 yaşları arasındadır. Ergenlik bir gecede meydana gelen bir süreç değildir, tamamlanması yıllar alır. Erkeklerin ortalama ergenlik süresi kızlara göre daha uzundur. Ergenlik boyunca sadece bedenleriniz değişmez bunun yanında duygularınız ve ilişkilerinizde değişir. Bazı arkadaşlarınızın bedenleri sizin bedeninizden daha önce olgunlaşabilir fakat sizin de ilişkileriniz arkadaşlarınıza göre daha önce olgunlaşabilir ve unutmayın ki bu bir yarış değildir. İnsan beyninde bulunan hormonlardan sorumlu olan hipofiz bezi yaşayacağınız değişiklikleri programlandığı gibi başlatacaktır. Bazıları daha önce bazıları daha sonra bu süreci yaşayacaktır.”
3. Öğrencilerden ergenlik döneminde yaşadıkları zorlukların neler olduğu sorulur? Alınan cevaplar sonrası öğrencilerin ortak yaşadıkları sorunlar olduğuna dikkat çekilir.

4. Öğrenciler gruplara ayrılır ve ergenlik döneminde yaşanan değişiklikleri içeren kartlar (EK-7) gruplara dağıtılır. Tahtaya kız, erkek ve kız-erkek başlıklarını içeren bir tablo çizilir. Her grup bu aldığı kartlardaki değişikliklerin hangi cinsiyette yaşandığını belirlemeye çalışır. Öğrencilere yaşanan değişiklikleri içeren ergenlik dönemi değişiklikleri formu (EK-8) dağıtılır. Daha sonra öğrencilere yaşanan değişiklikler tek tek açıklanır.
5. Öğrenciler üç gruba ayrılır. Öğrencilere ergenlik dönemi değişiklikleri çalışma kağıtları (EK-9) dağıtılır. Öğrencilere soruları tartışmaları ve fikir birliğine varmaları için 10 dakika verilir. Her grup bir konuşmacı seçer. Her konuşmacı sırayla cevaplarını tahtaya yazar ve nedenini açıklar. Her doğru cevap bir puan ve her yeterli açıklama yarım puandır. Kazanan gruba basit bir hediye verilir, örneğin bir paket şeker. Bu ödülün amacı öğrencilerin etkinliklere katılımının artırılmasıdır.
6. Tahtaya 16 çocuğun ergenlik dönemi değişikliklerini hangi yaşlarda yaşadığını gösteren slayt yansıtılır ve öğrencilere (EK-10) dağıtılır. Daha sonra öğrencilere şu sorular sorulur:
 - Buradaki kızların ergenliğe girme yaşı nedir?
 - Buradaki kızların ergenliğe girme yaş aralığı nedir?
 - Buradaki erkeklerin ergenliğe girme yaş aralığı nedir?
 - Buradaki erkeklerin ergenliğe girme yaşı nedir?
 - Ergenlik dönemi değişikliklerinin tamamlanması ne kadar sürüyor?
7. Oturumun değerlendirilmesi yapılır ve öğrenciler sorularını isimsiz soru kutusuna atar.

3.4.5. III. Oturum

Amaçlar:

1. Erkek üreme sisteminin tıbbi terimlerini ve fonksiyonlarını tanımlayabilme.
2. Kadın üreme sisteminin tıbbi terimlerini ve fonksiyonlarını tanımlayabilme.

3. Üreme sistemi ile ilgili gerçekleri ve mitleri ayırt edebilme.

Etkinlikler:

1. Bir önceki oturumla ilgili isimsiz soru kutusunda ki sorular cevaplanır.
2. Oturumun amacını açıklanır.

Bu oturumun amacı bedeniniz ve gelişiminizle ilgili ihtiyacınız olan doğru bilgileri almanızı sağlamaktır. Böylelikle büyürken kendinizi daha iyi hissedersiniz ayrıca ailenize veya doktorunuza daha rahat soru sorabilirsiniz.

3. Öğrencilere sunum yolu ile erkek üreme sistemi anlatılır.

Erkek üreme organları dışta yer alanlar ve içte yer alanlar olmak üzere ikiye ayrılır. Dışta yer alan organlar iki bölümden oluşur. Bunlar penis ve haya kesesidir. Haya kesesi, içinde sağlı sollu yer alan iki testis, sperm kanallarının bir kısmı ve çok sayıda damar yapısı içeren bir yapıdır. Testisler sperm hücrelerinin üretildiği ve testosteron adı verilen erkeklik hormonunun salgılandığı yapılardır. Testisler yaklaşık aynı büyüklükte olmalarına karşın yapısal olarak sol testis sağdakine göre biraz daha aşağıda yer alır. Erkek çocukta ergenlik dönemine girene kadar nispeten düşük miktarlarda salgılanan testosteron hormonu ergenlikle birlikte daha hızlı salgılanmaya başlar ve erkek çocukta ses kalınlaşması, sakal-bıyık çıkması, vücut kaslarının gelişmesi, vücutta erkek tipi kıllanmanın ortaya çıkması gibi erkeksi özelliklerin ortaya çıkmasını sağlar. Sperm hücreleri ısı değişikliklerinden olumsuz etkilenirler ve işlevlerini en iyi şekilde yerine getirebilmeleri için vücut ısısından yaklaşık 2 derece daha düşük bir ortamda bulunmaları gerekir. Haya kesesinin vücut dışında bulunmasının nedeni budur. Haya kesesinin içindeki ısı vücut ısısından daha düşüktür ve soğukta büzüşerek ısı kaybını önler. Sıcakta ise aksine sperm hücrelerinin aşırı ısıya maruz kalmalarını önlemek için gevşer.

Sperm testislerde oluşur ve uzun ince bir yapıya sahip olan testislerin arkasına yapışık olan epididim'e ulaşır. Epididim sperm hücrelerinin olgunlaşmasının devam ettiği bölgedir ve hücreler için bir depo görevi üstlenir. Epididim vaz deferens adı verilen ana sperm iletim kanalıyla devam eder. Burada ki spermilerin beslenmesi

gerekir. Ana sperm kanalının içine meni kesesi, prostat bezi ve Cowper salgı bezleri kendi salgılarını boşaltarak meninin son şeklini almasını sağlarlar. Bu salgıların sperm hücreleri üzerinde besleyici ve hareket artırıcı özellikleri vardır. Sperm hücrelerinin bu salgılarla birleşmesi neticesinde oluşan sıvıya meni adı verilir. Meni boşalma esnasında idrar yolundan dışarı çıkar. İdrar yolu penis içindeki dışarı açılan kanaldır. İdrar yolunun iki görevi vardır. Hem idrarı hem meniye vücuttan dışarı taşır. Fakat boşalma esnasında mesane boynundaki kaslar, idrar yoluna idrarın girmesini engellemektedir.

4. Erkek üreme sistemi resimleri (EK-11) öğrencilere dağıtılır ve öğrencilerden üreme organlarının isimlerini yazmaları istenir. Daha sonra öğrencilere organları gösteren numaralar tek tek sorulur. Sorulan üreme organları öğrencilerin cevaplarından sonra sırayla tahtaya yansıtılır ve son kez işlevleri öğrencilere kısaca anlatılır.
5. Öğrencilere sunum yolu ile kadın üreme sistemi anlatılır. Tahtaya kadın üreme sistemi ön görünüşünün resmi yansıtılır ve sunumda anlattıkça organların isimleri tek tek slayta eklenir.

Kadınlarda dışarı açılan bu yer vajina diye adlandırılır. Döl yatağına uzanan ve spermelerin yumurta kanalına itilmesini sağlayan tüp şeklinde bir yapıdır. Kadınların hormonları ve yumurtaları yumurtalıkta üretilir. Kadınlar iki adet yumurtalığa sahiptirler ve sırayla yumurtlarlar. Bir ay bir taraftaki yumurta serbest bırakılır, sonraki ay diğeri serbest bırakılır. Ayrıca yumurtalıklar kadınlık hormonu olan östrojen ve progesteronu üretir ve böylece kızlar yetişkin kadın özellikleri kazanır.

Yumurtalar yumurtalıkları terkettikten sonra follop tüplerine giderler. Follop tüpleri sağlı sollu ve adeta birer boynuz gibi rahmin yanlarında yeralan yapılardır. Eğer yumurta sperm ile buluşursa döllenme burada gerçekleşir. Daha sonra 9 ay boyunca büyümek için aşağıya inerler. Döllenme sonrası yumurtanın yerleştiği ve gebeliğin olduğu yer rahimdir. Rahmin alt kısmını rahim ağzı oluşturur. Döllenmiş yumurta hücresi rahim içinde yeralan bu boşlukta en "verimli" bulunduğu bölgeye

yerleşir ve çoğalmaya başlar. Bebek rahimde 9 ay geliştikten sonra vajinadan dışarı çıkar.

Tahtaya kadın üreme sistemi yan görünüşünün resmi yansıtılır ve sunumda anlattıkça organların ismi tek tek slayta eklenir.

Kadınların dışarı açılan 3 deliği vardır. Birinci mesanedeki idrarın dışarı çıktığı idrar yoludur. Ortadaki açılan yer ise adet döneminde kanın geldiği ve ilişkiye girilen yerdir. Son olarak üçüncü delik ise dışkının dışarıya atıldığı anüştür.

İdrar yolunun ve vajinanın kenarlarında cildi koruyan iki kıvrım vardır. Biz bunlara dudak diyoruz. Dudakların birleştiği yerde dokunmaya çok duyarlı olan ve erekte olan yer ise klitoristir.

6. Kadın üreme sistemi resimleri (EK-12) öğrencilere dağıtılır ve öğrencilerden üreme organlarının isimlerini yazmaları istenir. Daha sonra öğrencilere organları gösteren numaralar tek tek sorulur. Sorulan üreme organları öğrencilerin cevaplarından sonra sırayla tahtaya yansıtılır ve son kez işlevleri öğrencilere kısaca anlatılır.
7. Öğrenciler gruplara ayrılır. Her gruba üreme sistemi süreçleri ile ilgili terimler (EK-13) dağıtılır. 5 dakika süre verilir ve sırayla grupların cevapları alınır. Her terimden sonra terimle ilgili aşağıdaki açıklama öğrencilere sunum yoluyla anlatılır.

Üreme sisteminin dış kısmında kalan bölgeye genital bölge deriz. Erkek genital bölgesini penis ve haya kesesinden oluşur. Kadın genital bölgesi ise klitoris ve dudaklardan oluşur ve vulva olarak adlandırılır.

Erkek bebekler doğduklarında penislerinde bir deri kılıf bulunur. Buna sünnet derisi denir. Bizim toplumumuzda bu deri doktorlar tarafından kesilir. Bu işlemin adı sünnet'tir. Penis sünnet olsun olmasın normaldir.

Yumurtlama olgun yumurtaların yumurtalıklardan salıverilmesidir. Bu olay yaklaşık 20 40 gün arasında gerçekleşir. Yumurtaların atılımı kadınlar farkedemez. Kadınlar yumurtladıktan yaklaşık iki hafta sonra adet görür.

Adet görme belli zaman aralıklarıyla rahmin iç yüzeyini kaplayan ince dokunun vajinadan dışarı atılmasıdır. Bunun nedeni bir sonraki adet döngüsünde oluşabilecek gebelik için, rahim içi dokusunun yeniden en uygun şekilde hazırlanabilmesidir. Adet görme yaklaşık olarak 3 ila 7 gün arasında sürer ve yaklaşık olarak 28 günde bir olur.

Cinsel ilişki penisin vajinaya girmesiyle olur. Boşalma penisten sperm hücrelerini taşıyan meninin dışarı çıkmasıdır. Eğer cinsel ilişki esnasında boşalma gerçekleşirse spermler döllenmek için rahim ve follop tüplerde yumurta ararlar.

Sperm hücresi yumurtanın içine girmesine döllenme denir. Ama döllenmenin oluşması için milyonlarca sperm hücresine ihtiyaç vardır çünkü bunların sadece binlercesi follop tüpünde yolunu bulabilecek, sadece yüzlercesi yumurtayı bulabilecek ve sadece biri yumurtayı delerek içine girebilecek.

Yumurtanın döllenmesinde sonra döllenmiş yumurta yaklaşık olarak 1 hafta içinde follop tüpünden rahime iner ve rahim iç duvarına gömülür. Buna İmplantasyon denir. Döllenme ve implantasyon kombinasyonuna ise gebe kalmak denir.

8. Üreme sistemi çalışma kağıtları (EK-14) öğrencilere dağıtılır. Çalışma kağıtlarından biri üreme organlarının hangi cinsiyete ait olduğunun bulunması, diğeri tanımlar ve kavramların eşleştirilmesidir. Öğrencilere 15 dakika süre verilir. Daha sonra çalışma kağıtları sırayla tartışılır ve doğru cevaplar pekiştirilir.
9. Oturumun değerlendirilmesi yapılır, öğrencilerin sorularının isimsiz soru kutusuna atması sağlanır ve oturum sonlandırılır.

3.4.6. IV. Oturum

Amaçlar:

1. İlişki, sağlıklı ilişki ve sağlıksız ilişki kavramlarını ve özelliklerini tanımlayabilme.
2. Sağlıklı kişilerarası ilişkiler kurulmasında tutumların, değerlerin ve davranışların rolünü değerlendirebilme.
3. Yakın ilişkilerin temel unsurlarını tanımlayabilme.
4. İlişkinin aşamalarını kavrayabilme.

Etkinlikler:

1. İsimsiz soru kutusundaki sorular cevaplanır.
2. Oturumun amacı açıklanır.
3. Öğrencilerden “İlişki” kavramını tanımlamaları istenir.
4. İlişkilerin ne gibi yararları olduğu öğrencilere sorulur ve bunlar listelenir.
5. Öğrencilerin sağlıklı ve sağlıksız ilişkilerin özelliklerini tanımlayabilmeleri için grup çalışması:
 - Öğrenciler 3 gruba eşit olarak bölünür ve gruplara 5 dakika zaman verilir. “Sağlıklı ilişkiler” ve “sağlıksız ilişkiler” konularında beyin fırtınası yapmalarına fırsat tanınır.
 - Ardından her grubun listesini paylaşması istenir ve bunlar tahtaya yazılır.
 - “Sağlıklı bir ilişkide kendinizi nasıl hissedersiniz?”, “Sağlıksız bir ilişkide kendinizi nasıl hissedersiniz?”, “Neden bazı insanlar sağlıksız ilişkilerini yürütmeye devam ederler?” sorularıyla sınıf içi tartışma yaptırılır.
6. Yapılan etkinliklerin pekiştirilmesi
 - “Arkadaşlarla, aileyle ve diğer insanlarla neden bazı zamanlarda ilişkileri yürütmek zorlaşıyor?”,

- “Zor bir konu hakkında konuşmaya başlamanın en etkili yolu ne olabilir?”,
- “İlişkileri sürdürürken ne gibi beceriler gerekiyor?”

7. Yakın ilişkiler hakkında düşünceleri için öğrencilerden yakın ilişki kavramını tanımlamaları istenir.

8. Öğrencilerin bir partnerdeki önemi özellikleri tanımlamalarını cesaretlendirmek için ;

- Öğrenciler 3 gruba ayrılır.
- Gruplardan, bir partnerde sahip olmasını bekledikleri özelliklerin ne olduğunu tanımlamaları istenir (esprî anlayışı, iyi bir dinleyici vb) ve 5-10 dakika süre verilir.
- Her bir gruptan kendi listelerini paylaşmaları istenir ve listeye ilave edilecek bir şey olup olmadığı tekrar sorulur.
- Ardından öğrencilere
 - “Eğer bu özellikleri sıralayacak olsalar ilk sırada önce neye verecekleri”,
 - “Bu özelliklerin kızlar ve erkekler için aynı olup olmadığı”,
 - “Bu özellerin önemli olduğunu nasıl öğrendikleri” gibi sorular sorularak, tartışma ortamı yaratılır.

9. İlişkinin Aşamaları aktivitesi:

- Öğrenciler 3 gruba ayrılır.
- Ardından İlişki Aşamaları Kartları (EK-15) gruplara verilerek gruplardan mümkün olan en kısa sürede bu kartları doğru bir şekilde sıralamaları istenir.
- Ardından etkinlik ile ilgili grup değerlendirmeleri alınır.

10. Oturumun değerlendirilmesi yapılır, öğrencilerin sorularının isimsiz soru kutusuna atması sağlanır ve oturum sonlandırılır.

3.4.7. V. Oturum

Amaçlar:

1. İlişki, sağlıklı ilişki ve sağlıklı ilişki kavramlarını ve özelliklerini tanımlayabilme.
2. Sağlıklı ve sağlıklı ilişkilerin özelliklerini kavrayabilme.
3. Sağlıklı bir ilişkiyi etkili bir şekilde bitirebilme.
4. Şiddet içeren ilişkilerden korunma yöntemlerini ve stratejilerini kullanabilme.

Etkinlikler:

1. İsimli soru kutusundaki sorular cevaplanır.
2. Oturumun amacı açıklanır.
3. Sağlıklı ilişkinin işaretlerini bilme aktivitesi:
 - Tahtaya, sağlıklı ve sağlıklı ilişkiler başlıkları yazılır.
 - Sağlıklı ve sağlıklı ilişki durumlarını belirten ilişki durum kartları (EK-16) sınıf içerisinde okunarak hangi tarafa konulacağı ve nedeni öğrencilere sorulur.
4. Öğrencilere sağlıklı, sağlıklı ve istismar edici ilişkilerin özelliklerini gösteren form (EK-17) dağıtılır ve değerlendirilir.
5. Bir vaka çalışması (EK-18) ile bir ilişkinin nasıl sağlıklı bir şekilde bitirileceğini gösterilir.
6. Şiddet içeren ilişkilerin işaretlerini bilme;
 - Öğrencilerden “şiddet içeren ilişkiler” kavramını tanımlamaları istenir.
 - Öğrencilerden ergen ilişkilerinde ne sıklıkla şiddet yaşandığını tahmin etmeleri istenir.
 - Öğrencilerden şiddete maruz kalan bir kişi ile ilgili uyarı işaretlerinin neler olabileceğini tanımlamaları istenir.

- Öğrencilere partnerlerinin şiddet eğilimli olabildiğini nasıl tanımlayacakları sorulur.
- Öğrencilere şiddete maruz kaldıklarında bunu neden ebeveynleri ya da arkadaşları ile konuşmadığı yada konuşmaktan çekindikleri sorulur.
- Bütün bu soruların her birinin ardından uygulamacı tarafından doğru ifadeler tekrarlanır.

7. Bir vaka çalışması (EK-19) ile arkadaşlarına nasıl yardım edileceği öğrencilere gösterilir.

8. Öğrenciler aşağıdaki konular hakkında bilgilendirilir.

- İstismar sevginin bir göstergesi değildir ve korku üzerine yapılandırılan hiç bir şey sevgi ile ilgili ifade edilemez.
- Eğer istismar ediliyorsanız konuşmak için güvenebileceğiniz birisini bulun.
- Eğer arkadaşınız istismar ediliyorsa onu dinleme teklifinde bulunun ve ona destek olun.
- Arkadaşınıza hiç kimsenin istismar edilmeyi hak etmediğini söyleyin.
- Sabırlı olun ve arkadaşınıza değişiklik yapabilmesi için fırsat tanıyın.

9. Oturumun değerlendirilmesi yapılır, öğrencilerin sorularının isimsiz soru kutusuna atması sağlanır ve oturum sonlandırılır.

3.4.8. VI. Oturum

Amaçlar:

1. Pasif ve aktif karar vermeyi tanımlayabilme.
2. Aktif karar vermenin adımlarını sayabilme ve örneklerle açıklayabilme.
3. Red etmeyi kesin ve açık olarak ifade edebilme.

Etkinlikler:

1. İsimsiz soru kutusundaki sorular cevaplanır.

2. Oturumun amacı açıklanır.
3. Aktif ve pasif kararlar arasındaki fark açıklanır.
 - a. Aktif kararlar bilinçli düşünmeyi gerektirir. Aktif kararlar en az iki alternatif arasından bir seçimi içeren ve kararların olası sonuçları bilinen veya tahmin edilebilen seçimlerdir. Aktif karar verirken insanlar duygularını, inançlarını, ailelerinin inançlarını ve kararlarının olası sonuçlarını göz önünde bulundurmalıdırlar.
 - b. Pasif kararlarda kişinin bir seçimi vardır, fakat başka kişilerin bu seçimleri yapmasına izin verir. Doğuştan kıvı saçlı olmak bir karar değildir çünkü başka bir seçeneği yoktur. Eğer kuaförünüz yada berberiniz size sormadan saçlarınızı kısa kestiyse bu pasif bir karardır. Eğer sizin isteğinizle kısa kesiyorsa bu aktif bir karardır.
 - c. Aktif veya pasif kararlarda doğası gereği iyi veya kötü olarak tanımlanamaz. Aslında attığımız her adımı düşünseydik gittiğimiz yere geç kalırdık.
4. Öğrencilere zaten karar verici olduklarını beyin fırtınası yoluyla gösterme.
 - a. Öğrenciler sabah uyandıklarından itibaren oturuma kadar olan süre zarfında verdikleri kararları belirleyip listelerler. Liste şöyle olabilir:
 - Yataktan kalkıp kalkmadığı
 - Ne giydiği
 - Banyo yapıp yapmadığı
 - Kahvaltı edip etmediği
 - Kahvaltıda ne yediği
 - Okula nasıl geldiği
 - Öğlen yemeğini yanında getirip getirmediği...
 - b. Öğrencilerden verdikleri kararların aktif veya pasif olduklarını belirlemeleri istenir. Örneğin ailenizden biri kahvaltı hazırlamışsa ve birlikte yemişseniz yani ne yiyeceğinizi düşünmemişseniz bu pasif bir

karardır. Ne giyeceğinize siz karar verdiyseniz bu aktif bir karardır. Daha sonra öğrenciler listelerini paylaşır.

5. Aktif karar vermenin 4 basamağı öğrencilere açıklanır.
 - a. Alternatifleri listeleme (insanlar genellikle bu basamağı unuttur).
 - b. Her alternatif kararın olası sonuçlarına, pozitif ve negatif sonuçlarına dikkat etme.
 - c. Duygulara dikkat etme (sizinkine ve kararınız başkasını etkiliyorsa o kişinin duygularına).
 - d. İnançlara dikkat etme (kendi inançlarınıza dikkat etmek önemlidir, fakat bazı kararlarda güvendiğimiz başka insanlar inançlar konusunda yardım edebilirler. Aileniz ve aile dostlarınız gibi...).

6. Bir aktif kararın basamaklarını inceleme. Tahtaya alternatifler, iyi sonuçlar ve kötü sonuçlar başlıklarını içeren bir tablo çizilir. Öğrencilere “Kahvaltıda ne yenir?” sorusu sorulur.
 - a. Alternatiflerim neler? Alternatiflerin altına yazılır. Örneğin; kahvaltı etmemek, çay ve kurabiye, tost, simit ve peynir gibi.
 - b. Bu alternatif kararların olası sonuçları nelerdir? İyi sonuçlar ve kötü sonuçlar olarak öğrencilerin cevapları ilgili sütuna yazılır.
 - c. Bugün kendinizi nasıl hissediyorsunuz? Aç mısınız? Uykunuz mu var? (bu nedenle uykuyu yemeğe tercih edebildiniz.)
 - d. Bu konuda neye inanıyorsunuz? Kahvaltı günün en önemli öğünü mü? Okula tam vaktinde gitmek kahvaltıdan daha mı önemli? Şekerli yiyecekler yemek yanlış mı?

7. Öğrenciler Mehmet'in Hikayesi (EK-20) dağıtılır ve okunur. Öğrenciler sessizce takip eder. Daha sonra öğrencilere yöneltilen sorularla hikaye hakkında tartışmaları sağlanır
 8. “Hayır” deme referans kağıdı (EK-21) öğrencilere dağıtılır ve seslice okunur.
 9. İletişim Şeffaflığı: “Hayır” Deme kağıdı (EK-22) öğrencilere dağıtılır ve hayır deme adımları özetlenir.
 10. Red etme oyunu oynanır.
- a. 16 adet red etme oyun kartı (EK-23) vardır. Herbir öğrenciye bir red etme kartı verilir.
 - b. Herbir öğrencinin fikirleri için hayır deme referans kağıdını kullanması sağlanır ve boş yeri bir red etme cümlesi ile doldurulur.
 - c. Her öğrenci örnek olayı ve yazdığı red etme cümlesini okur.
 - d. Herbir öğrenciye bir adet gelişmiş red etme oyun kartı (EK-24) ve farklı bir durum verilir. Durumlarına bağlı olarak kartları doldurmaları sağlanır ve cevaplar okunur. Daha sonra öğrenciler ikili eş olurlar ve durumları canlandırırlar.
11. Oturumun değerlendirilmesi yapılır ve öğrenciler isimsiz soru kutusuna sorularını atarlar.

3.4.9. VII. Oturum

Amaçlar:

1. Duygusal, fiziksel, cinsel istismarı ve ihmali tanımlayabilme.
2. Güvenli veya sağlıklı dokunuş, güvensiz veya sağlıklı dokunuş ve şaşırtıcı dokunuşa örnekler verebilme.
3. Cinsel istismar hakkında geçekleri ve mitleri ayırt edebilme.
4. İstismar durumundan kurtulmak için üç yol tanımlayabilme.
5. İstismara uğramış bir kişiye yardım yollarını tanımlayabilme.

Etkinlikler:

1. İsimsiz soru kutusunda ki sorular cevaplanır.
2. Oturumun amacı öğrencilere açıklanır.

İstismar hangi şekilde olursa olsun bazı insanların yaşamında kaçınılmaz bir gerçekliktir. Çeşitli istismar tiplerinin işaretlerini, yöntem ve sonuçlarını bilmek kişinin bu konuda bir yardım ihtiyacı olup olmadığını belirlemesinde ve yardım isteyen kişiye nasıl yardım edeceğini öğretmesinde yardımcı olur. Bu oturumda çeşitli istismar tiplerini tanımlamaya, istismarın uyarı işaretlerini belirlemeye, istismarın etkisine ve başa çıkma biçimlerine odaklanacağız.

3. Beyin fırtınası yaparak istismar tiplerini tanımlamaya çalışılır. Öğrencilerden gelen cevaplar tahtaya yazılır.

- İhmal - Duygusal istismar - Fiziksel istismar - Cinsel istismar

Daha sonra istismar tipleri formundan (EK-25) yararlanılarak farklı istismar tiplerinin tanımları ve işaretleri üzerine konuşulur.

4. İstismar durumlarının nasıl gerçekleştiğini istismar döngüsü formu (EK-26) kullanılarak açıklanır.
5. Bireylerin istismarla nasıl başa çıktıklarını kurbanlar nasıl başa çıkabilir formuna (EK-27) göre gözden geçirilir.
6. Örnek olay (EK-28) ile istismar durumunda neler yapılabileceği, durumla nasıl baş edileceği gösterilir.
7. Aşağıdaki soruları öğrencilerin yanıtlaması istenir:
 - İstismar edilen bir kişi hangi duyguları hisseder?
 - İstismar edilen bir kişi durumdan kurtulması için ne yapması gerekir?
 Öğrencilere neler yapabileceklerini gösteren form (EK-29) dağıtılır.

➤ Birisinin istismar edildiğinden şüphelenirseniz yada öğrenirseniz ne yapmanız gerekir? Öğrencilere neler yapabileceklerini gösteren form (EK-30) dağıtılır.

8. Tahtaya ‘‘iyi dokunuş’’, ‘‘kötü dokunuş’’ ve ‘‘kafa karıştırıcı dokunuş’’ yazılır. Her öğrenciye bir dokunuş kartı (EK-31) dağıtılır ve tahtada ve kartları tahtadaki doğru yere yerleştirmeleri istenir. Sınıf olarak kartların yerlerini gözden geçirilir. ‘‘Kötü dokunuşu, kişinin kendini rahatsız eden dokunuş olduğu hatırlatılır.

Aşağıdaki sorularla aktivite pekiştirilir.

8. Eğer bir kişiye kötü bir şekilde dokunulursa ya da bu dokunuş onun kafasını karıştırırsa sizce ne yapmalı?

- Bundan hoşlanmadığını karşısındaki kişiye söylemeli.
- Ortamdan uzaklaşmalı.
- Bu kişiyle bir arada bulunmamaya özen göstermeli.
- Bu durumda sizin değil size dokunan kişinin yanlış yaptığını unutmayın. Bunu birine söyleyebilirsiniz.
- Güvenilen bir yetişkinle konuşulmalı.
- Yardım bulana kadar yardım aramaya devam edilmeli.

9. Böyle bir durumla karşılaştığınızda kimden yardım isteyebilirsiniz?

- Güvenilir yetişkinlerden.
- Öğrencilerden gözlerini kapatmaları ve yardıma gereksinim duyduklarında danışabilecekleri 3 yetişkini hayal etmesi istenir. Paylaşmak isteyenler söz alır.

9. Öğrencilerin soruları varsa cevaplanır. Öğrenciler sorularını isimsiz soru kutusuna atarlar ve oturum sonlandırılır.

3.4.10. VIII. Oturum

Amaçlar:

1. Toplumsal cinsiyet ve biyolojik cinsiyet kavramları arasındaki farkı öğrenebilme
2. Her bir cinsiyetin benzerliklerini ve farklılıklarını listeleyebilme
3. İnsanların roller hakkındaki inançlarının onların kararlarına etkilerini fark edebilme
4. Cinsel Eğitim Programının değerlendirme

Etkinlikler:

1. İsimsiz soru kutusundaki sorular cevaplanır.
2. Oturumun amacı açıklanır.
3. Toplumsal cinsiyet ve değerler etkinliği uygulanır. Tahtayı boylamasına ikiye bölün ve başlık olarak bir tarafa "kadın" diğer tarafa da "erkek" yazılır. Sonra gruba "şimdi sizlerle birlikte küçük bir alıştırma yapacağız. Bana kadın ve erkeklere özgü özellikleri, rolleri ve meslekleri söyleyebilir misiniz?" diye sorulur. Söylenenler hiçbir yorum ve değişiklik yapmadan tahtaya yazılır.

Yanıtları yazdıktan sonra gruba "kadın" ve "erkek" başlıklarının yerlerini değiştirmenin mümkün olup olmayacağı sorulur ve şöyle devam edilir: "başlıkların yerlerini değiştirdiğimizi varsayarsak bu özelliklerden hangisi erkekler için geçerli olmaz. Baştan başlayalım. Erkekler kibar, sabırlı... olabilirler mi? Hamile kalıp doğum yapabilirler mi? Yanıt olumlu ise özelliğin üzeri çizilir, olumsuz ise üzeri çizilmez. Birinci sütun bitince ikinci sütuna geçilir ve gruba şu soru sorulur: "kadınlar güçlü kararlı... olabilirler mi? Yanıt olumlu ise üzeri çizilir, olumsuz ise üzeri çizilmez. Tahtada yazılan tüm özellikleri işaretledikten sonra gruba şu açıklama yapılır: "Gördüğünüz gibi bazı özelliklerin üzeri çizilmiş, bazıları aynen duruyor. Üzeri çizili olan özellikler değişebilir, yani hem kadın için hem erkek için geçerli olabilecek özellikler. Bu özelliklere "toplumsal cinsiyet" özellikleri diyoruz. Diğer

yandan üzerini çizmediğimiz özellikler değişmez özellikler ki bunları da "biyolojik cinsiyet" özellikleri olarak adlandırıyoruz.”

Daha sonra toplumsal cinsiyet (EK-32) öğrencilere anlatılır.

4. Cinsiyet rollerinin öğrenildiğini ve bazen insanları sınırlandığını örnek olayla (EK-33) öğrencilere açıklanır.

5. Cinsel Eğitim Programının değerlendirilmesi yapılır ve program sonlandırılır.

3.4.11. Son Testin Uygulanması

Program bitiminden 1 hafta sonra Cinsel Sağlık Bilgi ve Tutum Envanteri (EK-1) son test olarak öğrencilere uygulanır ve çalışma sonlandırılır.

3.5. Verilerin Toplanması

Araştırma kapsamında Cinsel Sağlık Bilgi ve Tutum Envanteri’nin güvenirlik çalışması amacıyla 2011-2012 eğitim öğretim yılının ikinci döneminde İzmir’in farklı okullarında öğrenim gören 198 ilköğretim 6. sınıf öğrencisine envanter uygulaması yapılmıştır. İzmir İl Milli Eğitim Müdürlüğü’nden gerekli izinler (EK-2) alınmıştır.

2012-2013 yılının ilk döneminde İzmir ili Bornova ilçesindeki Evrenosoğlu ilköğretim okulu (Deney grubu) ve General İzzettin Çalışkan ilköğretim okulunda (Kontrol grubu) araştırma kapsamında geliştirilen Cinsel Sağlık Bilgi ve Tutum Envanteri öntest ve sontest olarak uygulanmıştır. İzmir İl Milli Eğitim Müdürlüğü’nden gerekli izinler (EK-3) alınmıştır.

3.6. Verilerin Çözümlemesi

Araştırmanın amacı doğrultusunda ilköğretim 6. sınıf öğrencilerine yönelik hazırlanan cinsel eğitim programına katılan ve katılmayan öğrencilerin cinsel sağlık bilgi ve tutumlarında anlamlı bir farklılık olup olmadığını test etmek amacıyla çok değişkenli ANOVA (MANOVA) analizi ardından da diskriminant analizi

yapılmıştır. MANOVA bağımlı değişkenlerin bileşeninden elde edilen grup ortalama puanları arasında anlamlı fark olup olmadığını inceleyen bir tekniktir (Büyüköztürk, 2009).

Ancak MANOVA yapmadan önce MANOVA için gerekli olan bazı varsayımların karşılanması gerekmektedir. MANOVA için karşılanması gereken varsayımlardan ilki her gözenekteki katılımcı sayısının birbirine eşit ya da yakın olması gerekliliğidir (Coakes, 2005; Tabachnick ve Fidell, 2001). Bu varsayım açısından bu durum değerlendirildiğinde her bir gözenekteki n sayısı 14 olduğu için bu varsayım karşılanmıştır. MANOVA için karşılanması gereken varsayımlardan ikincisi her bir gözenekte bağımlı değişken sayısından fazla katılımcının yer almasıdır (Coakes, 2005). Bu varsayım açısından bu araştırmanın verileri değerlendirildiğinde araştırmanın altı bağımlı değişkeni (ergenlik dönemi değişiklikleri bilgi düzeyi, arkadaşlık ve romantik ilişkilerle ilgili tutumları, karar verme ve hayır diyebilmeye becerileri, cinsel, fiziksel ve duygusal bilgi ve tutumları, toplumsal cinsiyet ve ergenlikle ve cinsellikle ilgili yanlış inanışlar) olduğu görülmektedir. Deney ve kontrol gruplarında yer alan kız ve erkek sayıları 14 olduğu için bu varsayım da karşılanmıştır.

MANOVA için karşılanması gereken bir diğer varsayım tek değişkenli normallik ve çok değişkenli normalliktir. Tek değişkenli normallik, örnekleme bir değişkene ilişkin gözlemlerin normal dağılım gösterdiği anlamına gelir. Çok değişkenli normallik ise örnekleme yer alan gözlemlerin, değişkenlerin tüm kombinasyonları açısından normal dağılım göstermesi anlamına gelmektedir (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2010). Bu çalışmada araştırma verilerinin tek değişkenli normallik varsayımını karşılayıp karşılamadığını belirlemek için Shapiro-Wilk testi yapılmıştır. Genellikle normal dağılımın incelenmesinde Kolmogorov Smirnov testi kullanılmasına rağmen çoklu karşılaştırmalarda Shapiro-Wilk daha güçlü bir test olduğu (Razali ve Wah, 2011) ve örneklem sayısı küçük olduğu için bu test tercih edilmiştir. Elde edilen bulgular Tablo 13’de yer almaktadır.

Tablo 13: Shapiro-Wilk Testi Sonuçları

		Öntest		Sontest	
		Shapiro-Wilk		Shapiro-Wilk	
		İstatistik	p	İstatistik	p
Ergenlik Dönemi Değişiklikleri Bilgi Testi	Deney Erkek	.975	.937	.946	.496
	Kontrol Erkek	.948	.533	.901	.115
	Deney Kız	.960	.727	.922	.233
	Kontrol Kız	.929	.292	.939	.403
Arkadaşlık İlişkileri ve Romantik İlişkiler Ölçeği	Deney Erkek	.980	.977	.911	.163
	Kontrol Erkek	.945	.481	.949	.547
	Deney Kız	.932	.323	.969	.861
	Kontrol Kız	.920	.220	.937	.377
Hayır Diyebilme ve Karar Verme Ölçeği	Deney Erkek	.978	.960	.867	.038
	Kontrol Erkek	.894	.094	.943	.453
	Deney Kız	.936	.370	.842	.017
	Kontrol Kız	.896	.100	.929	.294
Cinsel, Fiziksel ve Duygusal İstismar Bilgi ve Tutum Ölçeği	Deney Erkek	.969	.866	.925	.259
	Kontrol Erkek	.976	.942	.916	.192
	Deney Kız	.944	.479	.936	.369
	Kontrol Kız	.952	.600	.977	.954
Toplumsal Cinsiyet Ölçeği	Deney Erkek	.934	.345	.820	.009
	Kontrol Erkek	.981	.982	.906	.139
	Deney Kız	.899	.109	.832	.013
	Kontrol Kız	.951	.571	.962	.760
Ergenlik Dönemi ve Cinsellikle İlgili Yanlış İnanışlar Ölçeği	Deney Erkek	.933	.334	.912	.167
	Kontrol Erkek	.965	.804	.918	.207
	Deney Kız	.970	.875	.894	.092
	Kontrol Kız	.893	.090	.942	.450

Tablo 13’de görülebileceği gibi ön test puanları açısından tüm ölçekler için dört grupta da normallik varsayımının karşılandığı görülmektedir. Ancak hayır deme ve karar verme ölçeğine ilişkin olarak deney grubunda yer alan erkeklerin (Shapiro-Wilk= .86, $p < .05$) ve kızların son testinde (Shapiro-Wilk= .84, $p < .05$), toplumsal inanış ölçeğine ilişkin olarak deney grubunda yer alan erkeklerin (Shapiro-Wilk = .82, $p < .05$) ve kızların (Shapiro-Wilk= .83, $p < .05$) puan dağılımlarında normalliğin var olmadığı belirlenmiştir. Ancak bu değişkenler de MANOVA’ya dahil edilmiştir. Bu nedenle de MANOVA çıktılarının yorumlanmasında normallik varsayımına sıkı sıkı bağlı olmayan ve dağılımın normal olmamasına robust olan Pillai’s Trace katsayısının kullanılmasına karar verilmiştir.

MANOVA için gerekli olan çok değişkenli normallik varsayımı ise Mahalanobis uzaklıkları hesaplanarak test edilmiştir (Coakes, 2005). Mahalanobis uzaklıkları hesaplandıktan sonra buradan elde edilen değerler ki-kare tablosunda altı bağımlı değişken .001 için verilen (k-1) kritik değerle karşılaştırılmıştır. Ki-kare tablosunda kritik değer 20.51 olarak bulunmuştur. Bu verilerdeki en yüksek Mahalanobis değeri (13.09) kritik değerden düşük olduğu için çok değişkenli normalliğin karşılandığı varsayılmıştır.

MANOVA yapabilmek için sağlanması gereken bir diğer varsayım doğrusallıktır. Doğrusallık sayıltısı çok değişkenli analizler açısından önemli bir sayıltıdır; çünkü çok değişkenli analiz teknikleri değişkenlerin doğrusal kombinasyonları temeline dayanmaktadır (Coakes, 2005). Doğrusallık varsayımı saçılma diyagramı ile incelenmiş ve bu matriste yer alan dağılımların elips şeklinde dağıldığı görülmüştür. Bu nedenle çok değişkenli doğrusallığın da sağlandığı kabul edilmiştir.

MANOVA için gerekli olan bir diğer varsayım eş varyanslılıktır. Varyans kovaryans matrislerin eşitliği Box M testi ile incelenmiştir. Box M testi çok değişkenli normalliğe fazlasıyla duyarlı olduğu için p değeri $p < .0001$ olarak kabul edilmiştir. Elde edilen bulgular Tablo 14’de yer almaktadır.

Tablo 14: Box M Testi Sonuçları

Box M	357.783
F	1.960
df1	147
df2	13107.927
p	.000

Tablo 14’de de görüldüğü gibi varyans-kovaryans matrislerinin eşitliği (Box M= 357.78, $F_{144-13107} = 1.96$, $p < .0001$) test sonucu anlamlı olduğu dolayısıyla da varyans-kovaryans matrislerinin homojen olmadığını görülmektedir. Field (2009) denek sayılarının eşit olması durumunda Box testinin sonuçlarının göz ardı edilebileceğini ve Hotteling’s and Pillai’s değerlerinin dikkate alınması gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca MANOVA yapılırken varyansların eşit olmadığı göz önünde bulundurulmuş ve Tek yönlü ANOVA yapılarak kontrol edilmiştir.

MANOVA için gerekli olan son varsayım çoklu bağlantı problemin olmamasıdır. Bağımsız değişkenler arasında güçlü ilişkilerin olmasına bağlantı veya çoklu bağlantı adı verilmektedir. Yapılan analizler sonucunda çoklu bağlantı problemi olmadığı belirlenmiştir.

Verilerin çözümlenmesinde anlamlılık değeri $p < .05$ olarak kabul edilmiş ancak sadece Box M testinde anlamlılık değeri $p < .001$ olarak kabul edilmiştir.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu araştırmada ilköğretim 6. sınıf öğrencilerine yönelik olarak geliştirilen cinsel eğitim programının öğrencilerin ergenlik dönemi değişiklikleri bilgi düzeyleri, arkadaşlık ilişkileri ve romantik ilişkileri, hayır diyebilme ve karar verme becerileri, cinsel, fiziksel ve duygusal istismar hakkında bilgi ve tutumları, toplumsal cinsiyete yönelik tutumları ve ergenlik dönemi ve cinsellikle ilgili yanlış inanışları üzerinde etkisi incelenmektedir. Bu amaç doğrultusunda araştırmanın denencesi “Cinsel eğitim programına katılan erkek deneklerin (deney grubu), kontrol grubundaki kız ve erkek deneklere göre ergenlik dönemi değişiklikleri bilgi testi, arkadaşlık ve romantik ilişkilerle ilgili tutum alt ölçeği, karar verme ve hayır diyebilmeye yönelik tutum alt ölçeği, cinsel, fiziksel ve duygusal bilgi ve tutum alt ölçeği, toplumsal cinsiyet alt ölçeği ve ergenlikle ve cinsellikle ilgili yanlış inanışlar alt ölçeği puanlarında anlamlı bir artış olacaktır.” ve “Cinsel eğitim programına katılan kız deneklerin (deney grubu), kontrol grubundaki kız ve erkek deneklere göre ergenlik dönemi değişiklikleri bilgi testi, arkadaşlık ve romantik ilişkilerle ilgili tutum alt ölçeği, karar verme ve hayır diyebilmeye yönelik tutum alt ölçeği, cinsel, fiziksel ve duygusal bilgi ve tutum alt ölçeği, toplumsal cinsiyet alt ölçeği ve ergenlikle ve cinsellikle ilgili yanlış inanışlar alt ölçeği puanlarında anlamlı bir artış olacaktır.” şeklinde ifade edilmiştir.

Bu denenceler test edilmeden önce deney ve kontrol gruplarında yer alan deneklerin uygulama öncesi ve uygulama sonrası cinsel sağlık bilgi ve tutum envanterinin alt boyutlarından elde ettikleri puanların aritmetik ortalamaları ve standart sapmaları hesaplanmıştır. Bulgular Tablo 15’de yer almaktadır.

Tablo 15: Alt Boyut Puanlarının Aritmetik Ortalamaları Ve Standart Sapmaları

Gruplar			$\bar{X}$	ss	N
Ergenlik Dönemi Değişiklikleri Bilgi Testi	Deney Erkek	Öntest	43.36	2.023	14
		Sontest	51.29	1.437	14
		Toplam	47.32	4.389	28
	Kontrol Erkek	Öntest	43.57	4.183	14
		Sontest	42.07	3.751	14
		Toplam	42.82	3.973	28
	Deney Kız	Öntest	44.57	4.380	14
		Sontest	51.64	1.646	14
		Toplam	48.11	4.848	28
	Kontrol Kız	Öntest	44.71	2.091	14
		Sontest	45.14	3.231	14
		Toplam	44.93	2.680	28
Arkadaşlık İlişkileri ve Romantik İlişkiler Ölçeği	Deney Erkek	Öntest	32.79	3.704	14
		Sontest	37.43	2.652	14
		Toplam	35.11	3.947	28
	Kontrol Erkek	Öntest	32.21	2.723	14
		Sontest	30.93	6.294	14
		Toplam	31.57	4.803	28
	Deney Kız	Öntest	33.71	2.400	14
		Sontest	39.79	3.043	14
		Toplam	36.75	4.097	28
	Kontrol Kız	Öntest	32.57	2.738	14
		Sontest	33.64	2.706	14
		Toplam	33.11	2.726	28
Hayır Diyebilme ve Karar Verme Ölçeği	Deney Erkek	Öntest	29.64	4.465	14
		Sontest	33.71	2.164	14
		Toplam	31.68	4.019	28
	Kontrol Erkek	Öntest	28.21	3.965	14
		Sontest	27.64	4.361	14
		Toplam	27.93	4.100	28
	Deney Kız	Öntest	30.57	2.311	14
		Sontest	36.57	3.857	14
		Toplam	33.57	4.367	28
	Kontrol Kız	Öntest	29.43	4.553	14
		Sontest	28.64	5.472	14
		Toplam	29.04	4.955	28
Cinsel. Fiziksel ve Duygusal İstismar Bilgi ve Tutum Ölçeği	Deney Erkek	Öntest	28.64	6.990	14
		Sontest	36.93	2.200	14
		Toplam	32.79	6.607	28
	Kontrol Erkek	Öntest	29.50	5.557	14
		Sontest	28.21	1.805	14
		Toplam	28.86	4.107	28
	Deney Kız	Öntest	30.29	4.286	14
		Sontest	38.00	2.075	14
		Toplam	34.14	5.133	28
	Kontrol Kız	Öntest	30.64	4.413	14
		Sontest	29.50	3.436	14
		Toplam	30.07	3.925	28

Tablo 15'in devamı

			$\bar{X}$	ss	N
Toplumsal Cinsiyet Ölçeği	Deney Erkek	Öntest	18.21	4.209	14
		Sontest	25.07	1.730	14
		Toplam	21.64	4.708	28
	Kontrol Erkek	Öntest	17.50	6.825	14
		Sontest	16.21	6.179	14
		Toplam	16.86	6.422	28
	Deney Kız	Öntest	19.07	4.428	14
		Sontest	25.57	4.718	14
		Toplam	22.32	5.578	28
	Kontrol Kız	Öntest	17.43	5.445	14
		Sontest	16.14	2.507	14
		Toplam	16.79	4.211	28
Ergenlik Dönemi ve Cinsellikle İlgili Yanlış İnanışlar Ölçeği	Deney Erkek	Öntest	17.64	3.028	14
		Sontest	25.21	1.311	14
		Toplam	21.43	4.484	28
	Kontrol Erkek	Öntest	18.21	4.246	14
		Sontest	18.29	4.340	14
		Toplam	18.25	4.213	28
	Deney Kız	Öntest	20.21	1.626	14
		Sontest	24.57	2.377	14
		Toplam	22.39	2.986	28
	Kontrol Kız	Öntest	18.07	3.496	14
		Sontest	18.36	2.023	14
		Toplam	18.21	2.807	28

Tablo 15'de görülebileceği gibi ergenlik dönemi değişiklikleri bilgi testi ile ilgili olarak deney grubunda yer alan erkeklerin son test puan ortalamaları ($\bar{X}$ =51.29, ss=1.43) ön test puan ortalamalarına göre ($\bar{X}$ =43.36, ss=2.02) yükselmiştir. Benzer şekilde deney grubunda yer alan kızların son test puan ortalamaları ($\bar{X}$ =51.64, ss=1.64) ön test puan ortalamalarına göre ($\bar{X}$ =44.57, ss=4.38) yükselmiştir. Diğer yandan kontrol grubunda yer alan erkeklerin bu ölçeğe ilişkin ön test puan ortalamaları ($\bar{X}$ =43.57, ss=4.18) ve son test puan ortalamaları ($\bar{X}$ =42.07, ss=3.75) aynı kalmıştır. Son olarak kontrol grubunda yer alan kızların bu ölçeğe ilişkin ön test puan ortalamaları ($\bar{X}$ =44.71, ss=2.09) ve son test puan ortalamaları ($\bar{X}$ =45.14, ss=3.23) aynı kalmıştır.

Arkadaşlık ilişkileri ve romantik ilişkiler ölçeği ile ilgili olarak deney grubunda yer alan erkeklerin son test puan ortalamaları ($\bar{X} = 37.43$, $ss=2.65$) ön test puan ortalamalarına göre ($\bar{X} = 32.79$, $ss=3.70$) yükselmiştir. Benzer şekilde deney grubunda yer alan kızların son test puan ortalamaları ($\bar{X} = 39.79$, $ss=3.04$) ön test puan ortalamalarına göre ($\bar{X} = 33.71$, $ss=2.73$) yükselmiştir. Diğer yandan kontrol grubunda yer alan erkeklerin bu ölçeğe ilişkin ön test puan ortalamaları ($\bar{X} = 32.21$, $ss=2.72$) ve son test puan ortalamaları ($\bar{X} = 30.93$, $ss=6.29$) aynı kalmıştır. Son olarak kontrol grubunda yer alan kızların bu ölçeğe ilişkin ön test puan ortalamaları ($\bar{X} = 32.57$, $ss=2.73$) ve son test puan ortalamaları ($\bar{X} = 33.64$, $ss=2.70$) aynı kalmıştır.

Hayır diyebilme ve karar verme ölçeği ile ilgili olarak deney grubunda yer alan erkeklerin son test puan ortalamaları ($\bar{X} = 33.71$, $ss=2.16$) ön test puan ortalamalarına göre ($\bar{X} = 29.64$, $ss=4.46$) yükselmiştir. Benzer şekilde deney grubunda yer alan kızların son test puan ortalamaları ($\bar{X} = 36.57$, $ss=3.85$) ön test puan ortalamalarına göre ($\bar{X} = 30.57$, $ss=2.31$) yükselmiştir. Diğer yandan kontrol grubunda yer alan erkeklerin bu ölçeğe ilişkin ön test puan ortalamaları ($\bar{X} = 28.21$, $ss=3.96$) ve son test puan ortalamaları ($\bar{X} = 27.64$, $ss=4.36$) aynı kalmıştır. Son olarak kontrol grubunda yer alan kızların bu ölçeğe ilişkin ön test puan ortalamaları ($\bar{X} = 29.43$, $ss=4.55$) ve son test puan ortalamaları ($\bar{X} = 28.64$, $ss=5.47$) aynı kalmıştır.

Cinsel, fiziksel ve duygusal istismar bilgi ve tutum ölçeği ile ilgili olarak deney grubunda yer alan erkeklerin son test puan ortalamaları ($\bar{X} = 36.93$, $ss=2.20$) ön test puan ortalamalarına göre ($\bar{X} = 28.64$, $ss=6.99$) yükselmiştir. Benzer şekilde deney grubunda yer alan kızların son test puan ortalamaları ($\bar{X} = 38.00$, $ss=2.07$) ön test puan ortalamalarına göre ($\bar{X} = 30.29$, $ss=4.28$) yükselmiştir. Diğer yandan kontrol grubunda yer alan erkeklerin bu ölçeğe ilişkin ön test puan ortalamaları ($\bar{X} = 29.50$, $ss=5.55$) ve son test puan ortalamaları ($\bar{X} = 28.21$, $ss=1.80$) aynı kalmıştır. Son olarak kontrol grubunda yer alan kızların bu ölçeğe ilişkin ön test puan

ortalamları ($\bar{X}$ =30.64, ss=4.41) ve son test puan ortalamaları ($\bar{X}$ =25.50, ss=3.43) aynı kalmıştır.

Toplumsal cinsiyet ölçeği ile ilgili olarak deney grubunda yer alan erkeklerin son test puan ortalamaları ($\bar{X}$ =25.07, ss=1.73) ön test puan ortalamalarına göre ($\bar{X}$ =18.21, ss=4.20) yükselmiştir. Benzer şekilde deney grubunda yer alan kızların son test puan ortalamaları ($\bar{X}$ =25.57, ss=4.71) ön test puan ortalamalarına göre ($\bar{X}$ =19.07, ss=4.42) yükselmiştir. Diğer yandan kontrol grubunda yer alan erkeklerin bu ölçeğe ilişkin ön test puan ortalamaları ($\bar{X}$ =17.50, ss=6.82) ve son test puan ortalamaları ($\bar{X}$ =16.21, ss=6.17) aynı kalmıştır. Son olarak kontrol grubunda yer alan kızların bu ölçeğe ilişkin ön test puan ortalamaları ($\bar{X}$ =17.43, ss=5.44) ve son test puan ortalamaları ($\bar{X}$ =16.14, ss=2.50) aynı kalmıştır.

Ergenlik dönemi ve cinsellikle ilgili yanlış inanışlar ölçeği ile ilgili olarak deney grubunda yer alan erkeklerin son test puan ortalamaları ($\bar{X}$ =25.21, ss=1.31) ön test puan ortalamalarına göre ($\bar{X}$ =17.64, ss=.02) yükselmiştir. Benzer şekilde deney grubunda yer alan kızların son test puan ortalamaları ($\bar{X}$ =24.57, ss=2.37) ön test puan ortalamalarına göre ($\bar{X}$ =20.21, ss=1.62) yükselmiştir. Diğer yandan kontrol grubunda yer alan erkeklerin bu ölçeğe ilişkin ön test puan ortalamaları ($\bar{X}$ =18.21, ss=4.24) ve son test puan ortalamaları ($\bar{X}$ =18.29, ss=4.34) aynı kalmıştır. Son olarak kontrol grubunda yer alan kızların bu ölçeğe ilişkin ön test puan ortalamaları ($\bar{X}$ =18.07, ss=3.49) ve son test puan ortalamaları ($\bar{X}$ =18.36, ss=2.02) aynı kalmıştır.

Deney ve kontrol gruplarında bulunan deneklerin envanterin ön test ve son test ölçümlerinden elde ettikleri puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olup olmadığı MANOVA ile incelenmiştir. Elde edilen bulgular Tablo 16'da yer almaktadır.

Tablo 16: MANOVA Testi Sonuçları

Etki		Değer	F	Hipotez		p
				sd	sd	
Intercept	Pillai'sTrace	.997	6511.119(a)	6.000	99.000	.000
	Wilks' Lambda	.003	6511.119(a)	6.000	99.000	.000
	Hotelling'sTrace	394.613	6511.119(a)	6.000	99.000	.000
	Roy'sLargestRoot	394.613	6511.119(a)	6.000	99.000	.000
Grup	Pillai'sTrace	.620	4.389	18.000	303.000	.000
	Wilks' Lambda	.415	5.685	18.000	280.500	.000
	Hotelling'sTrace	1.326	7.194	18.000	293.000	.000
	Roy'sLargestRoot	1.260	21.214(b)	6.000	101.000	.000
Test	Pillai'sTrace	.454	13.731(a)	6.000	99.000	.000
	Wilks' Lambda	.546	13.731(a)	6.000	99.000	.000
	Hotelling'sTrace	.832	13.731(a)	6.000	99.000	.000
	Roy'sLargestRoot	.832	13.731(a)	6.000	99.000	.000
Grup* Test	Pillai'sTrace	.554	3.809	18.000	303.000	.000
	Wilks' Lambda	.478	4.639	18.000	280.500	.000
	Hotelling'sTrace	1.024	5.555	18.000	293.000	.000
	Roy'sLargestRoot	.957	16.106(b)	6.000	101.000	.000

Tablo 16’da görüldüğü gibi grup değişkenini değerlendirildiğinde hem Pillai’sTrace ($V = .62$, $p = .000$) hem de Hotelling’s Trace ($T = 1.32$, $p = .000$) değerleri anlamlı çıkmıştır. Benzer şekilde öntest-sontest değişkeni açısından değerlendirildiğinde de hem Pillai’s Trace ($p = .000$) hem de Hotelling’s Trace ($p = .000$) değerleri anlamlı çıkmıştır. Son olarak grup*test etkileşimi değerlendirildiğinde de yine hem Pillai’s Trace ($p = .000$) hem de Hotelling’s Trace ($p = .000$) değerleri anlamlı çıkmıştır. Buna göre verilen eğitimin ergenlik dönemi değişiklikleri bilgi düzeyleri, arkadaşlık ilişkileri ve romantik ilişkilerle ilgili tutumları, hayır diyebilme ve karar vermeyle ilgili tutumları, cinsel, fiziksel ve duygusal istismar ile ilgili bilgi düzeyleri ve tutumları, toplumsal cinsiyetle ilgili tutumları ve ergenlik dönemi ve cinsellikle ilgili yanlış inanışları üzerinde etkili olduğu söylenebilir.

MANOVA ile ilgili varsayımlar değerlendirilirken varyansların homojen çıkmaması durumunda tek yönlü ANOVA ile verilerin tekrar test edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Bağımlı değişkenlere ilişkin tek yönlü ANOVA sonuçları Tablo 17’de yer almaktadır.

Tablo 17: ANOVA Testi Sonuçları

Kaynak	Bağımlı değişken	Kareler Toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	p
Doğrulama Modeli	Ergenlik dön. değ.	1290.634(a)	7	184.376	19.816	.000
	Ark. iliş. ve rom. iliş.	860.063(b)	7	122.866	10.070	.000
	Hayır diy. ve kar. ver.	922.536(c)	7	131.791	8.095	.000
	İstismar	1412.286(d)	7	201.755	11.381	.000
	Toplumsal cinsiyet	1400.277(e)	7	200.040	8.732	.000
	Yanlış inanışlar	926.714(f)	7	132.388	14.636	.000
Intercept	Ergenlik dön. değ.	234880.723	1	234880.723	25244.433	.000
	Ark. iliş. ve rom. iliş.	130494.009	1	130494.009	10695.146	.000
	Hayır diy. ve kar. ver.	104554.321	1	104554.321	6422.169	.000
	İstismar	110880.143	1	110880.143	6254.998	.000
	Toplumsal cinsiyet	42160.080	1	42160.080	1840.246	.000
	Yanlış inanışlar	45120.571	1	45120.571	4988.273	.000
Gruplar	Ergenlik dön. değ.	483.527	3	161.176	17.323	.000
	Ark. iliş. ve rom. iliş.	431.527	3	143.842	11.789	.000
	Hayır diy. ve kar. ver.	547.893	3	182.631	11.218	.000
	İstismar	494.429	3	164.810	9.297	.000
	Toplumsal cinsiyet	752.241	3	250.747	10.945	.000
	Yanlış inanışlar	391.929	3	130.643	14.443	.000
Ölçüm	Ergenlik dön. değ.	339.509	1	339.509	36.490	.000
	Ark. iliş. ve rom. iliş.	192.938	1	192.938	15.813	.000
	Hayır diy. ve kar. ver.	132.893	1	132.893	8.163	.005
	İstismar	322.321	1	322.321	18.183	.000
	Toplumsal cinsiyet	203.580	1	203.580	8.886	.004
	Yanlış inanışlar	264.143	1	264.143	29.202	.000
Grup*Ölçüm	Ergenlik dön. değ.	467.598	3	155.866	16.752	.000
	Ark. iliş. ve rom. iliş.	235.598	3	78.533	6.436	.000
	Hayır diy. ve kar. ver.	241.750	3	80.583	4.950	.003
	İstismar	595.536	3	198.512	11.199	.000
	Toplumsal cinsiyet	444.455	3	148.152	6.467	.000
	Yanlış inanışlar	270.643	3	90.214	9.974	.000

Tablo 17'nin Devamı

	Bağımlı değişken	Kareler Toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	p
Hata	Ergenlik dön. değ.	967.643	104	9.304		
	Ark. iliş. ve rom. iliş.	1268.929	104	12.201		
	Hayır diy. ve kar. ver.	1693.143	104	16.280		
	İstismar	1843.571	104	17.727		
	Toplumsal cinsiyet	2382.643	104	22.910		
	Yanlış inanışlar	940.714	104	9.045		
Toplam	Ergenlik dön. değ.	237139.000	112			
	Ark. iliş. ve rom. iliş.	132623.000	112			
	Hayır diy. ve kar. ver.	107170.000	112			
	İstismar	114136.000	112			
	Toplumsal cinsiyet	45943.000	112			
	Yanlış inanışlar	46988.000	112			
Doğrulanmış	Ergenlik dön. değ.	2258.277	111			
Toplam	Ark. iliş. ve rom. iliş.	2128.991	111			
	Hayır diy. ve kar. ver.	2615.679	111			
	İstismar	3255.857	111			
	Toplumsal cinsiyet	3782.920	111			
	Yanlış inanışlar	1867.429	111			

Not: Ergenlik dön. değ.: Ergenlik Dönemi Değişiklikleri Bilgi Testi
 Ark. iliş. ve rom. iliş.: Arkadaşlık İlişkileri ve Romantik İlişkiler Ölçeği
 Hayır diy. ve kar. ver.: Hayır Diyebilme ve Karar Verme Ölçeği
 İstismar: Cinsel, Fiziksel ve Duygusal İstismar Bilgi ve Tutum Ölçeği
 Toplumsal cinsiyet: Toplumsal Cinsiyet Ölçeği
 Yanlış inanışlar: Ergenlik Dönemi ve Cinsellikle İlgili Yanlış İnanışlar Ölçeği

Tablo 17'de görüldüğü gibi yapılan analiz sonucunda, ölçümlerden bağımsız olarak, sadece gruplar dikkate alındığında, ergenlik dönemi değişiklikleri bilgi testi puan ortalamalarında anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür [$F_{(3-161.17)} = 17.32$, $p < .001$]. Grup değişkeninden bağımsız olarak sadece ölçüm sırası göz önünde bulundurulduğunda tüm katılımcıların ölçümlerin değişimine bağlı olarak ergenlik dönemi değişiklikleri bilgi testi puan ortalamalarının değiştiği saptanmıştır [$F_{(1-339.5)} = 36.49$, $p < .001$]. Deneysel işlemin etkisinin görülebileceği ve etkileşim olarak

da adlandırılan grup ve ölçüm etkileşimi, ergenlik dönemi değişiklikleri bilgi testi puan ortalamalarının ölçümler değişikçe deney ve kontrol gruplarında farklılaştığını göstermektedir [$F_{(3-155.86)} = 16.75, p < .001$].

Ölçümlerden bağımsız olarak, sadece gruplar dikkate alındığında, arkadaşlık ilişkileri ve romantik ilişkiler ölçeği puan ortalamalarında anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür [$F_{(3-143.84)} = 11.79, p < .001$]. Grup değişkeninden bağımsız olarak sadece ölçüm sırası göz önünde bulundurulduğunda tüm katılımcıların ölçümlerin değişimine bağlı olarak arkadaşlık ilişkileri ve romantik ilişkiler ölçeği puan ortalamalarının değiştiği saptanmıştır [$F_{(1-192.93)} = 15.81, p < .001$]. Deneysel işlemin etkisinin görülebileceği ve etkileşim olarak da adlandırılan grup ve ölçüm etkileşimi, arkadaşlık ilişkileri ve romantik ilişkiler ölçeği puan ortalamalarının ölçümler değişikçe deney ve kontrol gruplarında farklılaştığını göstermektedir [$F_{(3-78.53)} = 6.44, p < .001$].

Ölçümlerden bağımsız olarak, sadece gruplar dikkate alındığında, hayır diyebilme ve karar verme ölçeği puan ortalamalarında anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür [$F_{(3-182.63)} = 11.22, p < .001$]. Grup değişkeninden bağımsız olarak sadece ölçüm sırası göz önünde bulundurulduğunda tüm katılımcıların ölçümlerin değişimine bağlı olarak hayır diyebilme ve karar verme ölçeği puan ortalamalarının değiştiği saptanmıştır [$F_{(1-132.89)} = 8.16, p < .005$]. Deneysel işlemin etkisinin görülebileceği ve etkileşim olarak da adlandırılan grup ve ölçüm etkileşimi, hayır diyebilme ve karar verme ölçeği puan ortalamalarının ölçümler değişikçe deney ve kontrol gruplarında farklılaştığını göstermektedir [$F_{(3-80.58)} = 4.95, p < .003$].

Ölçümlerden bağımsız olarak, sadece gruplar dikkate alındığında, cinsel, fiziksel ve duygusal istismar ölçeği puan ortalamalarında anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür [$F_{(3-164.81)} = 9.30, p < .001$]. Grup değişkeninden bağımsız olarak sadece ölçüm sırası göz önünde bulundurulduğunda tüm katılımcıların ölçümlerin değişimine bağlı olarak cinsel, fiziksel ve duygusal istismar ölçeği puan ortalamalarının değiştiği saptanmıştır [$F_{(1-322.32)} = 18.18, p < .001$]. Deneysel işlemin etkisinin görülebileceği ve etkileşim olarak da adlandırılan grup ve ölçüm etkileşimi, cinsel, fiziksel ve duygusal istismar ölçeği puan ortalamalarının ölçümler değişikçe

deney ve kontrol gruplarında farklılaştığını göstermektedir [$F_{(3-198.51)} = 11.20$, $p < .001$].

Ölçümlerden bağımsız olarak, sadece gruplar dikkate alındığında, toplumsal cinsiyet ölçeği puan ortalamalarında anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür [$F_{(3-250.74)} = 10.95$, $p < .001$]. Grup değişkeninden bağımsız olarak sadece ölçüm sırası göz önünde bulundurulduğunda tüm katılımcıların ölçümlerin değişimine bağlı olarak toplumsal cinsiyet ölçeği puan ortalamalarının değiştiği saptanmıştır [$F_{(1-203.58)} = 8.89$, $p < .004$]. Deneysel işlemin etkisinin görülebileceği ve etkileşim olarak da adlandırılan grup ve ölçüm etkileşimi, toplumsal cinsiyet ölçeği puan ortalamalarının ölçümler değiştikçe deney ve kontrol gruplarında farklılaştığını göstermektedir [$F_{(3-148.15)} = 6.47$, $p < .001$].

Ölçümlerden bağımsız olarak, sadece gruplar dikkate alındığında, ergenlik dönemi ve cinsellikle ilgili yanlış inanışlar ölçeği puan ortalamalarında anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür [$F_{(3-130.64)} = 14.44$, $p < .001$]. Grup değişkeninden bağımsız olarak sadece ölçüm sırası göz önünde bulundurulduğunda tüm katılımcıların ölçümlerin değişimine bağlı olarak ergenlik dönemi ve cinsellikle ilgili yanlış inanışlar ölçeği puan ortalamalarının değiştiği saptanmıştır [$F_{(1-264.14)} = 29.20$, $p < .001$]. Deneysel işlemin etkisinin görülebileceği ve etkileşim olarak da adlandırılan grup ve ölçüm etkileşimi, ergenlik dönemi ve cinsellikle ilgili yanlış inanışlar ölçeği puan ortalamalarının ölçümler değiştikçe deney ve kontrol gruplarında farklılaştığını göstermektedir [$F_{(3-90.21)} = 9.97$, $p < .001$].

ANOVA sonuçları anlamlı çıktığından dolayı ortalamalar arasında gözlenen farkın hangi gruplardan kaynaklandığını bulmak için Tukey testi ve Games-Howell testi yapılmıştır. Grup sayıları eşit olduğu için Tukey testi, Tukey testi sonuçlarını doğrulamak içinde Games-Howell testi yapılmıştır. Ergenlik dönemi değişiklikleri bilgi testi için elde edilen fark puanları ve anlamlılık testi sonuçları Tablo 18’de yer almaktadır.

Tablo 18: Ergenlik Dönemi Değişiklikleri Bilgi Testi İçin Elde Edilen Fark Puanları ve Anlamlılık Testi Sonuçları

Bağımlı Değişken		(I) Gruplar	(J) Gruplar	Ortalama farkları	Standart hata	p	95% Güven aralığı	
							Alt Sınır	Üst Sınır
Ergenlik Dönemi Değişiklikleri Bilgi Testi	Tukey Testi	Deney Erkek	Kontrol Erkek	4.50	.815	.000	2.37	6.63
			Deney Kız	-.79	.815	.770	-2.91	1.34
			Kontrol Kız	2.39	.815	.021	.26	4.52
		Kontrol Erkek	Deney Erkek	-4.50	.815	.000	-6.63	-2.37
			Deney Kız	-5.29	.815	.000	-7.41	-3.16
			Kontrol Kız	-2.11	.815	.053	-4.24	.02
		Deney Kız	Deney Erkek	.79	.815	.770	-1.34	2.91
			Kontrol Erkek	5.29	.815	.000	3.16	7.41
			Kontrol Kız	3.18	.815	.001	1.05	5.31
		Kontrol Kız	Deney Erkek	-2.39	.815	.021	-4.52	-.26
			Kontrol Erkek	2.11	.815	.053	-.02	4.24
			Deney Kız	-3.18	.815	.001	-5.31	-1.05
	Games-Howell Testi	Deney Erkek	Kontrol Erkek	4.50	1.119	.001	1.53	7.47
			Deney Kız	-.79	1.236	.920	-4.06	2.49
			Kontrol Kız	2.39	.972	.080	-.20	4.99
		Kontrol Erkek	Deney Erkek	-4.50	1.119	.001	-7.47	-1.53
			Deney Kız	-5.29	1.185	.000	-8.43	-2.14
			Kontrol Kız	-2.11	.906	.106	-4.52	.30
		Deney Kız	Deney Erkek	.79	1.236	.920	-2.49	4.06
			Kontrol Erkek	5.29	1.185	.000	2.14	8.43
			Kontrol Kız	3.18	1.047	.021	.38	5.98
		Kontrol Kız	Deney Erkek	-2.39	.972	.080	-4.99	.20
			Kontrol Erkek	2.11	.906	.106	-.30	4.52
			Deney Kız	-3.18	1.047	.021	-5.98	-.38

Ergenlik dönemi değişiklikleri bilgi testi ile ilgili olarak gruplar arasındaki farkın kaynağı incelendiğinde deney erkek grubu ($\bar{X} = 51.29$, $ss = 1.43$) ile kontrol erkek ($\bar{X} = 42.07$, $ss = 3.75$) grubu puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olduğu ancak deney erkek grubu ($\bar{X} = 51.29$, $ss = 1.43$) ile deney kız grubu ($\bar{X} = 51.64$, $ss = 1.64$) ve kontrol kız ($\bar{X} = 45.14$, $ss = 3.23$) grubu puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir. Deney kız grubu ($\bar{X} = 51.64$, $ss = 1.64$) ile kontrol erkek ($\bar{X} = 42.07$, $ss = 3.75$) ve kontrol kız ($\bar{X} = 42.07$, $ss = 3.75$) grupları arasında da fark olduğu görülmektedir. Buna göre deney grubundaki deneklerin ergenlik dönemi ile ilgili bilgi düzeylerinde artış olduğu söylenebilir.

Arkadaşlık ilişkileri ve romantik ilişkiler ölçeği için elde edilen fark puanları ve anlamlılık testi sonuçları Tablo 19’da yer almaktadır.

Tablo 19: Arkadaşlık İlişkileri ve Romantik İlişkiler Ölçeği İçin Elde Edilen Fark Puanları ve Anlamlılık Testi Sonuçları

Bağımlı Değişken		(I) Gruplar	(J) Gruplar	Ortalama farkları	Standart hata	p	95% Güven aralığı	
							Alt Sınır	Üst Sınır
Arkadaşlık İlişkileri ve Romantik İlişkiler Ölçeği	Tukey Testi	Deney Erkek	Kontrol Erkek	3.54	.934	.001	1.10	5.97
			Deney Kız	-1.64	.934	.299	-4.08	.79
			Kontrol Kız	2.00	.934	.147	-.44	4.44
		Kontrol Erkek	Deney Erkek	-3.54	.934	.001	-5.97	-1.10
			Deney Kız	-5.18	.934	.000	-7.62	-2.74
			Kontrol Kız	-1.54	.934	.358	-3.97	.90
		Deney Kız	Deney Erkek	1.64	.934	.299	-.79	4.08
			Kontrol Erkek	5.18	.934	.000	2.74	7.62
			Kontrol Kız	3.64	.934	.001	1.21	6.08
		Kontrol Kız	Deney Erkek	-2.00	.934	.147	-4.44	.44
			Kontrol Erkek	1.54	.934	.358	-.90	3.97
			Deney Kız	-3.64	.934	.001	-6.08	-1.21
	Games-Howell Testi	Deney Erkek	Kontrol Erkek	3.54	1.175	.020	.42	6.65
			Deney Kız	-1.64	1.075	.428	-4.49	1.21
			Kontrol Kız	2.00	.907	.136	-.41	4.41
		Kontrol Erkek	Deney Erkek	-3.54	1.175	.020	-6.65	-.42
			Deney Kız	-5.18	1.193	.000	-8.34	-2.01
			Kontrol Kız	-1.54	1.044	.463	-4.33	1.25
		Deney Kız	Deney Erkek	1.64	1.075	.428	-1.21	4.49
			Kontrol Erkek	5.18	1.193	.000	2.01	8.34
			Kontrol Kız	3.64	.930	.002	1.17	6.12
		Kontrol Kız	Deney Erkek	-2.00	.907	.136	-4.41	.41
			Kontrol Erkek	1.54	1.044	.463	-1.25	4.33
			Deney Kız	-3.64	.930	.002	-6.12	-1.17

Arkadaşlık ilişkileri ve romantik ilişkiler ölçeği ile ilgili olarak gruplar arasındaki farkın kaynağı incelendiğinde deney erkek grubu ($\bar{X} = 37.43$, $ss = 2.65$) ile kontrol erkek ($\bar{X} = 30.93$, $ss = 6.29$) grubu puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olduğu ancak deney erkek grubu ($\bar{X} = 37.43$, $ss = 2.65$) ile deney kız grubu ($\bar{X} = 39.79$, $ss = 3.04$) ve kontrol kız ($\bar{X} = 33.64$, $ss = 2.70$) grubu puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir. Deney kız grubu ($\bar{X} = 39.79$, $ss = 3.04$) ile kontrol erkek ($\bar{X} = 30.93$, $ss = 6.29$) ve kontrol kız ($\bar{X} = 33.64$, $ss = 2.70$) grupları arasında da fark olduğu görülmektedir. Buna göre deney grubundaki deneklerin arkadaşlık ilişkileri ve romantik ilişkilere yönelik tutumlarında olumlu yönde değişim olduğu söylenebilir.

Hayır diyebilme ve karar verme ölçeği için elde edilen fark puanları ve anlamlılık testi sonuçları Tablo 20’de yer almaktadır.

Tablo 20’de de görülebileceği gibi hayır diyebilme ve karar verme ölçeği ile ilgili olarak gruplar arasındaki farkın kaynağı incelendiğinde deney erkek grubu ($\bar{X} = 33.71$, $ss = 2.16$) ile kontrol erkek ($\bar{X} = 27.64$, $ss = 4.36$) grubu puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olduğu ancak deney erkek grubu ($\bar{X} = 33.71$, $ss = 2.16$) ile deney kız grubu ($\bar{X} = 36.57$, $ss = 3.85$) ve kontrol kız ($\bar{X} = 28.64$, $ss = 5.47$) grubu puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir. Deney kız grubu ($\bar{X} = 36.57$, $ss = 3.85$) ile kontrol erkek ($\bar{X} = 27.64$, $ss = 4.36$) ve kontrol kız ($\bar{X} = 28.64$, $ss = 5.47$) grupları arasında da fark olduğu görülmektedir. Buna göre deney grubundaki deneklerin hayır diyebilme ve karar verme becerilerinde artış olduğu söylenebilir.

Tablo 20: Hayır Diyebilme ve Karar Verme Ölçeği İçin Elde Edilen Fark Puanları ve Anlamlılık Testi Sonuçları

Bağımlı Değişken		(I) Gruplar	(J) Gruplar	Ortalama farkları	Standart hata	p	95% Güven aralığı	
							Alt Sınır	Üst Sınır
Hayır Diyebilme ve Karar Verme Ölçeği	Tukey Testi	Deney Erkek	Kontrol Erkek	3.75	1.078	.004	.93	6.57
			Deney Kız	-1.89	1.078	.301	-4.71	.92
			Kontrol Kız	2.64	1.078	.074	-.17	5.46
		Kontrol Erkek	Deney Erkek	-3.75	1.078	.004	-6.57	-.93
			Deney Kız	-5.64	1.078	.000	-8.46	-2.83
			Kontrol Kız	-1.11	1.078	.734	-3.92	1.71
		Deney Kız	Deney Erkek	1.89	1.078	.301	-.92	4.71
			Kontrol Erkek	5.64	1.078	.000	2.83	8.46
			Kontrol Kız	4.54	1.078	.000	1.72	7.35
		Kontrol Kız	Deney Erkek	-2.64	1.078	.074	-5.46	.17
			Kontrol Erkek	1.11	1.078	.734	-1.71	3.92
			Deney Kız	-4.54	1.078	.000	-7.35	-1.72
	Games- Howell Testi	Deney Erkek	Kontrol Erkek	3.75	1.085	.006	.87	6.63
			Deney Kız	-1.89	1.122	.340	-4.87	1.08
			Kontrol Kız	2.64	1.206	.139	-.56	5.84
		Kontrol Erkek	Deney Erkek	-3.75	1.085	.006	-6.63	-.87
			Deney Kız	-5.64	1.132	.000	-8.64	-2.64
			Kontrol Kız	-1.11	1.215	.799	-4.33	2.12
		Deney Kız	Deney Erkek	1.89	1.122	.340	-1.08	4.87
			Kontrol Erkek	5.64	1.132	.000	2.64	8.64
			Kontrol Kız	4.54	1.248	.003	1.23	7.85
		Kontrol Kız	Deney Erkek	-2.64	1.206	.139	-5.84	.56
			Kontrol Erkek	1.11	1.215	.799	-2.12	4.33
			Deney Kız	-4.54	1.248	.003	-7.85	-1.23

Cinsel, fiziksel ve duygusal istismar bilgi ve tutum ölçeği için elde edilen fark puanları ve anlamlılık testi sonuçları Tablo 21’de yer almaktadır.

Tablo 21: Cinsel, Fiziksel ve Duygusal İstismar Bilgi ve Tutum Ölçeği İçin Elde Edilen Fark Puanları ve Anlamlılık Testi Sonuçları

Bağımlı Değişken		(I) Gruplar	(J) Gruplar	Ortalama farkları	Standart hata	p	95% Güven aralığı	
							Alt Sınır	Üst Sınır
Cinsel, Fiziksel ve Duygusal İstismar Bilgi ve Tutum Ölçeği	Tukey Testi	Deney Erkek	Kontrol Erkek	3.93	1.125	.004	.99	6.87
			Deney Kız	-1.36	1.125	.624	-4.30	1.58
			Kontrol Kız	2.71	1.125	.081	-.22	5.65
		Kontrol Erkek	Deney Erkek	-3.93	1.125	.004	-6.87	-.99
			Deney Kız	-5.29	1.125	.000	-8.22	-2.35
			Kontrol Kız	-1.21	1.125	.703	-4.15	1.72
		Deney Kız	Deney Erkek	1.36	1.125	.624	-1.58	4.30
			Kontrol Erkek	5.29	1.125	.000	2.35	8.22
			Kontrol Kız	4.07	1.125	.003	1.13	7.01
		Kontrol Kız	Deney Erkek	-2.71	1.125	.081	-5.65	.22
			Kontrol Erkek	1.21	1.125	.703	-1.72	4.15
			Deney Kız	-4.07	1.125	.003	-7.01	-1.13
	Games-Howell Testi	Deney Erkek	Kontrol Erkek	3.93	1.470	.049	.01	7.85
			Deney Kız	-1.36	1.581	.826	-5.56	2.84
			Kontrol Kız	2.71	1.452	.256	-1.16	6.59
		Kontrol Erkek	Deney Erkek	-3.93	1.470	.049	-7.85	-.01
			Deney Kız	-5.29	1.242	.001	-8.58	-1.99
			Kontrol Kız	-1.21	1.074	.672	-4.06	1.63
		Deney Kız	Deney Erkek	1.36	1.581	.826	-2.84	5.56
			Kontrol Erkek	5.29	1.242	.001	1.99	8.58
			Kontrol Kız	4.07	1.221	.008	.83	7.32
		Kontrol Kız	Deney Erkek	-2.71	1.452	.256	-6.59	1.16
			Kontrol Erkek	1.21	1.074	.672	-1.63	4.06
			Deney Kız	-4.07	1.221	.008	-7.32	-.83

Cinsel, fiziksel ve duygusal istismar bilgi ve tutum alt ölçeği ile ilgili olarak gruplar arasındaki farkın kaynağı incelendiğinde deney erkek grubu ($\bar{X} = 36.93$, $ss = 2.20$) ile kontrol erkek grubu ($\bar{X} = 28.21$, $ss = 1.80$) puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olduğu ancak deney erkek grubu ($\bar{X} = 36.93$, $ss = 2.20$) ile deney kız grubu ($\bar{X} = 38.00$, $ss = 2.07$) ve kontrol kız grubu ($\bar{X} = 29.50$, $ss = 3.43$) puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir. Deney kız grubu ($\bar{X} = 38.00$, $ss = 2.07$) ile kontrol erkek ($\bar{X} = 28.21$, $ss = 1.80$) ve kontrol kız ($\bar{X} = 29.50$, $ss = 3.43$) grupları arasında da fark olduğu görülmektedir. Buna göre deney grubundaki deneklerin cinsel, fiziksel ve duygusal istismar bilgi düzeylerinde artış ve tutumlarında olumlu yönde değişim olduğu söylenebilir.

Toplumsal cinsiyet ölçeği için elde edilen fark puanları ve anlamlılık testi sonuçları Tablo 22’de yer almaktadır.

Tablo 22’de de görüleceği gibi toplumsal cinsiyet alt ölçeği ile ilgili olarak gruplar arasındaki farkın kaynağı incelendiğinde deney erkek grubu ($\bar{X} = 25.07$, $ss = 1.73$) ile kontrol erkek ($\bar{X} = 16.21$, $ss = 6.17$) ve kontrol kız ($\bar{X} = 16.14$, $ss = 2.50$) grubu puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olduğu ancak deney erkek grubu ($\bar{X} = 25.07$, $ss = 1.73$) ile deney kız grubu ($\bar{X} = 25.57$, $ss = 4.71$) puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir. Deney kız grubu ($\bar{X} = 25.57$, $ss = 4.71$) ile kontrol erkek ($\bar{X} = 16.21$, $ss = 6.17$) ve kontrol kız ($\bar{X} = 16.14$, $ss = 2.50$) grupları arasında da fark olduğu görülmektedir. Buna göre deney grubundaki deneklerin toplumsal cinsiyete yönelik tutumlarında olumlu yönde değişim olduğu söylenebilir.

Tablo 22: Toplumsal Cinsiyet Ölçeği İçin Elde Edilen Fark Puanları ve Anlamlılık Testi Sonuçları

Bağımlı Değişken		(I) Gruplar	(J) Gruplar	Ortalama farkları	Standart hata	p	95% Güven aralığı	
							Alt Sınır	Üst Sınır
Toplumsal Cinsiyet Ölçeği	Tukey Testi	Deney Erkek	Kontrol Erkek	4.79	1.279	.002	1.45	8.13
			Deney Kız	-.68	1.279	.951	-4.02	2.66
			Kontrol Kız	4.86	1.279	.001	1.52	8.20
		Kontrol Erkek	Deney Erkek	-4.79	1.279	.002	-8.13	-1.45
			Deney Kız	-5.46	1.279	.000	-8.80	-2.12
			Kontrol Kız	.07	1.279	1.000	-3.27	3.41
		Deney Kız	Deney Erkek	.68	1.279	.951	-2.66	4.02
			Kontrol Erkek	5.46	1.279	.000	2.12	8.80
			Kontrol Kız	5.54	1.279	.000	2.20	8.88
		Kontrol Kız	Deney Erkek	-4.86	1.279	.001	-8.20	-1.52
			Kontrol Erkek	-.07	1.279	1.000	-3.41	3.27
			Deney Kız	-5.54	1.279	.000	-8.88	-2.20
	Games-Howell Testi	Deney Erkek	Kontrol Erkek	4.79	1.505	.013	.79	8.79
			Deney Kız	-.68	1.379	.961	-4.34	2.98
			Kontrol Kız	4.86	1.194	.001	1.69	8.02
		Kontrol Erkek	Deney Erkek	-4.79	1.505	.013	-8.79	-.79
			Deney Kız	-5.46	1.607	.007	-9.73	-1.20
			Kontrol Kız	.07	1.451	1.000	-3.79	3.94
		Deney Kız	Deney Erkek	.68	1.379	.961	-2.98	4.34
			Kontrol Erkek	5.46	1.607	.007	1.20	9.73
			Kontrol Kız	5.54	1.321	.001	2.03	9.05
		Kontrol Kız	Deney Erkek	-4.86	1.194	.001	-8.02	-1.69
			Kontrol Erkek	-.07	1.451	1.000	-3.94	3.79
			Deney Kız	-5.54	1.321	.001	-9.05	-2.03

Ergenlik dönemi ve cinsellikle ilgili yanlış inanışlar ölçeği için elde edilen fark puanları ve anlamlılık testi sonuçları Tablo 23’de yer almaktadır.

Tablo 23:Ergenlik Dönemi ve Cinsellikle İlgili Yanlış İnanışlar Ölçeği İçin Elde Edilen Fark Puanları ve Anlamlılık Testi Sonuçları

Bağımlı Değişken		(I) Gruplar	(J) Gruplar	Ortalama farkları	Standart hata	p	95% Güven aralığı	
							Alt Sınır	Üst Sınır
Ergenlik Dönemi ve Cinsellikle İlgili Yanlış İnanışlar Ölçeği	Tukey Testi	Deney Erkek	Kontrol Erkek	3.18	.804	.001	1.08	5.28
			Deney Kız	-.96	.804	.628	-3.06	1.13
			Kontrol Kız	3.21	.804	.001	1.12	5.31
		Kontrol Erkek	Deney Erkek	-3.18	.804	.001	-5.28	-1.08
			Deney Kız	-4.14	.804	.000	-6.24	-2.04
			Kontrol Kız	.04	.804	1.000	-2.06	2.13
		Deney Kız	Deney Erkek	.96	.804	.628	-1.13	3.06
			Kontrol Erkek	4.14	.804	.000	2.04	6.24
			Kontrol Kız	4.18	.804	.000	2.08	6.28
		Kontrol Kız	Deney Erkek	-3.21	.804	.001	-5.31	-1.12
			Kontrol Erkek	-.04	.804	1.000	-2.13	2.06
			Deney Kız	-4.18	.804	.000	-6.28	-2.08
	Games-Howell Testi	Deney Erkek	Kontrol Erkek	3.18	1.163	.041	.10	6.26
			Deney Kız	-.96	1.018	.780	-3.68	1.75
			Kontrol Kız	3.21	1.000	.012	.55	5.88
		Kontrol Erkek	Deney Erkek	-3.18	1.163	.041	-6.26	-1.10
			Deney Kız	-4.14	.976	.001	-6.74	-1.55
			Kontrol Kız	.04	.957	1.000	-2.51	2.58
		Deney Kız	Deney Erkek	.96	1.018	.780	-1.75	3.68
			Kontrol Erkek	4.14	.976	.001	1.55	6.74
			Kontrol Kız	4.18	.774	.000	2.13	6.23
		Kontrol Kız	Deney Erkek	-3.21	1.000	.012	-5.88	-1.55
			Kontrol Erkek	-.04	.957	1.000	-2.58	2.51
			Deney Kız	-4.18	.774	.000	-6.23	-2.13

Ergenlik dönemi ve cinsellikle ilgili yanlış inanışlar alt ölçeği ile ilgili olarak gruplar arasındaki farkın kaynağı incelendiğinde deney erkek grubu ($\bar{X} = 25.21$, $ss = 1.31$) ile kontrol erkek ($\bar{X} = 18.29$, $ss = 4.34$) ve kontrol kız ($\bar{X} = 18.36$, $ss = 2.02$) grubu puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olduğu ancak deney erkek grubu ($\bar{X} = 25.21$, $ss = 1.31$) ile deney kız grubu ($\bar{X} = 24.57$, $ss = 2.37$) puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir. Deney kız grubu ($\bar{X} = 24.57$, $ss = 2.37$) ile kontrol erkek ($\bar{X} = 18.29$, $ss = 4.34$) ve kontrol kız ($\bar{X} = 18.36$, $ss = 2.02$) grupları arasında da fark olduğu görülmektedir. Buna göre deney grubundaki deneklerin ergenlik dönemi cinsellikle ilgili yanlış inanışlarında azalma olduğu söylenebilir.

MANOVA sonuçlarının ANOVA'nın yanı sıra diskriminant analizi ile değerlendirilmesi önerilmektedir. Diskriminant analizi sonucu aşağıda verilmiştir (Tablo 24).

Tablo 24: Özdeğerler

Fonksiyon	Özdeğer	Varyansın yüzdesi	Kümülatif Yüzde	KanonikKorelasyon
1	.513(a)	89.1	89.1	.582
2	.048(a)	8.3	97.4	.214
3	.015(a)	2.6	100.0	.121

Tablo 24'de gösterilen özdeğerlere bakıldığında diskriminant analizi sonucunda üç diskriminant fonksiyonu ortaya çıkmıştır. İlk fonksiyon deney ve kontrol grubu arası farklılığın % 33.8'ini, ikinci fonksiyon deney ve kontrol grubu arası farkın % 4'ünü, üçüncü fonksiyon ise deney ve kontrol grubu arası farkın %1'ini açıklamaktadır. Kanonik diskriminant fonksiyonlarına bakarsak, 1. fonksiyon toplam varyansın % 89.1'ini, 2. fonksiyon toplam varyansın % 8.3'ünü, 3. fonksiyon ise toplam varyansın % 2.6'sını açıklamaktadır.

Hangi gruplar arasında fark olduğunu Wilk's Lambda test istatistiği testi ile bakılmıştır. Sonuçlar Tablo 25'de yer almaktadır.

Tablo 25: Wilk's Lambda Test İstatistiği Sonuçları

Fonksiyon Testi	Wilks' Lambda	Ki kare	Sd	p.
1 through 3	.621	50.434	18	.000
2 through 3	.940	6.519	10	.770
3	.985	1.552	4	.817

Bu diskriminant fonksiyonlarının kombinasyonu deney kız, deney erkek, kontrol kız ve kontrol erkek gruplarında anlamlı olarak farklılaşmaktadır [$\lambda = 0.62$, $X^2(18) = 50.43$, $p = .000$]. Fakat birinci fonksiyonu çıkarınca ikinci fonksiyon deney kız, deney erkek, kontrol kız ve kontrol erkek gruplarında anlamlı olarak farklılaşmamaktadır [$\lambda = 0.94$, $X^2(10) = 6.51$, $p = .000$]. Ayrıca birinci ve ikinci fonksiyonu çıkarınca üçüncü fonksiyonda deney kız, deney erkek, kontrol kız ve kontrol erkek gruplarında anlamlı olarak farklılaşmamaktadır [$\lambda = 0.98$, $X^2(4) = 1.55$, $p = .000$].

Cinsel eğitim programında, bağımsız değişkenlerin nisbi önemini incelemek için standartlaştırılmış kanonik diskriminant fonksiyon katsayılarına bakılmıştır. Sonuçlar Tablo 26'da yer almaktadır.

Tablo 26: Standartlaştırılmış Kanonik Diskriminant Fonksiyon Katsayıları

Değişkenler	Fonksiyon		
	1	2	3
Ergenlik Dönemi Değişiklikleri	.278	.729	.777
Arkadaşlık İlişkileri ve Romantik İlişkiler	.395	.246	-.328
Hayır Diyebilme ve Karar Verme	.249	-.125	-.708
Cinsel, Fiziksel ve Duygusal İstismar	-.310	.560	-.131
Toplumsal Cinsiyet	.204	-.728	.775
Ergenlik Dönemi ve Cinsellikle İlgili Yanlış İnanışlar	.554	-.606	-.378

Tablo 26'da görüldüğü gibi 1. fonksiyonda ergenlik dönemi değişiklikleri, arkadaş ilişkileri ve romantik ilişkiler, hayır diyebilme ve karar verme, cinsel, fiziksel ve duygusal istismar, toplumsal cinsiyet ve ergenlik dönemi ve cinsellikle

ilgili yanlış inanışların etkili değişkenler olduğu görülmektedir. 1. fonksiyon için ergenlik dönemi ve cinsellikle ilgili yanlış inanışlar etkisi en yüksek değişkendir. 2. fonksiyon için ergenlik dönemi değişiklikleri etkisi en yüksek değişkendir. 3. fonksiyon için ise ergenlik dönemi değişiklikleri ve toplumsal cinsiyet etkisi en yüksek değişkenlerdir.

Her bir değişkenin öneminin değerlendirilmesi ve değişkenlerin diskriminant fonksiyonu ile olan korelasyonunu incelemek için yapı matrislerine bakılmıştır. Sonuçlar Tablo 27’de yer almaktadır.

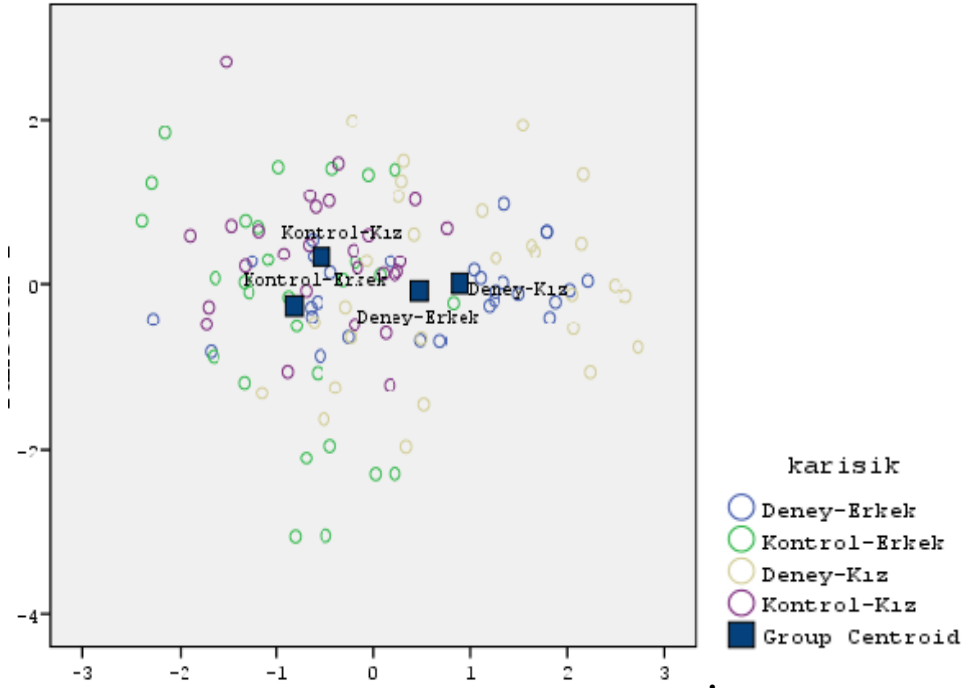
Tablo 27:Yapı Matrisi

Değişkenler	Fonksiyon		
	1	2	3
Ergenlik Dönemi Değişiklikleri	.714(*)	.130	-.386
Arkadaşlık İlişkileri ve Romantik İlişkiler	.711(*)	-.351	.006
Hayır Diyebilme ve Karar Verme	.708(*)	.501	.438
Cinsel, Fiziksel ve Duygusal İstismar	.693(*)	.358	-.296
Toplumsal Cinsiyet	.683(*)	-.380	.369
Ergenlik Dönemi ve Cinsellikle İlgili Yanlış İnanışlar	.589(*)	.133	-.041

Tablo 27’de görüldüğü gibi 1. fonksiyonda ergenlik dönemi değişiklikleri, arkadaş ilişkileri ve romantik ilişkiler, hayır diyebilme ve karar verme, cinsel, fiziksel ve duygusal istismar, toplumsal cinsiyet ve ergenlik dönemi ve cinsellikle ilgili yanlış inanışlar değişkenlerinin diskriminant fonksiyonu ile olan korelasyonlarının yüksek olduğu ve bu değişkenlerin diskriminant fonksiyonuna etkisinin yüksek olduğu görülmektedir. 2. fonksiyonun ve 3. fonksiyonun değişkenlerinin diskriminant fonksiyonu ile olan korelasyonlarının düşük olduğu ve bu değişkenlerin diskriminant fonksiyonuna etkisinin düşük olduğu görülmektedir.

Kontrol ve deney grubundaki öğrencilerin ön-test ve son-test verilerinin dağılımını incelemek için kanonik diskriminant fonksiyonuna bakılmıştır. Sonuçlar Grafik 1’de yer almaktadır.

Şekil 1: Kanonik Diskriminant Fonksiyonu

Şekil 1 incelendiğinde kontrol grubundaki erkek verilerinin çok dağınık yayıldığı, tam tersi olarak deney grubundaki erkek verilerinin bir tarafa yoğun olarak toplandığı görülmektedir. Deney grubundaki erkek verilerinin bir tarafa yoğun olarak toplanması cinsel eğitim programının deney grubundaki erkeklerde etkili olduğunu göstermektedir.

Kontrol grubundaki kız verilerinin çok dağınık yayıldığı, tam tersi olarak deney grubundaki kız verilerinin bir tarafa yoğun olarak toplandığı görülmektedir. Deney grubundaki kız verilerinin bir tarafa yoğun olarak toplanması cinsel eğitim programının deney grubundaki kızlarda etkili olduğunu göstermektedir.

Tablo 28: Sınıflandırma Sonuçları

		Gruplar	Tahmini Grup Üyelikleri				
			Deney Erkek	Kontrol Erkek	Deney Kız	Kontrol Kız	Toplam
Original	Count	Deney Erkek	4	7	13	4	28
		Kontrol Erkek	3	15	0	10	28
		Deney Kız	4	5	15	4	28
		Kontrol Kız	3	8	5	12	28
	%	Deney Erkek	14.3	25.0	46.4	14.3	100.0
		Kontrol Erkek	10.7	53.6	.0	35.7	100.0
		Deney Kız	14.3	17.9	53.6	14.3	100.0
		Kontrol Kız	10.7	28.6	17.9	42.9	100.0
Toplam Doğru Sınıflandırma Yüzdesi		% 41.1					

Tablo 28’de de görüleceği gibi diskriminant fonksiyonun toplam doğru sınıflandırma yüzdesi % 41.1’dir. Kalaycı (2005) sınıflandırma doğruluğunu değerlendirmek için nisbi şans kriteri ve maksimum şans kriterinin hesaplanması gerektiğini belirtmektedir (akt: Çokluk ve ark., 2010). Burada örneklem 112 kişiden oluşmakta ve her grupta 28 kişi yer almaktadır. Bir deyişle araştırma grubunun % 25’i ilk grupta, % 25’i ikinci grupta, % 25’i üçüncü grupta ve % 25’i dördüncü grupta yer almaktadır. Dolayısıyla şans değeri % 25’dir. Analiz sonucu elde edilen sınıflandırma değeri ise % 41.1’dir. Bu değer %25’den büyük olduğu için analizin sınıflandırma doğruluğu şans kriterinden yüksektir. Bir başka deyişle elde edilen diskriminant fonksiyonu şansla sınıflandırmanın ötesinde doğru sınıflandırma yapmıştır.

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM

Bu araştırmanın amacı; ilköğretim 6. sınıf öğrencilerine yönelik hazırlanan cinsel eğitim programının öğrencilerin cinsel bilgi ve tutumlarına etkisini incelemektir. Bu amaçla; deney ve kontrol gruplarında yer alan öğrencilerin Cinsel Sağlık ve Tutum Envanterinden elde edilen ön-test ve son-test puanları karşılaştırılarak yapılan istatistiksel işlemlerin ardından iki denence birlikte tartışılmış ve yorumlanmıştır.

5.1. Cinsel Eğitim Programının İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Cinsel Sağlık Bilgilerine ve Tutumlarına Etkisinin Değerlendirilmesi

Elde edilen bulgulara bakıldığında; cinsel eğitim programı öğrencilerin ergenlik dönemi değişiklikleri bilgi düzeyleri, arkadaşlık ilişkileri ve romantik ilişkilerle ilgili tutumları, hayır diyebilme ve karar vermeyle ilgili tutumları, cinsel, fiziksel ve duygusal istismar ile ilgili bilgi düzeyleri ve tutumları, toplumsal cinsiyetle ilgili tutumları ve ergenlik dönemi ve cinsellikle ilgili yanlış inanışları üzerinde etkili olduğu görülmektedir.

Araştırma sonucunda cinsel eğitim programına katılan erkek ve kız öğrencilerin (deney grubu) bu programa katılmayan erkek ve kız öğrencilere göre (kontrol grubu) ergenlik dönemi değişiklikleri bilgi testi, arkadaşlık ilişkileri ve romantik ilişkiler alt ölçeği, hayır diyebilme ve karar verme alt ölçeği, cinsel, fiziksel ve duygusal istismar alt ölçeği, toplumsal cinsiyet alt ölçeği ve ergenlik dönemi ve cinsellikle ilgili yanlış inanışlar alt ölçeği puanlarında anlamlı düzeyde bir artma olduğu bulunmuştur. Elde edilen bu bulgular araştırmanın denencelerini doğrulamaktadır. Buna göre cinsel eğitim programının ilköğretim 6. sınıf öğrencilerinin ergenlik dönemi değişiklikleri bilgi düzeylerini arttırmada, arkadaşlık ilişkileri ve romantik ilişkilerle ilgili tutumlarında olumlu yönde değiştirmede, hayır diyebilme ve karar vermeyle ilgili tutumlarında olumlu yönde değiştirmede, cinsel, fiziksel ve duygusal istismar ile ilgili bilgi düzeylerini arttırmada ve tutumlarını

olumlu yönde değiştirmede, toplumsal cinsiyetle ilgili tutumlarında olumlu yönde değiştirmede ve ergenlik dönemi ve cinsellikle ilgili yanlış inanışlarını azaltmada etkili olduğu söylenebilir.

İlgili alan yazında cinsel eğitim programlarının cinsel bilgi düzeylerini arttırdığı ve olumlu tutumlar geliştirdiğini destekleyen birçok araştırma vardır.

Mehra (1998) tarafından Filipinler'de 3300 erkek öğrenciye uygulanan cinsel eğitim programı sonunda, öğrencilerin bedensel gelişimleri, cinsel yolla bulaşan hastalıklar, gebelik ve doğum kontrol yöntemleri ile ilgili bilgilerinde bilgi artışı olduğu saptanmıştır (akt. Carmelita, 1998).

Young Song ve arkadaşları (2000) okuldaki cinsel eğitim programlarının etkisini cinsel bilgi düzeyinde ele alan bir araştırmada meta analiz ile 67 cinsel eğitim çalışması incelenmiştir. Araştırmacılar cinsel eğitim alan deney ve almayan kontrol grupları arasında anlamlı bilgi farklarının varlığına işaret etmektedir. Bu çalışmada cinsel eğitim programlarının genel cinsel bilgi düzeyini olumlu biçimde etkilediğı sonucu çıkarılmaktadır (akt. Çok, 2002).

Mc Namara ve Colwell (2000) son 25 yılda eğitim programlarında cinsiyetin ve cinsel gelişimin önemini incelemek için yapılan araştırmalarda cinsel bilgi ve üreme eğitimi programlarından 67 çalışma incelenmiş ve bu inceleme sonucunda uygulanan eğitim programlarının % 97'sinin öğrenciler üzerinde olumlu etki yarattığı sonucuna varılmıştır (akt. Çok, 2003).

Kirby, Laris ve Rolleri (2007) tarafından yapılan çalışmada Amerika Birleşik Devleti'nde farklı eyaletlerde uygulanan 83 tane cinsel eğitim programının etkililiğini incelenmiştir. İncelenen programların üçte ikisinin cinsel davranışlar üzerinde önemli etkisi olduğu bulunmuştur.

Ülkemizde de bu bulguları destekleyici bazı araştırma bulguları bulunmaktadır. Çok (2003) tarafından yapılan çalışmada, ilköğretim 6. ve 7. sınıf öğrencilerine ders dışı bir etkinlik olarak haftada iki kez, 40'ar dakikan oluşan 16 oturumluk cinsel sağık eğitimi verilmiş ve bu eğitimin cinsellikle ilgili bilgilenmede etkili olduğu gözlenmiştir.

Selçuk (2006) tarafından yapılan çalışmanın amacı ilköğretim 6. sınıf kız öğrencilerine uygulanan cinsel sağlık eğitiminin cinsel sağlık bilgilerine etkisinin incelenmesidir. Araştırma sonuçlarına göre programa katılan öğrencilerin bilgi düzeylerinde anlamlı bir artış olmuştur. Güler ve Yöndem (2007) tarafından yapılan çalışmada grup rehberliği etkinliği olarak hazırlanan ergenlik ve cinsel sağlık eğitiminin ilköğretim 6. sınıf öğrencilerinin bilgi ve tutumlarında anlamlı artışlar olduğunu ortaya koymuştur.

Araştırma kapsamında hazırlanan cinsel eğitim programının konuları SIECUS'un (2004) Kapsamlı Cinsel Eğitim Rehberinde yer alan temel konularla (insan gelişimi, ilişkiler, kişisel beceriler, cinsel davranış, cinsel sağlık, toplum ve kültür) paralellik gösterdiği düşünülmektedir. Ayrıca program hazırlanırken toplumsal beklentiler, çocuk ve ergenlerin gelişimsel farklılıkları, sosyoekonomik etkiler, dini ve diğer kültürel etkenler dikkate alınmıştır.

Cinsel eğitim programlarının içeriği ile ilgili alan yazında farklı yaklaşımlar görülmektedir. Okullarda sadece cinsel perhiz programları mı yoksa korunma yöntemlerine vurgu yapan programlar mı uygulanmalıdır sorusu alan yazında tartışılmaktadır. Amerika Birleşik Devleti'ndeki okullarda cinsel perhize yapılan vurgu arttırılırken, doğum kontrolü, kürtaj ve cinsel yönelim konularına daha az yer verilmeye başlanmıştır (Hampton, 2008; akt. Santroct, 2012). Fakat Kirby, Laris ve Rolleri (2007) tarafından yapılan çalışmada Amerika Birleşik Devleti'nde farklı eyaletlerde uygulanan 83 tane cinsel eğitim programını incelemiş ve sadece cinsel perhizi içeren programların cinsel ilişkide bulunma yaşını geciktirmediğini ve HIV açısından riskli davranışları azaltmadığı bulunmuştur. Kohler, Manhart ve Lafferty (2008) tarafından yapılan araştırmada da kapsamlı bir cinsel eğitim programına katılan ergenlerin sadece cinsel perhizle ilgili cinsel eğitim programına katılan veya hiç cinsel eğitim programına katılmamış ergenlerden daha az oranda ergen hamileliği rapor ettikleri bulunmuştur (akt. Santroct, 2012). Bu sonuçlar, hazırlanan cinsel eğitim programının yaklaşımını destekler niteliktedir.

Cinsel eğitimin verileceği grupların oluşumu da ilgili alan yazında tartışılan konular arasında yer almaktadır (Jones, 2009). Konuyla ilgili öğrenci görüşlerinin ele

alındığı bazı çalışmalarda öğrenciler hem cinslerden oluşan gruplarda cinsel sağlık eğitimi almayı tercih ettiklerini belirtmişlerdir (Hilton, 2007; Measor, 2004; Strange, Forrest ve Oakley, 2003; Buston, White ve Hart, 2002; Langille ve ark., 2000). Bazı kız öğrenciler erkek öğrenciler önünde cinsellikle ilgili konuları konuşmaktan utandıklarını, uygunsuz şakalar veya saygısız davranışlar nedeniyle soru sormakta çekindiklerini belirtirlerken (Buston, White ve Hart, 2002; Langille ve ark. 2000); erkek öğrenciler ise kızlar tarafından konuyla fazla ilgili görünmelerinden çekindiklerini ve korktuklarını ifade etmişlerdir (Hilton, 2007; Strange ve ark., 2003). Araştırma bulguları bu yaş grubunda cinsiyete dayalı gruplar oluşturulmasının programın etkililiği açısından daha yararlı olacağını belirtilmesinden dolayı cinsel eğitim programı kız ve erkek öğrencilere ayrı ayrı uygulanmıştır.

Birçok insan ergenlere verilecek cinsel eğitimin tahrik unsuru ve uygunsuz davranışlara neden olacağını, cinsel eğitimin toplumun değer yargılarına zarar vereceğini, gençlere doğum kontrol yöntemlerini anlatmanın evlilik öncesi izin anlamına geldiğini, gençleri erken ve yanlış cinsel ilişkiye yönlendireceği, cinselliğin ne kadar çok konuşulursa o kadar çok sorun çıkacağını düşünmektedir. Fakat yapılan çalışmalar bu kaygının yerinde olmadığını göstermektedir (Sungur, 2003; Taşçı, 2003). Somers (2001) ergenler üzerinde cinsel konulardaki bilgi kaynaklarının ergenlerin cinsel bilgi, tutum ve davranışları üzerindeki etkisini araştırdığı çalışmada; ergenlerin cinsel eğitim almasının öğrencilerin cinsel davranışlarını azalttığı, bilgi düzeylerini arttırdığı ve olumlu tutumlar geliştirdiği sonucu bulunmuştur (akt. Çok, 2002).

Bleakley ve arkadaşları (2009) tarafından yapılan araştırmada; ergenlerin cinsellik hakkında güvenilir kaynaklardan bilgi almasıyla cinsel ilişkiyi erteleme düşüncesi arasında bir ilişki bulunurken, ergenlerin cinsellik hakkında bilgilerini arkadaşlarından, kuzenlerinden ve medyadan öğrenmesi ile erken cinsel ilişkide bulunma olasılığının arttığı bulunmuştur (akt. Santrock, 2012). Ergenler genellikle bilgi kaynağı olarak yetişkinler yerine arkadaşlara daha çok başvurumaktadırlar. Yapılan araştırmalarda ergenlerin cinsellik hakkında bilgilerini öncelikle arkadaşlarından, ikinci olarak medyadan aldıkları görülmektedir (İncesu ve ark., 2006; Gölbaşı, 2003; Tapan, 1995; Araptarlı, 1986). Ülkemizde yapılan araştırma

sonuçları gençlerin cinsellik ve cinsel sağlıkla ilgili bilgileri informal yolla öğrendikleri, cinsel bilgilerinin yanlış ya da eksik olduğunu ortaya koymaktadır. Yapılan çalışmalarda cinsellik hakkında bilgi eksikliğinin temel nedeni çoğunlukla cinsellikle ilgili bilgilerin gizli, kapaklı, yetersiz ve yanlış kaynaklardan alınmasından kaynaklandığı vurgulanmıştır (Gençalp ve Gürsoy, 2010). Aynı zamanda cinselliğin çoğunlukla aileler tarafından yasak ve ayıp olarak görülmesi ve bu konuda geleneksel tutumların ve tabuların etkili olmasından dolayı gençlerin çoğu ailelerinden cinsel eğitim alamamaktadır. Oysa cinsel konulardaki bilgi ve tutumları; gençlerin gelecekteki cinsel yaşamlarını, aile hayatlarını ve doğurganlık davranışlarını yakından etkilemektedir (İncesu ve ark., 2006). Bu nedenle cinsel eğitim programı ile öğrencilerin bilgi düzeylerinin artması ve olumlu tutumlar geliştirmesi çok önemlidir. Uzun vadede yararı ise bu programa katılan öğrencilerin gelecekte yetiştirecekleri çocuklara verecekleri eğitimde bu bilgilerden yararlanmasıdır.

Flört ve romantik ilişkilerde ergenin sosyal yaşamında önemli bir kısmı kapsamaktadır. Yapılan araştırmalar ergenlikteki romantik ilişkilerin hem ergenin hali hazırdaki işlevselliğini hem de ilerleyen yıllardaki psiko-sosyal gelişimini desteklediğini göstermektedir. Diğer yandan romantik ilişkilerin erken başlaması ile hem kızlarda hem de erkeklerde psiko-sosyal uyumun bozulması, düşük benlik algısı, düşük akademik başarı, madde kullanımı ve erken yaşta cinsel ilişkide bulunma arasında ilişki olduğu bilinmektedir (Siyez, 2009b). Özetle, cinselliğin doğal ve olumlu niteliğinin yanı sıra beraberinde taşıdığı riskleri de dikkate aldığımızda uygulanan cinsel eğitimin önemi tekrar ortaya çıkmaktadır. Bu araştırma kapsamında romantik ilişkiler konusu ele alınmıştır. Öğrenciler romantik ilişkiler ile ilgili farkındalık kazanmış ve olumlu tutumlar geliştirmiştir.

Ülkemizde yapılan araştırmalar da gençler arasında riskli cinsel davranışların sıklığının arttığına işaret etmektedir. (Ozan, Aras, Şemin, Orçın, 2005; Sümer, 2007; Siyez ve Siyez, 2007). İlgili alan yazın incelendiğinde de yurt dışı ağırlıklı olmak üzere ergenlerde erken yaşta cinsel ilişkiyi önleme amacıyla geliştirilen çok sayıda program olduğu görülmektedir. Ülkemizde ise cinsel eğitim programlarının oldukça sınırlı olduğu görülmektedir. Yapılan çalışmalarda sadece pilot okullarda ki

uygulamalarla sınırlı kalmıştır. Bu araştırmanın ergenlerin sağlıklı gelişimleri açısından önemli olmakla birlikte alan yazınına da önemli bir katkı sağladığı düşünülmektedir.

Bireylerin sağlıklı ve mutlu bir cinsel yaşam sürdürmelerinde cinsellikle ilgili doğru karar verme becerilerini geliştirmeleri de etkilidir. Doğru karar verme süreci, kendi davranışlarını öğrenmesi yoluyla, yeni ve karmaşık yaşantılarla baş edebilmesini sağlayan temel bir yaşam becerisidir. Siyez ve Siyez'in (2007) tarafından lise öğrencilerinin cinsel davranışlarının incelendiği araştırmada, cinsel ilişkide bulunan ergenlerin yarısından fazlasının ilk kez cinsel ilişkiye girerken kendilerini baskı altında hissettiklerini belirtmişlerdir. Bu bulgu cinsel eğitim programlarında hayır diyebilme becerisi ve karar verme beceresinin öğrencilere kazandırılması gerektiği sonucuna varılabilir. SIECUS'da (2004) kapsamlı bir cinsel eğitim programının öğrencilerin kişisel becerilerini geliştirmesi gerektiğini belirtmektedir. Bu nedenle hazırlanan cinsel eğitim programı ile öğrencilerin karar verme ve hayır diyebilmeye yönelik tutumlarındaki olumlu artış son derece önemlidir.

İnsan gelişim sürecinin en kritik geçiş dönemlerinden biri olan ergenlik döneminde cinsel gelişim, sağlıklı bir benlik algısının gelişiminde, cinsellikle ilgili tutum ve değerlerin oluşmasında, kişiler arası becerilerin gelişmesinde ve cinsel ilişkilerde sorumluluk geliştirmesinde oldukça önem taşımaktadır. Cinsel duygular, cinsel davranışlar ve cinsel sorunlar bireyin çocukluğunu, ergenliğini, gençliğini, evliliğini kısaca tüm hayatını etkileyebilmektedir. Bu kadar önemli olan bir olgunun görmezden gelinmesi ve cinsel eğitime gereken önemin verilmemesi insanların dolayısıyla toplumun sağlığını riske atabilir.

Sonuç olarak elde edilen bulgular ve istatistiksel analizler cinsel eğitim programının ilköğretim 6. sınıf öğrencilerinin cinsel bilgi düzeylerinde ve tutumlarında etkili sonuçlar ortaya çıkardığını göstermektedir.

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, yapılan araştırmadan elde edilen sonuç ve önerilere yer verilmiştir.

6.1. Sonuç

Araştırma ilköğretim 6. sınıf öğrencilerine yönelik hazırlanan cinsel eğitim programının etkililiğinin incelenmesi amacıyla yapılmıştır. Bu amaçla İzmir ili Bornova ilçesinde, Milli Eğitim Bakanlığına bağlı General İzzettin Çalışlar İlköğretim Okulundan 6. sınıfa devam eden 14 kız 14 erkek toplam 28 öğrenci kontrol grubu, Evrenosoğlu İlköğretim Okulundan 6.sınıfa devam eden 14 kız 14 erkek toplam 28 öğrenci deney grubu olarak seçilmiştir.

Cinsel Sağlık Bilgi ve Tutum Envanteri ilköğretim 6. sınıf öğrencilerine yönelik geliştirilen Cinsel Eğitim Programı'nın etkililiğinin değerlendirilmesi amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Bu envanter içerisinde ergenlik dönemi değişiklikleri; arkadaşlık ilişkileri ve romantik ilişkiler; hayır diyebilme ve karar verme; cinsel, fiziksel ve duygusal istismar; toplumsal cinsiyet; ergenlik dönemi ve cinsellikle ilgili yanlış inanışlar ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

Deney grubuna verilen cinsel eğitim programından sonra öğrencilere uygulanan son test bulgularına göre, deney grubunun cinsel sağlık bilgi düzeylerinde ve tutumlarında anlamlı farklılık olduğu saptanmıştır ($p < .05$). Verilen eğitimin öğrencilerin bilgilenmelerine ve tutumlarına olumlu bir etki yaptığı sonucuna varılmıştır.

Kontrol grubu öğrencilerinin Cinsel Sağlık Bilgi ve Tutum Envanteri son test puanlarında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($p > .05$).

Cinsel eğitim programının son oturumunda öğrenciler tarafından programın değerlendirilmesi yapılmıştır. Öğrenciler; programı çok yararlı bulduklarını, sürecin eğlenceli geçtiğini ve çoğu bilgiyi ilk defa program sayesinde öğrendiklerini belirttiler. Bir öğrenci yaptığı bazı davranışların istismar edici davranış olduğunu ilk defa program sayesinde fark ettiğini ve bundan sonra daha dikkatli davranacağını belirtti, diğer öğrencilerde bu değerlendirmeye katıldılar. Öğrencilerin çoğu arkadaş ilişkilerinde ve yakın ilişkilerde çok fazla hatalı bilgileri olduğunu, arkadaşlarına ve yakın ilişki yaşadığı kişilere daha dikkatli davranacaklarını, program sayesinde istismardan korunabileceklerini ve bu duruma karşı koyabileceklerini belirttiler. Bir erkek öğrenci programdan önce mastürbasyonun kötü ve günah olarak bildiğini ve bu durumdan suçluluk duyduğunu fakat bu davranışın yanlış bir şey olmadığını artık bildiğini söyledi. Bir kız öğrenci “Programdan önce vücudum tam gelişmediği için çok üzülüyordum ama şu anda zamanı gelince olgunlaşacağımı biliyorum.” dedi. Genel olarak iki grupta etkinlikler sayesinde grup çalışmalarına artık daha rahat katılabilirliklerini belirttiler. Bir erkek öğrenci programdan önce arkadaş arasında konuşulan gerçek olmayan bilgilerin ne kadar komik ve yanlış olduğunu dile getirdi. Bir kız öğrenci 5. oturum sonunda erkek arkadaşı ile sağlıklı bir ilişkileri olduğunun farkına vardığını ve bu nedenle ilişkilerini gözden geçireceğini söyledi. Bir sonraki oturumun başlangıcında erkek arkadaşından ayrıldığını dile getirdi. Nitel veriler dikkate alındığında da uygulanan programın başarılı olduğu sonucuna varılmıştır.

6.2. Öneriler

Ergenlik dönemi birçok değişimin yaşandığı önemli bir dönemdir. Öğrencilerin ergenlik dönemi ve ergenlik döneminin bir uzantısı olarak cinsel sağlıkla ilgili eğitime gereksinimleri olduğu söylenebilir. Cinsel eğitim ile bireyin fiziksel-duygusal büyümesini kabul ederek, gelişmesini sağlıklı bir biçimde tamamlamasına; olumlu davranış ve değer yargıları geliştirerek ailesi, arkadaşları ve çevresiyle iyi ve olumlu ilişkiler kurabilmesine, gerekli değerleri ve becerileri geliştirmesine yardım edilebilir. Bu çalışmadan elde edilen bulgular doğrultusunda, ileride yapılacak çalışmalara ışık tutabilecek ve alanda çalışan psikolojik danışmanlara ve diğer uzmanlara yardımcı olabilecek öneriler şu şekilde sıralanabilir:

- Okullarda temel eğitim döneminden itibaren cinsel sağlık eğitiminin verilmeye başlanması ve konu ile ilgili yapılandırılmış eğitim programlarının daha yaygın bir şekilde kullanılması gerekliliğine inanılmaktadır.
- Okullarda öğrencilere verilen eğitimlere ek olarak aileleri bilgilendirmeye ve ailelerinin farkındalıklarını arttırmaya yönelik çalışmalarda planlanmalıdır.
- Konsültasyon çalışmaları ile okul personelinin özellikle de öğretmenlerin konu ile ilgili farkındalıklarının artırılması gerekliliğine inanılmaktadır.
- Cinsel eğitim programları hazırlanırken ve geliştirilirken gençlerin yaşına, gelişim düzeyine, bireysel farklılıklarına, yaşadıkları toplumun kültürel özelliklerine, aile yapılarına ve de cinsellikle ilgili ihtiyaç ve kaygılarına göre hazırlanmalıdır.
- Programın içeriği hazırlanırken alan uzmanları, ebeveynler, öğrenciler ve öğretmenlerin cinsel eğitimin içeriği konusunda görüşleri ve istekleri alınmalıdır.
- Araştırma ilköğretim 6. sınıfa devam eden öğrenciler üzerinde yapılmıştır. Yapılacak başka çalışmalar değişik örneklem gruplarında ve değişik yaş grupları üzerinde yapılabilir. Eğitim programının etkilerinin sürekli olması bakımından daha uzun süreli çalışma yapılabilir.
- Farklı eğitim modellerine dayanan cinsel eğitim programlarının etkililiği incelenebilir.
- Uygulanan cinsel eğitim programının öğrencilerin bilgilerine ve tutumlarına olumlu bir etki yaptığı belirlenmiştir. Ancak öğrencilerdeki bu etkinin kalıcı olup olmadığı ve öğrencilerin bu bilgileri davranışlarına ne kadar yansıtabildiklerinin değerlendirilmesi amacıyla izlem çalışmaları yapılabilir.
- Yapılan çalışmalarda öğrencilerin becerilerindeki artış değerlendirilmemiştir. Yapılacak çalışmalarda öğrencilerin becerilerinde artış olup olmadığı değerlendirilebilir.

KAYNAKÇA

- Acer, D. (1999). Üç ve Dört Yaş Grubu Çocukların Annelerine Yöneltilmiş Oldukları Cinsellikle İlgili Sorular ve Annelerin Verdikleri Cevapların İncelenmesi. Yayınlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi, Ankara, H.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Adams, J. F. (1995). Ergenliği Anlamak. ONUR, Bekir (Haz.) İmge Kitabevi, Ankara.
- Adler, A. (1997). İnsan Tabiatını Tanıma, Çeviren: Ayda Yorukan, 3. Basım. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Akalın, A. (2002). Cinsel kimlik gelişimi. N. Fincancıoğlu, A. Bulut (eds). Öğretmen ve öğretmen adayları için cinsel sağlık eğitimi (ss:55-66). İstanbul: Ceren Yayın Dağıtım.
- Akçakın, M., Altınoğlu-Dikmeer, İ. (2008). Bilişsel Kuramlar: Piaget kuramına genel bakış. Çocuk ve ergen psikiyatrisi el kitabı. Ankara: Hekimler Yayın Birliği.
- Alisinanoğlu, F. (2002). Gençlik Dönemi Özellikleri Ve Genç Anne Baba İletişimi. Eğitim Ve Bilim, 27(123), 62-63.
- Altınköprü, T. (1999). Genç Kız Psikolojisi Ve Cinselliği. Hayat Yayınları, İstanbul.
- Altıntaş, E. (1991). Benlik Kavramı Ve Uyum. Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. VI(1), 61-67.
- Araptarlı, N. (1986). Gençlerin Cinsel Bilgi Düzeyi, Tutumları ve Ailenin Cinsel Tutumlarının Karşılaştırılması. XXII. Ulusal Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Kongresi Bilimsel Çalışmaları, Marmaris, 45- 60
- Araptarlı, N. (1988). Avcılar Sağlık Ocağı Bölgesindeki Genç Kızların Adet Görme Gebelik Ve Aile Planlaması Hakkındaki Bilgi Tutum Ve Görüşleri. İstanbul Üniversitesi Çocuk Sağlığı Enstitüsü, Bilim Uzmanlığı Tezi, İstanbul.
- Aras, Ş. S., Günay, T., Orçin, E., Ozan, S. (2005). Lise Öğrencilerinin Cinsel Tutum Ve Davranış Özellikleri. Türk Pediatri Arşivi, 40(2), 72-82.

- Artan, İ. (2002). İlköğretim İkinci Kademe Öğrencileri İçin Cinsel Eğitim Etkinlik Örnekleri, HIV/AIDS Dergisi, 5(2), 63-67.
- Artan, İ. (2002). Cinsel Eğitim Etkinliklerinin Ders Programları Aracılığı ile Uygulanması. Yaşadıkça Eğitim. Sayı 73. İstanbul.
- Ataç, F. (1991). İnsan Yaşamında Psikolojik Gelişim. Beta Basın Yayın Dağıtım, İstanbul.
- Aydın, B.(2005). Çocuk ve Ergen Psikolojisi. Nobel Basımevi, Ankara.
- Bahadır, A. (2002). Ergenlik Dönemi Kişilik Gelişiminde Temel Kavramlar. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı, 8, 57-65.
- Başgöl, U. F. (1997). 12-15 Yaş Grubu Ergenlerin Cinsel Eğitim Konusundaki Görüşleri. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Bayhan, P., Artan, İ. (2004). Çocuk Gelişimi ve Eğitimi, İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Berne, L., Huberman, B. (1999). European Approaches To Adolescents Sexual Behaviour&responsibility. Deign By Kensington Heights Design-WASHINGTON.
- Berzonsky, M. D. (2000). Theories adolescence. J. Adams (Ed). Adolescent Development: The essential reading. Oxford, UK: Blackwell Published LTD.
- Bill, A. (2003). 14 and Younger: The Sexual Behavior of Young Adolescents. National Campaign To Prevent Teen Pregnancy,23, 1-22
- Biri, A., Korucuoğlu, Ü., Yılmaz, E., Şimşek, Ç., Aksakal, F. N., İlhan, M. (2007). Adölesan kızların cinsel bilgi gereksinim durumlarının belirlenmesi. Türk Jinekoloji ve Obstetrik Dergisi, 4(2), 104-107
- Boethius, C.G. (1985). Sex Education in Swedish Schools: The Facts and The Fiction.

Bulut, A., Nalbant, H., Çokar, M. (2002). Ergenlerin sağlık bilincinin geliştirilmesi projesi: Ergenler ve sağlık durum raporu. İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi

Bulut, A., Ortaylı, N. (2004). Bir Araştırmanın Düşündürdükleri: Cinsel Sağlık Ama Nasıl. Sürekli Tıp Eğitim Dergisi, 13, 2, 60-63.

Buston K., Wight, D. & Hart, G. (2002). Inside the sex education classroom: the importance of context in engaging pupils. Culture, Health & Sexuality, 4(3), 317-335.

Büyüköztürk, Ş. (2009). Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı. 10. Baskı. Pegem Yayınları, ANKARA.

Carmelita, V. (1998). Adolescence-Education Newsletter. United Nations Educational, 1(1), 1-51

CARTER, S., Rebecca; WOJTKIEWICZ, A., Roger.(2000). Parentalinvolment With Adolescents Education: Do Doughters Or Sons Get More Help?. Adolescence, 35 (137), 29-44

Cavamagh, E. S. (2004). The Sexual Debut Of Girls İn Early Adolescence: The Intersection Of Roce, Pubertal Timing Andfriend Ship Group Characteristics. Journal Of Research On Adolescence, 14(3), 285-312.

CETAD-Cinsel Eğitim Tedavi ve Araştırma Derneği. (2000). Cinsel Eğitim Cetad Günleri-2 Toplantı Özet Bilgileri, 24-26 Kasım 2000, İstanbul.

Ceyhan, A. (2002). Fiziksel gelişim. G. Can (Editör). Gelişim ve öğrenme (ss.43–68). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Components of sexual healty education. (2000). Healty Protection Branch, Healty Canada.

Çağlayaner, H. (2003). Ergenlerin Sağlık Bilincinin Yükseltilmesi. III. Uluslar Arası Aile Planlaması ve Üreme Sağlığı Kongresi Kitabı. Ankara: Bilimsel Araştırmalar Yayın ve Ltd.Şti.

Çalışkan, D. (1995). Abidinpaşa Sağlık Grup Başkanlığı Bölgesindeki Dört Lisede Gençlerin Ergenlik Dönemi İle İlgili Bilgi Düzeyleri ve Etkili Faktörler. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi, Bilim Uzmanlığı Tezi, Ankara.

Çelen, N. (2007). Ergenlik ve Genç Yetişkinlik. İstanbul: Papatya Yayıncılık Eğitim.

Çiftçi, N. (2007). Ahlak Gelişimi. A. KAYA (Ed.), Eğitim Psikolojisi. Ankara: Pegema Yayıncılık.

Çivitçi, A. (1998). Lise Öğrencilerinin Çocukluk Dönemlerine İlişkin Algıladıkları Anne-Baba Davranışları Ve Kendini Kabul Düzeyleri Arasındaki İlişki. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bilim Uzmanlığı Tezi, Ankara.

Coakes, S.J. (2005). SPSS 12.0 for Windows: Analysis without anguish. Australia: John Wiley

Çok, F. (2003). Ergenlerin Cinsel Eğitimi-Bir Program Denemesi. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Çok, F., Ersever, H. ve Gray, L. A. (1998). Bir grup üniversite öğrencisinde cinsel davranış. HIV/AIDS Dergisi, 1(1), 23-29.

Çok, F., Gray, L. A. ve Ersever, H. (2001). Turkish university students' sexual behavior, knowledge, attitudes and perceptions of risk related to HIV/AIDS. Culture, Health & Sexuality, 3(1), 81-99.

Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G. ve Büyüköztürk, Ş. (2010). Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik. Tek ve çok değişkenli dağılımlar için sayıtların analizi, lojistik regresyon analizi, diskriminant regresyon analizi, küme analizi, açıklayıcı faktör analizi, doğrulayıcı faktör analizi, yol analizi. Ankara: Pegem.

Çuhadaroğlu-Çetin, F. (-----). Ergenlikte psiko-soyal gelişim. 1. Ulusal Adolesan Sağlığı Kongresi Konuşma Metinleri. 03.12.2008 tarihinde http://ergen.org.tr/pdf/2_konusmaci%20metinler.pdf adresinden alınmıştır.

Cüceloğlu, D. (1991). İnsan ve davranışı. 2. Basım. İstanbul: Remzi Kitabevi A.S.

Dacey, J. S., Kenny, M. (1994). Adolescent development. USA: Brown & Benchmark Publishers.

Department of Education and Skills (2003). Sex and relationship education guidance.

Dilek, O.(1993). Ergenlerimizi Tanıyalım. Çağdaş Eğitim, 18(187), 27-32.

Dönmezer, İ. (2001). *Ailede iletişim ve etkileşim*. (3. Basım). İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Dye, C., Dawn, M. U. (2006). Moderating effects of gender on alcohol use: implications for condom use at first intercourse. Journal of School Health . 76(3), 111-116.

Eisenberg, N., Marris, S. A. (2004). Handbook Of Adolescent Psychology Secnd Edition. Kerner, M., Richard; Stinberg, Laurence (Ed.). John Wiley&Sons, Inc, Hoboken New Jersey.

Eichorn, H., Dorothy. (1995). "Biyolojik Gelişim". Ergenliği Anlamak. Onur, Bekir.(Haz.). İmge Kitabevi, Ankara.

Ekşi, A. (1999). "Ben Hasta Değilim. Çocuk Sağlığı Ve Hastalıklarının Psiko Sosyal Yönü". Ekşi, Aysel (Ed.). Nobel Tıp Kitabevleri, İstanbul.

Ekşi, A. (1990). Gençlerimiz ve Sorunları. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayını. Yayın No:91

Ekşi, A. (1990). Çocuk, Genç, Ana Babalar. Ankara: Bilgi Yayınları, Özel Dizi, No: 27.

Ercan, L. (2001). Ergenlik Döneminde Rehberlik Ve Psikolojik Danışma Hizmetleri. Kastamonu Eğitim Dergisi, 9(2), 47-58.

Erdoğan, E. (1990). Ergenlik Dönemindeki Gençlerin Sosyal- Psikoseksüel Gelişimleri. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Ergin, B. (1993). Lise Öğrencilerinin Cinsel Bilgi Düzeyleri, Cinsel Eğitime İlişkin Beklentileri ile Anne-Babaların Cinsel Eğitim Konusundaki Tutumları Üzerine Bir Araştırma. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Ergür, E. (1996). Üniversite Öğrencilerinde Beden-Benlik Algısıyla Ruh Sağlığı Arasındaki İlişki. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bilim Uzmanlığı Tezi, İzmir.

Erkan, S. (1993). Ana-Babalarını Demokratik, Otoriter Ve İlgisiz Olarak Algılayan Bireylerin Benlik Kavramları İle İdeal Benlik Kavramlarının Bağdaşım Dereceleri Arasındaki Farklar. Eğitim Dergisi, Sayı 3, 5-13.

Erwin, P. (2000). Çocuklukta ve ergenlikte arkadaşlık. İstanbul: Alfa Basım Yayın Dağıtım.

Field, A. (2009). Discovering Statistics Using SPSS. third ed. Los Angeles. Sage.

Galambos, L., Nancy.(2004). Handbook Of Adolescent Psychology Second Edition. Kerner, M., Richard; Stinberg, Laurence (Ed.). John Wiley&Sons, Inc, Hoboken New Jersey.

Gander, M. J., Gardiner H. W. (2004). Çocuk ve Ergen Gelisimi. B. Onur (Ed). Ankara: İmge Yayınevi.

Gençalp, N. S., Gürsoy, E. (2010). Cinsel Sağlık Eğitiminin Önemi. Aile ve Toplum Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi.

Giray, H., Kılıç, B. (2004). Bekar kadınlar ve üreme sağlığı. Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi. 13(8): 286-289.

Gorey, K. M., Leslie, D. R. (1997). The prevalence of child sexual abuse: integrative review adjustment for potential response and measurement biases. Child Abuse Negl.

Govender, K., Moodley, K. (2004). Maternal Support And Adolescent Self Esteem. Journal Of Children Poverty, 10(1), 37-51.

Göçgeldi, E., Tüzün, H., Türker, T., Şimşek, I. (2007). Okul Öncesi Dönem Çocuğu Olan Anne Ve Babaların Çocuklara Cinsel Eğitim Konusundaki Yaklaşımlarının İncelenmesi. Sürekli Tıp Dergisi, 16, 9, Ankara.

Gökdoğan, F. (1988). Orta Öğretime Devam Eden Ergenlerde Beden İmajından Hoşnut Olma Düzeyi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bilim Uzmanlığı Tezi, Ankara.

Gölbaşı, Z., Eroğlu, K. (2003). Ankara İli Merkezi Ortaöğretim Okullarındaki Öğrencilerin Cinsel Eğitime İlişkin Görüşleri. Klinik Bilimler Dergisi, 9 (6), 759-765.

Gölbaşı, Z. (2002). Adölesan Kızlara Yönelik Okula Dayalı Üreme Sağlığı Eğitim Programının Etkinliği. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.

Grisin, S., and C. Wallander. (2002). Russia's HIV/AIDS crisis: Confronting the present and facing the future. Washington, DC: Centre for Strategic and International Studies.

Guidelines For Comprehensive Sexuality Education. New York: Sexuality Information and Education Council of the United States, 2004.

Gül, G. (2003). Öğrencinin Benlik Kavramının Gelişiminde Öğretmenin Rolü. Yaşadıkça Eğitim, Sayı 78, 8-11.

Gül, P. (2008). Üniversite Gençleri Yönelik Geliştirilen Cinsel Sağlık Ve Üreme Sağlığı Eğitim Programının Etkinliği. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.

Güler, S., Yöndem Z. D. (2007). Ergenlik ve Cinsel Sağlık Eğitimi ile İlgili Grup Rehberliğinin 6. Sınıf Öğrencilerinin Bilgi ve Tutumlarına Etkisi. İlköğretim Online.

Gysberg, N., Henderson, P. (2000). Developing and Managing Your School Guidance Program. III:Edition. American Counseling Association Publication.

Hamacheck, D. E. (1995). Ergen benliğinin psikolojisi ve gelişimi. F. Adams (Ed) Ergenliği anlamak (111-151) (Çev. Ö. Hakan Ersever) B. Onur (Ed.). Ankara: İmge Yayınevi.

Hilton, G. L. S. (2007). Listening to the boys again: An exploration of what boys want to learn in sex education classes and how they want to be taught. *Sex Education*, 7(2), 161-174.

Hubbard, M. B., Giese, M. L., Rainey, J. (1998). A replication study of reducing the risk; a theory-based sexuality curriculum for adolescents. *The Journal of School Health*. 68(6), 1-8.

Huiyan Fu. (2011). The bumpy road to socialise nature: sex education in Japan, *Culture, Health & Sexuality: An International Journal for Research, Intervention and Care*, 13:8, 903-915

İldeş, N. (1990). Okul Öncesi Dönemdeki (3-6 Yaş) Çocukların Anne Babalarının Cinsellik ve Cinsel Eğitim Konusundaki İnanış ve Uygulamaları ile Çocukların Cinselliğe İlişkin Meraklarına Karşı Genel Tutum, Davranış ve Tepkilerinin İncelenmesi. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Bilim Uzmanlığı Tezi, Ankara.

İncesu, C., Acar, A., Kazmirci T. Vd. (2006). Cinsellikle İlgili Değerler. Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı Araştırması 3. Bölüm, Cinsel Eğitim Tedavi ve Araştırma Derneği (CETAD) Yayını. İstanbul.

İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı (2000). Cinsel Sağlık Bilgileri Eğitimi Öğretmen El Kitabı. İstanbul: İKGV

Jones, K. T. (2009). Exploring adolescent mothers' perceptions of school-based sexuality education. Doktora Tezi. University of Arkansas for Medical Sciences.

Kadioğlu, D. (2000). Cinsel Sağlık Eğitim ve Danışma Merkezi. Ankara: Öncü Basımevi.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1998). Kültürel Psikoloji: Kültür bağlamında insan ve aile. İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık.

Kalaycı, Ş. (2005). SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri. Ankara: Asil Yayın Dağıtım.

Kandemir, F. (1991). Farklı Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Onyedili Yaş Grubu Gençlerin Kendini Kabul Düzeylerini Etkileyen Bazı Faktörler Üzerine Bir Araştırma. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Bilim Uzmanlığı Tezi, Ankara.

Kaptan, N. (2001). İlköğretim Çağı 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerin Cinsel Yönelimleri. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

Karabekiroğlu, K. (2009). Anne-Babalar İçin Ergen Ruh Sağlığı Rehberi. İstanbul: Say Yayınları.

Karabey, S., Müftüoğlu, N. (Eds.). (2006). Gençlik ve Cinsellik. Cinsel Eğitim, Tedavi ve Araştırma Derneği (CETAD).

Karen, L. E., Corano, R., Ryan, W. G., Schuster, A. M. (2005). Worksite-Based Parenting Programs To Promote Healthy Adolescent Sexual Development: A Qualitative Study Of Feasibility And Potential Content. Perspectives On Sexual And Reproductive Health, 37(2), 62-69.

Kasatura, İ. (1998). Kişilik Ve Özgüven. Evrim Yayınevi, İstanbul.

Kaya, F., Serin, Ö., Genç, A. (2007). Eğitim Fakültesi Birinci Sınıf Öğrencilerinin Cinsel Yaşamlarına İlişkin Yaklaşımlarının Belirlenmesi. TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni, 6(6).

Keaser, DJ. Landry; CL. Richards (1999). The Alan Guttmacher Institute. New York and Washington, 31(6), 280-286.

Kirby, D. (1997). School-based programs to reduce sexual risk-taking behaviors: A review of effectiveness, Public Health Reports.

Kirby, D., Laris, B. A. (2009). Effective Curriculum-Based Sex and STD/HIV Education Programs for Adolescents. Child Development Perspectives, 3(1), 21-29.

Kirby, D., Laris, B. A., Roller, L. A. (2007). Sex and HIV education programs: Their impact on sexual behavior of young people throughout the world. *Journal of Adolescent Health*, 40, 206-217.

Knudtson, L., Coleman, H.L. (2008). Adolescent sexual health and development. (H:L.K. Coleman & Yeh, C.J., Eds). *Handbook of School Counseling*. (ss:243-257). New York: Routledge.

Kontula, O. (2009). Between sexual desire and reality: The evolution of sex in Finland. The Population Research Institute D49/2009. Helsinki: The Family Federation of Finland.

Koral, S. (1995). Gençlik, Cinsel Eğitim ve Üreme Sağlığı, İnsan Kaynağı Geliştirme Vakfı, Anadolu Matbaa, İstanbul, 40-44.

Koral, S. (1986). Lise Son Sınıf Öğrenci Öğretmenlerinin Cinsel Bilgi Düzeyleri ve Cinsel Eğitime İlişkin Tutum ve Beklentileri. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.

Korobov, Neill; Banberg, Michael. (2004). Positioning A “Mature” Self In Interactive Practices:How Adolescent. Males Negatiate “Physical Attraction” In Group Talk. *British Journal Of Developmental Psychology* 22, 471-492.

Köknel, Ö. (1998). Ergenlik dönemi. Ana-baba okulu. (7. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kocatürk, D. (1999). Öğretmenlerin Cinsel Eğitim Alanında Hizmet İçi Eğitim İhtiyaçları ve Okul Yöneticilerinin Görüşleri. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Kore Eğitim Müfredatı ve Değerlendirme Enstitüsü (2012, Aralık 10). Cinsel Eğitim Müfredatı. <http://kice.re.kr/en/index.do> adresinden edinilmiştir.

Koten, Y., Tuğlu, C., Abay, E. (1996). Üniversite öğrencileri arasında ensest bildirimi. Özşahin, A. (yayın sorumlusu) XXXII Ulusal Psikiyatri Kongresi: Ankara. GATA Basımevi.

Kulaksızoğlu, A. (1998). Ergenlik psikolojisi. İstanbul: Remzi Yayınevi.

Langille, D., Graham, J., ve Marshall, E. (2000). Developing understanding from young women's experiences in obtaining sexual health services and education in a Nova Scotia community. Centres of Excellence for Women's Health Research Bulletin, 1, 20-21.

Loda, A., Frank. (1999). Gençlerin Gereksinimlerine Yanıt Verebiliyor Muyuz? Yaşadıkça Eğitim, Sayı,40, 7-9.

Mağden, D. (2003). Lise son Sınıfı Devam Eden Öğrencilerin AİDS Hakkında Bilgi Düzeylerinin İncelenmesi. Eğitim ve Bilim Dergisi, 28(127), 31-36

Main, D.S, Iverson, D.C, Mc Gloin, J., Banspach, S.W., Collins, J.L, Rugg, D.L, Kolbe, L.J. (2002). Preventing HIV infection among adolescents: evaluation of a school-based education program. Preventive Medicine. 23(4), 409-441.

Mchale, M., Susan; Crouter, C., Ann; Whiteman, D., Shawn.(2003). The Family Contexts Of Gender Development İn Childhood And Adolescence. Social Development, 12(1), 125-148

Meany, G.J., Rye, B.J., Wood, E. ve Solovieva, E. (2009). Satisfaction with school-based sexual health education in a sample of university students recently graduated from Ontario high schools. The Canadian Journal of Human Sexuality, 18, 107-125.

Measor, L. (2004). ‘Young People’s Views on Sex Education: Gender, information and knowledge’. Sex Education, 4(2), 153–66.

Milton, J. (2003). Primary School Sex Education Programs: Views and Experiences of Teachers in Four Primary School is Sydney, Australia. Sex Education, 3(3), 583-590

Mehmetoğlu, Y. (2004). “Çocuğum Değerlerimizi Öğreniyor”. Ahlaki Ve Dini Gelişim. Morpa Kültür Yayınları, İstanbul.

Morrissey, M., Kathleen; Werner-Wilson, J., Ronald.(2005). The Relationship Between Out Of School Activities And Positive Oulth Development: An

Investigation Of The Influences Of Communities And Family. Adolescence, 40(157), 67-85.

Mukaddes, M. N. (2000). Çocuk Ve Ergen Psikiyatrisi. Poluan, Özgür(Ed.). Nobel Tıp Kitabevleri, İstanbul.

Mussen, H., Paul; Conger, J., John; Kagan, Jerome; Husten, C., Aletha.(1990). Child Development And Personality. Harper Collins Publishers, New York.

Nash, R. (2002). Sex and Schooling: The Sexual Activity of Young People and its Implications for Education. Gender and Education, 14(2) 149-165

National Foundation for Education and Research in England and Wales (NFER). Sex and Relationships Education in Other Countries. Slough, UK: National Foundation for Education and Research in England and Wales, 2009.

National Public Radio/Kaiser Family Foundation/John F Kennedy School of Government Harvard University (2004). Sex Education in America, Kaiser Family Foundation.

Novak, G., Pelae, M. (2004). Child And Adolescent Development: A Behavioral Systems Approach. Sage Publications. Thousand Oaks.

Onur, B. (1981). Ergenlik Psikolojisi. Hacettepe Taş Kitapçılık, Ankara.

Onur, B. (1982). Ergenlikte Cinsel Gelişim ve Cinsel Eğitim: Üniversite Birinci Sınıf Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma, Doçentlik Tezi, Ankara.

Orwin, G. H. (1995). Understanding the adolescent. Washington: American Psychiatric Press.

Ozan, S., Aras, S., Semin, S. ve Orçin, E. (2005). Sexual attitudes and behaviors among medical students in Dokuz Eylül University, Turkey. European Journal of Contraception and Reproductive Health Care, 10(3), 171-183.

Öksüz, Y. (2002). Ergenin Kişilik Gelişiminde Ebeveynin Rolü. Milli Eğitim, Sayı,155-156, 135-140.

Ozan, S., Aras, Ş., Şemin, S., Orçın, E. (2004). Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Öğrencilerinin Cinsel Tutum ve Davranış Özellikleri. Dokuz Eylül Tıp Fakültesi Dergisi, 18(1), 27-39

Özbay, H. ve Öztürk, E. (1992). Gençlik. İstanbul: İletişim Yayıncılık A.S.

Özcebe, H. (2007). Cinsel Sağlık Eğitimi, 5. Uluslar Arası Üreme Sağlığı ve Aile Planlanması Kongre Kitabı.

Özgüven, E. İ. (1997). Cinsellik ve Cinsel Yaşam. PDREM Yayınları, Ankara.

Özyurt, B. (2010). Gelişim Konularına genel bakış. (A. Kaya, ed.) Eğitim Psikolojisi. 4. Baskı (ss: 1-28). Ankara: Pegem Akademi

Papalia, E., Diane; Gross, Dana; Olds, W., Sally; Felohan, D., Ruth. (2004). Human Development. Mcgraw Hill. Boston.

Palmonari, A., Kirchler, E. & Pombeni, M. L. (1991). Differential effects of identification with family and peers on coping with developmental tasks in adolescence. European Journal of Social Psychology, 21, 381-402

Paul, C. J. F., P. Herbison.(2002). The determinans of Sexual Intercourse Before Age 16. Journal of Adolescent Health, 27, 136-147

Poncelet, P. (2004). Restructuring Schools In Cleveland For The Social, Emotional And Intellectual Development Of Early Adolescents. Journal Of Educational For Students Placed At Risk, 9(2), 81-96.

Poroy, A. (2005). Türkiye’de Cinsellik, 1. Basım, Alfa Yayıncılık, İstanbul.

Razali, N. M., Wah, Y. B. (2011). Power Comparisons of Shapiro-Wilk, Kolmogorov-Smirnov, Lilliefors and Anderson-Darling Tests. Journal of Statistical Modeling and Analysis, 2(1), 21-33

Rosenblum, G.D., Lewis, M.(2003). Emotinal Devovolpment in Adolescence. In G. R. Adams, & M. D. Berzonnsky (Eds.). Blackwell Handbook of Adolescence. USA: Blakwell Publishing.

Sanderson, C. (2010). Çocuğun Cinsel Eğitimi ve Tacizden Koruma Rehberi. Sistem Yayıncılık, İstanbul.

Santelli, J. S., Morrow, B., Anderson, J. E., Duberstein, L. L. (2006). Contraceptive use and pregnancy risk amongu united states high school students, 1991-2003. Perspectieve on Sexual and Reproductive Health. 38(2), 106-111.

Santrock, J. W. (2012). Ergenlik. Çeviri Editörü: D. M. Siyez. Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık, Ankara.

Saka, N. (1999). Erken Ve Geç Puberte Ve Boy Kısalığı. Ben Hasta Değilim Çocuk Sağlığı Ve Ruhsal Hastalıklarının Psiko Sosyal Yönü. EKŞİ, A. (Ed.). Nobel Tıp Kitabevleri, İstanbul.

Satılmış, G., Seber, G. (1989). Yetiştirme Yurtlarında Yaşayan Ergenlerde Benlik Saygısı. Psikoloji Dergisi, Sayı 7, 68-73.

Selçuk, Z. (1994). 10-16 Yaş Arası Çocukların Merak Ettikleri Cinsel Konulara İlişkin Bir Araştırma. Eğitim Dergisi, 7, 90-96

Selçuk, Z. (2006). İlköğretim 6. Sınıf Kız Öğrencilerine Uygulanan Cinsel Sağlık Eğitiminin Cinsel Sağlık Bilgilerine Etkisinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Ankara

Sezgin, B. (1998). Adolesan üreme sağlığı. (Haziran) Sağlıkta Strateji (18).

Şemin, R. U. (1992). Gençlik Psikolojisi. İstanbul: Remzi Kitapevi.

Shapiro, Y. B. (2001). School-Based Sex Education in Russia: The Current Reality and Prospects. Sex Education, 1(1), 87-96

Sharma, S. (1996). Applied Multivariate Techniques. John Wiley and Sons, Inc., New York

Shokrollahi, P., Mirmohamadi, M. & Mehrabi, F. (1999) Prevalence of sexual dysfunction in women seeking services at family planning centers in Tehran, Journal of Sex & Marital Therapy, 25, 211–215.

Siyez, D. M. (2007). Fiziksel Gelişim. A. KAYA (Ed.), Eğitim Psikolojisi. Ankara: Pegema Yayıncılık.

Siyez, E., Siyez D. M. (2007). Ergenlerin Cinsel Yaşam Deneyimlerinin Bazı Psiko-Sosyal Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi. Türk Üroloji Dergisi: 33 (1): 56-63

Siyez, D. M. (2009a). İlköğretim dördüncü sınıfa devam eden öğrencilerin ergenlik ve cinsel sağlığa yönelik bilgi düzeyleri ve tutumlarının incelenmesi. Çağdaş eğitim Dergisi, 369, 17-26.

Siyez, D. M. (2009b). Ergenlerle ergenlikte romantik ilişkiler üzerine yapılabilecek bir sınıf rehberliği çalışmasının tanıtımı. Tevfik Fikret okulları eğitimde yeni yönelimler sempozyumu. (18 nisan 2009) 266-270. İzmir.

Siyez, E., Siyez D.M. (2009). Üniversite öğrencilerinin cinsel yolla bulaşan hastalıklara ilişkin bilgi düzeylerinin incelenmesi. Türk Üroloji Dergisi: 35(1):49-55

Siyez, D. M. (2010). Ergenlerde Problem Davranışlar Okul Temelli Önleme Çalışmaları İle İlgili Uygulama Örnekleri. Ankara: Pegem Akademi.

Strange, V., Forrest, S. ve Oakley, A. (2003). Mixed or single sex education: how would people like their sex education and why? Gender and Education, 15 (2), 201-214.

Steinberg, L. (2007). Adolescence (Çev: F. Çok.). USA: Mcgraw Hill Companies.

Sungur, M. (1998). Cinsel Eğitim. Klinik Psikiyatri Dergisi,1(2):103-108.

Sungur, M. (2003). Cinsel Eğitim, cinsel işlev bozuklukları. Ed. Nesrin Yetkin ve Cem İncesu, İstanbul.

Susman, J. E., Rogol, A. (2004). Handbook Of Adolescent Psychology Secnd Edition. Kerner, M., Richard; Stinberg, Laurence (Ed.). John Wiley&Sons, Inc, Hoboken New Jersey.

Sümer Z. H. (2006). Sexual knowledge and behaviors of Turkish university students: Are students at risk? *Education-Line*.

Sümer, Z. H. (2007). Psikolojik Danışman Eğitiminin Göz Ardı Edilen Ögesi. PDR Meslekleşme Sürecindeki Etkiler.

Tabachnick, B.G. ve Fidell, L.S. (2001). Using Multivariate Statistics. Boston: Allyn and Bacon.

Tan, H. (1992). Psikolojik Danışma ve Rehberlik. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Tapan, M. (1995). İzmir İlinde Adölesanlarda Aile Hayatı, Üreme Sağlığı Konusunda Bilgi ve Tutum Araştırması. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Taşçı, A. İ. (2003). Cinsel Eğitim, 3. Baskı, İz Yayıncılık, İstanbul.

Temel, Z. F. ve Aksoy, A. B. (2001). Ergen ve Gelişimi Yetişkinliğe İlk Adım. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Terry, J. P. (2001). School-Based Sex Education: A New Millennium Update. Eric Digest.

Toumbourou, W. J., Gregg, E. (2001). Working With Families To Promote Healthy Adolescent Development. Family Matters, No:59, 54-60.

Tuğrul, B., Artan, İ. (2000). Çocukların Cinsel Eğitimi ile İlgili Anne Görüşlerinin İncelenmesi. **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 20, 141-149

UNESCO (1991). Adolescence Education: Sex Roles-Module Three, UNESCO Principal Regional Office for Asiaand the Pacific, Bangkok.

UNICEF (United Nations Children's Fund). 2002. Young people and HIV/AIDS: Opportunity in crisis. New York: UNICEF.

UNFPA, State of World Population, New York, 2000.

Üner, S., Turan, S. (2000). Ankara'da lise son sınıf öğrencilerinin HIV/AIDS bilgi düzeylerinin değerlendirilmesi. Hacettepe Toplum Hekimliği Bülteni. 4.

Ünver, Ö., Tolan, B., Bulut, I., Dağdaş, C.. (1986). 12-24 Yaş Gençlerin Sosyo-Ekonomik Sorunları.(Ed. Nihat Nirun) T.C. MEB Gençlik ve Spor Bakanlığı Gençlik Hizmetleri ve Dairesi Başkanlığı.

Victorian Government Schools Reference Guide (2005). Department of Education and Early Childhood Development.

Yamazhan, T., Gökengin, D., Ertem, E., Sertöz, R., Atalay, S. ve Serter, S. (2007). Attitudes towards HIV/AIDS and other sexually transmitted diseases in secondary school students in İzmir, Turkey: Changes in time.

Yates A. (1997) Sexual abuse of children. In: Wiener JM, ed. Textbook of child adolescent psychiatry. 2nd ed. Washington: American Psychiatric Press.

Yavuzer, H. (2005). Çocuk Psikolojisi. Remzi Kitabevi, İstanbul.

Yazgan İnanç, B., Bilgin, M. ve Kılıç Atıcı, M. (2004). Gelişim psikolojisi: çocuk ve ergen gelişimi. Adana: Nobel Yayınevi.

Yıldız, F. (1990). Ortaokul Öğrencilerinin Anne-Babalarının Cinsellik ve Cinsel Eğitim Konusundaki Tutum, Davranış ve Beklentileri. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Sosyal Hizmetler Anabilim dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Yörükoğlu, A. (2000). Gençlik Çağı Ruh Sağlığı Ve Ruhsal Sorunlar. Özgür Yayınları, İstanbul.

Yurdugül, H. (2005). Ölçek Geliştirme Çalışmalarında Kapsam Geçerliliği İçin Kapsam Geçerlilik İndekslerinin Kullanılması. XIV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi.

Zaitsev, K. G., Zaitsev, A. G., Khaptanova, T. G. (2003). The Sex Education Of Adolescents. Russian Education And Society, 45(3), 30-42.

EKLER

EK-1

Cinsel Sağlık Bilgi ve Tutum Envanteri

Sevgili öğrenciler elinizdeki envanter ergenlerin **Cinsel Eğitim** gereksinimlerinin araştırılmasına yönelik yapılan bilimsel bir araştırmanın bilgi toplama aracıdır. Bu bir başarı testi ya da bir sınav değildir.

Bu araştırmada kimliğinize ilişkin bilgilere gereksinim duyulmaktadır. Envanterde yer alan sorulara vereceğiniz yanıtlar sadece bu araştırma kapsamında kullanılacak, başka kişi ya da kurumlara verilmeyecektir. Katkılarınız için teşekkür eder, saygılarımı sunarım.

Barışcan ÖZTÜRK

Yaşınız:

Cinsiyet: Kız () Erkek ()

Daha Önce Cinsel Sağlık Eğitimi: Aldım () Almadım ()

Aşağıdaki belirtilen cümlelerin sizin için doğru ya da yanlış olup olmadığını işaretleyiniz.

1. Bölüm				
Maddeler		DOĞRU	YANLIŞ	KARARSIZIM
1.	Kızlarda ve erkeklerde ergenlik dönemine girme yaşı farklıdır.			
2.	Ergenlik dönemindeki bedensel değişiklikler bir takım beceriksizliklere ve sakarlıklara (kırpıp dökme, sağa sola çarpma gibi ...) neden olabilir.			
3.	Tüm erkeklerin ergenlik dönemine girme yaşı aynıdır.			
4.	Kızlarda 10-12 yaşları arasında adet kanaması (regl) görülür.			
5.	Ergenlik döneminde cinsel organlarda büyüme ve değişimler gözlenir.			
6.	Adet görme(regl olma) her ay olgunlaşan bir yumurtanın yumurtalıklardan dışarı atılmasıdır.			
7.	Kızlarda adet kanamalarının süresi, miktarı ve adet sıklığı her kız için aynıdır.			
8.	Adet kanaması (regl) yaklaşık olarak 3 ile 7 gün arasında sürer.			
9.	Ergenlik döneminde, erkeklerde zaman zaman gece boşalması (sıvı akıntısı, ıslak rüya) olması normaldir.			
10.	Kızlarda göğüsler yaklaşık 8-13 yaşları arasında büyümeye başlar.			
11.	Ergenlik dönemi, insanın sadece fiziksel özelliklerinin değiştiği bir dönemdir.			
12.	Sperm testislerde üretilir.			
13.	Ergenlik dönemine ne zaman girileceğini büyük ölçüde hormonlar belirler.			
14.	Ergenlik döneminde sadece kızlar dış görünüşüne önem verir.			
15.	Ereksiyon (Erkek cinsel organının sertleşmesi) bazen erkeklerin kontrolü dışında gerçekleşebilir.			
16.	Erkekler kızlara göre daha erken ergenliğe girer.			
17.	Kadının yumurta hücresi ile erkeğin sperm hücresinin birleşmesine döllenme denir.			
18.	Ergenlik döneminde sadece erkeklerin sesi değişir.			

Sevgili öğrenciler aşağıda bazı durumlara ilişkin düşünceler ifade eden cümleler bulunmaktadır. Bu cümlelerin her birinin karşısında “**Kesinlikle Katılmıyorum**”, “**Katılmıyorum**”, “**Kararsızım**”, “**Katılıyorum**” ve “**Kesinlikle Katılıyorum**” seçenekleri yer almaktadır. Bu cümlelerin doğru veya yanlış cevabı yoktur. Lütfen her cümleyi dikkatlice okuyarak o durumun size ne kadar uyduğunu düşünün ve kararınıza en uygun seçeneğin içine çarpı koyarak düşüncenizi belirtin.

		2. Bölüm				
		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Maddeler		1	2	3	4	5
1	Romantik ilişkilerde kararlar (ne zaman görüşüleceği gibi) birlikte alınmalıdır.					
2	Romantik ilişkilerde bireyler birbirlerinin düşüncelerine saygılı olmalıdırlar.					
3	Romantik ilişkisi olan birey aynı zamanda arkadaşlarıyla da görüşmeye devam etmelidir.					
4	Romantik ilişkisi olan birey ilişkisinde yaşadığı sorunları arkadaşları ile paylaşmalıdır.					
5	Bireyler arkadaşlık ilişkilerinde karşısındakinin tüm isteklerini yerine getirmelidir.					
6	Kızlar ve erkekler birbirleriyle arkadaş olamaz.					
7	Birey zarar görse bile arkadaşlarını yarı yolda bırakmamalıdır.					
8	Arkadaş ilişkilerinde bireyler birbirlerine saygılı olmadırlar.					
9	Romantik ilişkisi olan bir birey tüm boş zamanını partneri ile geçirmelidir.					

3. Bölüm						
		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Maddeler		1	2	3	4	5
1.	İnsanlar sevdiklerini üzmemek için her istenileni yapmalıdır.					
2.	İnsanlar çevresindekilerin her istediğini yapmazsa yalnız kalmayı hak eder.					
3.	İnsanların çevresindeki insanlara hayır demesi bencilliktir.					
4.	İnsanlar zarar göreceği durumlarda karşısındakini kıracak bile olsa hayır demelidir.					
5.	İnsanlar karşısındakine düşündüklerini rahatlıkla söylemelidir.					
6.	İnsanlar saygı gösterdiği büyüğüne karşı yaşadığı rahatsızlığı dile getirmemelidir.					
7.	İnsanlar haksızlığa uğradığında kendini savunmalıdır.					
8.	İnsanlar kendilerini rahatsız eden konular hakkında duygularını ifade etmelidir.					

4. Bölüm					
		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum
Maddeler		1	2	3	4
1.	Cinsel istismara (istemediği halde bir başkasının bedeninize dokunması, okşaması) uğrayanlar sadece kızlardır.				
2.	Cinsel istismarı sadece تنها yerlerde meydana gelir.				
3.	Çocuk yada ergene cinsel istismarda bulunanlar her zaman için yabancı insanlardır.				
4.	Cinsel istismara uğrayan çocuk ve ergenler güvendikleri kişilere bu durumu anlatmalıdır.				
5.	Çocukların ebeveynlerden korkmaları normaldir.				
6.	Çocuk ve ergenler her zaman anne ve babalarının isteklerine boyun eğmelidir.				
7.	Çocuk ve ergenler yanlış bir davranışta bulundukları zaman büyükleri tarafından kötü sözler söylenmesini hak eder.				
8.	Öğretmenler sınıfta çok konuşan (gürültü yapan) öğrencilerin kulağını çekebilir.				
9.	Çocuk ve ergenlerin yaramazlık yaptıklarında anne ve babalarından dayak yemeleri normaldir.				

5. Bölüm					
	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Maddeler	1	2	3	4	5
1. Ev işi ve çocuk bakımı kadınların görevidir.					
2. Para kazanmak ve evin geçimini sağlamak erkeklerin görevidir.					
3. Erkekler bazı duygularını (üzüntü, ağlamak vb. gibi) belli etmemelidir.					
4. Bazı mesleklerin (sekreterlik, hemşirelik vb. gibi) sadece kadınlar tarafından yapılması uygundur.					
5. Bazı mesleklerin (otobüs şöförlüğü, maden mühendisliği vb. gibi) sadece erkekler tarafından yapılması uygundur.					
6. Liderlik becerisi gerektiren mesleklerde erkekler çalışmalıdır.					

6. Bölüm					
	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Maddeler	1	2	3	4	5
1. Ergenlerde mastürbasyon (kendi cinsel organını elleme, boşalım, tatmin) sağlığa zararlıdır.					
2. Sık mastürbasyon yapmak cinsel gücün azalmasına yol açar.					
3. Sadece erkekler mastürbasyon yapar.					
4. Cinsellik hakkında düşünmek günahıdır.					
5. Okullarda cinsel eğitim verilmesi öğrenciler için zararlıdır.					
6. Cinsellik utanılacak bir şeydir.					

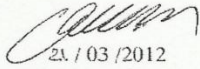
EK 2

T.C.
İZMİR VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

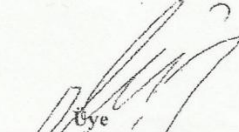
ARAŞTIRMA DEĞERLENDİRME FORMU

ARAŞTIRMA SAHİBİNİN	
Adı Soyadı	Barışcan ÖZTÜRK
Kurumu / Üniversitesi	Dokuz Eylül Üniversitesi
Araştırma yapılacak iller	İzmir
Araştırma yapılacak eğitim kurumu ve kademesi	İzmir ili Buca ilçesine bağlı Ege İhracatçılar Birliği İÖÖ, Akşemsettin İÖÖ, 80. Yıl Betontaş İÖÖ, Kaynaklar İÖÖ; Bornova ilçesine bağlı Yahya Kemal Beyatlı İÖÖ, Vedide Baha Pars İÖÖ, Kaymakam Özgür Azer Kurak İÖÖ, Evrenesoğlu İÖÖ, General İzzettin Çalışlar İÖÖ 6. sınıf öğrencileri
Araştırmanın konusu	İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerine Yönelik Cinsel Eğitim Programının Etkililiğinin İncelenmesi
Üniversite / Kurum onayı	Var
Araştırma/proje/ödev/tez önerisi	İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerine Yönelik Cinsel Eğitim Programının Etkililiğinin İncelenmesi
Veri toplama araçları	Cinsel Sağlık Bilgi ve Tutum Envanteri (geçerlik-güvenirlilik çalışması)
Görüş istenilecek Birim/Birimler	-----
KOMİSYON GÖRÜŞÜ	
İlgi: Millî Eğitim Bakanlığı'nın 28/02/2007 tarihli ve 1084 sayılı Millî Eğitim Bakanlığı'na Bağlı Okul ve Kurumlarda Yapılacak Araştırma ve Araştırma Desteğine Yönelik İzin ve Uygulama Yönergesi. Yönergenin 5. maddesi gereğince; araştırma başvurusu olması gereken nitelikler açısından incelenmiş olup, araştırmanın 2011-2012 öğretim yılında eğitim öğretimi aksatmayacak şekilde, ses kayıt cihazı vb. araçlar kullanılacak ise okul idaresi, ders öğretmeni ve öğrenci velilerinden izin alınması koşulu ile yapılmasına oybirliği ile karar verilmiştir.	
Komisyon kararı	Oybirliği ile alınmıştır.
Muhalef üyenin Adı ve Soyadı:	Gerekçesi; -----

KOMİSYON

21 / 03 / 2012
Komisyon Başkanı
Abdullah Reha KARASU
Şube Müdürü

Üye
Dr. Sevtap YAZAR
Öğretmen

Üye
Elçin GÜLBAYAZ
Öğretmen

EK 3

T.C.
İZMİR VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

ARAŞTIRMA DEĞERLENDİRME FORMU

ARAŞTIRMA SAHİBİNİN	
Adı Soyadı	Barışcan ÖZTÜRK
Kurumu / Üniversitesi	Dokuz Eylül Üniversitesi
Araştırma yapılacak iller	İzmir
Araştırma yapılacak eğitim kurumu ve kademesi	İzmir ili Bornova ilçesine bağlı Evrenesoğlu Orta Okulu ve General İzzettin Çalışlar Orta Okulu 6. sınıf öğrencileri
Araştırmanın konusu	İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerine Yönelik Cinsel Eğitim Programının Etkililiğinin İncelenmesi
Üniversite / Kurum onayı	Var
Araştırma/proje/ödev/tez önerisi	İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerine Yönelik Cinsel Eğitim Programının Etkililiğinin İncelenmesi
Veri toplama araçları	Cinsel Eğitim Programı, Ergenlik Döneminde Yaşanan Değişiklikleri İçeren Kartlar, Ergenlik Dönemi Değişiklikleri Formu, Ergenlik Dönemi Değişiklikleri Çalışma Kâğıtları, Cinsel Sağlık Bilgi ve Tutum Envanteri
Görüş istenilecek Birim/Birimler	Eğitim Denetmenleri Başkanlığı
KOMİSYON GÖRÜŞÜ	
İlgi: Millî Eğitim Bakanlığı'nın 07/03/2012 tarihli ve 3616 sayılı Araştırma, Yarışma ve Sosyal Etkinlik İzinleri Konulu, 2012/13 Sayılı Genelgesi. İl Millî Eğitim Müdürlüğü Eğitim Denetmenleri Başkanlığı'nın 03.10.2012 tarihli ve 38 sayılı değerlendirme raporu Genelge gereğince; araştırma başvurusu olması gereken nitelikler açısından incelenmiş olup, araştırmanın 2012-2013 öğretim yılında eğitim öğretimi aksatmayacak şekilde yapılmasına, Cinsel Eğitim Programının Okul Rehberlik Servisi işbirliği ile uygulanmasına oybirliği ile karar verilmiştir.	
Komisyon kararı	Oybirliği ile alınmıştır.
Muhalf üyenin Adı ve Soyadı:	Gerekçesi; -----

KOMİSYON

18 / 10 / 2012
Komisyon Başkanı
Salim İMREN
Şube Müdürü

Üye
Dr. Sevtap YAZAR
Öğretmen

Üye
Pınar ERÇİFTÇİ ÇUÇEN
Öğretmen

EK-4

Okulumuzda 6. sınıf öğrencilerine yönelik açılacak 8 oturumluk cinsel eğitim programının konuları ve eğitim tarihleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir. Tarihlerde yaşanacak herhangi bir değişiklik siz değerli velilerimize yazılı olarak iletilecektir. Sorularınız için okul rehberlik servisine başvurabilirsiniz.

İletişim: 05077687825

Barışcan ÖZTÜRK
Okul Psikolojik Danışmanı

Cinsel Eğitim Programı (Erkek Öğrenciler)				
Oturum	Konu	Tarih	Saat	
1. Oturum	Tanışma-Tanıtım	02.10.2012	13:10-14:40 arası	
2. Oturum	Ergenlik Dönemi Değişiklikleri	09.10.2012	13:10-14:40 arası	
3. Oturum	Üreme Sistemi	16.10.2012	13:10-14:40 arası	
4. Oturum	İlişkiler	23.10.2012	13:10-14:40 arası	
5. Oturum	İlişkiler	30.10.2012	13:10-14:40 arası	
6. Oturum	Karar Verme ve Hayır Diyebilme	06.11.2012	13:10-14:40 arası	
7. Oturum	İstismar	13.11.2012	13:10-14:40 arası	
8. Oturum	Toplumsal Cinsiyet	20.11.2012	13:10-14:40 arası	

Cinsel Eğitim Programı (Kız Öğrenciler)				
Oturum	Konu	Tarih	Saat	
1. Oturum	Tanışma-Tanıtım	03.10.2012	13:10-14:40 arası	
2. Oturum	Ergenlik Dönemi Değişiklikleri	10.10.2012	13:10-14:40 arası	
3. Oturum	Üreme Sistemi	17.10.2012	13:10-14:40 arası	
4. Oturum	İlişkiler	24.10.2012	13:10-14:40 arası	
5. Oturum	İlişkiler	31.10.2012	13:10-14:40 arası	
6. Oturum	Karar Verme ve Hayır Diyebilme	07.11.2012	13:10-14:40 arası	
7. Oturum	İstismar	14.11.2012	13:10-14:40 arası	
8. Oturum	Toplumsal Cinsiyet	21.11.2012	13:10-14:40 arası	

EK-5**VELİ İZİN BELGESİ (Cinsel Eğitim Programı)**

Velisi bulunduğum sınıfı numaralı
'nın 8 hafta sürecek cinsel eğitim
 programına katılmasında herhangi bir sakınca görmediğimi bildiririm. / /

Eğitimin İçeriği		
Oturum		Konu
1.	Oturum	Tanışma-Tanıtım
2.	Oturum	Ergenlik Dönemi Değişiklikleri
3.	Oturum	Üreme Sistemi
4.	Oturum	İlişkiler
5.	Oturum	İlişkiler
6.	Oturum	Karar Verme ve Hayır Diyebilme
7.	Oturum	İstismar
8.	Oturum	Toplumsal Cinsiyet

Adres :

Veli

Adı Soyadı

Telefon :

VELİ İZİN BELGESİ
(Cinsel Eğitim Programı)

Velisi bulunduğum sınıfı numaralı
'nın 8 hafta sürecek cinsel eğitim
 programına katılmasında herhangi bir sakınca görmediğimi bildiririm. / /

Eğitimin İçeriği		
Oturum		Konu
1.	Oturum	Tanışma-Tanıtım
2.	Oturum	Ergenlik Dönemi Değişiklikleri
3.	Oturum	Üreme Sistemi
4.	Oturum	İlişkiler
5.	Oturum	İlişkiler
6.	Oturum	Karar Verme ve Hayır Diyebilme
7.	Oturum	İstismar
8.	Oturum	Toplumsal Cinsiyet

Adres :

Veli

Adı Soyadı

Telefon :

EK-6

Uygulama tarihinde yaşanabilecek değişiklikler 1 hafta önce size bildirilecektir.

Cinsel Eğitim Programı (Kız Öğrenciler)				
Oturum		Konu	Tarih	Saat
1.	Oturum	Tanışma	03.10.2012	13:10-14:40 arası
2.	Oturum	Ergenlik Dönemi Değişiklikleri	10.10.2012	13:10-14:40 arası
3.	Oturum	Üreme Sistemi	17.10.2012	13:10-14:40 arası
4.	Oturum	İlişkiler	24.10.2012	13:10-14:40 arası
5.	Oturum	İlişkiler	31.10.2012	13:10-14:40 arası
6.	Oturum	Karar Verme ve Hayır Diyebilme	07.11.2012	13:10-14:40 arası
7.	Oturum	İstismar	14.11.2012	13:10-14:40 arası
8.	Oturum	Toplumsal Cinsiyet	21.11.2012	13:10-14:40 arası

Barışcan Öztürk

Okul Psikolojik Danışmanı

Uygulama tarihinde yaşanabilecek değişiklikler 1 hafta önce size bildirilecektir.

Cinsel Eğitim Programı (Erkek Öğrenciler)			
Oturum	Konu	Tarih	Saat
1. Oturum	Tanışma	02.10.2012	13:10-14:40 arası
2. Oturum	Ergenlik Dönemi Değişiklikleri	09.10.2012	13:10-14:40 arası
3. Oturum	Üreme Sistemi	16.10.2012	13:10-14:40 arası
4. Oturum	İlişkiler	23.10.2012	13:10-14:40 arası
5. Oturum	İlişkiler	30.10.2012	13:10-14:40 arası
6. Oturum	Karar Verme ve Hayır Diyebilme	06.11.2012	13:10-14:40 arası
7. Oturum	İstismar	13.11.2012	13:10-14:40 arası
8. Oturum	Toplumsal Cinsiyet	20.11.2012	13:10-14:40 arası

Barışcan Öztürk

Okul Psikolojik Danışmanı

EK-7

Boy uzaması

Cildin yağlanması

Akne (sivilce)

Sesin değişmesi

Sakalların çıkması

Saçın yağlanması

Koltuk altı kıllanması

Genital bölge kıllanması

Göğüslerin gelişimi

Ter bezlerinin gelişmesi

Kalçaların genişlemesi

Omuzların genişlemesi

Sperm üretiminin ve boşalımının başlaması

Cinsel organın büyümesi

Testislerin büyümesi

Cinsiyet hormonlarının üretiminin başlaması

Islak rüyanın (gece boşalması) başlaması

Yumurta üretimi ve adet görme

Ani ruh hali değişiklikleri

Karşı cinse ilgi duyma

Arkadaşlık ilişkilerinin öneminin artması

Bağımsız olmayı isteme

Geleceği düşünme

Dış görünüşe önem verme

Bazen aile ile sürtüşme yaşanması

Ereksiyonun yaşanması

EK-8

Ergenlik Dönemi Değişiklikleri	Erkek	Kız	Her İki Cins
Boy uzaması			X
Cildin yağlanması			X
Akne (sivilce)			X
Sesin değişmesi			X
Sakalların çıkması	X		
Saçın yağlanması			X
Koltuk altı kıllanması			X
Genital bölge kıllanması			X
Göğüslerin gelişimi			X
Ter bezlerinin gelişmesi			X
Kalçaların genişlemesi		X	
Omuzların genişlemesi	X		
Sperm üretiminin ve boşalımının başlaması	X		
Penisin büyümesi	X		
Testislerin büyümesi	X		
Cinsiyet hormonlarının üretiminin başlaması			X
Islak rüyanın (gece boşalması) başlaması	X		
Yumurta üretimi ve adet görme		X	
Ani ruh hali değişiklikleri			X
Karşı cinse ilgi duyma			X
Arkadaşlık ilişkilerinin öneminin artması			X
Bağımsız olmayı isteme			X
Geleceği düşünme			X
Dış görünüşe önem verme			X
Bazen aile ile sürtüşme yaşanması			X
Ereksiyonun yaşanması			X

EK-9

Ergenlik Dönemi Değişiklikleri Çalışma Kağıdı

Açıklama: Her kelimeyi doğru tanımla eşleştirin.

a)	ereksiyon	_____	1. her ay düzenli olur.
b)	adet görme	_____	2. penisin kanla dolması ve büyümesi
c)	gece boşalması	_____	3. erkek bireylere ait üreme hücresi
d)	yumurta	_____	4. spermin uyurken penisten dışarı çıkması
e)	ergenlik	_____	5. kadın üreme hücresi
f)	sperm	_____	6. çocukluktan yetişkinliğe geçiş dönemi
g)	hipofiz bezi	_____	7. ergenlik döneminde yaşanan değişiklikleri başlatan beyindeki bez

Açıklama: Maddenin doğru olduğunu düşünüyorsanız maddenin başına ‘D’, yanlış olduğunu düşünüyorsanız ‘Y’ yazınız.

- _____ 1. Kızlar yaklaşık olarak 8-13 yaşları arasında ergenliğe girer.
- _____ 2. Genelde erkekler kızlara göre daha erken yaşlarda ergenliğe girer.
- _____ 3. Beyindeki hipofiz bezi ergenlik dönemi değişikliklerinin başlamasını sağlar.
- _____ 4. Erkekler sadece cinselliği düşündüğünde ereksiyon olur.
- _____ 5. Ergenlik döneminde bireylerin duygularında ani değişiklikler yaşanabilir.
- _____ 6. Ergenlik döneminde erkeklerin göğüsleri büyüyebilir.
- _____ 7. Gençlerdeki sivilce ve aknelerin temel sebebi yanlış beslenmedir.
- _____ 8. Erkeklerin uyurken boşalması (Gece boşalması) yanlış bir davranıştır.
- _____ 9. Eğer bir erkek 13 yaşında ergenliğe girmemişse doktora gitmelidir. Çünkü hormonal olarak bir problem yaşıyor olabilir.
- _____ 10. Kızlar adet dönemi boyunca spor yapabilirler ve duş alabilirler.
- _____ 11. Ergenlik dönemine daha sık duş alınmalıdır.
- _____ 12. Eğer anne-babanız ergenliğe erken yaşlarda girdiyse sizde erken yaşlarda girebilirsiniz.

EK-10

İSİM	DEĞİŞİMİN BAŞLADIĞI YAŞ	DEĞİŞİMİN BİTTİĞİ YAŞ
------	-------------------------------	-----------------------------

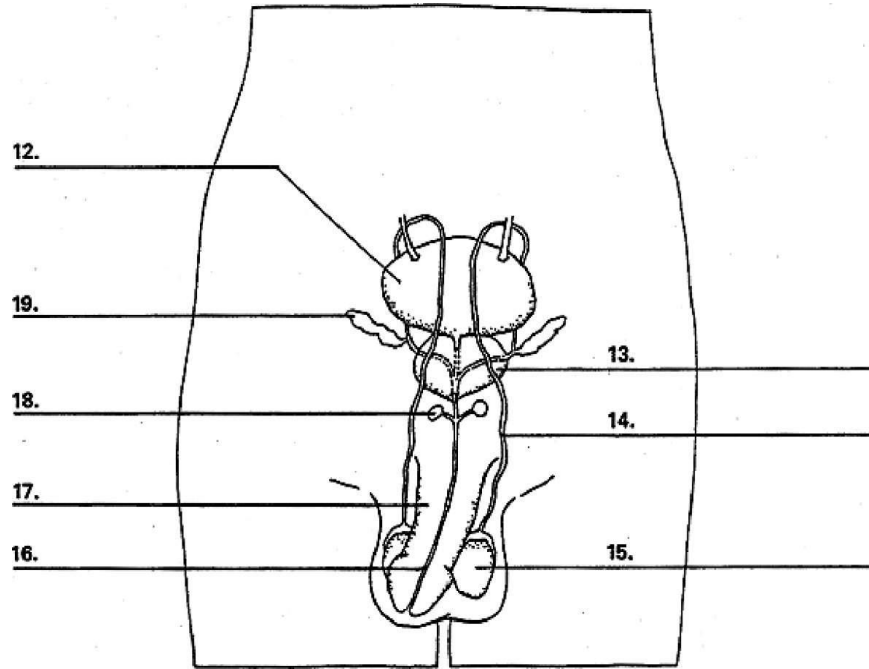
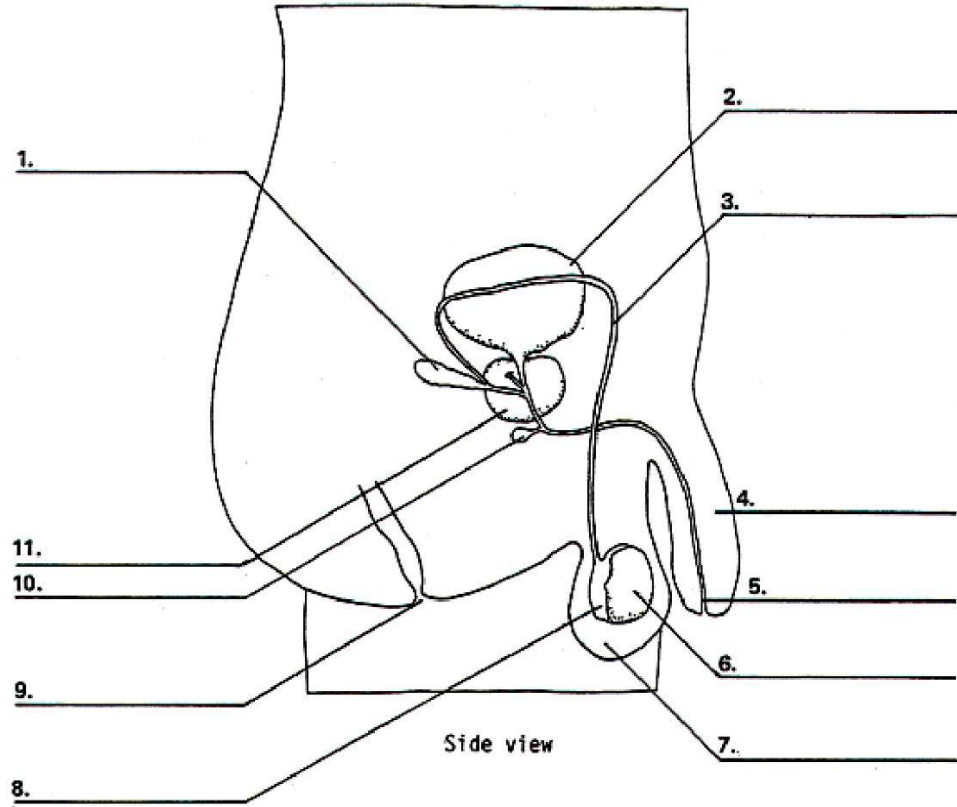
KIZLAR

AYŞE	9 YIL 8 AY	11 YIL 6 AY
EMİNE	9 YIL 9 AY	12 YIL 8 AY
CANSU	8 YIL 5 AY	11 YIL 3 AY
ASLI	8 YIL	10 YIL
SENA	7 YIL 11 AY	10 YIL 2 AY
DERYA	8 YIL 1 AY	10 YIL 9 AY
FATMA	10 YIL 5 AY	13 YIL 8 AY
YEŞİM	11 YIL	14 YIL 5 AY
SELEN	13 YIL 11 AY	16 YIL

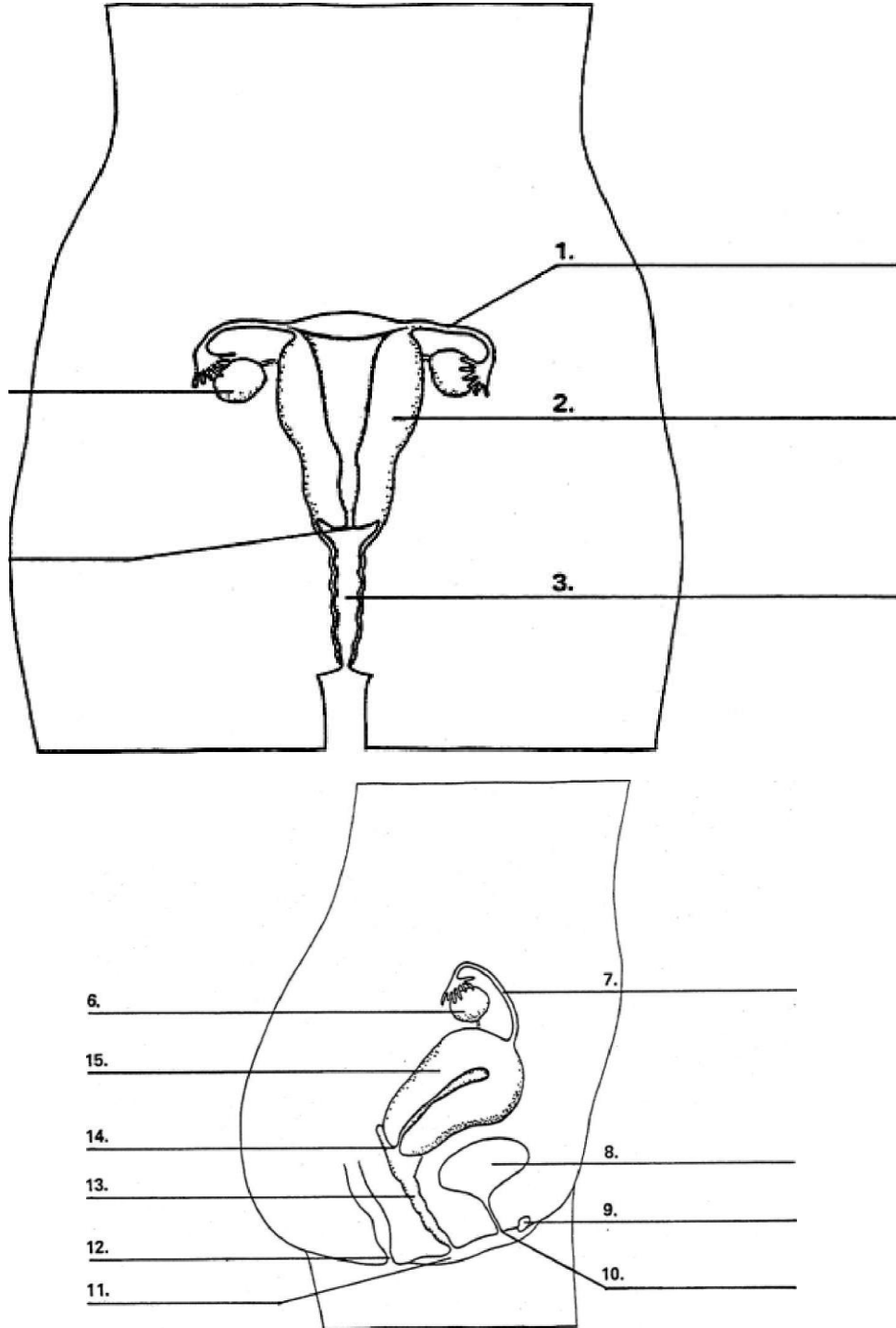
ERKEKLER

AHMET	10 YIL 5 AY	14 YIL 3 AY
OSMAN	11 YIL 2 AY	16 YIL 9 AY
ALİ	11 YIL 11 AY	16 YIL
HALİL	12 YIL 5 AY	18 YIL 2 AY
EMİR	12 YIL 11 AY	16 YIL 7 AY
BURHAN	13 YIL 4 AY	16 YIL 8 AY
YUSUF	13 YIL 6 AY	17 YIL 9 AY
MEHMET	14 YIL 6 AY	18 YIL 4 AY

EK-11
ERKEK ÜREME SİSTEMİ

EK-12
KADIN ÜREME SİSTEMİ

EK-13

- 1. YUMURTLAMA**
- 2. BOŞALMA**
- 3. CİNSEL İLİŞKİ**
- 4. DÖLLENME**
- 5. İMPLANTASYON**
- 6. GEBE KALMAK**
- 7. SÜNNET**
- 8. GENİTAL**
- 9. MENİ**
- 10. ADET GÖRME**

EK-14

ÜREME SİSTEMİ ÇALIŞMA KAĞIDI

Açıklama: Erkek bedenine ait organın başına ‘E’, kadın bedenine ait organın başına ‘K’ ve her iki cinsin bedenine ait organın başına ‘H’ yazınız.

_____ 1. PENİS	_____ 10. İDRAR YOLU
_____ 2. HAYA KESESİ	_____ 11. MENİ KESESİ
_____ 3. RAHİM AĞZI	_____ 12. EPİDİDİM
_____ 4. MESANE	_____ 13. YUMURTALIK
_____ 5. VAJİNA	_____ 14. PROSTAT BEZİ
_____ 6. TESTİSLER	_____ 15. RAHİM
_____ 7. FOLLOP TÜPLERİ	_____ 16. ANÜS
_____ 8. COWPER BEZİ	_____ 17. VAZ DEFERENS
_____ 9. DUDAKLAR	_____ 18. KLİTORİS

Açıklama: Her kelimeyi doğru tanımla eşleştirin.

a) Sünnet	_____ 1. Penis ya da klitoris kanla dolar, sertleşir ve büyür
b) Gebe kalmak	_____ 2. Erkek ve kadın üreme sisteminin dışta kalan bölgesi
c) Boşalma	_____ 3. Uyku esnasında boşalma (bazen ıslak rüyada denir)
d) Ereksiyon	_____ 4. Döllenme ve implantasyon süreci
e) Döllenme	_____ 5. Kadın vücudunda gebeliği başlatan üreme hücresi
f) Genital	_____ 6. Erkek üreme hücresi
g) İmplantasyon	_____ 7. Penis üzerindeki deri kılıfın operasyonla alınması
h) Cinsel ilişki	_____ 8. Sperm ve yumurtanın buluşması
i) Adet görme	_____ 9. Penisin vajina içinde olması
j) Gece boşalması	_____ 10. Ergenliği tetikleyen beyindeki bez
k) Yumurtlama	_____ 11. Olgun yumurtanın yumurtalıktan salıverilmesi
l) Yumurta	_____ 12. Meninin penisten dışarı çıkması
m) Hipofiz	_____ 13. Döllenmiş yumurtanın rahimin iç duvarına gömülmesi
n) Meni	_____ 14. Sperm taşıyan sıvı
o) Sperm	_____ 15. Rahmin iç yüzeyini kaplayan ince dokunun vajinadan atılması

EK-15

Göz kontağı kurma

Telefonda konuşma

Kur yapma

Ortak ilgiler hakkında konuşma

E-posta adreslerini paylaşma

Flört etmeye başlama

Yakınlık (çiçek alma, hediyeler
alma)

Sarılmak

Minik dokunuşlar

Birbirini sevmek

Yaşamla ilgili ortak amaçlar
hakkında konuşma

Uzun süreli anlaşma

Sevdiğiniz kişinin iyi/kötü
yanlarını görerek (evlenme)
ilişkiye devam etme

Hamilelik hakkında konuşma

Çocuk sahibi olma

Cinsel ilişki

Doğum kontrol hakkında
konuşma

EK-16

Partnerinizin ailesi ya da arkadaşları ile birlikte zaman geçirdiğinde sizin için her şeyin yolunda olması
Siz aileniz veya arkadaşlarınızla zaman geçirirken partneriniz için her şeyin yolunda olması
Partnerinizin sizden hoşlandığını söylemesi ve bunu davranışları ile de belli etmesi
Zamanınızı nasıl geçireceğinize birlikte karar vermeniz
Partnerinizin sizin kendinizi kötü hissetmenize neden olacak kadar güç kullanması
Siz istemediğiniz halde partnerinizin sizi cinsel ilişkide bulunmaya zorlaması

Partnerinizin cinsellikle ilgili herhangi bir isteğini geri çevirdiğiniz zaman sizi terk etmesi
Partnerinizin sizin canınızı yakmakla tehdit etmesi veya canınızı yakması
Bir ilişkide çoğu zaman kendinizi mutsuz hissetmeniz
Partnerinizin öfkesinden korktuğunuz için onu kızdıracak bir şeyler yapmaktan kaçınmanız
Partnerinizin hızlı araba kullanarak yada riskli olan başka şeyler yaparak sizi korkutması
Partnerinizin " sen olmadan yaşayamam" demesi ve bunun gerçek olabileceği düşüncesiyle tedirgin olmanız
İlişki sona erdiğinde üzülmeniz
Partnerinizin problemlerini kendinizin çözebileceğini düşünmeniz

Partnerinizin kıskançlığını sevginin bir ifadesi olarak açıklaması

İkinizin de bir çift olduğunuza inanmanız ve birbirinize güvenmeniz

İkinizin de duygularınızla ilgili dürüst olmanız ve bunları rahatça ifade edebilmeniz

EK-17

Sağlıklı Bir İlişkinin İşaretlerini Bilmek
Duygularınız hakkında konuşursunuz
Partnerinizin arkadaşlarına ve yaptığı işlere saygı gösterirsiniz
Partnerinizin duygularını önemzersiniz
Farklı görüşlerinizi ifade edebilirsiniz
İlişkinizde eşit söz hakkına sahip olursunuz

Sağlıksız Bir İlişkinin İşaretlerini Bilmek
İlişkide en önemli şeyin cinsellik olduğuna inanmak
Sinirliyen partnerinize bağırarak
Sessiz kalmayı tercih etmek
İstediğinizi elde etmek için surat asmak

İstismara Açık Bir İlişkinin İşaretlerini Bilmek
Partnerinizin ilişkilerini ve etkinliklerini kontrol etmek
Partnerinize zarar vermek
Partnerinize çeşitli isimler takmak
Bir eşyayı yere atarak ya da eşyaya zarar vererek karşınızdakine gözdağı vermek
Aşırı kıskanç olmak ve partnerinizi sahiplenmek
Cinsel ilişki için partnerinizi zorlamak

EK-18

Ceren ve Mert – Vaka Çalışması

Ceren ve Mert ilk kez resim dersinde tanıştılar. Resim projesinde birlikte çalıştıkları için birbirlerini daha yakından tanımaya ve kişisel konularda da konuşmaya başladılar. Arkadaşlıkları giderek gelişti ve birbirlerini daha çekici buldular ve birlikte daha fazla zaman geçirip flört etmeye başladılar. İkisine birbirleriyle açık ve dürüst olarak iletişim kurabildiklerini düşünüyorlardı. Fakat birkaç ay sonra Ceren Mert'in değişmeye başladığını fark etti. Ceren'le konuşması, ona yönelik davranışları (hem yalnız hem de başkaları ile birlikteyken) “sağlıksız ilişki” olarak tanımlayacağımız şekle dönüşmüştü. Ceren ve pek çok arkadaşı, Ceren'in bu ilişkiyi bitirmesi gerektiğini düşünüyordu.

1. Ceren'in Mert de gördüğü sağlıksız hatta istismar edici davranışlar neler olabilir?

Ceren, Mert ile konuşarak davranışlarını değiştirebilmesi için bir şans vermeye karar verdi. Mert'in söyledikleri ya da yaptıkları karşısında neler hissettiğiyle ilgili konuştu. Mert üzgün olduğunu söyleyerek Ceren'e onsuz bir yaşam hayal edemediğini söylemeye başladı. Hiçbir şey değişmedi ve aslında Mert Ceren'i kontrol edici davranışlarını arttırarak, Ceren'in arkadaşları ile görüşmemesi ile ilgili onun cinsel ilişkide bulunması için baskı yapmaya başladı. Ceren bu ilişkinin daha fazla süremeyeceğine karar verdi. Ceren'in Mert'ten ayrılmasını isteyen arkadaşları da rahatlamış oldu. Arkadaşları Ceren'e ilişkiyi bitirmenin en iyi yolunu bulması için yardımda bulunmayı teklif ettiler.

2. İlişki istismar edici olduğu için Ceren ilişkiyi bitirmeye karar verdi. Bir ilişkiyi bitirmenin başka ne gibi nedenleri olabilir?
3. Ceren ilişkiyi nasıl bitirebilir?
4. İlişkiyi bitirmede Ceren'e zor gelen şeyler olabilir mi?
5. Bir ilişki bitirirken bazı sıkıntılar yaşanabilmesine rağmen Ceren'in kararlı olması neden önemli?
6. Eğer Ceren'in arkadaşlarından biri olsaydınız ona ne gibi tavsiyelerde

EK-19

Ceren ve Mert – Rol Yapma Etkinliği

Ceren ve Mert ilk kez resim dersinde tanıştılar. Resim projesinde birlikte çalıştıkları için birbirlerini daha yakından tanımaya başladılar. Arkadaşlıkları giderek gelişti ve birbirlerini daha çekici buldular ve birlikte daha fazla zaman geçirip flört etmeye başladılar.

Birkaç ay sonra Ceren'in arkadaşları Ceren'in Mert'le olan ilişkisinin değişmeye başladığını fark etti. Mert Ceren'den sürekli olarak bir şeyler bekliyor, onu kontrol etmeye çalışıyor ve saldırgan davranışlarda bulunuyordu. Arkadaşları ayrıca Ceren ve Mert'in çok az ayrı zaman geçirdiklerini ve ayrı kaldıklarında da Mert'in hemen Ceren'i aradığını görüyorlardı. Ceren de Mert ile birlikteyken endişeli görünüyordu ve Mert'i sınırlendirdiği için üzölüyordu. Ceren'in arkadaşları ilişkileri konusunda Ceren ile konuşmaya başladılar.

Arkadaşları ile konuştuktan sonra Ceren Mert'e neler hissettiğini açıklayarak ilişkilerine bir şans daha verdi. Mert üzölün olduğunu ve onsuz bir yaşam hayal edemediğini söyledi. Ve daha iyi davranacağına söz verdi.

Hiçbir şey değişmedi, Mert daha da kontrol edici davranmaya başlamıştı. Ayrıca cinsel ilişkide bulunması için Ceren'i de zorluyordu. Ceren arkadaşları ile konuşmak istediğinde de Mert daha fazla engelleyici oluyordu. Mert de kendi arkadaşları ile daha az zaman geçiriyor ve erkek arkadaşları Ceren ile konuşursa çok sinirleniyordu.

Ceren'in en iyi arkadaşı Ayşe ve Mert'in en iyi arkadaşı Gökhan bu duruma çok üzölüyorlardı. Ceren ve Mert ile konuşmanın doğru bir zaman olduğu karar verdiler. Ayşe Ceren ile Gökhan da Mert ile konuşacaktı.

Siz Ayşe ve Gökhan olsanız yakın arkadaşlarınıza neler söylerdiniz? (Öğrenciler ikili eş olur ve rol yapılır daha sonra roller değişilir. Sırayla tüm öğrenciler role girer.)

EK-20

Mehmet'in Hikayesi

Bir zamanlar Mehmet adında gördüğü her kıza kız arkadaşı olmasını teklif etmeyi alışkanlık haline getirmiş, hoş fakat çılgın bir genç vardır. Bir gün kafeteryada Cansu'ya “Benim kız arkadaşım ol ve sana şarkı söyleyeyim.” demiştir. Cansu karşılık olarak pat diye “Hadi be sen de” demiştir. “Öğürmeyi istememe neden oluyorsun.” Mehmet şok olmuştur. Cansu'nun arkadaşları, Cansu'nun kaba olduğunu düşündüklerini belirten bakışlar atmışlardır birbirlerine. Her şeye rağmen Mehmet hoş bir çocuktur. Mehmet gibi biri tarafından bile olsa teklif edilmesi methedicidir. Bu olaydan sonra arkadaşları Cansu'yu eskisi gibi sevmemektedirler.

Bir sonraki gün, Mehmet'le Hülya kitap dolabının önünde karşılaşmışlardır. Mehmet Hülya'ya “Benimle sevgili ol ve sana her gün çiçek alayım.” diye sorar. Hülya cevap verir “Hayır, bu çok sevimli Mehmet fakat birbirimizi o kadar iyi tanımıyoruz ve henüz sürekli biriyle çıkacak durumda değilim... hiç kimse ile, ne demek istediğimi anladın mı?” El sallayarak “Yarın görüşürüz.” der. Mehmet başını sallar ve “çok üzgünüm” der.

Birkaç dakika sonra otobüs durağında, Mehmet Özge'ye kız arkadaşı olmasını sorarak ona bunun karşılığında bir ay boyunca ev ödevini yapmayı teklif eder. Kız yukarı bakar ve “Aman Tanrım! Bu bir kuyruklu yıldızı mı?” der. Mehmet kuyruklu yıldızı bulmaya çalışırken. Özge sessizce oradan uzaklaşır. Bu olayı Özge sonrasında erkek arkadaşına söylediğinde, erkek arkadaşı kendisine de bu şekilde davranıp davranmayacağından endişe duymaya başlar. Birkaç gün sonra çocuk Özge'yi terk eder. Fakat bu olaydan Mehmet'in haberi olmayacaktır. Aynı akşam Mehmet, Eda'yı arayarak yalvarır. “Eda, benim sevgilim olursan ve birlikte dansa gidersek sana bütün CD lerimi vereceğim.” der. Eda “tamam” der. Gerçekte onunla birlikte gitmek için hiçbir arzusu yoktur, ne herhangi bir zamanda ne de herhangi biri ile... ve onun bandlarını da istememektedir fakat başka ne yapabilirdi ki? Mehmet'in ona ihtiyacı vardır ve kız da onu yüz üstü bırakmak istememektedir. Neyse ki, kızın ailesi izin vermemiştir. Ailesi “Hayır” der ve Eda'yı birkaç kötü yıldan kurtarırlar. Mehmet nihayetinde kızlar yerine futbolla meşgul olmaya başlar ve hem kız hem de erkeklerle arkadaşlık kurmaya başlar. Sonuç olarak kendisini seven bir kıza aşık olur, fakat önce arkadaşlığın geldiğini öğrenene kadar birkaç acı dolu yıl geçirecektir.

Sizce Mehmet'e verilen tepkiler nasıldır? Siz olsaydınız nasıl tepki verirdiniz?

EK-21

“HAYIR” Deme Referans Kağıdı

Sadece ne istenildiğinin nasıl sorulacağının bilinmesi önemli değildir. Ayrıca diğer insanlar size vermek istemeyeceğiniz şeyler sorduklarında ya da almak istemeyeceğiniz şeyler teklif ettiklerinde bu insanları kararlı bir şekilde alt etmeyi bilmek de önemlidir. Mehmet’in hikâyesini hatırlayın. Kızlara sürekli kız arkadaşı olmalarını sormuştur. Onlar da olmak istememişlerdir. Cansu onu bir grup çocuk önünde küçük düşürmüştür. Özge onu oyuna getirip oradan uzaklaşmıştır. Eda ondan hoşlanmamasına rağmen “evet” demiştir ve sonunda en az Cansu ve Özge’nin yaptığı kadar onu üzecektir. Hülya ona karşı çok nettir. Süreç boyunca onun duygularını bir kenara atma gereği duymadan direkt “hayır” demiştir. Okuldaki çoğu insan Hülya’yı sevmektedir. Onlara zarar vermemesi konusunda ona güvenmektedirler, çünkü kızın Mehmet hakkında söyledikleri etrafta yayılmıştır. Ve ona saygı duymaktadırlar; onun inanmadığı ve istemediği bir şeye asla “evet” demeyeceğini bilmektedirler. Kararlı bir şekilde “hayır” demek o kadar kötü değildir. Fakat çok az insan bunda iyidir. Fikir, yenilgiyi kabullenmemek ve arkadaşları kaybetmemektir. Üç aşama vardır ve sadece orta aşama önemlidir.

1. Umursayıcı bir şeyler söyleme

-Bu çok methedici, fakat....	-Çok nazıksın, fakat.....
-Sorduğun için teşekkürler, fakat....	-Bana güvenmem çok mutlu edici, fakat....
-Seni seviyorum, fakat....	-Senden hoşlanıyorum, fakat....
-Seni önemsiyorum, fakat....	
-Eminim bunu sormak için iyi sebeplerin vardır , fakat.....	

2. Reddetme

-Hayır.	-Üzgünüm, hayır.
-Hayır, teşekkürler.	-Hayır, ben böyle iyiyim.
-Hayır, bu böyle iyi.	

3. Kararını belirtme

- ‘in yerine...	-tercih ederim
-.....yapacağım	-.....inanmıyorum
-.....’a karar verdim (olumsuz cümle)	-.....’a karar verdim (olumlu cümle)

Ya da bir alternatif önerme -

-yapmak ister misin? ne dersin? Onun yerine neden.....?

Reddedişiniz hakkında bir sebep belirtmek zorunda değilsiniz. Eğer kişiye kararınız hakkında tartışmayacak kadar güveniyorsanız, nedeniniz ile ilgili durumu açıklamanız olumludur. Fakat hiçbir zaman neden belirtmek zorunda değilsiniz; bu sadece karşıdaki bireye tartışmak için neden verir.

EK-22

"Hayır" Deme

A) Önemseyici bir şey söyleyin.

B) Reddetme.

Bu en önemli basamaktır.

"HAYIR" kelimesini kullandığınızdan emin olun.

C) Kararınızı belirtin ya da bir alternatif önerin.

EK-23

1. Erkek kardeşiniz size 5 lira sorar ve ona bu parayı vermek istemezsiniz. Siz bu parayı bir konser bileti için saklamaktasınız. <i>Temelde kararlı bir alternatif red etmek olacaktır:</i>	2. Bir arkadaşınız size geceyi birlikte geçirmenizi sorar fakat siz evinize geri dönmek istiyorsunuz. İngilizce kursu için erken kalkmak zorundasınızdır. <i>Temelde kararlı bir alternatif red etmek olacaktır:</i>
3. Kız ya da erkek arkadaşınız ailesi ile birlikte sizi kampa götürmek istemektedir. Bunu yaparak kendinizi rahat hissetmemektesinizdir. <i>Temelde kararlı bir alternatif red etmek olacaktır:</i>	4. Amcanız kendi motorsikletini tek başınıza sürmenizi önermektedir. Çok gençsinizdir; bunun kurallara aykırı olduğunu bilmektesiniz. <i>Temelde kararlı bir alternatif red etmek olacaktır:</i>

5. Henüz tanıştığınız biri size “Bana numaranı neden vermiyorsun? Seni arayacağım” der. Bunun güvenli olduğundan emin değilsinizdir. <i>Temelde kararlı bir alternatif red etmek olacaktır:</i>	6. Erkek ya da kız arkadaşınız size uğrayacağını söyler. Aileniz evde yoktur ve bu aile kurallarına aykırıdır. <i>Temelde kararlı bir alternatif red etmek olacaktır:</i>
7. Arkadaşınız ev ödevinizi “ödünç almak” istemektedir. Kopya çekme konusunda başınızın belaya girmesini istememektesiniz. <i>Temelde kararlı bir alternatif red etmek olacaktır:</i>	8. Arkadaşınız yaralı ayağınıza masaj yapmayı teklif etmektedir. Ayaklarınız kokmaktadır ve bu yüzden kendinizi çok utanmış hissedeceksinizdir. <i>Temelde kararlı bir alternatif red etmek olacaktır:</i>

9. Anneniz sizi yemek yemek için dışarı davet etmektedir. Fakat siz çoktan bir arkadaşınızın evinde yemek yemek için davet edilmişsinizdir. <i>Temelde kararlı bir alternatif red etmek olacaktır:</i>	10. Arkadaşınız size kendi ağrı kesici haplarını ‘ödünç vermek’ istemektedir. Siz ise bir başkasına ait reçeteleri kullanmanın güvenli olmadığını bilmektesiniz. <i>Temelde kararlı bir alternatif red etmek olacaktır:</i>
11. Yiyecek dükkanının dışındaki bir adam size sorar; ”Hey, eğer para üstünün bende kalmasına izin verirsen sana şarap alacağım.” Fakat siz içki içmemektesiniz. <i>Temelde kararlı bir alternatif red etmek olacaktır:</i>	12. Kız ya da erkek arkadaşınız size hoşlanmayacağınız bir şekilde dokunmak istemektedir. <i>Temelde kararlı bir alternatif red etmek olacaktır:</i>

13. Arkadaşınız size bazı akne ilaçları tavsiye etmektedir. Etiketini okursunuz. İlaçların yararlı olmayacağını düşünmektesiniz. <i>Temelde kararlı bir alternatif red etmek olacaktır:</i>	14. Arkadaşınızın babası sizi akşam yemeğine davet etmektedir. Yemekte karaciğer vardır ve siz karaciğer sevmemektesinizdir. <i>Temelde kararlı bir alternatif red etmek olacaktır:</i>
15. Arkadaşınız sizden sinemaya gitmek için annenizin çantasından birkaç lira almanızı istemektedir. Bu konuda kendinizi iyi hissetmezsiniz. <i>Temelde kararlı bir alternatif red etmek olacaktır:</i>	16. Arkadaşınız sizden bir başkalarına arkadaşınızı sevip sevmediklerini sormanızı istemektedir. Siz bunun hakkında kendinizi utanmış hissedeceksinizdir. <i>Temelde kararlı bir alternatif red etmek olacaktır:</i>

EK-24

A) Önemseyici bir şey söyleyin. B) Reddetme. C) Kararınızı belirtin yada bir alternatif önerin.	A) Önemseyici bir şey söyleyin. B) Reddetme. C) Kararınızı belirtin yada bir alternatif önerin.
A) Önemseyici bir şey söyleyin. B) Reddetme. C) Kararınızı belirtin yada bir alternatif önerin.	A) Önemseyici bir şey söyleyin. B) Reddetme. C) Kararınızı belirtin yada bir alternatif önerin.

EK-25

FİZİKSEL İSTİSMAR

- Çocuğun bedenine kasıtlı güç uygulama ve bunun yaralanmalarla sonuçlanması (İttirme, yakma, kesme vb.).
- Tek bir olay olabileceği gibi düzenli olarak da gerçekleşebilir.

DUYGUSAL İSTİSMAR

- Farklı şekillerde gerçekleşebilir;
 - Sözel saldırı.
 - İzole etme.
 - Yalnız bırakma.
 - Lakap takma, alay etme.
 - Şiddet ve çatışmalara tanıklık etmesi.

CİNSEL İSTİSMAR

- Ebeveyn, akraba arkadaş veya bir yabancı tarafından yapılan çocukla cinsel kontak, aktivite ve davranışları içerir.
- Pek çok farklı formda gerçekleşebilir;
 - Cinsel bölgelere dokunma.
 - Müstehcen telefon konuşmaları ya da e-postalar.
 - Pornografik yayınları izlettirme.
 - Cinsel sömürü.

İHMAL

Fiziksel İhmal: Çocuğun fiziksel (beslenme, giyinme, sağlık ve güvenlik) ihtiyaçlarını karşılamada başarısızlık.

Duygusal İhmal: Çocuğun duygusal gereksinimlerini (yakınlık, sevgi ve ait olma) karşılamada başarısızlık.

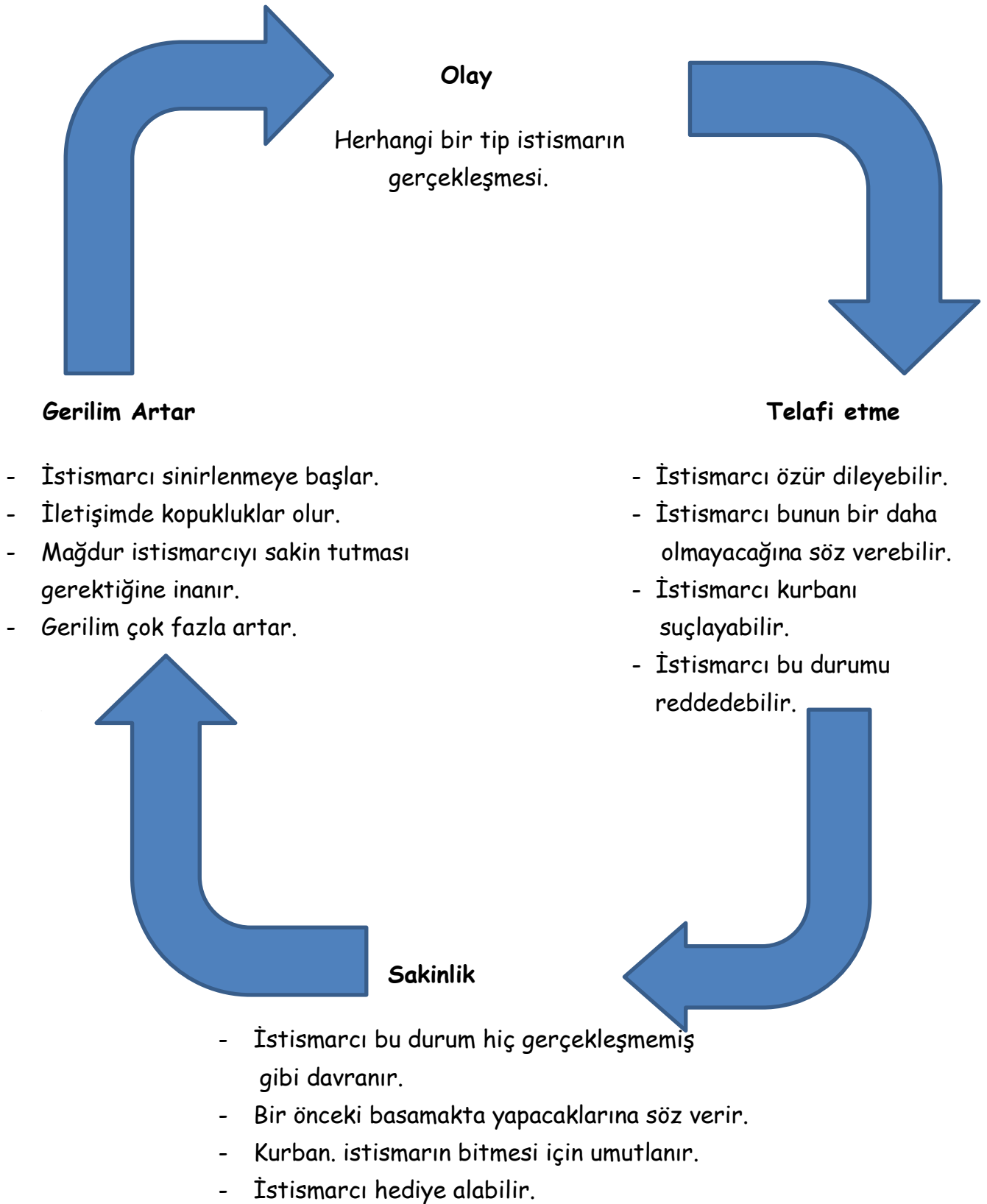

İstismarın İşaretleri Arasında Aşağıdakiler Sayılabilir;

- İstismar hakkında açıkça konuşmak.
- Açıklanamayan ve/veya tekrarlayan yaralanmalar.
- Sürekli aç olma, mevsime uygun giysiler giymeme.
- Küçük bir çocuk olarak sürekli yalnız kalma.
- Agresif, öfkeli, düşmanca, içe kapanık ve korkak tavırlar.
- Fiziksel aktivitelere katılımı ya da bunlar için giyinmeyi reddetme.
- Cinsel konular ile ilgili alışılmamış bilgilere sahip olma.
- Sürekli evden kaçma veya okula gelmeme.

EK-26

İstismar Döngüsü

EK-27

Kurbanlar Nasıl Başa Çıkabilir?

Negatif Yollar

- Duygularını saklar.
- İstismarı bir sır olarak saklar.
- İçer kapanır.
- Fiziksel aktivitelere katılmayı ya da fiziksel aktivitelere uygun giyinmeyi reddeder.
- Öfkeli, sinirli ve düşmanca tutumları olur.
- Madde kullanır.
- Enden kaçır, okuldan kaçır.
- İntihar girişiminde bulunur.
- Cinsellikle ilgili davranışlarda çok sık bulunur.

Pozitif Yollar

- Güvendiğı bir arkadaşı veya yetişkin ile konuşur.
- Danışmandan yardım ister.
- Yazar.
- Müzik dinler.
- Farklı hobilerle uğraşır.

EK-28

Vaka Örneği

Ali ve Ayşe yıllardan beri her yaz komşuları Ahmet beyin bahçesinin temizliğini yapıyorlardı ve karşılığında harçlık alıyorlardı. Bu kez Ahmet bey çocukları harçlıkları vermek ve limonata ikram etmek için evin içine davet etti. Yıllardan beri çocuklar onu tanıdıkları için bir sorun olacağını düşünmediler. Ahmet bey onlara limonata bardağını verirken gereğinden daha fazla ellerini tuttu ve limonata içerken Ayşe'nin saçlarını okşadı.

“Ali ve Ayşe sizce ne hissetmişlerdir?” Muhtemel cevaplar korku, kaygı, sinir vb. duygular olacaktır. Burada öğrencilere şu açıklama yapılır: “Her dokunuş kötü değildir, fakat bu örnekte onların ne hissettiği hakkında haklısınız.

Ali ve Ayşe birbirlerine baktılar ve Ali Ayşe'nin yanına doğru gitti. Ahmet bey çocuklara kıyafetlerini çıkartmalarını karşılığında alacakları harçlığın iki katını teklif etti.

“Çocuklar sizce ne sizce yapmalı?” sorusu öğrencilere sorulur. Cevapları tahtaya yazılır. Eğer öğrencilerden şiddet cevabı gelirse; “Gerekli hallerde olabilir fakat böyle bir durumda gerekli olmayabilir” açıklaması yapılır.

Bu durumlar yeterli olabilir:

- A. Yüksek bir sesle “Hayır” demek, “Yeter artık” veya “Beni rahat bırak” denebilir.
- B. Ortamı terk etmek.
- C. Kaba olmak. (Sonuçta, karşınızdaki kişi kaba oldu ve sizde böyle bir durumda kaba olabilirsiniz.)

Çocuklar onları rahat bırakmasını Ahmet beye söylediler, oda durdu. Alacakları paranın iki katını onlara verdi ve yaşananları kimseye anlatmamalarını söyledi. Çocuklar hayır demekten korktukları için olanları saklayacakları konusunda ona söz verdiler ve parayı alıp hızlıca evden çıktılar.

“Sizce o anda ne hissetmişlerdir?” ve “Çocuklar sizce ne yapmalı?” soruları öğrencilere sorulur. Bu durumu başkalarından gizlemeleri gerekir cevabını verirlerse uygulayıcı öğrencileri gizlememeleri gerektiği cevabına yönlendirir. Daha sonra bu durumun iki nedeni olduğu öğrencilere açıklanır; istismarın devam etme ihtimaline karşı kendilerini korumak ve diğer çocukları Ahmet beyden korumak için.

Ahmet beye verdikleri sözü tutmama kararı verdiler. Ailelerine olayı anlattılar. Çocuklar babalarının Ahmet beyle kavga etmeye gideceğini düşündü fakat babaları onlara, “Bu durumu bize anlattığınız için çok memnunuz. Bu durum sizin suçunuz değil ve böyle bir durumun sizin başınıza geldiği için çok üzgünüm.” dedi. Anneleri hemen polisi aradı ve çocuklara, “Ahmet bey iyi biri olabilir fakat çok ciddi problemleri var ve sizi ve diğer çocukları ondan korumamız gerektiği için polisi aradım.” dedi. Ali ve Ayşe yaşadıkları olayı ailelerine anlattıkları için çok mutlu oldular.

EK-29

Kendini Açmayı Seçmek

- Kendini açmayı seçmek için hiçbir zaman geç değildir.
- Hazır olduğunuzda kendinizi açabilirsiniz.
- İstismar sizin hatanız değil.
- Başkaları da risk altında olabilir.
- Yaşamınız üzerindeki kontrolü tekrar kazanabilirsiniz.
- Size yardım edebilecek bireyler vardır.
- Başkalarıyla paylaşma konusunda ısrarlı olun.

Kime Danışabiliriz

- Yakın bir arkadaş.
- Güvenilir bir yetişkin
- Danışmana.

Sonra Ne Olacak

- Biri yardım edecek.
- İstismar sona erecek.
- Bazı durumlarda başka çocuklara da yardım etmiş olacaksınız.

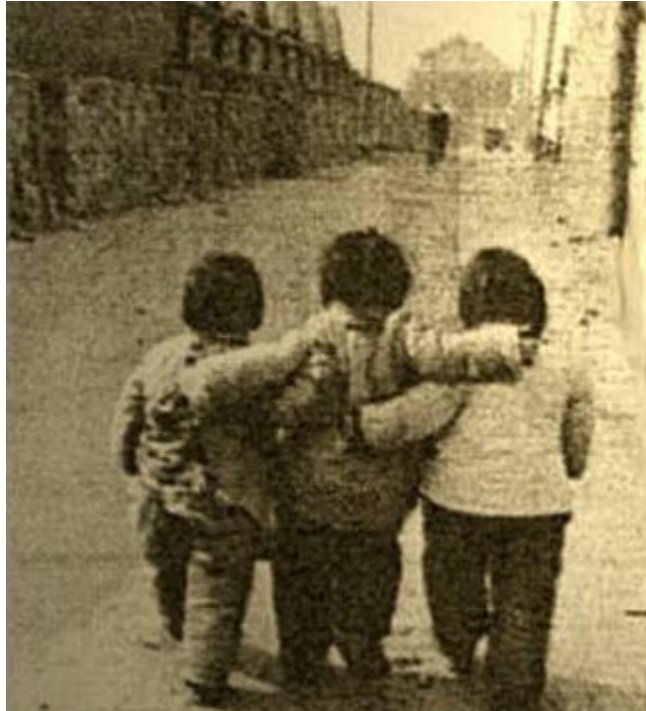
EK-30

Bir Arkadaşını Desteklemek**Arkadaşınıza söylemeniz gereken önemli şeyler**

- Sana inanıyorum.
- Bu durum için üzgünüm.
- Benimle paylaştığın için teşekkür ederim.
- Bunu söylemenin senin için ne kadar zor olduğunu anlıyorum ve yardım istediğin için seninle gurur duyuyorum.
- Bu senin hatan değil.
- Yardım alman konusunda sana yardım edeceğim.

Arkadaşınız için yapmanız gerekenler

- Güvenilen bir yetişkinle konuşması için arkadaşını cesaretlendirin.
- Arkadaşının özel yaşamına saygı duyun ve diğer arkadaşlarınıza bu konuda hiçbir şey söylemeyin.
- Durum değişmiyorsa güvendiğiniz başka bir yetişkinden yardım isteyin.

EK-31

Karşı cinsten bir arkadaşınız sizi
kucakladı.

İyi bir iş başardığınız için öğretmeniniz
sizi öptü.

Bir aile dostunuz elinizi sıktı.

Büyükanneniz sizi "merhaba" diyerek
öptü.

Amcanız onun dizine oturmanızı istedi.
(Aile üyeleri bir aradayken)

Öğretmeniniz ödevinize yardım ederken
bacaklarınızı okşadı.

Anneniz hafifçe poponuza vurdu.

Abiniz sizi gıdıkladı.

Doktorunuz tamamen çıplak bir şekilde
sizi muayene etti.

Bir aile dostunuz kafanızı okşadı.

Bir arkadaşınız kolunu size attı.

Anneniz sizi kucakladı.

Dayınız bacaklarınızı okşadı.

EK-32

Toplumsal Cinsiyet

Toplumsal cinsiyet özellikleri öğrenilen özelliklerdir. Bir çocuk erkek ya da kız olmayı ailesinden ve toplumdan öğrenmeye başlar. Örneğin, erkek çocuklardan ağlamamaları ya da bebeklerle oynamamaları beklenirken; kızlardan annelerine yardım etmeleri ama ağaçlara tırmanmamaları beklenir. Ailelerin, kardeşlerin, akrabaların ya da arkadaşların kız ve erkek çocuğa ilişkin bu görüşleri planları ve beklentileri kuşaktan kuşağa geçer ve onların her iki cinsiyet için beklentilere uygun davranmasını sağlar.

Örneğin kızlar hanım hanımcık olmalı, erkeklerse güçlü ve cesur. Kadınların ev işlerini yapmalarının nedeni onların kadın olmaları değil. Küçüklüklerinden beri bu tür işleri yapmayı öğrendikleri içindir. Bu anlayış ve modeller kuşaktan kuşağa öyle bir kalıpla geçer ki kız çocuklar annelerine, erkek çocuklar da babalarına benzerler, Dolayısıyla, toplumsal cinsiyet ilişkilerini değiştirme süreci genellikle çok ağır işler.

EK-33 Örnek Olay

Samet 3 yaşındadır. Annesi doktor, babası müzisyendir. Babası geceleri çalışmaya başladığından beri gündüzleri onunla ilgilenmeye başlamıştır. Annesi akşamları hastaneden eve gelir, Samet’le birlikte yemek yerler ve eşi isteyken Samet’le ilgilenir.

Yan dairelerinde Samet’in yakın arkadaşı Eda yaşıyor. Bir gün Samet ve Eda konuşurken Samet’in babası onların konuşması duyar. Eda “Hadi evcilik oynayalım.” der. Samet “ Tamam, sen anne olursun bende baba olurum.” der. Eda ona işe gitmesini kendisinin de bebek için yemek hazırlayacağını söyler. Samet sinirlenir ve bağırarak “Babalar yemek hazırlar. Bir daha seninle oyun oynamayacağım Eda. Sen salaksın.” der.

Öğrencilere “**Samet neden sadece babaların yemek yapacağını düşünür?”** sorusu sorulur.

Samet’in babası çocukların yanına gelir “Kavga etmemelisiniz, neden başka oyun oynamıyorsunuz.” der. Samet Eda’ya doktorculuk oynayalım önerisinde bulunur ve Eda’ya doktor olmasını söyler. Eda bağırarak “Sadece erkekler doktor olur.” der.

Öğrencilere şu sorular sorulur:

- **Neden Eda yalnızca erkeklerin doktor olabileceğini düşünüyor?**
- **Bu yargı Eda’nın hayatını nasıl etkiler?**
- **Samet büyüdüğünde de yalnızca erkeklerin yemek yapması gerektiğine inanır ve yemek yapmayı seven bir kadınla evlenirse, ne hisseder ve ne gibi problemler yaşar?**
- **Eda kadınların doktor olamayacağına inanarak hayatına devam ederse lisede matematik, kimya, fizik ya da biyoloji derslerinde başarılı olacağını düşünüyor musunuz?**
- **Eğer Samet ya da Eda’nın abisi veya ablası olsaydınız, kadınlarında erkeklerinde doktor olabileceğini ve yemek yapacağını onlara nasıl öğrettirdiniz?**